

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

Ratıp ÜRESİNLER

**SOSYO-KÜLTÜREL YAPI VE SUÇ
(KIRIKKALE ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Yöneticisi:
Doç. Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN**

KIRIKKALE - 2005

ÖNSÖZ

Günümüzde çeşitli türleriyle sosyal yapıları etkileyen suç olgusu, sosyal sistemin ve bireylerin korunması için giderek çok daha fazla çaba harcanmasını gerektirmektedir. Suç olgusu, sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu olmayıp, sanayisi gelişmiş, hatta süper güç olarak tabir edilen ülkelerin dahi, önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. Bu konuda artan ilgi ise bir yandan toplumu suçtan temizlemek, artan suç olaylarına karşı önlem almak, çözümler ortaya koymak kadar, diğer bir yandan suç olarak görülen davranışlar ile bunların tabiatını anlamak bir ihtiyaç haline gelmiştir. "Sosyo Kültürel Yapı ve Suç (Kırıkkale Örneği)" isimli bu tez çalışması, sosyo-kültürel yapı ile suç arasındaki ilişkileri Kırıkkale örneğinde ortaya koymaya amaçlamaktadır.

Kuşkusuz bu araştırma çok değerli katkıları içermektedir. İlk olarak, bu tezi hazırlamamda engin bilgilerini benden esirgemeyen değerli hocam sayın Doç.Dr. Mimar TÜRKKAHRAMAN başta olmak üzere, tezin yazım aşamasında eleştiri ve katkılarından dolayı, Kamil ŞAHİN ve Serdal FİDAN' a teşekkür ederim. Ayrıca, anket çalışmamı gerçekleştirirken katkılarından dolayı Kırıkkale Cumhuriyet Başsavcısı Rıza CAN' a da şükranlarımı sunarım.

Son olarak, tezin yazım ve tamamlanması aşamalarında emeği geçen Emin AKINALTUĞ ve Yaşar TANGA'ya da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırma, sosyo-kültürel yapı ile suç arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda araştırma, Kırıkkale ili sınırları dahilindeki cezaevlerinde işledikleri suçtan dolayı hüküm giyen 170 suçlu üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Suç olgusu hem ortaya çıkış biçimi, nedenleri ve hem de sonuçları açısından sosyolojik bir çözümlenmeyi ve bakış açısını gerekli kılmaktadır. Bu sebeple bu çalışma, suç olgusunu toplumsal yapıyla ilintili bir biçimde sosyolojik bağlamda ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, çalışmada suç olgusu ile ilişkili olarak; cinsiyet, yaş, coğrafi köken, ikamet yeri, gelir ve meslek faktörü, aile yapısı, öğrenim düzeyi, akran veya arkadaş grup yapısı, dindarlık ve kültür unsuru, uyuşturucu ve alkol kullanma v.b. birtakım sosyo-demografik, sosyo- kültürel ve sosyo-ekonomik nitelikler gibi çok sayıda değişken analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın genel sonuçlarına göre, kişileri suça iten nedenler arasında ekonomik sıkıntılar ve işsizlik başta gelmektedir. Bu bağlamda en çok işlenen suç türleri de, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirmek gibi mala yönelik suçlar olmuştur. Çalışmanın önemli bulgularından birisi de, eğitim seviyesi ile suçluluk arasındaki ilişkidir. Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe suç işleme oranı azalmaktadır. Elde edilen bir başka sonuç, suçun genellikle sosyal kontrolün daha az hissedildiği şehirlerde ve şehirlerde ikamet edenler tarafından işlendiğidir. Son olarak, suç işleyenlerin büyük çoğunluğunun cinsiyet bakımından erkek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Suç, suç teorileri, sosyo-kültürel yapı, kriminoloji, sosyal sapma

ABSTRACT

This search aims to see relationship between socio-cultural structure and the crime. In this context, our search was put into practice on 170 guilty people who were punished because of the crimes which they practised .

The crime phenomenon, because of its occurring, its reasons and results, needs to be analyzed sociologically. So, our search aims that crime phenomenon are explained societally and sociologically.

A lot of variables, which are related to the crime phenomenon, like socio-demographic, socio-cultural and economic qualities - gender, age, geographical root, inhabitancy (domicile), income and occupation factor, family structure, education level, friend-peer group structure, piety (devotion) and culture structure, drug and alcohol using etc. were analyzed in this search.

According to the general results of our search, the most important reasons which make people offend are economic pressures and unemployment. Besides, most popular kinds of crime are theft, usurpation, swindle, fraud, speculation. Their main characteristic is being related to the property. The other important result of the search is also the relation between education level and criminalness. According to that, the crime rate decreases when education level increases. Another result obtained is that the crime usually are committed by the people who live in cities and in the cities. And lastly, it is seen that most of crime offenders (people who exposed to crime) are men.

Key words: Crime, crime theories, socio-cultural structure, criminology, social deviation

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM : SOSYO-KÜLTÜREL YAPI	4
1.1. SOSYAL YAPI	4
1.1.1. SOSYAL YAPININ TEMEL TAŞLARI	6
1.1.1.1. Nüfus	6
1.1.1.2. Statüler	9
1.1.1.3. Roller	11
1.1.1.4. Sosyal Etkileşim	12
1.1.1.5. Sosyal Sınıflar	13
1.1.1.6. Sosyal Gruplar	14
1.1.1.7. Sosyal İlişkiler Ağı	16
1.1.1.8. Sosyal Kurumlar	18
1.1.1.9. Sosyal Norm	19
1.1.2. SOSYAL TABAKALAŞMA	20
1.1.3. SOSYAL BÜTÜNLEŞME	24
1.1.4. SOSYAL GELİŞME	26
1.1.5. SOSYAL DEĞİŞME	28
1.1.6. SOSYAL ÇÖZÜLME	31
1.1.7. YABANCILAŞMA	35
1.2. KÜLTÜREL YAPI	36
1.2.1. MADDİ KÜLTÜR – MANEVİ KÜLTÜR	41
1.2.2. ALT KÜLTÜR - KARŞI KÜLTÜR	42
1.2.3. KÜLTÜREL DEĞİŞME	43
1.2.4. POPÜLER KÜLTÜR	45
II.BÖLÜM : SUÇ VE SUÇLULUK OLGUSU	48
2.1. SUÇ VE SUÇLULUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR	48
2.1.1. SUÇ KAVRAMI	48
2.1.2. SOSYAL SAPMA	51
2.1.3. KRİMİNOLOJİ	52
2.1.4. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ	54
2.1.5. SIYAH SAYILAR / GİZLİ SUÇ	55
2.2. SUÇ TEORİLERİ	56
2.2.1. BİREYE AĞIRLIK VEREN TEORİLER	56
2.2.1.1. Klasik Ekol	56
2.2.1.2. Pozitivist Ekol	58
2.2.1.3. Psikolojik Suç Teorileri	58
2.2.2. ÇEVRE FAKTÖRÜNE AĞIRLIK VEREN TEORİLER	60
2.2.2.1. Katografik (Coğrafi) Ekol	60
2.2.2.2. Suçluluğu Ekonomik Faktörlere Bağlayan Görüş	61
2.2.3. SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ	63

2.2.3.1. Sosyal Öğrenme ve Aykırılıkların Birleşmesi Teorisi	63
2.2.3.2. Kontrol Teorileri	65
2.2.3.3. Etiketleme Teorisi	68
2.2.3.4. Anomi Kuramı	70
2.2.3.5. Alt Kültür Teorileri	72
2.2.3.6. Çatışma (Uyuşmazlık) Teorileri	75
2.3. SUÇ TÜRLERİ	77
2.3.1. ŞAHSA KARŞI SUÇLAR	88
2.3.2. MALA YÖNELİK İŞLENEN SUÇLAR	90
2.3.3. CİNSEL SUÇLAR	92
2.3.4. UYUŞTURUCU SUÇLARI	92
2.4. SUÇU ETKİLEYEN FAKTÖRLER	92
2.4.1. KİŞİYE BAĞLI FAKTÖRLER	93
2.4.1.1. Yaş	93
2.4.1.2. Cinsiyet	94
2.4.1.3. Irk	95
2.4.1.4. Zeka	95
2.4.2. ÇEVREYE BAĞLI FAKTÖRLER	96
2.4.2.1. Fiziki Çevre	96
2.4.2.2. Sosyal Çevre	97
2.4.2.2.1. Gelenekçi Toplum Yapısı	97
2.4.2.2.2. Şehirleşme ve Suç	98
2.4.2.3. Sosyo-Kültürel Yapı	99
2.4.2.3.1. Örf ve Adetler	99
2.4.2.3.2. İnançlar	100
2.4.2.3.3. Kan Davaları	101
2.4.2.3.4. Din	102
2.4.2.3.5. Eğitim	103
2.4.2.3.6. Aile	103
2.4.2.3.7. Meslek Grupları	105
2.4.2.3.8. Kitle İletişim Araçları	107
2.4.2.4. Ekonomik Etkenler	108
2.4.2.4.1. Ekonomik Krizler	108
2.4.2.4.2. İşsizlik	108
III.BÖLÜM : KIRIKKALE'NİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI	110
3.1. TARİHİ VE COĞRAFİK ÖZELLİKLERİ	110
3.1.1. TARİHİ	110
3.1.2. GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	110
3.2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	115
3.3. İŞ HAYATI, SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK	116
3.4. EKONOMİK DURUM	118
3.5. ASAYİŞ VE GÜVENLİK DURUMU	124
3.6. KÜLTÜREL YAPI	126
IV.BÖLÜM : CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMANIN VERİLERİNİN	
ANALİZİ	131
4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	131
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	131
4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ ..	131
4.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	132

4.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	132
4.4.1. Ana Varsayımlar	132
4.4.2. Alt Varsayımlar	132
4.5. HÜKÜMLÜLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK / EKOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE SUÇUN SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİĞİ	133
4.5.1. Yaş ve Suç İlişkisi	133
4.5.2. Öğrenim Düzeyi ve Suç İlişkisi	136
4.5.3. Meslek ve Suç İlişkisi	140
4.5.4. Medeni Durum ve Suç İlişkisi	144
4.5.5. Aile ve Suç	145
4.5.6. Hükümlülerin İkamet Ettikleri Yerleri ve Suç İlişkisi	148
4.6. SUÇ VE ARKADAŞ ÇEVRESİ	152
4.7. İŞLENEN SUÇUN ÖZELLİKLERİ	153
4.8. SUÇ İŞLEMEDEN ÖNCE VE SUÇ İŞLENDİKTEN SONRAKİ PSİKOLOJİK DURUM	163
4.9. DİNİ İNANÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ	169
SONUÇ	172
KAYNAKÇA	178
EKLER	184

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 22 Ekim 2000 tarihinde Yapılan Genel Nüfus Sayımına Göre Kırıkkale Nüfusu	115
Tablo 2: Kırıkkale İdari Durum Tablosu	115
Tablo 3: Kırıkkale İlinde Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bağlı Çalışanların Dağılımı	117
Tablo 4: Kırıkkale İlindeki Hastaneler ve Yatak Kapasitelerinin Dağılımı	118
Tablo 5: Kırıkkale İlindeki M.K.E.K. Birimleri ve Bu Birimlerde Çalışanların Dağılımı	119
Tablo 6: Kırıkkale İline Ait 2004 Yılı Tarımsal Üretim	121
Tablo 7: 2004 Yılında Kırıkkale' deki Hayvan Varlığı	122
Tablo 8: Kırıkkale İlinde Üretilen Hayvansal Ürünler ve Miktarları	122
Tablo 9: Kırıkkale İlindeki Asayişe Müessir (Şahsa Karşı İşlenen Suçlar) Olayların Dağılımı (Emniyet +Jandarma)	124
Tablo 10: Kırıkkale İlindeki Asayişe Müessir (Mala Karşı İşlenen Suçlar) Olayların Dağılımı (Emniyet +Jandarma)	125
Tablo 11: Kırıkkale İlindeki Kaçakçılık Olaylarının Dağılımı (Emniyet+Jandarma)	125
Tablo 12: Kırıkkale İlinde Devlete Yönelik Hadiselerin Dağılımı	126
Tablo 13: Kırıkkale İli 2003 - 2004 Öğretim Yılı İstatistik Bilgileri	127
Tablo 14: Kırıkkale Üniversitesi' ne Bağlı Fakülte Ve Yüksek Okullar ve Öğrenci Sayılarının Dağılımı (2003 – 2004)	129
Tablo 15: Hükümlülerin Yaşlarına Göre Dağılımları	133
Tablo 16: Hükümlülerin Suç İşleme Yaş Gruplarının Dağılımı	134
Tablo 17: Yaş Gruplarına Göre İşlenen Suç Türlerinin Dağılımı.....	135
Tablo 18: Hükümlülerin Yaşları İle İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumlarının Dağılımı	136
Tablo 19: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları	137
Tablo 20: Hükümlülerin Babalarının Öğrenim Durumlarının Dağılımı	138
Tablo 21: Hükümlülerin Annelerinin Öğrenim Durumlarının Dağılımı	138
Tablo 22: Hükümlülerin Öğrenim Durumları İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	139

Tablo 23: Hükümlülerin Öğrenim Durumları İle İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumlarının Dağılımı	140
Tablo 24: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki İşlerinin/Mesleklerinin Dağılımı	141
Tablo 25: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki Meslekleri İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	142
Tablo 26: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki Meslekleri İle Suçu Neden İşlediklerinin Dağılımı	143
Tablo 27: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Dönemdeki Medeni Durumlarının Dağılımı	144
Tablo 28: Hükümlülerin Suç İşledikleri Dönemdeki Medeni Durumlarının Suç Türlerine Göre Dağılımı	145
Tablo 29: Hükümlülerin Kardeş Sayısı Dağılımı	146
Tablo 30: Hükümlülerin Aile Bireylerinde Suç İşleme Dağılımı	146
Tablo 31: Hükümlülerin Yetiştikleri Aile Ortamının Dağılımı	146
Tablo 32: Hükümlülerin Çocukluk/Gençlik Dönemlerinde Anne ve Babaları İle Olan İlişkilerinin Dağılımı	147
Tablo 33: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Ailelerinin İşledikleri Suça Karşı Tutumlarının Dağılımı	148
Tablo 34: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce İkamet Ettikleri Yerlerin Dağılımı	149
Tablo 35: Hükümlülerin İl ve İlçede Oturdıkları Yerlerin Dağılımı	149
Tablo 36: İkamet Edilen Yerin Suç İşleme Nedenlerine Göre Dağılımı	151
Tablo 37: Hükümlülerin Arkadaş Gruplarının İş veya Mesleklerine Göre Dağılımı	152
Tablo 38: Hükümlülerin Arkadaş Gruplarının Suçluluk Durumlarının Dağılımı	152
Tablo 39: Hükümlülerin Çocukluk ve Gençlik Dönemlerinde, Arkadaşları İle İşledikleri Suçların Dağılımı	153
Tablo 40: Hükümlülerin Arkadaş Çevresinin Hükümlülerin İşledikleri Suça İlişkin Tutumlarının Dağılımı	153
Tablo 41: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	154
Tablo 42: Hükümlülerin Suçu İşleme Nedenlerinin Dağılımı	154

Tablo 43: Hükümlülerin Daha Önceki Suçluluk Durumlarının Dağılımı	155
Tablo 44: Hükümlülerin Daha Önce İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	155
Tablo 45: Hükümlülerin Daha Önceden İşledikleri Suç Türleri İle En Son İşledikleri Suç Türleri Arasındaki İlişkini Dağılımı	156
Tablo 46: Hükümlülerin Suçu Nasıl İşlediklerinin Dağılımı	157
Tablo 47: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Alkol Kullanma Alışkanlıklarına İlişkin Dağılım	157
Tablo 48: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Sırada Alkol veya Uyuşturucu Kullanıp Kullanmadıklarına İlişkin Dağılım	157
Tablo 49: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Suç İşledikleri Sırada Alkol - Uyuşturucu Kullanmama Durumlarının Dağılımı	158
Tablo 50: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerleşim Birimlerinin Dağılımı	158
Tablo 51: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerlerin Oransal Dağılımı	159
Tablo 52: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerlerin Suç Türlerine Göre Dağılımı	160
Tablo 53: Hükümlülerin Suç İşlemelerinde Ortam Faktörünün Etkisi İle İlgili Değerlendirmelerinin Dağılımı	160
Tablo 54: Suç Mağdurlarının Dağılımı	161
Tablo 55: Suçun Oluşumunda Mağdurun Etkisi	161
Tablo 56: Mağdurların Cinsiyetinin Suç Türlerine Göre Dağılımı	162
Tablo 57: Hükümlülerin Suçu İşlerken Desteğinin Aldığı Kişilerin Dağılımı.....	162
Tablo 58: Hükümlülerin Suçu İşledikten Sonra Ki Davranışlarına Dair Dağılım	162
Tablo 59: Hükümlülerin Suç İşlemeden Önceki Yaşamlarında En Çok Arzuladıkları Şeyin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	163
Tablo 60: Hükümlülerin İsteklerini Elde Edememelerinin Sorumlusu Olarak Gördükleri Kesimlerin Dağılımı	163
Tablo 61: Hükümlülerin İsteklerini Elde Edememelerinin Sorumlusu Olarak Gördükleri Kesimler İle Suçu İşlemelerinden Sorumlu Gördükleri Kesimlerin Dağılımı	164
Tablo 62: Hükümlülerin Suç İşlemelerinden Sorumlu Tuttukları Kişi Veya Kurumların, Öncelik Sırasına Göre Dağılımı	164

Tablo 63: Hükümlülerin Suçu İşlemeden Önce İşleyecekleri Suçun Cezasını Bilip Bilmeme Durumlarının Oransal Dağılımı	164
Tablo 64: Hükümlülerin İşledikleri Suçun Cezasını Bilmeleri Durumunda Bu Suçu İşleyip İşlemeyeceklerine Dair Değerlendirmelerinin Dağılımı	165
Tablo 65: Hükümlülerin Suçu İşlemeden Önce Cezasını Bilme Durumunda Bu Suçu İşleyip İşlemeyecekleri İle İlgili Değerlendirmelerinin Suç İşleme Nedenlerine Dağılımı	166
Tablo 66: Hükümlülerin, Cezanın Ağır Olmasının Suçun İşlenmesini Engelleyip Engelliyemeyeceğine Dair Değerlendirmelerinin Dağılımı	166
Tablo 67: Hükümlülerin Pişmanlık Durumlarının Dağılımı	167
Tablo 68: Hükümlülerin Benzer Koşulların Oluşması Durumunda Aynı Suçu İşlemeye İlişkin Değerlendirmelerinin Dağılımı	167
Tablo 69: Hükümlülerin İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumları İle Suç İşledikleri Sırada Alkol - Uyuşturucu Kullanmama Durumlarının Dağılımı	167
Tablo 70: Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonrasına İlişkin Korkularının Dağılımı	168
Tablo 71: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Cezaevinden Çıktıktan Sonrasına Dair Korkularının Dağılımı	169
Tablo 72: Hükümlülerin Dini İnanç Seviyelerinin Dağılımı	170
Tablo 73: Hükümlülerin Dine Olan Eğilimleri İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı	171
Tablo 74: Hükümlülerin Cezaevine Girdikten Sonra Dini İnancı Konusunda Kendilerinde Bir Değişmenin Olup Olmadığına İlişkin Değerlendirmelerinin Dağılımı	171

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Hirschi' nin Sosyal Kontrol Teorisi	68
Şekil 2: Etiketleme Teorisi	70

KISALTMALAR

Çev.....	Çeviren
a.g.e.....	Adı geçen eser
s	Sayfa
a.g.m.	Adı geçen metin
T.C.D.D.	Türkie Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
M.K.E.K.	Makine Kimya Endüstrisi Kurumu
M.K.E.	Makine Kimya Endüstrisi
Jand.	Jandarma
Emn.	Emniyet
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı

GİRİŞ

Suç ve suç olgusu günümüzde toplumların çözüm bekleyen önemli sorunlarından birisidir. Bu sorun, yaklaşık olarak 19. yüzyılın başlarına kadar büyük ölçüde fizyoloji, psikoloji ve biyoloji gibi disiplinler tarafından ele alınmış ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Suç ve suç olgusunun, sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel faktörler temelinde sosyoloji bilimi tarafından açıklanma çabaları 1930' lu yıllardan itibaren yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren suç konusunda, sosyolojide zengin bir literatür oluşmaya başlamıştır. Suç konusundaki araştırmalar, suçun nedenleri, işleniş biçimleri, suçlunun çeşitli demografik ve sosyolojik özellikleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Bir toplumda suçun oransal büyüklüğü, bir sosyal huzursuzluk ve rahatsızlık göstergesidir. Suç olayları görece sağlıklı olmayan toplumsal yaşam ve yapı için, önemli bir toplumsal göstergedir. Bu sebeple, suça iten nedenleri açıklamak için çok sayıda sosyolojik yaklaşım geliştirilmiştir. Ancak bu teorilerin hiç biri tek başına suç olgusunu ve nedenlerini açıklamaya yetmemiştir. Bu sebeple suç araştırmaları çok yönlü bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır.

Toplumsal bir sorun olarak suç, sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin değil, aynı şekilde gelişmiş veya sanayileşmiş batı toplumlarının da önemli bir problemidir. Özellikle gelişmiş ülkelerde suçluluk veya suç eylemleri, gelişmekte olan ülkelere nispeten daha önemli ve büyük bir sorun olarak, toplumların gündemini işgal etmektedir. Bu ülkelerdeki istatistiksel verilere bakıldığında, suç oranlarının ürkütücü bir boyut aldığı görülmektedir. Öyle ki, bazı batı ülkelerinde suçla mücadele kapsamında sürekli yeni hukuki düzenlemelere gidilmektedir. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak süreklilik arz eden ve ağırlıklı bir yeri işgal eden gündem ve tartışmaların varlığı da, suç olaylarının geldiği problem düzeyini ortaya koymaktadır. Bazı ülkelerde suç olaylarının, birincil toplumsal sorun olarak görülmesi de, suçluluğun çağdaş toplumlarda oluşturduğu tehdit hakkında önemli ipuçlarını vermektedir.

Suç olgusu üzerinde önemli etkisi olan konulardan biride toplumun sosyo-kültürel yapısıdır. Toplumsal yapı, suç olgusunun gerçekleşme zeminini teşkil etmektedir. Bu sebeple sosyo-kültürel yapı, suçun nitelik ve nicelik görünümünü vermede dominant bir faktör olarak gözükmektedir. Bu çerçevede, sosyo-kültürel

yapı ve onun çözümlenmesini dışarıda bırakacak her hangi bir sosyolojik suç çalışması, önemli eksiklik ve hatalar içerecektir.

Modern dönemlerde başlayan ve sanayileşme ile birlikte önem kazanan yeni toplum yapısı, yerini yavaş yavaş sosyal ve kültürel iki unsurdan oluşan ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen, sosyo-kültürel yapıya bırakmıştır. Ancak sosyo-kültürel yapıyı, sosyal ve kültürel unsurların basit toplamı olarak görmek yanlıştır. Çünkü bu yapıyı oluşturan farklı nitelikler ve özellikler vardır. Sosyal ve kültürel olarak iki alanın, sosyo-kültürel yapı olarak ele alınmasını zorunlu kılan öge, hem sosyalliği hem de kültürelliği ifade eden toplumsal kurumlardır. Bireyler sosyo-kültürel yapı içerisinde bir yandan kültür çevresine, diğer yandan sosyal çevreye bağlıdır ve bu sebeple sosyo-kültürel yapı içerisinde belirli kurumlara ihtiyaç vardır. Kurum ise, kişilerin sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla belirli, onaylanmış ve birleştirilmiş tarzda oynadıkları, sürekli sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır.

Bu çalışma, suç olgusunu sosyo-kültürel faktörlere içkin olarak sosyolojik bir açıklanmasını hedeflemektedir. Çünkü suç olgusu hem ortaya çıkış biçimi, nedenleri ve hem de sonuçları açısından sosyolojik olarak çözümlenmeyi gerekli kılmaktadır. Suç konusu ilgi çekici olduğu kadar, onun karmaşık bir sosyal süreç belirlenimi altında gerçekleşmesi aynı şekilde suçluluğun anlamlandırma ve kuramlaştırma çabasını güçleştirmektedir. Diğer bir deyişle suç, çok faktörlü ve değişkenlik arz eden etki ve belirleme dereceleri açısından karmaşık bir karakter arz etmektedir.

Araştırmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyo-kültürel yapı ile bu yapıyı meydana getiren unsurlar üzerinde odaklaşmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak sosyal yapı ve sosyal yapının temel taşları olan nüfus, statüler, normlar, sosyal etkileşim, sosyal sınıf, sosyal grup, sosyal kurum ve sosyal norm kavramları literatür taraması sonucu elde edilen kaynaklar kullanılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Bunlara ilaveten bu bölümde sosyal tabakalaşma, sosyal bütünleşme, sosyal değişme, sosyal çözülme ve yabancılaşma kavramları, yine daha önceki çalışmalar ve literatür yardımıyla ortaya konulacaktır. Birinci bölümde son; olarak kültür kavramına değinilecek, maddi kültür-manevi kültür, alt kültür-karşıt kültür, kültürel değişme ve popüler kültür kavramları açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde, suç olgusu adı altında, suçun tanımı, suç teorileri, suç türleri ve suçu etkileyen faktörler ortaya konarak literatür yardımıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölüm, araştırma alanı olarak seçilen Kırıkkale iline ayrılmıştır. Bu bağlamda şehrin tarihi, coğrafi, demografik özellikleri, ekonomik yapısı, asayiş ve güvenlik durum ile kültürel yapısı ortaya konarak, Kırıkkale ili tanıtılmaya çalışılacaktır.

Dördüncü bölüm, çalışmamızın en önemli kısmı olan, Kırıkkale ili sınırları içerisinde bulunan cezaevlerindeki hükümlülere uygulanan anket çalışmasının elde edilen verilerinin analizine ve değerlendirilmesine ayrılmıştır. Cezaevlerinde tutuklu bulunan suçluların; cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, aile, medeni, meslek, ekonomik durum ve din gibi değişkenlerden hareketle çözümleme yapılacaktır. Ayrıca, burada suç mağdurları ile ilgili bilgilere yer verilerek, mağdur suç ilişkisi irdelenecektir. Araştırmanın sonuç kısmında ise, araştırmanın bulguları özetlenerek, konu ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

I. BÖLÜM

SOSYO-KÜLTÜREL YAPI

Modern dönemlerde başlayan ve sanayileşme ile birlikte önem kazanan yeni toplum yapısı, yerini yavaş yavaş sosyal ve kültürel iki unsurdan oluşan ve birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen, sosyo-kültürel yapıya bırakmıştır. Sosyo-kültürel yapıyı, sosyal ve kültürel unsurların basit toplamı olarak görmek yanlıştır. Bu yapıyı oluşturan farklı nitelikler ve özellikler vardır. "Sosyo-kültürel yapı, makro ve mikro bütün etkileşim düzlemlerinde, davranışsal ve bilişsel boyutların birbirinden ayrılmazlığı düşüncesini ifade eder¹."

Sosyal ve kültürel olarak iki alanın, sosyo-kültürel yapı olarak ele alınmasını zorunlu kılan öge, hem sosyalliği hem de kültürelliği ifade eden toplumsal kurumlardır. Bireyler sosyo-kültürel yapı içerisinde bir yandan kültür çevresine, diğer yandan sosyal çevreye bağlıdır ve bu sebeple sosyo-kültürel yapı içerisinde belirli kurumlara ihtiyaç vardır. Kurum ise, kişilerin sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla belirli, onaylanmış ve birleştirilmiş tarzda oynadıkları, sürekli sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır².

W. Mills'e göre sosyo-kültürel yapıyı anlamının tek yolu, toplumsal kurumlar arasındaki ilişkilerin anlaşılmasından geçmektedir. Ele alınan dar çerçeveli ortam ile sosyo-kültürel yapı arasındaki bağıntı, kurum nosyonu ile birlikte göz önünde tutulacak olursa, bu konuyla ilgili çalışma yapacak kişinin, toplumsal yapı ideasını devamlı göz önünde tutması gerekir³.

1.1. SOSYAL YAPI

Sosyoloji biliminin temel kavramlarından biri sosyal yapıdır. Sosyal yapı çeşitli sınırlamaların sistematik şeklidir. Yapıyı oluşturan sınırlar vardır ve sınırlar

¹ DİÇEKLİGİL, Beylül., "Sosyal Yapı Analizi", İstanbul, 1997, s. 647.

² FICHTER, Joseph., Sosyoloji Nedir? (Çev: Nilgün ÇELEBİ), Atilla Kitabevi, Ankara, 1994, s. 119-120.

³ MILLS, C. Wright., Toplumbilimsel Düşün (Çev: Ünsal Oskay), DER Yayınları, İstanbul, 2000, s. 222.

dahilinde kalan parçalar ayrı ayrı önem arz eder. Sosyal yapıyı oluşturan her unsur yerine getirdiği fonksiyon itibariyle yapıyı tamamlayıcı bir nitelik taşır⁴.

Mills sosyal yapıyı toplumu ve geçmişten günümüze oluşturulan sosyal örgütlenmeleri içine alan bir kavram olarak ele alır⁵.

Kurtkan ise sosyal yapıyı, cemiyetin karakteristik vasıflarını, grupların birbirleriyle ve fertlerin grup içinde ve dışında birbirleriyle ve gruplarla olan münasebetlerini düzenleyen organizasyon tiplerini ve bununla ilgili olarak ortaya çıkan grup hayatının fiziki çevre şartları ile de karşılıklı etkileşimini gösteren oluşumları olarak tanımlar⁶.

König'e göre sosyal yapı kavramının kullanılmasının iki amacı vardır.

a- Bir cemiyetin veya bir grubun (sosyal sistemin) iç yapısını yaşadığı ortamda (sosyal çevrede) belirlemek,

b- Bir toplum yada grup içerisindeki sosyal bağların objektif olarak tanınması imkanı sağlamak⁷.

Kıray'a göre sosyal yapı, doğal kaynaklar, bunları işlemek için kullanılan teknoloji, nüfus ve özellikleri, sosyal organizasyon ve bunların hepsinin etkileşiminden doğmuş değerler sistemi olmak üzere dört öğeden oluşmuştur⁸.

Merton'a göre, ferdi saran sosyal çevre ikili bir özellik taşır. Bunlar "Kültürel Yapı" ve "Sosyal Yapı" dır. Kültürel yapı, toplum hayatındaki değer hükümlerini, normları ve inançları kapsarken, sosyal yapı, toplum hayatında somut olarak görülen sosyal ilişkiler ve sosyal teşkilatların nasıl işlediğidir⁹.

Stanley'e göre sosyal yapıyı oluşturan unsurlar ve fonksiyonlar beş ayrı açıdan düşünülebilir. Bunlar;¹⁰

a- "Fert" yapıyı tamlayıcı nitelik taşır.

⁴ ERKAL, E. Mustafa., Sosyoloji, İstanbul, 2004, s. 177.

⁵ MILLS, C. Wright., a.g.e. s. 32.

⁶ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., Genel Sosyoloji, İstanbul, 1995, s. 99.

⁷ GEZGİN, Mehmet Fikret., Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji Köy Sosyolojisi İlişkileri, Sosyoloji Konferansları Dergisi, İstanbul, 1997, s. 19.

⁸ KIRAY, M. Belik., Toplum Bilim Yazıları, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, Sayı.7, s. 21.

⁹ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 178.

¹⁰ Aynı eser, s. 177.

b- Bir "sosyal grup" aynı görevi yerine getirebilir.

c- Nüfusun fiziki yapı özellikleri (yerleşme, iskan, barınma) bir tamlama şeklinde ele alınabilir.

d- Sosyal rolleri gerektiren farklı faaliyet dalları farklı sistemli tamlamaya yol açabilir.

e- Yapıyı kültürel tamlayıcılar olarak paylaşılan ve fertten ferde intikal eden normlar ve değer hükümleri.

1.1.1. SOSYAL YAPININ TEMEL TAŞLARI

1.1.1.1. Nüfus

Sosyal yapıyı oluşturan önemli faktörlerden biri nüfustur. Bir toplumun nüfus özellikleri, sosyal ve iktisadi vasıfları ile karşılıklı münasebet halindedir. Nüfus sosyal yapıyı oluşturan canlı ve dinamik bir küttedir. Nüfusun incelenmesi, aynı zamanda toplumun sosyal yapı şartlarının ortaya çıkarılması demektir. Nüfus, demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik yönleri ile ele alınabilen özellikler taşır¹¹. Bir ülkenin nüfus özellikleri diyince akla ilk gelen, mutlak miktarı, cinsiyete göre dağılımı, yaşa göre dağılımı, artış hızı, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı, eğitim seviyesi vb. özellikler akla gelir.

Nüfus bir taraftan ülkedeki milli geliri yaratan, diğer taraftan, yaratılan mal ve hizmeti tüketen bir unsurdur. Kalkınmayı yarattığı gibi, kalkınmanın doğurduğu refahı paylaşan fertlerden meydana gelmektedir. Bu özelliği ile nüfus ve iktisadi gelişme arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bazı sosyal bilimciler iktisadi gelişme ile nüfus artış hızında müsbet, bazıları ise menfi bir ilişki olduğunu ileri sürmektedirler¹². Burada belirleyici unsur incelenen ülkenin şartlarıdır.

Nüfusun mutlak miktarı yada nüfus artış-azalış hızı sosyal hayatı olumlu yada olumsuz etkiler. Çok fazla büyüyen bir nüfusun kaynak talebini karşılamak mümkün değildir. Tarihte sıkça görüldüğü gibi sonuç, kitlesel göçler, bunun sonucu olarak kültürel yayılma ve bazen savaşlarda göçmenlerin diğer toplumların nüfus bölgelerini istila etmeleri şeklinde olabilir yada kaynak kıtlığı, toplumun kendi içinde

¹¹ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 180.

¹² Aynı eser, s. 180.

sosyal dağınıklık ve çatışma ile sonuçlanabilir. Bir toplum nüfusunun çok yavaş büyümesi yada azalması, neslin tükenmesi toplumu ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya bırakabilir¹³.

Genel olarak dünya nüfusunun hızlı artışından dolayı doğabilecek tehlikelere ilk dikkat çeken düşünürlerden birisi Malthus olmuştur. Malthus'a göre, ilim ilerleyebilir, fakat toprağın insan ihtiyaçlarını karşılama kapasitesi sınırlıdır. Malthus, düşünülerek tatbik edilen tedbirlerle nüfus artışı kontrol edilmediğı takdirde nüfusun yenilenme nispetinin, dünyanın insanoğlunu besleme kapasitesinden fazla olacağını ifade etmiştir. Bu gelişmenin iktisadi refahı sarsacağı ve sosyal yapıyı zaafa uğratacağını öne sürmüştür¹⁴. Hızlı nüfus artışının getirdiğı sorunlar bağlamında aşağıdaki hususlar dile getirilmiştir.

- Tüketici durumda olan çocuk yaştaki nüfusun fazlalığı tüketimi artırır.
- Kişi başına düşen ulusal gelir payı azalır.
- Ulusal gelirin büyük bölümünün artan nüfus tarafından tüketilmesine bağlı olarak ekonomik kalkınma hızı yavaşlar.
- Artan nüfusu beslemek için toprağın aşırı kullanılması toprak erozyonunu hızlandırır.
- Çeşitli çevre sorunları ortaya çıkar.
- Ekonomik bağımlılık oranı yükselir.
- Yetersiz beslenme sorunu ortaya çıkar.
- Kırsal kesimden kentlere doğru olan göçler yoğunluk kazanır.
- Kırsal alanlarda ve kentlerde işsizlik ve geçim sıkıntısı başlar.
- Çarpık kentleşme görülür.

Nüfus büyüklüğü toplumsal ilişkiler üzerinde de güçlü bir etkiye sahiptir. Az nüfuslu küçük yerleşim birimlerinde sosyal ilişkiler birincildir: insanlar birbirlerini samimi olarak, yüzyüze tanır. Çok nüfuslu yerleşim birimlerinde ise sosyal hayat belirgin olarak değişir. Çoğunlukla ikincil ilişkiler, yeni sosyal kontrol mekanizmaları, yeni kurumlar ortaya çıkar ve informel grupların yerini formel

¹³ İNAN, Özer., "Toplumsal Değişme ve Gelişme" Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003, s. 566-567.

¹⁴ KURTKAN-BİLGİSEVEN., a.g.e. s. 129-130.

örgütler alır. Bundan dolayı nüfus büyümesi, sosyal hayat üzerinde önemli etkilere sahiptir¹⁵.

Nüfustaki hızlı değişmelerin bir başka nedeni de göçlerdir. Göç; nüfusun geçici veya sürekli olarak yer değiştirmesidir. Göçler, hızlı nüfus artışının doğal bir sonucudur. Bir bölgedeki nüfusun, artmasında veya azalmasında göçlerin büyük etkisi vardır. Göçlerin oluşum nedenleri 3 grupta toplanır. Doğal yıkımlar, sosyal ve siyasi nedenler, ekonomik nedenler.

Deprem, heyelan, kuraklık, taşkın, sel, çığ gibi doğal yıkımlar göçlere neden olmaktadır. Doğal yıkımlardan zarar gören insanlar buldukları yerleri terk ederek koşulları daha iyi olan yerlere göç ederler. Savaşlar, işgaller, devrimler, terör olayları veya dini olaylar göçlere neden olmaktadır. Ekonomik gelişmenin yavaş olduğu bölgelerde iş olanaklarının az olması, göçlere neden olmaktadır. İşsizlik nedeniyle yapılan göçlere işgücü göçü denir. İşgücü göçleri mevsimlik, kısa süreli veya uzun süreli olabilir.

Nüfusun yaş gruplarına dağılımına nüfusun yaş yapısı denir. Doğum ve ölüm oranları, göçler, evlenmeler, savaşlar ve salgın hastalıklar gibi çeşitli faktörler belirli bir ülke nüfusunun yaşlara göre dağılımını etkiler¹⁶. Bunun için ülkenin toplam nüfusu yaş dilimleri temel alınarak gruplandırılır. Bu gruplandırma genellikle 0-14, 15-64, 65- ve üstü biçiminde yapılır.

Nüfusun kadın ve erkek nüfus olarak dağılımına nüfusun cinsiyet yapısı denir. Savaş dönemlerinde erkeklerin ölmesi veya erkek nüfusun ekonomik nedenlerle göç etmesi cinsiyet yapısının değişimine yol açar.

Çalışan nüfusa etkin nüfus denir. 15-64 yaş arasındaki nüfus, çalışma çağındaki nüfusu (etkin nüfusu) oluşturur. Gelişmiş ülkelerde çalışma yaşı daha yüksektir ve çalışma çağındaki nüfusun tümü etkindir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise nüfusun büyük bölümü tüketici durumdadır. Çalışan nüfus 3 ana sektöre dağılır. Bir ülkede hizmet ve endüstri sektörlerinde çalışan nüfusun fazla

¹⁵ İNAN, Özer., a.g.m. s. 567.

¹⁶ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 132.

olması, ülkenin gelişmişliğinin göstergesidir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise tarım sektöründe çalışan nüfus daha fazladır.

Gelişmiş Ülkelerde Nüfus Yapısı

Ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş ülkelerde :

- Nüfus artış hızı düşüktür.
- Doğum oranı düşük olduğu için, 0-14 yaş arası nüfus azdır.
- Çocuk ölüm oranı azdır.
- Sağlıklı ve bilinçli beslenme ile gelişkin sağlık hizmetlerine bağlı olarak ortalama yaşam süresi uzun, yaşlı nüfus sayısı fazladır.
- Üretici nüfus fazla, tüketici nüfus azdır.
- Okur yazar oranı yüksektir.
- Nüfusun büyük bölümü kentlerde yaşar

Az Gelişmiş Ülkelerde Nüfus Yapısı

Ekonomik ve sosyal yönden gelişmemiş ülkelerde :

- Nüfus artış hızı fazladır.
- Doğum oranı yüksek olduğu için, 0 – 14 yaş arası nüfus fazladır.
- Çocuk ölüm oranı fazladır.
- Sağlıksız ve bilinçsiz beslenme ile sağlık hizmetlerinin yetersiz olmasına bağlı olarak ortalama yaşam süresi kısa, yaşlı nüfus sayısı azdır.
- Üretici nüfus az, tüketici nüfus fazladır.
- Okur yazar oranı düşüktür.
- Nüfusun büyük bölümü kırsal kesimde yaşar.

1.1.1.2. Statüler

Toplum statüler ağından oluşmaktadır. Statü, sosyal yapıda bir pozisyonudur. Statü, bir grupta, organizasyonda veya toplumda bireyin yerini ve mevkisini belirleyen durumdur. Öğrenci, anne, baba, arkadaş vb. sosyal statülerdir. Sosyal yapıda her statünün bir karşılığı vardır¹⁷. Kişinin toplum içerisindeki statüsünün

¹⁷ AKAN, Vildan., "Birey ve Toplum", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003, s. 81.

belirlenmesinde zenginlik, mevki, rütbe, eğitim, muhafazakarlık, aile hayatı vb. faktörler etkilidir¹⁸.

Sosyal statü "doğuştan elde edilen" ve "kazanılan" statü olmak üzere ikiye ayrılır. Doğuştan elde edilen statüler hiç çaba sarf etmeden elde edilen statülerdir. Örneğin, yaşlı, genç, kadın, erkek, siyah, beyaz gibi. Kazanılmış statüler ise bireylerin çaba ve gayretleri sonucu elde ettikleri statülerdir¹⁹.

Weber'e göre statü, toplumdaki gruplar arasında, o gruba toplumda atfedilen "toplumsal prestij, şeref ve itibara" göre belirlenir. Statü farklılığının sosyal sınıf farklılaşmaları ile bir bağımlılığı, ilişkisi olması gerekmez. Ayrıcı gruba atfedilen statü olumlu ve olumsuz olabilir. Bu durumda gruplar arasında bir fark meydana gelir. Toplumda yüksek itibar gören kişiler ayrıcalık olarak yüksek statü grubu olurken, toplumda itibarı düşük işler yapan kişiler, veya toplumda gelenek ve kültüre bağlı olarak düşük prestij atfedilen gruplar, düşük ayrıcalıklı statü grubunu oluştururlar²⁰.

Statünün Özellikleri:

- Her insan birden fazla statüye sahip olabilir.
- Bazıları doğuştan bazıları sonradan kazanılır.
- Bazıları doğumdan ölüme kadar değişmezken koşulları daha kolay değişir.
- Her statü belli kurallara bağlıdır.
- Statüler arası ilişkiler ağı vardır.
- Toplumdan topluma değişiklik gösterebilir.

Her birey belirli bir zamanda ve hayatı boyunca aynı anda çok çeşitli statüler işgal eder. Bireyin birden fazla statüye sahip olmasına statü dizisi denmektedir. Statü dizileri toplumun kurumları ve alt sistemleri arasında karşılıklı bağımlılığı sağlar. Tıpkı gruplar ve toplumların içerdikleri sosyal statülerin, sayı ve karmaşıklık bakımından farklılık göstermesi gibi, bireylerde statü dizilerini oluşturan statülerinin

¹⁸ GEZGİN, Mehmet Fikret., Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji Köy Sosyolojisi İlişkileri, İstanbul, 1997, s. 33.

¹⁹ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 81.

²⁰ KALAYCIOĞLU, Sibel., "Toplumsal Tabakalaşma", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003, s. 253.

sayıları ve karmaşıklığı bakımından farklılık gösterirler. Karmaşık yapıda her bireyin farklı karmaşıklıkta statü dizileri bulunur²¹.

1.1.1.3. Roller

Belirli sosyal durumlardaki kişilerden beklenen sosyal davranış şekilleridir. Bir başka ifade ile toplumda fertlerin buldukları sosyal statü ile gelen ve elde edilen hak ve ödevlerdir²². Rol sosyal yapıdaki davranış beklentileridir. Bireyin işgal ettiği statüde ne yaptığıdır. Rol, bireyin statüsünün zorluklarını yerine getirdiği, ayrıcalıklarından yararlandığı bir davranış biçimidir. Aynı statüde ki kişiler farklı şeyler yaparlar. Bu farklılığı yaratan roldür²³.

Rol, sosyolojide çok sık kullanılan esas terimlerden biri olarak dinamik bir kavramdır. Bir grup veya sosyal durum içinde yer alan belli bir statü tarafından ifade edilen spesifik haklar ve görevlerin sebep olduğu davranış biçimleri olarak anlatılabilir. Sosyal hayatta mevcut olan her bir statüye ait bir dizi davranış beklentileri vardır. Bu beklentiler, hem o rolü ifa eden şahıs hem de toplum için aynıdır. Böylece belirli bir rol, belirli bir statünün tüm kültürel özellikleriyle bütünleşmektedir²⁴.

Toplum, belirli amaçları ve görevleri olan unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinin sosyal bir bütünü oluşturduğu yapılanmadır. Bu çerçevede söz konusu olan bütünü meydana getiren unsurlarının ayrışmasını iş bölümü, bu unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinde beklenen davranış biçimlerini ise *sosyal rol* olarak kabul etmek mümkündür. Böylece sosyal roller, iş bölümünün bir sonucu olmaktadır.

Roller, kültürel sistemlerin nasıl eyleme geçtiğini gösterirler. İşgal edilen statüde davranırken semboller sistemini yani kelimeler, dil, değerler, formel ve informel kuralların dikkate alınması gerekir.

Toplum içinde yaşamının tabii bir sonucu olarak, kişiler günlük hayatın çeşitli dilimlerinde farklı roller üstlenir ve o rollere göre hareket eder. Edinilen bu

²¹ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 84-85.

²² ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 16.

²³ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 85.

²⁴ ALLPORT, G. W., Attitudes in a Handbook of Social Psychology, Worcester, MA: Clark University Press, (Aktaran: Mehmet Cüneyt BİRKÖK), 1935, s. 7.

roller Şu Şekilde sıralanabilir; eŐ olma, ev kadınlığı, mesleki rol, annelik, babalık, ebeveynlik, çocukluk, akrabalık, vatandaşlık ve kendini geliştirme (sanat, spor vb.)²⁵.

Bir statüyü işgal eden bireyin sahip olduğu rol ilişkilerinin toplamına rol dizisi denir. Bireyin birçok farklı statüler işgal etmesinin ve her statüde birçok rol ilişkisine girmesinin olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Bu sonuçlardan biri rol çatıŐmasıdır. Bireyin sahip olduğu statülerine uygun rolleri arasında herhangi birine uygun davranışı yapacağına karar verememesi haline rol atıŐması denir. Birey bir statüdeki rolünü yerine getirirken, diğer statünün rol beklentisini iğneyebilir. Örneğin; hem anne hem de doktor olan bir bayanın mesleğinde geliŐmek için iÇine daha fazla zaman ayırması gerekirken annelik rolünün gereklerini yerine getirmek zorunda olması gibi²⁶.

1.1.1.4. Sosyal Etkileşim

Etkileşim, sosyal yaşamın temel sürecidir. Özellikle sembolik etkileşim sosyolojik bakımdan önemlidir, çünkü statüler, normlar, değerler ve karşılıklı ilişkilerle ilgilidir. Bireyler diğerlerinin farkına varırlar, düşünce ve duygu alıŐveriŐinde bulunurlar ve birbirlerinin davranışları üzerinde tahminde bulunurlar. Tahminleri çerçevesinde birbirlerini etkileyen sözler söylerler, davranışlarda bulunurlar. Diğer bir ifadeyle insanlar karşılıklı etki ve tepki dünyasında yaŐarlar. Bu etki ve tepki sürecine sosyal etkileşim denir. Sosyal etkileşim, sosyal ilişki örüntüleri oluşturur. Bu etkileşim örüntüleri sayesinde sosyal ilişkiler kurulur ve sonuçta da sosyal yapı ortaya ıkar²⁷.

Toplumda çeşitli etkileşim biçimleri vardır. Bütün toplumlarda geçerli olan etkileşim biçimlerine evrensel sosyal süreçler denmektedir. Bu süreçler: rekabet, iş birliği, çatışma ve alıŐveriŐtir. Bunlardan rekabet ve iş birliği en önemli süreçlerdir. Bireyler istek ve amaçlarına ilişkin hedeflerine ulaşmak isterler. Rekabet ve işbirliği hedeflere ulaŐmada iki farklı etkileşim biçimidir.

Ortak hedefe veya her bireyin kendi hedefine ulaŐması için iki veya daha fazla insanla birlikte çalışmaya iş birliği denir. İŞ birliği insanın var olabilmesi için

²⁵ SEZAL, İhsan., Sosyolojiye Giriş, Ankara, 2003, s. 144.

²⁶ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 86.

²⁷ Aynı eser, s. 87.

temeldir. İş birliği olmadan sosyal yaşam var olamaz. Ayrıca bazı hedeflere iş birliği olmadan ulaşamaz. İş birliğinin çeşitli şekilleri vardır. Bunlar: Gönüllü iş birliği, gönülsüz iş birliği, kendiliğinden gerçekleşen iş birliği, karşıt güçlerin iş birliği ve sözleşmeye dayanan iş birliğidir.

Rekabet ise bir bireyin yaşamının başlıca alanlarında görülen, iki veya daha fazla birey yada grup arasında belirli bir ödüle ulaşmak için yarışır. Rekabet kendi içinde bir amaç, bir sonudur. Ekonomik yaşamda ise rekabet bir amaç değil, ekonomik faaliyetleri düzenlemede bir araçtır. Rekabette bireyler rakiplerinin amaca ulaşmasına engel olurken baskı veya hileye başvuramazlar. Her toplumun kültüründe rekabet biçimleri ve uygun rekabet araçları tanımlanmıştır. Rekabet biçimleri genel olarak, sınırlı rekabet, mutlak ve göreceli rekabet, kişisel ve kişisel olmayan rekabet şeklinde sınıflandırılabilir²⁸.

Bunlarla birlikte, rekabet bir yarış olmaktan çıkıp zıtlasmaya dönüştüğünde ortaya çatışma çıkar. Çatışmada rekabetin aksine tehdit, hile ve baskının yasaklandığı kurallar yoktur. Çatışma düşmanı yenerek bir hedefe ulaşmayı amaçlar. Fiziksel şiddet içerebilir yada sözel olarak bir bireye ve gruba saldırı olabilir²⁹.

1.1.1.5. Sosyal Sınıflar

Sosyal sınıf, genel olarak ekonomik kaynaklara aynı uzaklıkta veya yakınlıkta olan, bu ortaklığında üyelerinin siyasi ve toplumsal yaşam tarzlarını, tercihlerini belirleyen büyük bir topluluk kesitidir³⁰.

Sosyal sınıfı iktisadi kriterin yanında iktidar ve saygınlık kriterleriyle birlikte tanımlayan Max Weber'e göre: Bir grup insanın yaşam olanaklarının belli bir nedensel ögesi ortak ise, bu ögeyi mal sahibi olmak ve gelir sağlamak gibi salt ekonomik çıkarlar temsil ediyor ise, bu öge meta ve işgücü piyasalarının koşullarında temsil ediliyorsa, "sınıf"tan söz edilebilir³¹.

Amiran Kurtkan' göre sosyal sınıf: "aşağı yukarı aynı iktisadi kudrete sahip olan, hayat üslupları birbirine uyan, aynı tahsil ve terbiyeyi görmüş bulunan, iktisadi

²⁸ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 88.

²⁹ Aynı eser, s. 89.

³⁰ KALAYCIOĞLU, Sibel., a.g.m. s. 249.

³¹ WEBER, Marx., Sosyoloji Yazıları (Çev: Taha PARLA), İstanbul, 1986, s. 177.

menfaatleri müşterek olan ve bu dört kıstasa göre kendilerinde aynı sınıf şuurunu müşterek duyan fertlerin teşkil ettiği topluluktur³². Aynı gelir seviyesine sahip insanlar arasında yaşam tarzı bakımından farklılıklar olabileceği gibi benzerlikler de olabilir. Sadece gelir seviyesine bakarak ferdin sosyal sınıfını tahmin etmek mümkün olmamakla birlikte iktisadi unsurların yanında sosyal unsurlarında dikkate alınması gerekir. Bu unsurlar; barınma, beslenme, eğitim, sağlık, eğlence, giyim tarzı, haberleşme, ulaşım ve aile ilişkileridir. Yüksek sınıfa mensup kişiler farklı giyinir, modayı takip eder, belli zamanlarda, belirli mekanlarda ve belirli insanlarla yemek yer, eğlenir, tatil yapar.

Sosyal sınıflar arasındaki fark eğitim konusunda da ortaya çıkmaktadır. "Eğitimde eşitlik" ilkesini ön planda tutan ülkelerde dahi insanlara sınıflarına göre farklı ayrıcalıklar tanındığı bir gerçektir. Bununla birlikte yüksek öğrenime devam etmekle vazgeçilen kazançların önemi sosyal sınıflara göre farklılık gösterdiğinden, öğrenime devam konusunda da farklılıklar göze çarpmaktadır. Ayrıca aynı öğrenimi görseler dahi, üniversite mezunlarının tamamı aynı hayat yada iş imkanlarına sahip olamamaktadır. Burada da kişinin ailesi, ailesinin toplumsal statüsü ve mensubu olduğu sosyal sınıfın etkisi vardır.

Neticede insanın doğumundan itibaren hayatta kalmasından, sıhhatli kalmasından hastalanınca işleşme imkanlarına, sosyalleşmesinden suçlu çocuklardan olmamasına, eğitim imkanlarından tatil imkanlarına kadar birçok şansı üyesi olduğu sosyal sınıf ve toplumsal yapıdaki yeri belirler.

1.1.1.6. Sosyal Gruplar

Bir sosyal grup, bireylerin toplamından daha fazla bir sosyal gerçekliktir. Tek tek bireylerin özelliklerinde bulunmayan özelliklere sahiptir ve bu özellikler ancak bir grubu oluşturan bireyler birbirleriyle etkileşimde buldukları zaman ortaya çıkarlar. Burada bizim için önemli olan bu sosyal özellikler ve onları yaratan sosyal güçlerdir.

Sosyal grupların oluşabilmesi için bazı koşullar gereklidir. Bunlar;

- Üyeler tamamının birbirlerinin farkında olması,

³² KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 144.

- Üyeler arasında belirli bir iletişim biçimi olması,
 - Üyelerin birbirlerinin davranışları arasında belirli bir ön kestirime sahip olması,
 - Üyelerin davranışlarının sosyal normlara göre düzenlenmiş olması,
 - Zamana karşı dirençli olması,
- gibi kriterlerdir³³.

Bir sosyal grubun en önemli iki özelliği üyeler arasında iş birliği ve birbirlerine ait olma özelliğidir. Diğer özellikleri ise:³⁴

- Grup üyelerin ortak bir amaca sahip olması
- İki veya daha fazla kişiden oluşması
- Üyelerin karşılıklı sosyal ilişkide oluşması
- Göreli bir sürekliliğin bulunması
- Grup üyeleri arasında işbirliği ve iş bölümü vardır.
- Grubun bireylerin beklentilerine cevap vermesi
- Grup bireyleri arasında biz bilincinin olması
- Grup üyeleri arasında rol ve statü dağılımı vardır.
- Grup üyelerine baskı yapar ve yol gösterir.
- Yapı ve fonksiyon bakımından zamanla değişir.
- Bireyi sosyalleştirir, tutumları değiştirir, pekiştirir.
- Grup, birey için bir güvencedir.
- Grup, işlevini yerine getirdiği sürece vardır.
- Kültür grup aracılığıyla nesilden nesile aktarılır.

Sosyal gruplar birincil ve ikincil sosyal gruplar olmak üzere ikiye ayrılır. En küçük sosyal grup, iki bireyin etkileşimini içerir. Birincil gruplarda, üyeler arasında mahremiyet ve genellikle yüz yüze etkileşim vardır. Mahremiyet, üyeler arasında yoğun ilişki ve derin bir duygusal bağ oluşturur. Birbirleri hakkında geniş ve detaylı bilgiye sahiptirler. Üyeler grupla kuvvetli bir şekilde özdeşleşmiştir. Grup üyelerinin yerini başkası alamaz. Endüstriyel toplumlarda birincil grupların oluşturulduğu en önemli ortamlar iş yerleridir³⁵.

³³ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 92.

³⁴ www.sosyalhizmetuzmani.org

³⁵ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 93.

İkincil gruplarda ise ilişkiler kişisel değildir. Etkileşimleri genellikle bir konu üzerinde odaklaşır. Üyeler birbirlerini bütün yönleriyle tanımaz. İkincil grupların üyelerinin grupla özdeşleşmesi zayıf ve ilişkiler geçicidir. Üyelerin birbirine bağlılığı organik dayanışma şeklindedir. Bu tür gruba örnek olarak da siyasi partiler verilebilir³⁶.

1.1.1.7. Sosyal İlişkiler Ağı

Sosyal ilişki, bir ferden veya grubun kendi dışındaki fert ve grupların çeşitli davranış şekillerini ve beklentilerini hesaba katarak sürdürdüğü ilişkiye dayalı etkileşimdir. Fert ve sosyal grupların sadece kendi varlıkları, görüş ve duygularını tespit etmiş olmaları sosyal ilişki için bir sebep değildir. Bunun yanı sıra, kendi dışlarında bulunan fert ve sosyal grupların varlıklarından da haberdar olmaları, toplum katında biz duygusuna sahip olmaları ve onları fark etmeleri gerekir³⁷.

Sosyal ilişkiler toplumu oluşturan insanlar arasındaki benzerliklerden ve farklılardan doğan, aynı gruba birlikte mensup olma duygusu ve bu durumdan karşılıklı olarak haberdarlık hissi ile desteklenen bir münasebet şeklidir. Farklı haberdarlık ve birlikte mensup oluş duyguları çeşitli topluluk tiplerinde farklı şekillerde belirirler³⁸.

M.Weber'e Göre Sosyal İlişkinin Özellikleri:

- En az iki kişi arasında olmalı
- Bir zaman sürecini içermesi
- Kişi ya da grupların karşılıklı etkileşim içinde bulunmaları
- Birbirlerinin varlığından haberdar olmaları
- İlişkiler ortak bir anlam taşıması
- İlişkide bulunan kişilerin birbirlerini içten karşılıklı bağ duymaları

Sosyal ilişkiler çeşitli biçimlerde tasnif edilmişlerdir. Örneğin, samimiyet derecesine göre sosyal ilişki ikiye ayrılmıştır. Birincil tip ilişkiler ve ikincil tip ilişkiler.

³⁶ Aynı eser, s. 94.

³⁷ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 168.

³⁸ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 234.

Birincil İlişkiler (cemaat): Daha çok cemaat tipi örgütlenmelerde görülen ve yazılı hale getirilmemiş ilişkilere dayanır. Daha çok örf ve adetler biçimindedir.

Birincil ilişkilerin belli başlı özellikleri şunlardır:

- İlişkiler karşılıklı duygusal güven anlayışa samimiyete dayalı yüzyüze ilişkilendir.
- Yazılı kurallara bağlı değildir.
- Sosyal etkileşim çok güçlüdür.
- İlişkiler uzun sürelidir.
- Daha çok küçük gruplarda (aile, arkadaşlık, köy, komşuluk) görülür.
- Bütün toplumlarda görülebilir.

İkincil İlişkiler (cemiyet): Daha çok cemiyet tipi bir teşkilatlanmada (şirket, sendika, kentler vb) görülür.

İkincil ilişkilerin belli başlı özellikleri ise:

- İlişkiler resmidir. Duygusal iletişim çok zayıf
- Yazılı kurallara bağlıdır.
- Kısa sürelidir.
- Sosyal etkileşim çok zayıftır.
- Daha çok büyük gruplarda (şehir, şirket, resmi kurumlar) görülür.
- Kitle iletişim araçlarının etkisi çoktur.

Cemaat hayatında, biz duygusu insanlar arasındaki benzerliğe dayanır. Örnek olarak, köy topluluklarında insanlar arasında farklılıktan ziyade benzerlikler vardır. İş bölümü son derece basittir. İnsanların hemen hemen tamamı aynı işle uğraşmakta, aynı şeylerden zevk almakta ve aynı adetlere uymaktadır. Bu bakımdan sosyal miras önceki nesillerden nasıl alındıysa sonraki nesillere aynen aktarılır. Öte yandan cemiyet hayatında, cemiyete birlikte mensup oluş ve bundan karşılıklı haberdarlık duygusu bazı hususlarda benzerliğe, fakat bir çok hususta bireyler arasındaki farklılığa dayanır. Böylece cemiyette bireylerin kabiliyet ve ilgi alanları değerlendirilerek iş bölümü ortaya çıkar. İnsanların menfaatlerinin kabiliyet ve ilgi alanlarına göre farklılaşması, cemiyet hayatında sosyal ilişkilerin, tesis edilmiş muayyen usullere dayanan menfaat birlikleri dahilinde organize edilmesi zorunluluğunu doğurur. Böylece insanlar milli örf ve adetlerin dışına çıkmamakla

beraber, bu örf ve adet çemberi içinde toplumsal ilişkileri daha detaylı düzenleyen kanunlar çerçevesinde sosyal ilişkilere girerler³⁹.

1.1.1.8. Sosyal Kurumlar

Kurum, kişilerin temel sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla belirli onaylanmış ve birleştirilmiş tarzda oynadıkları, oldukça sürekli sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısıdır⁴⁰. Bir başka tanımı Akan vermiştir: "Kurum, temel toplumsal gereksinimlerin karşılandığı, düzenlenmiş, standartlaşmış insan etkileşim örüntüsüdür. Bir başka deyişle, sosyal kurumlar, temel toplumsal gereksinimleri karşılamada kullanılan değerler dizileri, faaliyetler ve kaynaklardır⁴¹."

Toplumsal kurumların, hem sosyal olanın hem de kültürel olanın izlerini taşır. Çünkü kültür toplumsal kurumlarla, mevcut toplumdan değişen toplum yapısına aktarılır ve bu kültür aynı zamanda sosyal etkileşimler ve ilişkiler ağı içerisinde oluşması sebebiyle, belli bir sosyallik taşır⁴². Bireyler sosyo-kültürel yapı içerisinde bir yandan kültür çevresine, diğer yandan sosyal çevreye bağlı olması sebebiyle sosyo-kültürel yapı içerisinde belirli kurumlara ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle kurumsal yapılar, sosyo-kültürel yapıdan bağımsız düşünülemez⁴³.

Bir eylemin kurumsal bir boyut kazanabilmesi için, belli etkileşim süreçlerini, maddi toplumsal, normatif ve bilişsel süreçleri bünyesinde bulundurması gerekmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi toplumsal kurumları çevreleyen bir maddi ortamın yanı sıra, hem normatif hem de bilişsel bir boyutu vardır. Bu bilişsel boyut aynı zamanda kurumsal yapıların birbirleri ile dinamik etkileşimini sağlayan önemli bir faktördür⁴⁴.

Sosyal kurumların temel özellikleri şunlardır:

- Kurumlar tarafından düzenlenen davranış örüntüleri toplumların temel sorunlarıyla ilişkilidir.

³⁹ Aynı eser, s. 234-235.

⁴⁰ FİCHTER, Joseph., Sosyoloji Nedir, (Çev: Nilgün ÇELEBİ), Atilla Kitabevi, Ankara, 1994, s. 119-120.

⁴¹ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 96.

⁴² FİCHTER, Joseph., a.g.e. s. 119.

⁴³ NİRÜN, Nihat., "Sosyal Dinamik Bünye Analizi", A.K.M. Yayınları, Ankara, 1991, s. 93.

⁴⁴ GÜZEL, Serkan., "Sosyo-Kültürel Yapı ve Değerler" Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s. 62.

- Kurumlar, bireylerin davranışlarını, kesin, sürekli ve örgütlenmiş örüntülere göre düzenlemeyi içerir.

- Bu örüntüler belirli normatif düzen ve resmi prensipler içerir⁴⁵.

Sosyal kurumların en önemlilerinden biri ailedir. Aile, bütün toplumların en ortak kurumlarının başında gelmekle birlikte, toplumdan topluma değişik özellikler gösteren bir kurum niteliği de taşımaktadır. Toplum içinde yaşamının tabii bir sonucu olarak, günlük yaşamımızın çeşitli dilimlerinde farklı roller üstlenir ve o rollere göre hareket ederiz. Bunlar toplum tarafından "kadın-erkek-çocuk" bizlere verilmiş rollerdir. Böyle olmakla birlikte bu rollerin anlaşılması ve toplumun kabul ettiği davranış biçimlerine dönüştürülmesi en iyi ve anlamlı şekliyle aile ortamında olabilmektedir. Bu yüzden aile, kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren toplumsal rollerini edinmeleri gibi kritik bir fonksiyonu yüklenmiş sosyal kurumdur⁴⁶.

1.1.1.9. Sosyal Norm

Bir toplumda insanları belli olaylar karşısında nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen öyle davranmaya zorlayan kurallara sosyal norm denir. Sosyal normlar yazılı ve yazısız olmak üzere iki çeşittir.

Yazılı (Resmi) Normlar: Kanunlar, tüzükler, yönetmelikler gibi devletin yetkili organlarınca düzenleyip, uygulamaya konan, gerektiğinde değiştirilen, devletin ve sosyal düzenin korunmasını ve devamını amaçlayan normlardır. Uymayanlar maddi ve bedeni cezaya çarptırılır.

Yazısız (Resmi Olmayan) Normlar: Bireyler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinden doğan töre, adet, gelenek,görenekler, din kuralları, görgü kuralları gibi yazılı olmayan normlardır. Yaptırmaları manevidir.

Örf (Töre): Toplum yaşamında yararlı ve gerekli olduğuna ortaklaşa inanılan; kimi yerde yasa ve ahlakın yerine geçebilen, yaptırım gücü (kanun veya norm şeklinde) olan kurallara örf veya töre denir.

⁴⁵ AKAN, Vildan., a.g.m. s. 96.

⁴⁶ SEZAL, İhsan., a.g.e. s. 144.

Adet: Halk tarafından alışılmış ve yaygın olarak kullanılan davranış şekilleridir. Bayramda akraba ve ahabap ziyaretleri yapmak gibi. Gelenek: Bir toplumda, eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa geçen kültür mirasları, alışkanlıklar bilgiler ve davranışlardır.

Görenek: Bir şeyi görülebildiği gibi yapma alışkanlığıdır. Uyulması için yaptırım bulunmayan, ya da çok az olan davranış öğeleridir.

Din Kuralları: İnsanların Tanrıyla veya diğer insanlarla ilişkilerini düzenler. Sevap ve günah gibi yaptırım çeşitleri vardır.

Ahlâk Kuralları: İnsanların kendi nefislerine karşı vazifelerini ve diğer insanlarla ilişkilerinde nasıl davranmaları gerektiğini belirten kurallardır.

Görgü Kuralları: Örf ve adetlerin basit biçimidir. Bir kimsenin belli bir olayda nasıl davranması gerektiğini gösterir.

Hukuk Kuralları: Kişiler arası ve kişi ile toplum arası ilişkileri düzenleyen, maddi yaptırım olan bu nedenle uyulması zorunlu kurallardır.

Sosyal Normların Özellikleri:

- Sosyal değerlerin somut şeklidir.
- Toplumun düzen ve devamlılığını sağlar.
- Toplumsal kontrolü sağlarlar.
- Toplumsal süreç içinde veya merkezi otoritece oluşturulabilir.
- Bireylerin davranışlarını sınırlayan emir, yasaklardır.
- Toplumdan topluma veya zamanla değişir.
- Uymayanlar toplumca cezalandırılır, zorlayıcıdır.
- Çoğunluğun sosyal normlara uyması sosyal bütünleşmeye, uymaması ise sosyal çözülmeye neden olur.

1.1.2. SOSYAL TABAKALAŞMA

Toplumlar her zaman insanları üst ve alt olarak derecelendirip, onlara belli statü ve roller vermiştir. Toplum içindeki kişiler de işgal ettikleri mevkilere göre ırk,

meslek, siyaset ve mensup buldukları sosyal sınıflara göre aşağı ve yukarı durumda bulunmakta, derecelendirilmektedirler.

Toplumsal tabakalaşma, sosyolojinin ana konularından biridir. Tüm toplumlarda, ekonomik olarak gelişmiş olmasından veya mevcut siyasi sistemden bağımsız olarak, toplumsal tabakalaşma vardır⁴⁷.

Sorokin'e göre sosyal tabakalaşma, belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak, yani sosyal manada üst üste gelen sınıflar halinde, farklılaşmasıdır⁴⁸.

Sosyal tabakalaşma, otorite, prestij, statü ve güce göre nüfusun farklılaşması ve hiyerarşik olarak sıralanmasıdır⁴⁹.

Toplumun tabakalaşması üzerinde duran Max Weber, sınıf ve statüye dayanan ikili tabakalaşma üzerinde durduktan sonra, tabakalaşmada üç temel kriteri ele almaktadır. Bunlar, "ekonomik kıymetlere ve fırsatlara sahiplik", "politik gücün" ve toplumdaki "sosyal prestijin" durumudur. Ona göre, her üç ayrı kriterde karşılıklı etkileşim içindedir. Bunlar tek tek yada bütün olarak ferdin davranışlarını, hayat tarzını şekillendirebilirler⁵⁰.

Tabakalaşma olgusu tüm zaman ve toplumlarda görülmüş olmasına karşın tabakalaşma tipleri zamana ve toplumlara göre değişiklik göstermektedir. Sosyolojide en çok üzerinde durulan tabakalaşma tipleri; kast, stand ve sınıftır. Tabakalaşma evrensel olmasına karşın, kast, stand ve sınıf belli durum ve sosyal şartların sonucu ortaya çıkmış, belli toplum yapılarına özgü tabakalaşma tipleridir⁵¹.

Günümüzde sosyal tabakalaşmadan bahsedilirken tabakalaşma yapısı olarak "tabakalaşma piramidi" ifadesi kullanılmaktadır. Bu pramid üst, orta ve alt olmak üzere üç bölümden oluşmakta ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre yapısı değişiklik göstermektedir.

⁴⁷ KALAYCIOĞLU, Sibel., a.g.m. s. 245.

⁴⁸ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 142.

⁴⁹ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul, 1997, s. 261.

⁵⁰ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 199.

⁵¹ KEMERLİOĞLU, Eyüp., Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik, Erzurum, 1990, s. 9.

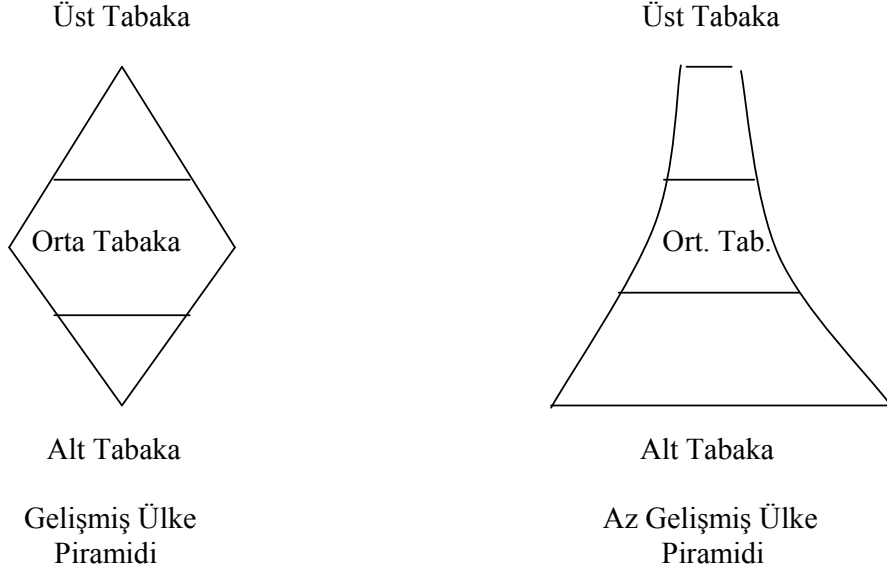
Gelişmiş ülkelerin tabakalaşma piramidi incelendiğinde ilk göze çarpan nokta orta sınıfın kalabalık olmasıdır. Bu ülkelerde çok zengin ve çok fakirlerin oranı toplam nüfusa göre oldukça azdır. Tabakalaşmada en önemli kesim orta sınıftır. Çünkü, iktisadi kalkınma, milli gelirin sadece topyekün değil, aynı zamanda sınıf farkları ortadan kaldırılarak yani alt tabakalara mensup fertlerin orta seviyeli bir hayata kavuşturulmasını temin edecek şekilde, artmasını gerektirmektedir. Şu halde iktisadi gelişme kadar sınıflar arası farkın azaltılması ve orta sınıfın kalabalıklaştırılması da o derece önemlidir⁵².

Orta sınıfların özelliklerinden bir diğeri de; orta sınıflar içinde çoğunlukla yer alan şehirli nüfusun sosyal değişmelere daha yatkın olması, yeni fikirleri ve teknik gelişmeleri kolay kabul etmeleridir. Ayrıca iktisadi faaliyetlere öncülük eden müteşebbislerin genelde orta sınıftan çıktığı belirtilmektedir⁵³.

Az gelişmiş ülkelerin en önemli özelliği ise, küçük bir azınlığın zenginliği ile büyük bir çoğunluğun arasındaki çelişkinin varlığıdır. Bu şiddetli eşitsizlik bütün azgelişmiş ülkelerde görülmektedir. Gelişmiş ülkelerle bir karşılaştırma yapıldığında, zenginin daha zengin fakirin daha fakir olduğu görülür. Bu iki sınıf arasındaki fark o kadar fazladır ki alt sınıftan üst sınıfa geçmek neredeyse imkansızdır. Orta sınıfa mensup kişi sayısı azdır ve hareketlilik son derece sınırlıdır. Az gelişmiş ülkelerde milli gelirin dağılımı bakımından da, hem sınıfsal hem de bölgesel, son derece büyük eşitsizlikler vardır. Az gelişmiş ülkelerin tabakalaşma piramidi incelendiğinde orta sınıf çok az bir yer tutar.

⁵² KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 144.

⁵³ TÛTENGİL, Cahit Orhan., Azgelişmişliğin Sosyolojisi, a.g.e. s. 114.

Toplumsal tabakalaşmanın olmadığı bir toplum düzeni düşünülemediği gibi içinde sosyal hareketliliğin olmadığı, ya da tam aksi sosyal hareketliliğin tümüyle serbest olduğu toplum düzeni düşünülemez.

Sosyal hareketlilik (sosyal mobilite), sosyal ve fizik tabiatta her türlü sosyal ve kültürel varlığın bir konumdan ötekine geçmesi olarak tanımlanabilir. Dar anlamda ise, toplumsal hareketlilik, kişilerin ve grupların tabakalar arasında ve belirli bir tabaka içinde bir konumdan ötekine hareketleri olarak tanımlanır⁵⁴.

Sosyal hareketlilik tabakalar arasında ve aynı tabaka içinde yer değiştirmesi bakımından ikiye ayrılır. Kişinin ve ailenin gelir seviyesinde ve statüsünde büyük değişikliklerle bir tabakadan başka bir tabakaya yükselmesi veya düşmesi hareketine *Dikey Hareketlilik*. Yine kişilerin gelir seviyelerinde ve statülerinde belirgin bir değişiklik olmadan aynı tabaka içerisinde yer değiştirmelerine de *Yatay Hareketlilik* denir.

Bir ülkenin sosyo ekonomik yapısındaki değişmeler, o ülkedeki sosyal hareketlilik oranının yüksek veya düşük olması üzerinde birincil etkiye sahiptir. Ekonomideki yapısal değişiklik fertlere büyük oranda mesleki hareketlilik imkanı kazandırır. Mesleki hareketlilik insanların buldukları coğrafi alanı değiştirmeden

⁵⁴ KEMERLİOĞLU, Eyüp., a.g.e. s. 122.

mesleklerini deęiřtirmeleridir⁵⁵. Meslek yapısındaki değişmelere bağlı olarak işgücü içindeki meslek gruplarının değişmesi büyük bir hareketlilik dalgası yaratır. Bu değişme genelde bedensel işlerin azalması ve bedensel olmayan mesleklerin artması yönünde olduğundan meslekler görelî saygınlıklarını ve gelir düzeylerini korudukları sürece yukarı doğru hareketlilik söz konusu olmaktadır⁵⁶.

1.1.3. SOSYAL BÜTÜNLEŞME

Bütünleşme terimi genellikle tutunum, dayanışma, birlik, denge, uyarlama ve armoni terimleriyle eř anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak bu terimler sosyo-kültürel olgunun statik yanları olduğu kadar kinetik yanlarını da içerdii ölçüde, sosyal bilimciler için bir anlam taşır. Bir başka ifade ile bütünleşme, sadece düzen ve yapıya değil, aynı zamanda eylem ve işleve de işaret eder⁵⁷.

Sosyal bütünleşme, sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin toplumun işleyen bütününü aksatmaması haline denir. Bir başka ifade ile fertlerin ve sosyal grupların dünya görüşleri arasındaki farkların toplumdaki milli kültürden sapmanın asgari seviyede olmasıdır⁵⁸.

Kurtkan sosyal bütünleŐmeyi, "Küçük cemaatler, menfaat birlikleri, müesseseler gibi sosyal yapının çeşitli unsurları arasındaki birbirini tamamlayabilme durumu" şeklinde tanımlamıřtır⁵⁹.

Çağımızda, gelişme ve büyüme ile sağlanan modern karmaşık toplumda, sosyal farklılaşma ve iş bölümü artmıştır. Toplum, karmaşık yapısı dolayısıyla daha kolay parçalanabilir bir nitelik kazanmıştır. Bu durum toplumun, ahenkli işleyen bir bütün olarak kalabilmesi için, ekonomisinin, sosyal ve kültürel politikalarla takviyesini gerektirmiştir. İnsanlar yalnızlaşmış, ilişkiler zayıflamış, gerginlik ve moral tatsızlık ön plana çıkmıştır. Ekonomik gelişme ve büyümeye rağmen, görülen sosyal ve kültürel kaynaklı meselelerin hafifletilmesi sosyal ilimciler ile birlikte iktisatçıları da sosyal meselelere eğilmeye zorlamıştır. Sosyal bütünleşme ve çözölme konusu tüm bu meselelerin başında gelmektedir. Toplumsal gelişme ve

⁵⁵ KEMERLİOğLU, Eyüp., a.g.e. s. 123.

⁵⁶ Aynı eser, s. 132.

⁵⁷ FİCHTER, Joseph., a.g.e. s. 199.

⁵⁸ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOğLU, Filiz BALOğLU., a.g.e s. 240.

⁵⁹ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 285.

büyümenin beraberinde getirdiği, dışa kapanma ve cemaatleşme, anomi, yoğun sapma davranışı, uyuşturucu alışkanlığı, ideolojik sendikacılık, ahlak dışı davranışlar, sınıf ve grup şuurunun milli şuurun önüne geçmesi gibi sorunların çözümlenmesi gereği doğmuştur. Sosyal bütünleşme bu bakımdan önem kazanmıştır. Sosyal bütünleşme, statik, zora dayalı ve değişmesiz bir denge hali değildir. Farklılaşma kadar bütünleşmede önemlidir. Hiç bir toplum bölünerek daha iyi bir bütünleşmeye kavuşamaz. Gelişme ve büyüme sosyal bütünleşme ile desteklenmiyorsa, sistem aksayabilir⁶⁰.

Toplum, değişen bir sosyal teşkilatlar ve ilişkiler ağıdır. Daha geniş bir ifadeyle, sürekli, dinamik, mesleki bakımdan farklılaşmış fert ve sosyal gruplardan, sosyal teşkilat ve ilişkiler açısından oluşan bir yapıdır. Sosyal bütünleşme meselesinin incelenmesinde toplum içindeki teşkilatlanmış bir insan topluluğuna ihtiyaç vardır. Bununla birlikte sosyal bütünleşmenin incelenebilmesi için:

- Toplum hayatı,
- Toplumun sürekliliği,
- Sosyal münasebetlerin varlığı,
- İşbölümü
- Genel olarak fikir beraberliğinin teşkili gerekmektedir⁶¹.

Her sosyo-kültürel sistem var olmak için iki temel öğeyi gerektirir: İşbirliğinin devamı ve gereksinimlerin karşılanması. İşbirliğinin devamı en azından, sistem var olduğu sürece kişilerin birbirleriyle ilişkide bulunabileceği anlamına gelir. Bu gereklilik, insan ilişkilerindeki olumlu veya bağlayıcı olarak adlandırdığımız sosyal süreç veya temel formlara işaret eder. Rol, statü, grup ve sosyal tabaka olumsuz ve ayırıcı süreçlerin engellenmesi olmaksızın birliksel süreçler yoluyla sıkı bir biçimde eşgüdümlendirilmiştir. Sosyo-kültürel gereksinimlerin karşılanması ise, kişilerin temel grup ve kurumların amaçlarını gerçekleştirmek için sistemli ve kabul edilebilir yollar buldukları anlamına gelir. Bu amaçlar kişilerin birlikte yaşadığı her yerde bulunur ve tek başına veya başkalarından uzak başarılamazlar. Bütünleşmenin bu ön gereklilikleri kişiler sayesinde ve kişiler ile işler. Bunlar gerçek sosyo-kültürel

⁶⁰ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 262-263.

⁶¹ Aynı eser, s. 265.

olgular düzeninde bulunurlar, fakat anlamlı bir biçimde analiz edilebilmeleri için içinde buldukları somut sosyal durumdan soyutlanmaları gerekir. Kültürün bütünleşmesi ve toplumun bütünleşmesi ayrı ayrı incelenmelidir⁶².

Kültür, sosyal bütünleşmenin çimentosudur. Kültürel anlamda bütünleşmede üç süreçten bahsedilir:

- Takdim: Yeni bir tekniğin, adetin veya ticaret şeklinin yenilikçiler tarafından takdimidir.

- Kabul: Takdim edilen yeniliklerin bir tepki ile karşılaşmaları normaldir. Ancak, yenilikler mekan ve zaman şartına uygun ve mevcut maddi kültürü tamamlayıcı, geliştirici ise, benimsenip kabul edilir. Kabul safhasında kültür ile ters düşülmemesi de gerekir.

- Entegrasyon: Son ve kesin aşamadır. Takdim edilen ve kabul edilen yeni kültür unsuru cemiyetin makro yapısı içinde yalnız kabul ile kalmayıp diğer kültür unsurları ile tamlama ve sistemi kuvvetlendirici bir süreç içine girmektedir⁶³.

1.1.4. SOSYAL GELİŞME

Sosyal gelişme bilgide ve yaşam tarzında kalite yükselmesidir. Sosyal gelişme herşeyden evvel mevcut durumdan olumlu bir farklı durumu geçişin adıdır. Bir toplumda ekonomik gelişme ve ekonomik büyüme ile birlikte, sosyal ve kültürel seviyenin artışıdır. Sosyal gelişme, hem ekonomik gelişmeyi, hem de ekonomik büyümeyi⁶⁴ ve hem de nüfusun sosyal ve kültürel seviyesindeki bir iyileşmeyi ihtiva eden olumlu bir değişimdir⁶⁵.

Ekonomik gelişme, nitelikteki bir gelişmeyi ifade ederken, ekonomik büyüme ise, nicelikteki değişikliği ifade eder. Ekonomik büyüme, ekonomik yapıdaki bir değişiklikten çok, mevcut yapı şartları içinde sayı nicelik yükselişini ifade eder.

⁶² FİCHTER, Joseph., a.g.e. s. 200-201.

⁶³ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 268.

⁶⁴ Aynı eser, s. 257.

⁶⁵ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 248.

Bir toplumda sosyal gelişmenin ortaya çıkabilmesi için ekonomik gelişme ve büyüme yeterli değildir. Bir ülkede fert başına düşen milli gelir ne kadar yüksek olursa olsun, ekonomik büyüme hangi düzeye ulaşırsa ulaşsın, eğer o ülkede sosyal gelişme sağlanamamışsa, bu ülkeye sosyal bakımdan gelişmiştir, diyemeyiz. Sosyal gelişme, toplumu meydana getiren fertlerin ve sosyal grupların değer hükümlerinde ve davranışlarında meydana gelen bir gelişmedir⁶⁶. Sadece iktisadi açıdan gelişme her zaman olumlu etkide bulunmayabilir. Genel refahın azlığı kadar fazlalığı da moral hedeflerden uzak tutulmuş milletlerin maddi doygunluk noktasını aştıktan sonra gagesizlik dolayısıyla sosyal gerilemelere yol açabilmekte bu sebeple sosyal planlama gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde zaruri ve devamlı bir ihtiyaç olarak hissedilmektedir⁶⁷.

Sosyal gelişme, ekonomik olduğu kadar, beşeri kapitalin gelişmesi, insangücü kaynaklarının nicelik ve nitelik bakımından yeterli hale gelmesi, orta sınıflaşmayı, sağlık imkanlarından faydalanma (yatak başına hasta sayısı, bir doktora düşen hasta sayısı) eğitim imkanlarından faydalanma (öğrenci-derslik ve öğretmen-öğrenci oranları), fırsat eşitliği, orta sınıflaşmayı, çeşitli risklere karşı korunmayı, gösteriş tüketiminden uzaklaşmayı ifade eder. Sendikalaşma oranları, okullaşma, toplam istihdamda sigortalı işçi oranları, bebek ölüm oranları, dernekleşme ve resmi kanal dışı teşkilatlanma, kurallara uyma ve suç işleme oranları, toplam tüketim içinde yiyecek ve giyecek oranlarını düşüklüğü, ortalama hayat ümidinin yüksekliği, sosyal gelişmenin bazı göstergeleridir⁶⁸.

Sosyal gelişmenin en belirgin ve mükemmel hali, fert ve toplum çıkarlarının birbirine zıt olmadığıdır. Bu düşüncenin topluma kazandırılması kültür politikası ve kitle haberleşme araçları ile gerçekleştirilebilir.

Sosyal gelişme, sosyal ve kültürel seviye ile yakından ilgilidir. Fert ve sosyal grupların sosyo-kültürel seviyesinin yükseltilmesi sosyal bakımdan gelişmişlik anlamını taşır. Bu bakımdan kitle iletişim araçlarının ve haberleşme araçlarının geliştirilmesi büyük önem taşır. Bunun yanı sıra, halka ve eğitim çağında olanlara, ekonomik, sosyal, politik ve eğitim imkanlarının verilmesi gerekmektedir. Sosyal

⁶⁶ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 257.

⁶⁷ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 333-334.

⁶⁸ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 248-249.

hayatın çeşitli alanları için gerekli insangücü, gelişmiş metotlarla ve titizlikle seçilmelidir⁶⁹.

1.1.5. SOSYAL DEĞİŞME

Sosyolojinin en önemli ilgi alanlarından birini toplumsal yapıların değişimi sorunu oluşturmaktadır. Toplumsal yapıda gözlenen farklılıklar, yalnızca gelişmekte olan ülkelerle sınırlı kalmamıştır⁷⁰. Ne kadar geleneksel ve tutucu olursa olsun her toplum ve her kültür sürekli değişme halindedir⁷¹.

Sosyal değişme bir sosyal yapıdaki maddi ve normatif-düşensel koşullar, unsurlar ve güçler arasındaki niceliksel ve niteliksel ilişki ve bağıntılar arasındaki değişim olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, sosyal değişme, sosyal yapıdaki ve normlardaki (duygu, düşünce ve eylem kalıplarındaki) temel dönüşümleri içermektedir. Bunlar bilgi, inanç ve değerler; teknoloji ve maddi kültürde, aile, eğitim, din, ekonomi gibi çeşitli kurumlarda, sanatta, sosyal tabakalaşma ile gruplar arası ilişkilerde, aynı zamanda insanların dünya ve kendilerine ilişkin kabullerinde görülen değişimlerdir⁷².

Sosyal değişme, farklı zaman dilimlerinde sosyal yapı unsurlarında ortaya çıkan nitelik ve nicelik farklılaşmasıdır⁷³.

Horton ve Hunt sosyal değişmeyi, "bir toplumun sosyal yapısındaki ve ilişkilerindeki değişme" olarak tanımlamaktadırlar. Moore ise, toplumsal dağışmeyi, "normları, değerleri, kültürel ürün ve sembolleri kapsayan sosyal yapının değişmesi" şeklinde tanımlamıştır⁷⁴.

Sorokin: "Fizyolojide kan dolaşımı ne ise sosyolojide de değişme odur" demektedir⁷⁵.

⁶⁹ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 258.

⁷⁰ İNAN, Özer., a.g.m. s. 563.

⁷¹ FİCHTER, Joseph., a.g.e. s. 166.

⁷² DURUGÖNÜL, Esmâ., "Küreselleşme ve Toplumlar" Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003, s. 598.

⁷³ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 227.

⁷⁴ İNAN, Özer., a.g.m. s. 565.

⁷⁵ TÜRKDOĞAN, Orhan., Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, İstanbul, 1977, s. 41.

Durand'a göre, sosyal değişme kavramını günlük dilde kullanılan değişme kavramından ayıran üç temel özellik vardır. Bunlar: Zaman dilimi, kesintisizlik, kolektifliktir. Burada bahsi geçen zaman; sürçsel çizgiyi, kesintisizlik; birbirlerini izleyen değişme aşamalarını, Kolektiflik ise; bir toplumsal yapının sadece bir kurumunun değil de, söz konusu bir kuruma dayalı olarak, tüm toplumsal yapının değişimini ifade eder⁷⁶.

Günümüzde, toplumsal siyasal ve ekonomik değişme dünyanın hemen her köşesinde artan bir hızla devam etmektedir. sosyolojideki gelişmelere rağmen toplumsal değişmenin doğası ve değişimin gerçekleşme hızı, değişmedeki ayrıntılı ilişkiler tam olarak çözümlenememiştir⁷⁷. Sosyal değişmeler karmaşık olaylara dayandığı için bu karmaşıklığın aydınlatılabilmesi değişme olayına çok yönlü bakışı gerekli kılmaktadır. Her bakış açısını sosyal realiteye açılan bir pencere olarak düşünebiliriz⁷⁸. Bu bağlamda değişme olgusu yalnızca sosyoloji tarafından değil; ekonomi, siyaset, sosyal psikoloji gibi toplumsal bilimlerin diğer disiplinleri tarafından da derinlemesine araştırılmaktadır⁷⁹.

Sosyal değişme, toplumun yapısında izlenebilen bir değişmedir. Zaman kesitleri arasında yapılacak bir karşılaştırma, değişmenin mahiyetine ışık tutabilmektedir. Sosyal değişme, toplumun yapısını oluşturan unsurlardan biri olan nüfusun nitelik ve niceliğinde, sosyal tabakalaşma ve yerleşme şekillerinde görülebilir. Değişme ile birlikte nüfusu oluşturan fert ve sosyal gruplar arasındaki "sosyal ilişkiler" de değişmeler göze çarpmaktadır. Daha çok şekilci, gayri şahsi ve resmi ilişkiler ön plana geçmektedir. Sosyal hayatın bir parçası olan sosyal müesseselerde bu değişime ayak uydurmak zorundadır⁸⁰.

Toplumsal değişmeyi belirleyen nedenler üç önemli noktada toplanmıştır:

- Coğrafi nedenler
- Teknolojik nedenler
- Kültürel nedenler

⁷⁶ ASLANTÜRK, Zeki., Sosyoloji, İstanbul, 1999, s. 354-355.

⁷⁷ İNAN, Özer., a.g.m. s. 563.

⁷⁸ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 227.

⁷⁹ İNAN, Özer., a.g.m. s. 563.

⁸⁰ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 228.

1- Toplumsal değişmeyi coğrafi faktörlere bağlayanlar göre: Her toplumsal ilerleme, çevre şartlarının bir sonucudur. O kadarki çevre değişince insanda değişir. Le Play'e göre aile ve toplum tiplerini belirleyen "toplumların geçtiği yoldur". Ona göre çevre şartları değiştikçe toplum tipleri de değişir. Bu anlamda toplumsal değişme: iş, insan ve çevre ilişkilerine dayanır.

2- Bazı fikir adamları, özellikle, Marks, değişmeyi üretim ilişkilerine göre inceler. Toplumsal gelişme üretim tekniklerinin değişimine bağlıdır. Toplumların, sırasıyla, asyatik, antik, feodal, kapitalist ve sosyalist yapılara geçişi, temeldeki üretim ilişkilerinin bir sonucudur.

3- Toplumsal değişmenin kültürel nedenleri incelenirken, kültürün temelini teşkil eden tutum ve zihniyet farklılaşmasına dikkati çekmek gerekir. Çünkü, toplumu gelişme yönünde değişmeye zorlayıcı geniş çapta sosyal değişmelerin nedeni olan teknik yenilikler bu şekilde meydana gelmiştir⁸¹.

Moore, günümüzdeki değişmelerin bazı ortak özelliklere sahip olduğunu, dolayısıyla çağdaş değişmenin bu karakteristiklerinin, 6 grup halinde genelleştirilebileceğini belirtmiştir⁸².

1- Ele alınan herhangi bir toplum veya kültürün değişim hızı, sürekli veya yoğun olmaktadır.

2- Değişmeler, geçici olmadığı gibi, alan bakımından izole edilmiş de değildir. Yani değişmeler, yeniden yapılanma süreçlerini izleyen geçici krizler ve tüm dünyadaki yansımaları dikkate alan sonuçlar olarak, zincirleme bir şekilde oluşur.

3- Bu nedenle, çağdaş değişmeyi ve onun sonuçlarını her yerde görmek mümkündür.

4- Çağdaş değişmenin yayıldığı alan, eski dönemlere oranla daha geniştir.

5- Buna bağlı olarak, teknolojiler ve toplumsal stratejiler hızlı olarak yayılmaktadır.

6- Değişme, modern toplumların bireysel deneyimlerine ve işlevsel görünümüne daha fazla alanda etki etmektedir.

⁸¹ TÜRKDOĞAN, Orhan., a.g.e. s. 42-43.

⁸² İNAN, Özer., a.g.m. s. 563.

1.1.6. SOSYAL ÇÖZÜLME

Sosyal çözülme, toplumdaki sosyal gruplar arasındaki, sosyal mesafenin toplumun işleyen bütününe aksatmasıdır. Fertlerin ve sosyal grupların dünya görüşleri arasındaki farkların milli kültürden azami seviyede sapma göstermesidir⁸³.

Bir başka tanımı göre sosyal çözülme; bir toplumda maddî ve manevî kültür unsurlarının bir araya gelerek, bir anlam ifade edecek ve işleyen bir bütün meydana getirecek tarzda birbirlerini tamamlamamalarıdır⁸⁴. Bu durumda cemiyet işleyen bir bütün olma özelliğini kaybeder⁸⁵.

Sosyal çözülme olgusu ilk defa Emile Durkheim tarafından ortaya atılmıştır. Durkheim'e göre artan işbölümü, kötü bir işbirliğiyle, toplumsal dayanışmanın azalmasına ve sosyal sınıflar arasında çatışmaya neden olmaktadır. Bazı kuralların ortadan kalkması, işbölümünün bir ünitesinde çalışan bireylerle uyum sağlamayı önler. Bu da bir karmaşa, yada sosyal parçalanmalara neden olabilir. Durkheim, sosyal sistemin elemanları arasındaki ilişkileri düzenleyen temel bir mekanizmayı oluşturan basit kuralların yıkılmasına "Anomi" adını verir. "Anomi", bir gurubun, yahut bir toplumun içinde bulunduğu durum olup, bu durumda geleneksel kurallar, ya da ahlak normları, bireyler üzerindeki etkilerini yitirmişlerdir⁸⁶.

Sosyal çözülmenin ilk işareti sosyal bozulmadır. Sosyal bozulma, maddi manevi ihtiyaçlarını temin etmeye çabalayan bir toplumun önüne değişik engellerin ortaya çıkması sonucunda, toplumun huzursuz olması, manevi değerlerin tedrici bile olsa belirgin bir şekilde yitirmesi ve gelecekte ümidini yavaş yavaş kesmesidir⁸⁷.

Sosyal anominin nedenleri, Durkheim tarafından esas itibariyle ani sosyal değişmeye dayatılmıştır, iyi veya kötü olarak tanımlanabilecek krizler sonucu toplum karıştığı veya çözülme olduğunda, kuramsal otoriterler, vatandaşlar üzerinde etkili olmaktan, normatif kontrol sağlamaktan geçici olarak yoksun kalmaktadırlar⁸⁸.

⁸³ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 242.

⁸⁴ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 282.

⁸⁵ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 297.

⁸⁶ YAVUZER, Haluk., Çocuk ve Suç, İstanbul, 1988, s. 260-261.

⁸⁷ SEYYAR, Ali., Sosyal Sözlük, Sosyal Siyaset Kürsüsü, www.sosyalsiyaset.com

⁸⁸ YÜCEL, T. Mustafa., Kriminoloji: Suç ve Ceza, Adalet Teşkilatı Güçlendirme Vakfı Yayını, Ankara, 1986, s. 51.

Cözülmeyi doğuran faktörler şu şekilde sıralanabilir:⁸⁹

- Sosyal ilişkilerde ve aile yapısında karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık ve dayanışmanın zayıflaması,
- Sosyal değerleri ve kültür naklini sağlayan dilin nesiller arasında anlaşılabilir hale gelmesi yüzünden nesiller arasında kopukluk olması,
- Millî varlığa yönelik iç ve dış tehlikeler karşısında birliğin (concensus) sağlanamaması, iç ve dış düşmanların yıkıcı faaliyetleri karşısında tavizci ve idare-i maslahatçı tutumlar, dış telkinlerden etkilenecek ölçüde bilgisizlik ve toplumu tanımamak, etnik tuzakları fark etmemek ve bunları insan hakları ve demokratikleşme kapsamında düşünmek.
- Din ve mezhep anlaşmazlıklarını giderici çalışmaların yetersizliği, din vicdan hürriyetinin kullanılamaması,
- Eğitim ve öğretimin millî olma niteliğini yitirmesi,
- Toplumda işbölümünün ve sosyal farklılaşmanın gelişmemesi ve çoğulcu demokratik yapıya geçememek,
- Aydınların toplumla yabancılaşması ve kültürel yabancılaşma, aydın-halk ayırımının şiddetlenmesi,
- Fert ve sosyal grupların topluma dahil olduklarının şuuruyla varmamaları, fert ve toplum çıkarlarının birbirine zıt zannedilmesi, tasada, kıvançta ve kaderde bir ve beraber olma şuurunun verilmemesi, vatandaşlık şuurunun zayıflaması,
- Ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde yüksek enflasyon oranının ahlâkî değerleri zedelemesi,
- Yoğun işsizlik,
- Orta sınıflaşmanın engellenmesi, sosyal ve ekonomik tedbirlerle teşvik edilmemesi,
- Can ve mal güvenliğinin zedelenmesi, hukuk devleti anlayışının yara alması,
- Anayasa dışına çıkma eğilimlerinin artışı,
- Kültür ve sanat faaliyetlerinde topluma birleştirici, barışçı ve bütünleştirici mesajların verilmesi yerine, sürekli olarak çatışma, normal dışı ve bölücü mesajların iletilmesi, bu türlü normların kazandırılması,

⁸⁹ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 285-286.

- Fert, aile, zümre, cemaat ve sosyal grup menfaatlerini ikinci plana itebilecek yüce bir millî idealin bulunmaması veya fertlere yeterince kazandırılmaması,
- Zamanla değişen sosyal yapıya uygun ve yeni sosyal müesseselerin veya dengelerin getirilmemesi veya sosyal dengenin sadece endüstri ilişkile rinde (çalışma hayatında) ele alınıp toplumun bütünün gözden uzak tutulması,
- Millî tarih şuurunun gelişmemesi, millî tarihe bir bütün olarak bakamamak,
- Milli eğitim ve kültür politikalarındaki belirsizlikler,
- Küreselleşmenin önu açılan milli devletler üzerindeki olumsuz etkileri.

Bir toplumdaki sosyal çözüme farklı şekillerdi ortaya çıkabilir. Sosyal çözüme tiplerini beş başlık altında toplamak mümkündür.

Sosyal Çözümle Tipleri:

a- Fertler Arası Çözümle

Fertler arası uyumsuzluk, fertlerden beklenen rollerin sosyal hayatın şartlarında meydana gelen değişikliğe rağmen çok defa zorla sahip tutulduğu hallerde göze çarpar⁹⁰.

Fertler arasında meydana gelen çözümle 20. yüzyılım ikinci yarısında belirginleşmiştir. Bütün dünyayı saran sosyal, ekonomik, ve kültürel modernleşme ile insanların kırsal kesimlerden şehirlere göç etmesi, köklerinden kopmaları, yeni çevre ve meslekler edinmelerine sebep olmuştur. Bu kişiler çok sayıda yabancı ile sosyal ilişki içine girmek zorunda kalmışlar, yeni ilişkiler sistemi içinde kendilerini bulmuşlardır⁹¹. Bu yeni düzen içerisinde geniş aile ortadan kalkmış, karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile, eski büyük ailenin (mecburi dayanışma esasına dayalı ailenin) yerini almıştır. Böylece akrabalar grubu daralmış ve aralarındaki dayanışma ortadan kalkarak yerini bazı teşekküllerin kolektif bir kitle için gerekli kıldığı dayanışmaya bırakmıştır⁹².

⁹⁰ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 298.

⁹¹ HUNTINGTON, P. Samuel., Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, İstanbul, 2004, s. 133.

⁹² KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 298-299.

b- Gruplar Arası Çözülme

Bir toplulukta ayrı ayrı *biz* duygusu'nu taşıyan küçük cemaatler yer alıyorsa o topluluk gruplara bölünerek çözülmüş demektir. Küçük cemaatlerin varlığı, bunların yer aldığı büyük grubun bir milli cemaat olmasını engeller. Milli anlamda *biz* duygusunun mevcut olmadığı topluluklar çeşitli küçük cemaatlerin yersel birliktelik halinde oldukları bölünmüş sosyal yapılardır⁹³. Bazen dış tehlikenin ortaya çıkması bu küçük cemaatlerin birleşmelerini sağlayabilir ancak yalnızca dış tehlike karşısında birleşmek, bir sosyal yapıdaki bütünleşme potansiyelinin çok zayıf olduğunu gösterir.

c- Müesseseler Arasında Çözülme

Kültür değişmelerinin müesseseler arasında uyumsuzluk şeklinde karşımıza çıkan tipi eski müessesenin yüklediği rollere alışkın fertlerin yeni müessesenin fonksiyonlarını aksatmaları şeklinde belirir. Örneğin, medeni kanunumuzun fonksiyonlarını aksatan çok eşli (poligam) ailelerde çocuklardan bazılarının resmî otoriteler için hukukî bakımdan yarattığı bazı güçlükler, Türk Medeni Kanununun kabulünü takip eden yıllarda önemli boyutlara ulaşmıştır. Böylece *hukuk* ve aile müesseseleri arasında bir süre boyunca çözülme hali göze çarpmıştır⁹⁴.

d- Fertlerle müesseseler arasında çözülme

Müesseselerde meydana gelen değişmeler çok hızlı ve kapsamlı bir nitelik taşıyorsa daha ziyade köy hayatında ve kısmen de şehir çevrelerinde ferdi rollerle müesseseler arasında uyum noksanları ortaya çıkar. Meselâ aile müessesesinde kanun yolu ile poligaminin önlendiği bir cemaatçi yapıda poligamiye imkân veren âdetler hukuka ters düştükleri için, *hukuk* müessesesinin ifa etmesi gereken fonksiyonlarla *fertlerin rolleri* arasında uyumsuzluk meydana gelir⁹⁵.

e- Fertle grup arasında çözülme ve anarşi

Grubun kültür değerlerinden bazılarını yeni yorumlarla zenginleştirmek isteyen fertler özellikle şehirlerde hakim olan cemiyet hayatında ortaya çıkarlar. Her

⁹³ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 299.

⁹⁴ Aynı eser, s. 298.

⁹⁵ Aynı eser, s. 297-298.

yeni fikir ve yorum, başlangıçta ferdin mensup olduğu büyük grup, yani cemiyet tarafından yadırganır. Böylece, fertle onun mensup olduğu cemiyet arasında bir çözülme ortaya çıkar. Fakat, yeni fikir veya yorum, değişen sosyal yapının yeni ihtiyaçlarına gerçekten bir cevap teşkil edebiliyorsa fertle cemiyet arasındaki çözülme ortadan kalkar, çünkü cemiyet, reform getiren ferdin başardığı işin önemini ve değerini zamanla çok iyi kavrar.

Fertle grup arasındaki çözülme, ferdin mevcut normlara tamamen sırt çevirdiği hallerde "anarşi" doğurur. Devleti, devlet olarak tanımayan ve devletin varlığını tehlikeye düşüren anarşi, muhakkak ki kültürün birleştirici değer hükümlerinin ve yazısız normlarının, iyi bir manevî terbiye ile fertlere benimsetilememiş olmasından kaynaklanır. Anarşistlerin devletin cezai takibinden kurtulabilmek için başka ülkelere kaçmak zorunda olmalarından ötürü bütün dünya üzerinde yayılma eğilimini gösterir. Eğer bir dış ülkenin rolü ile başlatılmışsa sonunda o ülkeye de sirayet edebilir⁹⁶.

1.1.7. YABANCILAŞMA

Yabancılaşma, insanın doğa güçleri karşısındaki yetersizlikleri, güçsüzlükleri; bireylerin toplumsal kurumlara bağlı değer, kural ve ilişkilerden uzaklaşmaları; bireylerin üyesi buldukları toplumdan uzaklaşmaları ve kültürlerine düşman olmalarıdır⁹⁷.

Yabancılaşma kavramını ilk kez kullanan filozof Hegel'dir. Ona göre, ruh hedefine ulaşmak isterken, hedefi ruhun önüne geçer. Başka bir deyişle ruh, kendi dışında bir dünya yaratır. Yarattığı bu dünyanın kendi ürünü olduğunun farkına bir süre için varamaz ve kendiyle yabancılaşır⁹⁸.

Yabancılaşma kavramına diğerlerinden farklı yaklaşan Marx, sorunu ekonomik ve sınıfsal açıdan ele almıştır. Emeğin üretimde verimliliği arttığı oranda, emek, üretim süreciyle yabancılaşmakta ve kapitalist sistem buna sebep olmaktadır. İşçilerin ürettikleri değerler işçiye düşman hale gelmektedir. Emeğin, kendi insani

⁹⁶ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 300-301.

⁹⁷ ERGİL, Doğu., Yabancılaşma ve Siyasal Katılma, Ankara 1980, s. 73.

⁹⁸ KIZILTAN, G. Savaş., Çağımızda Yabancılaşma Sorunu, Ankara, 1986, s. 11.

özüne dönmesi şarttır. Emek, böylece, içinde yaşadığı topluma ve öz varlığına yabancılaşmaktan kurtulabilir⁹⁹.

Marx, yabancılaşmayı farklı boyutlarda ele almaktadır. Bunlar: İnsanın, emeğine, doğaya, kendi kendine, türsel varlığına ve karşısındaki bir başka insana yabancılaşmasıdır. Bunun yanında üç tür yabancılaşmayı daha göstermiştir: Ekonomik yabancılaşma, politik yabancılaşma ve dinsel yabancılaşma. Birincisinde burjuva ekonomi politikasının, ikincisinde devlet yapısının, üçüncüsünde de dinin eleştirisini yapı. Ancak ekonomik yabancılaşmayı temel kategori olarak ele alır¹⁰⁰.

Yabancılaşmaya hem ferdi hem de sosyal açıdan bakmak mümkündür. Sosyal açıdan toplum hayatındaki bozulmalar, sapmalar ve dayanışma eksikliği gibi çevre faktörleri sayılabilir. Ferdi bakımdan yapılan değerlendirmelerde konuya alkol alışkanlığı ve bu alışkanlığı doğuran ferdi-ailevi sorunlar bakımından yaklaşılmaktadır. Fiziki ve ruhi bakımdan yorucu ve usandırıcı, gerginlik yaratıcı, aşırı kontrol ve baskı ortamında çalışma, monotonluk, alkol kullanmayı körüklemektedir. Bununla birlikte sadece çalışma şartlarındaki olumsuzluklar yabancılaşmayı artırmaz. İşsizlikte yabancılaşmayı ve alkole yönelmeyi artıran bir etkiye sahiptir¹⁰¹.

1.2. KÜLTÜREL YAPI

Kültür konusu, sosyolojinin temel başlıklarından birisini teşkil eder. Kültür bilgiyi, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri kapsadığı gibi, insanın toplumun bir üyesi olması dolayısıyla kazandığı diğer bütün kabiliyet ve alışkanlıkları da içine alan bir bütündür¹⁰².

Kültür insan yapısıdır ve insanın yaptığı herşey kültürün bir parçasıdır. İnsan üreticidir, yaratıcıdır ve tüm sosyo-kültürel sistem insanın ürünüdür. Bu bağlamda, tüm grup yaşamının ve tüm toplumun birer kültürel ürün olduğu söylenebilir¹⁰³.

⁹⁹ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 303.

¹⁰⁰ KIZILTAN, G. Savaş., a.g.e. s. 20.

¹⁰¹ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 306-307.

¹⁰² ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 127.

¹⁰³ FİCHTER, Joseph., Sosyoloji Nedir? (Çev: Nilgün ÇELEBİ), Atilla Kitabevi, Ankara, 1994, s. 131.

Kültür kavramını kullanmaya ihtiyaç duymayacak bir sosyal bilim dalı bulmak imkansızdır. Aynı zamanda kültür kavramı kadar tarifi ve muhtevası üzerinde anlaşmazlık çıkmış bir başka kavram bulmakta zordur. Sosyal/kültürel antropolojinin ilk elli yılı sonunda, A.L. Kroeber ve C. Clukhahn adlı iki ünlü Amerikalı bilimci yayınladıkları bir kitapta kültür kavramının 164 farklı tanımını derlemişlerdir¹⁰⁴.

"Kültür" kelimesi Latince olup, "colere" ekin ekmek, yetiştirmek" fiilinin cultus "ekilen, ekilmiş" türevinden gelmiştir¹⁰⁵. Ne var ki, çağlar boyunca, değişik ülkelerde, farklı akım ve yaklaşımlar yüklenen nüanslar bu denli bir anlam zenginliği yada karmaşasına yol açmıştır.

Sayırsız kültür tanımlarından bazıları şu şekildedir:

Tylor' un tanımıyla kültür; toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, moral, hukuk, alışkı ve diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür¹⁰⁶.

Tanınmış Alman antropoloji bilgini R. Thurnwald'a göre kültür, tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve adetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçimlerinden, tesislerden ve teşkilâttan mürekkep öyle bir sistemdir ki, tarihli bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, ananeye bağlı bir cemiyet içinde, onun medeni teçhizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinden meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla diğerine kaynaşması sayesinde ahenkli bir bütün haline gelmiştir¹⁰⁷.

Engel, Blackwell ve Miniard' e göre "Kültür" , bireyin toplumun bir üyesi olarak iletişim kurmasına, belirli davranışları ve olayları yorumlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olan değerler, fikirler ve semboller dizisidir¹⁰⁸.

¹⁰⁴ GEZGİN, Mehmet Fikret., a.g.e. s. 37.

¹⁰⁵ Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions; 1952

¹⁰⁶ FICHTER, Joseph., a.g.e. s. 132.

¹⁰⁷ TURAN, Mümtaz., Kültür Değişmeleri, İstanbul, 1969, s. 39-40.

¹⁰⁸ ENGEL, F. James, Rager D. BLACKWELL, Paul W. MINIARD., Consumer Behavior, The Dryden Press International Edition (Çev: M.Tekin KOÇKAR), 1990, s. 63.

M. Turhan'a göre kültür, bir cemiyetin sehip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, toplum içinde her nevi bilgiyi, alakaları, ihtiyaçları, kıymet ölçülerini umumi atitüd görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içerir. Bütün bunlar birlikte o toplum mensuplarının çoğunluğunda müşterek olan ve onu diğerk toplumlardan ayıran hususi bir hayat tarzı temin eder¹⁰⁹.

Türk Sosyolojisinde yapılmış kültür tanımlarının en önemlisi Ziya Gökalp'e aittir. Ziya Gökalp, kültüre her zaman “hars” demiştir. Bir de “tezhip” vardır. Hars ve teship kelimeleri Fransızca'daki “culture” kelimesinin anlamına karşılık gelir. Tezhip, aristokratik, milletlerarası olup tahsil, terbiye görmüş aydınlara mahsustur. Hususi bir eğitimle meydana gelmiş, hususi bir duyuş, düşünüş ve yaşayış tarzıdır¹¹⁰. Hars (milli-manevi kültür) ise; bir milleti millet yapan ve onun öz şahsiyetini belirleyen moral unsurlardan (yani örf, adet, kolektif davranış ve kolektif tutumlardan) meydana gelen kültür bölümüdür¹¹¹. Ona göre; halk, kültürün yaratıcısıdır. Onun için, halka başvurmak gerekir. Milli kültür halkın eseridir. Kültürü seçkinler gurubunun ürettiğı, topladığı, muhafaza ettiği eserlerin ve bilginin birikiminden saymak hatadır. Toplumdaki aydınlar, elitler bu hazineyi, kültürü işlemeli, zenginleştirmelidirler¹¹².

Kültürün bütün unsurları, önceki nesillerin sonraki nesillere bıraktığı mirasa dayalıdır. Esasen insanın kendisi, insanlık dediğimiz bir çevreyi meydana getirir ki, bu onun kültürüdür. O da, yüzyıllar ötesine dayanan insan bilgisi, insan sanatı, insan kuralları ve insanın mensubu bulunduğu cemiyetin bir benzeri olması özelliğidir.

Her kültürün amacı bir uyum yaratarak rol ve davranış modellerinin temelinde yatan norm ve değerleri toplumun bütün üyelerince edinilmesini sağlamaktır. Her fert içinde doğduğu ve yaşadığı toplumun kültürünü edinir. bu kültür bireyin şahsiyeti kadar onun sosyal kimliğinin de sınırlarını çizer¹¹³.

¹⁰⁹ TURAN, Mümtaz., a.g.e. s. 36-38.

¹¹⁰ CELKAN, Hikmet Yıldırım., Ziya Gökalp' in Eğitim Sosyolojisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989, s. 54-55.

¹¹¹ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 15.

¹¹² ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 171.

¹¹³ TÜRKKAHRAMAN, Mimar., Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm, İstanbul, 2000, s. 25-26.

Toplumda, formel ve informel yollardan öğrenilen, kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değerler vardır. Bu değerler toplum içindeki niteliği, yaygınlığı ve gücü yönünden birbirine eşit değildir. Bu bağlamda kültürel değerler dört gruba ayrılır. Bunlar:¹¹⁴

1- Öz Değerler: Bu değerler bir toplumun üyelerinin büyük çoğunluğunca önemli bulunan, yaygın kültürün özünü oluşturan güçlü, çekirdek değerlerdir. Bu değerlerin değişmesi kültürü köklü biçimde değiştirmeye uğrattır. Örneğin, öz değerini oluşturan sözcüklerin yabancı olanlarla değiştirilmesinin dili bozması gibi.

2- Özel Değerler: Toplumu oluşturan bireylerin oturdukları yöre, uğraştığı mesleğe, ilgi duyduğu konuya göre önemli bulduğu ve kullandığı değerlerdir. Öz değerlere bakarak ikinci derece güçlü olan bu değerlerin ilgililerce kullanılması gerekir. Bir yörede yaşayan insan o yörenin; bir meslekte çalışan kişi o mesleğin gerektirdiği değerlere uymak ve o değerleri kullanmak zorundadır. Örnek olarak öğretmenler verilebilir. Öğretmenler; bu mesleğin gerektirdiği değerlere uygun davranmak zorundadırlar.

3- Seçimlik Değerler: Bu tür değerler toplumun o yerlerince istenilen zaman ve yerde kullanılabilen, uygulanabilen değerlerdir. Bu değerlerin kullanılması ve bu değerlere uyulması toplum tarafından beklenir. Ama değerler kullanılmadığında yada değerlere uyulmadığında kişi kınanmaz. Seçimlik değerlere örnek olarak ta günümüzde evlenecek çiftlerin düğün yapmadan da evlenmesi verilebilir.

4- Geçici Değerler: Bu tür değerler belli bir süre toplumun belli bir kesimince kullanılan, uyulan değerlerdir. Moda değerler olarak başka toplumlardan gelebilir, toplumun bir kesimince yaratılabilir. Toplumca beğenildiği takdirde yerleşir, aksi durumda bir süre sonra yok olur. Örneğin giysilerdeki yıllık değişimler.

Günümüzde kültür şu beş temel süreç temelinde incelenmektedir: Tasarım, Kimlik, Üretim, Tüketim, Düzenleme. Bu beş temel süreç bir tür kültürel çevrim oluşturmakta, herhangi bir nesne bu beş açıdan analiz edilmektedir¹¹⁵.

¹¹⁴ BAŞARAN, İbrahim Ethem., Eğitime Giriş, Ankara, 1987, s. 53-55.

¹¹⁵ ÇELEBİ, Nilgün., Sosyoloji Ve Kültür, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara, www.akmb.gov.tr / 2005

Tasarım dil, söylem ve imge yoluyla anlamın üretimi demektir. Dil, söylem ve özellikle görsel imge tasarım sistemleri olarak işleyişte bulunmaktadır. Bu noktada semiotik, psikoanalitik, antropolojik, sosyolojik vb. açılardan tasarım modelleri geliştirilmekte, bunlar yardımıyla tasarım bir göstergeleştirme pratiğine dönüşmektedir. Sözgelimi, milli kimliğin inşasında fotoğrafın nasıl kullanıldığı, “öteki” kavramının popüler medyada nasıl ırkçı veya bir başka tarza dönüştürüldüğü, tüketim kültürü ve reklam söyleminde erkek kimliğinin veya başka bir kimliğin nasıl inşa edildiği, TV dizilerindeki gündelik olaylar örgüsünün kadın veya bir başka bakış açısı temelinde nasıl kurgulandığı, vb. gibi. Tasarımların analizi tasarımın içinde hangi değerleri, idealleri, inanç ve normları yeniden üretilen gözler önüne sermektedir. Bu ise, o tasarımın içinde üretilen kültürün ethos’unun karakterinin tespitine imkan vermektedir. Yine bu tasarımların analizi bize arkalarında yatan güç ilişkiler hakkında da bilgi vermektedir.

Yine kültür incelemeleri bize kimlik inşası süreci hakkında da bilgi vermektedir. Global, yerel ve kişisel düzlemlerdeki kimliklerin bireyler tarafından ve yine bireyler için çeşitli yollardan nasıl inşa edildiği, sağlıklı birey, modern kadın, iyi yurttaş gibi kimliklerin kültüre nasıl ekildiği gibi sorulara cevaplar aranmaktadır.

Kültürün üretim, tüketim ve düzenlenmesine ilişkin yapılan çalışmalarda ise, daha çok kültürün ekonomi ve politika ile bağlantıları üzerinde durulmaktadır. Kültür günümüz gelişmiş ülkelerinde artık büyük bir iş kolu olmuştur. Kültür, ticaret, sanayi ve hizmet dalıdır. Globalleşen ekonomideki kültürel ürünlerin üretilmesi, planlanması ve satılması, henüz globalleşme sürecinin aktif aktörleri olamayan ulusal ekonomilerin bu kültür ürün / metalara karşı tavrı ilginç araştırma konuları arasında yer almaktadır. Ayrıca bu alanda yapılan çalışmalar kültür sanayinin bizatihi kendisinin bir kültürü olduğunu ve bu kültürün klasik mal ve hizmet üretimi kültürünü dahi etkileyip dönüştürmekte olduğunu gösterir niteliktedir.

Kültürün tüketimi ise, gündelik yaşamın vazgeçilmez bir yönü olup, bu bağlamda gündelik yaşamın üzerinde yürütüldüğü zaman ve mekan, evin değişen işlevi ve anlamı, kültürel tüketim ile özel-kamusal alan ilişkisi üzerinde durulmaktadır.

1.2.1. MADDİ KÜLTÜR - MANEVİ KÜLTÜR

Kültürü kendi içinde maddi ve manevi kültür unsurları olmak üzere iki grupta ayırmak mümkündür. Her tür sınıflamada olduğu gibi bu ayırımın amaç, iki alanın birbiriyle ilişkisini çözümlenmek, niteliklerini açığa çıkarmak ve kültürel değişimin dinamiği üzerinde analizler yapmada kolaylık sağlamaktır¹¹⁶.

Kurtkan "Genel Sosyoloji" adlı eserinde kültürü şu şekilde ele almıştır. Kültür, insanın insan tarafından tesis edilmiş ve yaratılmış olan çevresini ifade eder. Maddi ve manevi olmak üzere iki veçhesi vardır. Bazı sosyologların aynı zamanda medeniyet ismini verdikleri¹¹⁷ maddi kültür, bir kültürel sistem içindeki teknolojiyi, üretim araçlarını, kullanılan araç ve gereçleri, kısaca görünür alandaki her türlü insan ürününü kapsar¹¹⁸.

Manevi kültür ise, bir milleti diğer bir milletten ayırt edebilme imkanı veren örf ve adetler, kolektif davranışlar, değer hükümleri, ahlak anlayışı, dini inançlar, hukuk sistemi, sosyal normlar ve zihniyettir¹¹⁹.

Kültürün manevi çehresi daha karmaşık ve soyuttur. Maddi kültür, kültürün manevi çehresine göre daha çabuk değişir. Giyimde, araç ve gereçlerde bu çabuk değişmeyi gözlemek mümkündür¹²⁰.

Manevi kültürlerini koruyan, geliştiren ve canlılığını muhafaza eden milletlerin maddi kültürde de gelişme sağlamaları normaldir. Medeniyetin ve maddi kültürün alıcısı durumunda olan milletlerin kültürü, yeteri derecede güçlü ve yaratıcı ise, yabancı maddi kültür unsurlarını bir hammadde gibi işleyebilir. Maddi kültür beynelmilel olduğu için bütün insanlığın emrindedir ve işlenebilir. Ancak, manevi kültür millidir ve bu özelliğinden dolayı, dışarıdan ithal edilemez. Milli kültürün milliğini kaybettiği toplumlarda, maddi kültür unsurlarının yeterli ve modern oluşu fazla bir anlam ifade etmez¹²¹.

¹¹⁶ BOSTANCI, Naci., "Toplum ve Kültür", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003, s. 111.

¹¹⁷ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 15.

¹¹⁸ BOSTANCI, Naci., a.g.m. s. 111.

¹¹⁹ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 135.

¹²⁰ Aynı eser, s. 135.

¹²¹ Aynı eser, s. 135.

1.2.2. ALT KÜLTÜR - KARŞI KÜLTÜR

Hemen hemen bütün toplumlarda hakim kültürün yanında bir çok tali veya kısmi kültürlerde bulunmaktadır. Bütün bu tali kültürlerin, mensubu bulunan fertler üzerinde, etkisi büyüktür. Hatta birçok toplumda insanların genel kültüre katılmaları tali kültürler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu anlamda sosyal sınıfların da kendilerine özgü kültürleri bulunmaktadır¹²². Bu kültür içerisinde yetişen aile bireyleri o kültürü öğrenmekte, onun aracılığıyla sosyalleşmekte, dolayısıyla kendisinin tutum ve davranışlarına yön vermektedir.

Türkdoğan'a göre hızlı sanayileşme ve teknolojinin ortaya çıkardığı kültür farklılaşması "aşağı sınıf" yada "yoksulluk kültürü" dediğimiz kültürleri ortaya çıkarmıştır. Yoksulluk kültürü aslında bir toplumda görülen genel kültürden veya hakim kültürden sapmaları, kendine has yeni ve bir takım kültür çevreleri meydana getirmeyi ifade eder¹²³.

Alt kültür, genel kültür içinde yer alan, gereksinimlerin, isteklerin, estetik beğeni düzeylerinin yaş, toplumsal sınıf, eğitim düzeyi, cinsiyet gibi ölçütler çerçevesinde insanların bir araya gelerek kümeleşmelerinden oluşan kültür adacıklarıdır. Alt kültür mensupları, bazen belirlenmiş amaçlara ve o amaçlar için bir araya gelip bir grup oluştururlar. Bir araya gelen bireyler, kendilerini tanıttıkları ve diğer kişi yada gruplardan ayırt edecek simgeler bulmakta, davranışlar geliştirmekte, farklı bir "dil" kullanmaktadırlar.

Alt kültürlerin hepsinin değilse de bazılarının belirgin ve görünür özellikleri vardır ve kendilerini bu özellikleri ile kabul ettirmeye çalışırlar. Kullandıkları "dil" yalnız lisan anlamında değil iletişim kurma ve ifade etme anlamında daha geniş ve karmaşık bir dil olmaktadır. Alt kültür mensupları kendilerini bu dille ifade etmektedirler.

¹²² KRECH, D., R. S. CRUTCHFIELD., Cemiyet İçin Fert (Çev: Mümtaz Turhan), Cilt II, İstanbul, 1983, s. 157.

¹²³ TÜRKDOĞAN, Orhan., "Aşağı Sınıf Kültürü" Töre Dergisi, Sayı 55, 1975, s. 2.

Karşı kültürler de ise, bazı durumlarda bazı belirli gruplar sadece farklı yaşam tarzına sahip değil; ana toplumun geri kalan kısmına karşı olabilirler. Bu karşı oluş tamamen zıt değer hükümleri ve inançlardan, davranış şekillerinden kaynaklanır¹²⁴.

Geleneksel yapıdan modern topluma geçerken veya geleneksellikle beraber yaşanan modern şehir hayatında, bilhassa iç göçe konu olan nüfus, sarsılan değerleri ve rehbersizleşmesi ile şehir hayatında marjinalleşmektedir. Bu marjinalleşme karşı kültür alanının yaygınlaşmasını doğurmaktadır. Bu fert ve sosyal gruplar, sadece cemaatleşme, dışa kapalı bir yapılaşma içine girmemekte, aynı zamanda yapay cemaatleşmelerin ve tarikatların da muhtemel malzemeleri olmaktadır¹²⁵.

1.2.3. KÜLTÜREL DEĞİŞME

Kültür, her nesilde bir takım değişmelere uğrar; çünkü her nesil kendi hayat tecrübesiyle, eskilerden işe yaramayan bazı şeyler atar, kendi bulduklarını kültüre katar bu sayede cemiyette ilerleme sağlanabilir. Dünya yüzünde, en ilkel kabileler dahil, kültürü değişmeyen hiçbir toplum yoktur. Çünkü her toplum, sürekli dengesizlik durumlarıyla, yani problemlerle karşılaşır.

İnsanlar tek tek veya grup halinde, kendi durumlarını daha iyi bir şekle koyabilmek için, mevcut kültürün şurasında veya burasında değişiklik yapmaya kalkarlar. Bu değişiklik bazen tekniklerle de olur. Yeni bir tohumla daha iyi ürün alma yoluna gidilir. El yazısı yerine matbaanın kullanılması gibi. Bazen de manevi kültüre değişmeler olur. İnsanlar yeni görüşleri benimserler. Bu değişmeler içeriden olabileceği gibi, dışardan gelen tesirlerle de olabilir.

Malinowski'ye göre kültür değişmesi, "Bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prodestir. Kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında kanunlarında, maddi alet ve vasıtalarında bunların kullanılmasında, tüketim maddelerinin sarfında az çok husule gelen tahavvülleri ihtiva eder"¹²⁶

¹²⁴ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 194.

¹²⁵ Aynı eser, s. 194.

¹²⁶ TURAN, Mümtaz., Kültür Değişmeleri, İstanbul 1969, s. 58.

M. Kaplan, kültür değişmesini, bir milletin kendi kültürünü bırakarak yabancı bir kültürü alması şeklinde değerlendirmek gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, "kültürün özünü teşkil eden değerler, esas itibariyle değişmezler. Onlar, tohum gibidir, tohum kendisi gibi varlıklarına şekil verecek olan genleri ihtiva eder"¹²⁷.

Maddi ve manevi kültürdeki değişmeler aynı zamanda ve birlikte meydana gelmeyebilir. Değişme, ya maddi kültürde başlayıp, hızla ilerlerken, manevî alanda meydana gelen değişme onu aynı hızda izleyememekte veya tersi olmaktadır. Böylece iki kültür unsuru arasında bir gecikme meydana gelmektedir. Bu da, sosyal gerginliklere, anomik davranışlara sebep olmaktadır¹²⁸.

Kültür değişmeleri çeşitli şekillerde meydana gelir. Birinci şekil, bir toplumdaki kültürün, çeşitli şartlar sonucunda kendiliğinde değişme göstermesidir. İkincisi ise, bir toplumdaki kültürün zorla veya mecburi olarak bir başka toplumun kültürünü aşılacak şekliyle değiştirilmesidir. Üçüncüsü ise gönüllü değişimdir. Bu üç şekildeki değişikliğin ayrı ayrı sonuçlar meydana getirmesi kaçınılmazdır.

Serbest kültürel değişme, bir kültürün kendi iç dinamikleriyle yaşanan değişimdir. Her kültürel sistem kendi iç katmanlarıyla, çevresiyle, tabiatla canlı bir ilişki içindedir ve bizatihi bu ilişki yeni formlar, anlayışlar, değerler doğurur. Entelektüel bilginin irfanla, kasaba ve köy hayat tarzının metropol alanlarla, farklı müzik türlerinin birbirleriyle ilişkisinin yeni tarzlar ve formlar doğurması bu serbest kültür değişimleri olarak görülebilir¹²⁹.

Mecburi veya empoze kültür değişmesi ile, birbirleriyle karşılaşılan muhtelif kültür veya medeniyeti temsil eden iki toplumdan birinin, diğerinin kültürüne faal bir şekilde ve hususi bir maksatla müdahalesi neticesinde meydana ortaya çıkan kültürel değişimlerdir.¹³⁰ Zorunlu kültürel değişimin ardında her zaman açıktan bir kudret bulunmaz; hatta modernleşmenin ileri evrelerinde "zorlayıcı" unsur yerini çekici unsurlara bırakmış, adeta bir tür "yanlış bilinç" üzerinden gönüllü değişim gözlenmeye başlanmıştır.

¹²⁷ KALPAN, Mehmet., Kültür ve Dil, Dergah Yayınları, İstanbul, 1986, s. 186.

¹²⁸ TÜRKDOĞAN, Orhan., Değişme-Kültür ve Sosyal Çözüm, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1988, s. 144.

¹²⁹ BOSTANCI, Naci., a.g.m. s. 114.

¹³⁰ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 17.

Diğer bir kültürel değişme şekli gönüllü değişimdir. Bir toplumun geleneğine dayalı olarak modernleşme yolunda ilerlemesi, üretime, verimliliğe, daha insani bir hayatın kurulmasına yönelik olarak çaba göstermesi gönüllü kültürel değişime girer. Burada önemli olan toplumun entelektüellerinin ve önderlerinin, yeni anlayış ve biçimleri halka sunarken, onların çoğunlukla tercih edip uygulamaya taşıdıklarını dikkate almalarıdır¹³¹.

Kültürel değişme konusunda üzerinde durulması edilmesi gereken nokta, bir toplumsal sistemdeki kültürün homojen bir bütün teşkil etmemesi, kendi içinde katmanları olması sebebiyle değişimin her türünün bu katmanlarda farklı biçimde görüneceği hususudur. Bu farklar yeme, içme, barınma, üretim biçimleri, dil, toplumsallaşma biçimleri, dünyayı tahayyül etme tarzları gibi esasen hayatın her alanına denk gelen konularda ortaya çıkar¹³².

1.2.4. POPÜLER KÜLTÜR

Uzun insanlık tarihi boyunca değişik toplum tipleri ortaya çıkmış ve bu toplum tiplerinin hepsi zaman içinde değişime uğramıştır. Ancak 18.yüzyılda gerçekleşen sanayi devrimi ve buna paralel olarak gelişen modern toplumun ortaya çıkardığı; teknolojik, ekonomik , sosyal, siyasal ve kültürel alandaki değişmeler ve bu değişmelerin yaşanma hızı hiçbir toplumda bu derece süratle gerçekleşmemiştir. Kimilerinin modern toplum, kimilerininse post-modern toplum olarak adlandırdığı ve küreselleşme tartışmalarının yaşandığı günümüz toplumunda ise; kitle iletişim araçlarının özellikle son yirmi yıl içinde büyük bir hızla yayılışı ve gelişimi ile değişimin hızı özellikle kültürel alanda daha da artmıştır. Kitle iletişim araçlarından televizyonun, en uzakta yaşananları bile insanların evinin içine taşınması ve en ucuz eğlence araçlarından biri olması, onun kültürel değişme üzerindeki etkisini daha da arttırmıştır. Küreselleşme ve küreselleşmenin oluşmasında etkili olduğu kabul edilen kitle iletişim araçları; özellikle de televizyon, toplumsal değişme üzerinde başlangıçta homojenleştirici bir etkiye sahip olmuş, daha sonraki süreçte ise, sıradanlaşma, yabancılaşma ve güvensizlik gibi duyguların ortaya çıkışı ile kimlik bunalımına yol açmıştır. Yaşanan bu sorunlarla birlikte küreselleşme yoğun

¹³¹ BOSTANCI, Naci., a.g.m. s. 115.

¹³² Aynı eser, s. 115.

eleştiriler almış ve beraberinde getirdiği bu eleştiriler sonucunda, farklılıklara dayanan yerleşmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda kültürel alanda yaşanan bu hızlı değişim ve özellikle de küreselleşme-yerleşme tartışmaları nedeniyle sosyologlar “kültür” çalışmalarına daha fazla yer vermişlerdir ve “popüler kültür” çalışmaları da bunlardan birisidir¹³³.

Popüler Kültürün sözlük anlamı; bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan, inançlar, pratikler ve nesnelere. Daha politik tanımıyla kitlelerin ya da bağımlı sınıfların kültürünü dile getirmekte kullanılan bir deyimdir¹³⁴.

Popüler kültür, merkezileşmiş kültür endüstrileri tarafından yaratılma yerine, yerel bağlamda kendiliğinden yaratılan ürünler anlamına gelir. Günümüzdeki biçimiyle, popüler kültür kavramı "nüfusun büyük çoğunluğunun kültürü," "çoğunluk için olan kültür," veya "çoğunluk tarafından izlenen, tutulan, tercih edilen kültür" anlamına kullanılır. Dolayısıyla, popüler kültür artık belli bir yerel topluluğun ürünü değildir ve onların ortak yaşam öyküsünü içermez: Popülerdir, yani herkesin olmasa bile kitleleri içeren çoğunluğundur¹³⁵.

Popüler kültür ile ilgili farklı disiplinler tarafından yapılan tanımların ortak özelliği, popüler kültürün “halka ait” ve “yaygın” olma özelliklerini taşımasıdır. Yaygın olma özelliği ile popüler kültür, geniş anlamda bir gündelik yaşamın kültürü olarak tanımlanır. Belirli bir yaşam tarzının, ideolojik olarak yeniden üretilmesinin ön koşullarını sağlayan popüler kültür, böylece gündelik ideolojinin yaygınlaşma ve onaylanma ortamını da yaratmaktadır. Popüler olarak görünen veya sunulan, gerçekte dünyaya belli bir açıdan bakmanın ürünüdür ve halkı belli kurallara, görüşlere katılmayı teşvik etmektedir.

Günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan popüler kültür kavramı, küreselleşme ve yerleşme tartışmaları doğrultusunda; yabancılaşmadan, sıradanlıktan, sahte ve gerçek olmayan ilişkilerden bunalan günümüz insanının yaşadığı kimlik bunalımından kurtulmak amacıyla; duygusallığın, doğallığın,

¹³³ ŞAHİN, B., POYRAZ, T., ÖKTEM, P., ŞİMŞEK A., "Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Asmalı Konak Dizisinin Yöre Turizmine Etkisi", H.Ü. Sosyoloji Bölümü, www.sdergi.hacettepe.edu.tr.)

¹³⁴ MUTLU, E., İletişim Sözlüğü, Ankara, 1995, s. 279.

¹³⁵ ERDOĞAN, İrfan., "Popüler kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu", Doğu Batı, 2001, (15) 2, s. 65-106.

otantikliğin olduğu mekanlar ve toplumlara ilgi duymaya başlaması ve bu ilginin zamanla bahsedilen unsurları barındıran nesnelere tüketimine dönüşmesi ile etkinlik kazanmıştır¹³⁶.

Popüler kültür ürünlerinin hem başlı başına bir “sanayi” tarafından üretiliyor olması, hem de genç kuşaklar tarafından en kolay ulaşılan kültür ürünü kategorilerini oluşturması nedeniyle, bir toplumun kültürel pratikleri açısından ayrıcalıklı yere sahiptirler. Toplumda egemen olan zihniyet ve değerlerin yaygınlaştırılması ya da yeniden üretilmesinde, dolaylı gibi gözüken, ancak bir o kadar da elverişli zemin oluştururlar. Popüler kültür ürünleri kültürel yeniden üretim bağlamında taşıdıkları mesajlar ve mesajların “etkileri” açısından önemlidirler¹³⁷.

Popüler kültürün genel karakterleri şöyle sıralanabilir.¹³⁸

- Formüller ve tekrarlarla standartlaşmıştır;
- Daha çok dileklerin gerçekleşmesini (fantezileri) ön plana çıkarır;
- Sistemin ve pazarın çıkarına ise (moda, soda, yiyecek, içecek, eğlence) kolektifliği destekler; çıkarına karşıysa (örneğin işsizlik, grevler, ücret sorunu) bireyselliği vurgular;
- Ahlak ve resmi sansür karşısında risk almaz, çünkü amaca ulaşmak bu tür riski dışlar;
- Halk/folk kültüründen farklı olarak, popüler kültür onu kullanan toplum tarafından üretilen kültürel kaynaklardan oluşmaz;
- Sadece ürün tüketilmez aynı zamanda insanın kendiyle ve başkalarıyla olan ilişkisel anlamlar tüketilir ve üretilir.
- Yaratılan duyarlılık ve duygusallıklarla burjuva üretim ve yaşam tarzı yüceltilir ve idealleştirilir.
- Gösteriş ve imajlar\görüntüler özün üstüne çökertilir, önüne geçirilir.

¹³⁶ ALEMDAR, Korkmaz, İrfan ERDOĞAN., Popüler Kültür ve İletişim, Ankara, 1994, s. 99.

¹³⁷ TANRIÖVER,H., A. EYÜPOĞLU., Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Ögeler, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000

¹³⁸ ERDOĞAN, İrfan., a.g.m. s. 65-106.

II. BÖLÜM

SUÇ VE SUÇLULUK OLGUSU

2.1. SUÇ VE SUÇLULUKLA İLGİLİ KAVRAMLAR

İnsan biyolojik bir varlık olduğu kadar, sosyo-kültürel bir varlıktır. İnsan kişiliği doğuştan gelen bedensel özellikleri yanında yaşadığı ortam ile şekillenir. Toplumsallaşan ve sosyalleşen bir kişi, toplum içinde uygun ve normal kabul edilen davranış ve kurallara uyarken toplum içinde belirli rol ve görevleri yerine getirir.

Genel olarak her toplumda, o toplumu meydana getiren bireyler, geçerli normlara yada konulan kurallara uyum sağlar. Bu uyum toplum içinde bir arada yaşamının zorunlu bir sonucudur. Ancak hemen her toplumda, toplumca uygun ve normal kabul edilen davranış normlarından sapanlar olmakta, neticede, en basit anlamıyla, hukuk kurallarından sapma olarak tanımladığımız suç ve suçluluk olgusu ortaya çıkmaktadır¹³⁹.

Suçun olmadığı yada kuralların çiğnenmediği bir toplum düşünülemez. Bu noktada önemli olan toplumda kuralları çiğneyenlerin yada toplumda suç kabul edilen davranışları gösterenlerin sayısının kabul edilebilir sınırları aşmamasıdır. Bu bağlamda, tarih boyunca birçok bilim adamı ve düşünür insanları suç işlemeye sevk eden etkenler üzerinde araştırmalar yapmış, teoriler geliştirmişlerdir. Günümüzde bilim, teknoloji ve sanayi alanlarında büyük gelişmeler yaşanırken suçluluk olgusunda da bir artış gözlemlenmektedir.

2.1.1. SUÇ KAVRAMI

İnsanoğlu yaradılışından itibaren çeşitli ihtiyaçlarını giderme, doğayla olan mücadele etme ve güçlülere karşı koyma açısından yalnız yaşamının zorluğunu fark etmiş, zaman içinde topluluklar kurmuştur. Meydana gelen bu topluluklarda gün geçtikçe bir düzen ihtiyacı baş göstermiş ve toplumdan topluma hatta aynı toplum içerisinde zamanla değişebilen, ahlaki ve dini normların dışında, toplumsal düzenin temini ve devamlılığını sağlamaya yönelik hukuk normları doğmuştur. Normlar,

¹³⁹ TÜRKKAHRAMAN, Mimar., "Ekonomik Kriz, Toplumsal Hayat ve Toplumdaki Suç Eğilimleri", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:4, Aralık, 2004

insanlar arasındaki ilişkilerin nerede, nasıl ve ne ölçüde yürütülmesi gerektiğini belirleyen ortak kurallardır. Söz konusu bu normlara bireylerin her zaman uygun davranışta bulunmaları beklenen düzeye ulaşmaz. Toplum, dolaylı yada dolaysız yollardan üyelerinin normlara uygun davranışları yönünde etkide bulunur. Bireylerin bu normlardan sapma derecesine göre de onları cezalandırır¹⁴⁰.

Toplu halde yaşamanın bir zorunluluk halinde çıkardığı bu düzenleyici kurallar çiğnediğinde ortaya çıkan kavrama hukuk ve sosyoloji dilinde suç denmektedir. Suç kavramı, hukuk, sosyoloji, din, psikiyatri gibi birden fazla disiplinin ilgi alanına girmekte ve tanımlanmaktadır. Bununla birlikte toplumdan toplum farklılıklar göstermesi, kültürel, sosyal ve ekonomik koşullardan etkilenmesi, suç kavramının tek bir tanımını yapmayı güçleştirmektedir.

Suç kavramı sosyoloji sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır: "Kişisel alanı aşırıp kamusal alana giren ve yasak olan kural yada yasaları çiğneyen, bu bağlı olarak meşru cezaların yada yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller suç sayılmaktadır"¹⁴¹.

Jhering'e göre suç "toplum halinde yaşama şartlarına yönelmiş her türlü saldırdır. Durkheim ise suçu: "kollektif bilincin kuvvetli ve belirilmiş tutumlarını ihlal eden fiillerdir" şeklinde tanımlamıştır¹⁴².

Seelig suçu, "anti-sosyal davranışlar yüzünden yasak edilen ve yasaca cezalandırılması gerekli psikosomatik bir davranış" olarak tanımlanmıştır. Ellenberger ise, "suçun toplumsal, psikolojik ve çoğu kez biyolojik düzenin, kompleks davranışların sonucunu verecek ve genellikle yasaca yasaklanmış ciddi anti-sosyal, anti-etik bir eylem" olarak kabulünü önermiştir. 1965 yılında da Grygier "suç kötü insanların da yer aldığı toplumun korunmasına yönelme yaptırımlarının belirlendiği, suç hukukunun ilgilendiği bir eylemdir." biçiminde tanımını yapmıştır¹⁴³.

Suçun üç unsuru olduğunu ifade eden Sutherland'a göre bu unsurlar;

¹⁴⁰ ÖZKALP, Enver., Davranış Bilimlerine Giriş, A.Ü. Açık Öğretim Fak.Yay. No: 75, Ankara, 1988, s. 43.

¹⁴¹ MARSHALL, Gordon., Sosyoloji Sözlüğü, Ankara, 1999, s. 702.

¹⁴² DÖNMEZER, Sulhi., Kriminoloji, İstanbul, 1994, s. 46.

¹⁴³ AKGÜN, Nejat., Adli Psikiyatri, Ankara, 1987, s. 55.

1- Toplumun bütünlüğü içinde önemli bir yer tutan küçük bir alt grup tarafından takdir edilen bir değer.

2- Toplumun başka bir parçasını oluşturan küçük grubun, kültürel bakımdan diğer grupla ihtilaf halinde bulunması nedeniyle söz konusu değeri takdir etmemesi.

3-Değeri takdir etmeyenlere karşı uygulanan ceza yoluna başvurulmasıdır¹⁴⁴.

Günümüz sosyo-kültürel bilimleri, suç teşkil eden insan davranışını, toplumda yürürlükte olan sosyal normlardan bir nevi sapış, sapıcı eylem olarak tanımlamaktadır¹⁴⁵.

Suç, evrensel, genel bir olaydır. tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmuş, bundan sonrada varlığını devam ettirecektir. Suçun işlenmediği bir toplum hayal etmek mümkün değildir. İnsanlar toplu halde yaşamaya devam ettiği sürece, birlikte yaşamının ortaya çıkardığı sosyal çelişkiler ve uyumsuzluklar buldukça suç da var olmaya devam edecektir. Suç bir bakıma, bazı kişilerin davranışları ve tutumları ile bunların içinde yaşadıkları grupta yerleşmiş davranış çeşitleri arasındaki çelişkidir. Bu çelişki her zaman ve mekanda var olacağından suç da bilimin konusunu oluşturan olaylardan biri olarak varlığını koruyacaktır.

Suçun bir başka özelliği de sübjektif olması ve insanın içiyle alakalı olmasıdır. Suç belirli şartlar içerisinde failin sübjektif ve kolektif kişiliğini yansıtır. Suç irade, duygu ve ihtirasların, eğilimlerin bir yansımasıdır. Bu iradi eylemin kendisine has niteliği ve özelliği vardır¹⁴⁶.

Suçun bir başka özelliği de göreceli oluşudur. Suçu oluşturun fiiller zamana ve mekana göre değişmektedir. Bir toplumda suç sayılan bir eylem bir başka toplumda takdir ediliyor hatta mükafatlandırılıyor olabilir. Bugün suç olan bir davranış geçmişte suç sayılmazken, bugün suç sayılmayan fiiller geçmişte çok ağır cezai müeyyideleri olan suçlardan olabilmektedir.

¹⁴⁴ SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., Principles Of Criminology, New York: J.B. Lippincot Comp., 1966, s. 15.

¹⁴⁵ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 46.

¹⁴⁶ DÖNMEZER, Sulhi., Kriminoloji, İstanbul, 1994, s. 46.

2.1.2. SOSYAL SAPMA

İnsan topluluklarında davranışlara yön veren, biçimlendiren toplum tarafından kabul edilmiş bir takım temel normlara sahiptir. Her toplum kendi sosyal kontrolü sayesinde fertlerinin bu belirli normlara uymalarını ister. Bu normlara uyulmazsa sosyal baskılar gerçekleşir ve bu durumda kontrolden çıkma hali meydana gelir ki buna sapma denir¹⁴⁷.

İnsanlar çeşitli durumlarda istekli olarak yada istem dışı çeşitli tepki ve davranışlara yönelirler. Bu davranışların dozu beklenenden fazla yada kabul edilebilecek sınırın dışında olduğunda, toplumun tepkisiyle karşılaşır. Formel yada informel olarak bu tepkiler zamanla toplumun her bireyinde yer ederek, tepkiye neden olan davranışın yapılması yada yapılmaması konusunda bireylerin bilincinde belirli normlar oluşur. Bu normların dışına çıkan davranışa normdan sapma denir¹⁴⁸.

Toplum üyelerinin normlara uyumunu bekler ve bunu sağlamak için baskı uygular. Bu baskı insanların normlara uyumu konusunda çoğunlukla etkin olmakla birlikte grup üyelerinin normlara her zaman tümüyle uyması söz konusu değildir. Normlara uyum kadar sapmada evrensel bir olgudur. Toplumlar karmaşıklaştıkça Normların uygulanması informelden formel süreçler şekline dönüşür. Belirli normlar belirli yasalarda temsil edilirler ve devlet suçların belirlenmesi ve bu suçlara verilecek cezanın tespiti sorumluluğunu yüklenir. Böylece sapma kavramı her türlü norm ihlalini, suç ise sadece yasalarda yapılması yasaklanmış olan davranışları kapsar¹⁴⁹.

Toplumlar bireylerin normlara uymaları yönünde önemli derecede baskı uygularlar. Toplumda normlara uyum konusunda oluşan baskı toplumu meydana getiren bireylerin bu normlara uyumunda etkin olmakla birlikte üyelerin her zaman tümüyle uyumu söz konusu değildir. Uyum kadar sapmada evrensel bir olgudur.

Sapma ve suç kavramları birbiriyle yakından ilgili olmakla birlikte iki kavram arasında önemli bir fark vardır. Sapma normlardan sapmayı ifade etmesine karşın suç

¹⁴⁷ RUBINGTEN, Earl, WEINBERG, Martin, Deviance, New York, Mc.Millian Comp., 1981, s. 22.

¹⁴⁸ YÜCEL, T. Mustafa., Kriminoloji: Suç ve Ceza, Adalet Teşkilatı Güçlendirme Vakfı Yayını, 1986, s. 20-21.

¹⁴⁹ İÇLİ, Tülin Günşen., Kriminoloji, Ankara, 2001, s. 2.

normlardan sapmanın yanı sıra hukuk kurallarından da sapmayı ifade eder. Başka bir deyişle, suç kavramında hukuki boyut ağır basarken, sapma kavramında sosyal ve kültürel yönler daha belirgin rol oynar. Bununla birlikte, genelde suç olgusu sapmayı içermesine karşın, her sapma bir hukuk ihlali sayılmamaktadır¹⁵⁰.

2.1.3. KRİMİNOLOJİ

Kriminoloji, insanın eylem, tutum ve davranışlarını, tavır ve hareketlerini izah etme amacını güden 19. yy.ın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmış ya da gelişmeye başlamış bilim dalıdır¹⁵¹.

Conklin'e göre kriminoloji, hukuksal yapıyı ihlal etme ve bu ihlale karşı koyuşları yada tepkileri açıklamak için ampirik bulguları bir araya getiren ve analiz eden bir disiplindir¹⁵².

Nicefero'ya göre kriminoloji bağımsız bir bilim dalı olup sentetik ve tüme gidici kimlik taşımaktadır. Bu bilim suça ilişkin çeşitli disiplinlerin başlıca sonuçlarını, suçluyu ve suçluya karşı uygulanması gereken tedbirleri özetler ve bir sentezini yaptığı suça ilişkin çeşitli bilimlere ait bir tür giriş niteliği taşır¹⁵³.

Durkheim'e göre kriminoloji, toplumun içinde bazı kişiler tarafından işlenen öyle bir takım fiil ve hareketlerin varlığını görmekteyiz ki, bir defa işlendiklerinde toplum tarafından ceza adı verilen bir tepki ile karşılaşma dış karakterini taşırlar. Bu fiillerden bir kısmı ise *sui generis* bir grup teşkil etmekte ve bunları müşterek bir başlık altında toplamaktayız. Cezalandırılan bütün fiilleri suç genel terimi altında toplamakta ve böylece tarif edilen suçu ayrı bir bilim dalı teşkil eden Kriminolojinin konusu haline getirmekteyiz¹⁵⁴.

Haskell-Yablonosky, özlü bir tanımla “Kriminoloji, suç ve suçluların bilimsel incelenmesidir” der ve kriminolojinin inceleme alanı olarak da şunları gösterir:¹⁵⁵

a) Suçun niteliği ve miktarı,

¹⁵⁰ KIZMAZ, Zahir., Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk, Doktora Tezi, Elazığ, 2002, s. 10.

¹⁵¹ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 1.

¹⁵² KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 8.

¹⁵³ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 7.

¹⁵⁴ Aynı eser, s. 9-10.

¹⁵⁵ SOKULLU-AKINCI R.Fusun., Kriminoloji, İstanbul, 1994, s. 18.

- b) Suçun ve suçluluğun nedenleri,
- c) Ceza hukukunun gelişmesi ve ceza adaletinin yerine getirilmesi,
- d) Suçun özellikleri,
- e) Suçlunun ıslahı,
- f) Suçluluk biçimleri,
- g) Suçun sosyal değişime etkileri,

Constant'a göre¹⁵⁶, geniş anlamda Kriminoloji iki büyük gruba ayrılır; birinci gruptaki alt dallar şunlardır:

- 1) Suç Antropolojisi: Bu dal suçluyu, organik yapısı bakımından inceler ve verasete ilişkin, biyolojik, anatomik, fizyolojik etmenleri söz konusu eder.
- 2) Suç Psikolojisi: Suçun oluşmasına neden olan yada gelişmesini sonuçlayan ruhî olayları, mekanizmaları inceler: Yaş, cinsiyet, karakter, bünye gibi.
- 3) Suç Sosyolojisi: Suçu bir sosyal olay olarak ele alır; sosyal kimlik taşıyan ve suça sebep olan etmenleri araştırır; sosyal ortam, alkol etkileri, sinema, din gibi.
- 4) Suç Psikiyatrisi: Anormal ve akıl hastası suçluları inceler; akıl hastalıkları ile suç arasındaki ilişkileri belirler.
- 5) Penoloji: Cezaların ve güvenlik tedbirlerinin menşee ve gelişmelerini izah eder; bunların ne derece etkili olduklarının araştırır.

Bu beş dala genellikle Teorik Kriminoloji adı verilmektedir. İkinci grubu ise Uygulayıcı Kriminoloji teşkil etmektedir.

1) Suç Siyaseti: Suçları önlemek için devletin yerine getirmesi gereken faaliyetlerden söz eder. Bu itibarla suç siyaseti suça karşı savaşmak için devletin faaliyete koyduğu bütün araçlardan oluşur. Bu bakımdan din, ahlak da birer araç sayılabilirler.

2) Suç Profilâksisi: Toplumun, suçluluğunun sosyal ekonomik etmenlerini önlemek yada azaltmak veya yok etmek için başvurduğu bütün araçları inceleyen bilgi dalıdır. Bu bilimin tıbbî ve sosyal yönleri vardır.

¹⁵⁶ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 7.

3) Kriminalistik yada bilimsel polis: Suçluların ortaya çıkarılmasını sağlamak için başvuru fennî araçları inceler. Daktiloskopi, Antropometri, Balistik gibi dalları vardır.

Demirbaş'a göre kelime olarak suçluluk bilimi anlamına gelen kriminoloji, gerçek yaşamdaki fiili bir olay (örnek) olarak, suçun bilimidir; deneysel ve gerçek bir bilimdir. Kısaca Kriminoloji gerçekler bilimidir. Diğer bir ifadeyle Kriminoloji, suçlu ve suç gerçekliğindeki görünüş şekli olarak, suçla ilgilenen, suç ve suçlu bilimidir. Ona göre Kriminolojik araştırmaların konusunu, suç olsun veya olmasın bütün olumsuz sosyal davranışlardır¹⁵⁷.

Kriminoloji disiplinler arası bir bilim dalıdır. Dünya çapında çok az kurum kriminoloji derecesine sahip mezunlar verir. Bu sebepten kriminologların çoğu farklı alanlarda, çoğunlukla sosyolojide olmak üzere, dış politika biliminde, psikolojide, ekonomide ve doğal bilimlerde öğrenim görürler¹⁵⁸.

Kriminologların en önemli ilgi alanları: suçun sosyal bir fenomen olarak incelenmesi, yasanın ihlal edilmesinin altında yatan sebepler ile toplumun suçlu davranışlarını kontrol altında tutmak için kullandığı metodlar ile ceza yasasının toplum tarafından geliştirilmesi ve bu yasanın suçun tanımlanmasında kullanılmasıdır¹⁵⁹.

2.1.4. TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ

Tutuklu, işlenmiş bir suç eyleminden sorumlu olarak görülen, yargılama ve soruşturma işlemleri henüz tamamlanmamış zanlı suçlulardır. Türk Ceza Kanununun 100. maddesi, "Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa, şüpheli veya sanığın davranışları: delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma, hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa ve 26.9.2004 tarih, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan suçlardan birini veya birkaçını işlediği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilir" demektedir.

¹⁵⁷ DEMİRBAŞ T., Kriminoloji, Ankara, 2001, s. 30.

¹⁵⁸ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 14.

¹⁵⁹ SIEGEL, Larry J., Criminology, West Pub. Comp., St. Paul, 1989, s. 6.

Hükümlü ise, "hakkında mahkumiyet kararı kesinleşmiş olan kişiler" olarak tanımlanmaktadır.

2.1.5. SİYAH SAYILAR / GİZLİ SUÇ

Bir ülküde işlenen suçların tamamı kayıtlara yada istatistiklere geçmez. Suçlar bazen mağdurları gizli tutulmakta, gerekli mercilere intikal ettirilememektedir. Ortaya çıkarılmamış veya bildirilmemiş suç eylemleri, herhangi bir kovuşturma veya yargılama sürecine tabii tutulmadığı için suç istatistiklerinde beliren veriler, gerçek suç rakamlarını yansıtmaktan uzak kalmaktadır. "Suç istatistiklerinin göstermediği; çoğu bilinmeyen fakat gerçekte var olan suçluluğa ait rakamlara "siyah sayılar" denilir¹⁶⁰."

İşlenen tüm suçlar gerekli birimlere intikal etmemektedir. Çünkü, gerçekleşen bazı suçlar gizli kalmaktadır. İstatistik sadece, kendilerinin sayılmalarına izin verenleri betimler. Bu sebeple gerçek suçluluğun, her zaman tespit edilen suçluluktan yüksek olacağı öngörülmektedir¹⁶¹.

Siyah sayı deyimi ilk defa 1908 tarihli bir yayında Japon C. Savcısı Oba tarafından meçhul kalan suçları içermek üzere kullanılmıştır. Karanlık sayının bugünkü tanımı ise kolluk kayıtlarına geçen suç sayısının gerçek suçlar sayısına oranıdır. Siyah sayıların (gizli suçların) varlığı suç istatistikleri açısından yetersizlik olarak belirlemekte olup, bu durumu gidermek amacına yönelik çabalar arasında; mağdurlar üzerinde yapılan araştırmalar, adam öldürmeler yönünden de nüfustaki kayıt incelemeleri, yaralama ve diğer olaylar için hastane kayıtları önem kazanmıştır¹⁶².

¹⁶⁰ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 34.

¹⁶¹ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 12.

¹⁶² YÜCEL, T. Mustafa., a.g.e. s. 373.

2.2. SUÇ TEORİLERİ

2.2.1. BİREYE AĞIRLIK VEREN TEORİLER

Fertleri esas alan bu ekolde bireyin ihtiyaçları, kişilik yapısı, bakış açısı, değer yargıları, ilgi alanları, amaçları, beklentileri ve dürtüleri göz önünde bulundurulur.

2.2.1.1. Klasik Ekol

Suçta bilimsel yaklaşım, ilk defa 18.yy ortalarında "Faydacı Ekol" ile adlandırılan klasik ekol olmuştur. Klasik ekol insanların kendi faaliyetlerinin sonuçlarını tarttıktan sonra suç işledikleri varsayımına dayanır¹⁶³. Bu temel öncül, iki ana varsayım tarafından desteklenmektedir: İlki, bireylerin özgür bir iradeye sahip oldukları, ikincisi ise, söz konusu bireysel davranışların acı ve zevk denkleminde biçimlendiği varsayımdır.

Klasik ekolün temsilcileri, suçun özgür arzuların sonucunda oluşan bir eylem olduğunu savunmaktadırlar. Aynı şekilde, suç eylemini işleyen bireylerin, eylem sonuçlarını değerlendirme yetisine sahip olduklarını belirtmektedirler. Bu ekole göre, suçlunun yakalanma ve tutuklanması sonucunda gerçekleştirilen cezalandırılma işlemi, insanları suç işlemeye karşı korkulu hale getirmektedir. Bu nedenle, suça öngörülen ceza, insanları suç işlemekten alıkoymalıdır. Ancak, suçluya verilecek cezanın caydırıcı olabilmesi için, cezanın suç işleyen bireyin elde edeceği avantaj veya alabileceği zevkten daha fazla olma koşulunu içermelidir¹⁶⁴.

Klasik ekol temsilcilerinin çalışmalarını, suçlu bireylerin cezalandırılmasından çok, suçlu davranışın cezalandırılmasına yöneltmeleri suç araştırmaları üzerinde yoğunlaştırmaları önemli bir gelişmeyi oluşturmaktadır. Ayrıca bu ekol, suçlu davranış ile ilgilenmekten çok, suçun hukuki tanımı üzerinde odaklaşmıştır. Burada amaç, hukuksal yapı ve kriminal adalet sistemini hümanistik bir tanıma kavuşturmadır. Hukukun/cezanın anlamı, hem birey ve hem de toplumun haklarının korunması ve suç işleme eğilimine karşı caydırıcılık (cezanın hızlılığı,

¹⁶³ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 35.

¹⁶⁴ SİEGEL, Larry J., a.g.e. s. 117.

kesinliği ve Şiddeti) görevidir. Sonuçta bu yaklaşım, yeni bir hukuk ve adalet sisteminin ortaya çıkmasına önemli bir zemin oluŐturmuŐtur¹⁶⁵.

Klasik ekolün önde gelen iki temsilcisi Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham'dır. Ancak lideri 15 Mart 1938'de İtalya'da doğan Beccaria'dır. Beccaria'nın bir çok fikri diğer filozofların fikirlerinin sentezidir. alıŐmaları günümüzde de önemli yer tutan Beccaria'nin özellikle tutarlı ve mantıksal olarak inşa edilmiş ceza sistemi kurma teŐebbüsü nemlidir¹⁶⁶.

Beccaria'ya göre kanunlara karşı gelen bütün bireyler, yaş, sosyal düzey ve sağlık durumları gibi etkenler dikkate alınmaksızın eşit Şekilde cezalandırılmalıdır.¹⁶⁷ O'na göre suç problemi sadece kötü insanlar için değil, kötü kanunlar içinde söz konusudur. Çağdaş adalet sistemleri eski ceza sistemlerinin yerini almalı, bu yeni sistem de yasaların insanlara eşit uygulanacağını garanti etmelidir¹⁶⁸.

Klasik ekolün önde gelen diğer temsilcisi İngiliz Jeremy Bentham, tıpkı Beccaria gibi, çoğunluğun mutluluğu ile ilgilidir. alıŐması faydacı prensipler tarafından yönlendirilmiŐ olup faydacılık, bütün faaliyetlerimizin mutluluk (zevk) veya mutsuzluk (acı) getirmesi olasılığına göre hesaplanmıŐtır. İnsanlar mevcut ve gelecekteki zevk ve mutluluk olasılıklarını, mevcut ve gelecekteki acı olasılığına karşı tatarlar. Bu sayede bütün faktörleri belli bir suçun iŐlenmeye değer olup olmadığına karar vermek için bir eŐitliđe koyarlar. İnsanlar rasyonel varlıklar olduğu için bilinçli olarak hazzı seçer; cezadan kaçarlar. Bu sebepten dolayı ceza belirlenirken, vereceği acının hazdan fazla olmasına dikkat edilmelidir¹⁶⁹.

Bentham'a göre cezanın dört amacı vardır. Bunlar: **1-** Tüm suçları önlemek, **2-** Suçu engelleyemediği zaman suçluyu daha hafif bir suçu işlemeye ikna etmek, **3-** Suçunun gereğinden fazla g kullanmamasını sağlamak, **4-** Suçu mümkün olan en düşük maliyetle kontrol etmek¹⁷⁰.

¹⁶⁵ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 33.

¹⁶⁶ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 35.

¹⁶⁷ SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., Principles Of Criminology, New York: J.B., Lippincot Comp., 1966, s. 55.

¹⁶⁸ ADLER, Freda, G. O. W. MUELLER and W. S. LAUFER., Criminology, Mc Graw-Hill Inc., New York, 1991, s. 60.

¹⁶⁹ REID, Titus S., a.g.e. s. 88.

¹⁷⁰ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 37-38.

2.2.1.2. Pozitivist Ekol

Bilim adamları 19. yüzyılın ikinci yarısında suçun ortaya çıkış nedenlerini pozitivist bir yaklaşımla, bilimsel metod ve deneysel araştırmaya dayanarak incelemeye başladılar. Pozitivist ekol, insan davranışının bireylerin kontrolleri dışındaki güçler tarafından belirlendiğini ve bu güçlerin ölçülebileceğini kabul etmiştir. Klasik ekolün aksine, Pozitivistler suçlu davranışının biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunurlar¹⁷¹.

Pozitivist ekolün yaratıcısı İtalyan Antropolog Lambroso'nun teorisine göre suçlu tipleri çeşitli elementleri ihtiva eder. Bunları şöyle belirtmektedir.

1- Suçlular doğuştan suçlu olarak doğarlar, farklı tipleri vardır.

2- Bu kişiler vücutlarında bulunan damga , çıkıntı yapan çene, asimetrik kafatası, büyük ve göze çarpan kulaklar, yassı burun gibi anormalliklerle ayırt edilirler.

3- Doğum lekeleri, suçun nedenleri değildir, fakat atavizmin veya yozlaşmanın belirtileridir. Bundan dolayı, atavizm ve yozlaşma suçun nedenleridir.

4- Doğuştan bu tür anormallikleri olan kişi, fevkalade uygun durumlar altında yaşamadıkça, suç işlemeden kendini duramaz¹⁷².

Lombroso, suçu açıklarken kalıtımsal, biyolojik faktörlere ağırlıklı bir yer ayırmasına rağmen, alkol, eğitimsizlik, sinirlilik ve kitle iletişim araçlarının suç üzerindeki etkisini göz ardı etmemiştir. O, suçun gerçek nedenin kalıtımsal biyolojik faktörlerde yattığını savunsa da, çevreninde göreceli etkisini dile getirmiştir¹⁷³.

Lombroso'ya göre suçlulara yönelik geliştirilen cezaların amacı, onları cezalandırmak yerine onları rehabilite etmeye yönelik olmalıdır. O, suçluluğun insan davranışının bilimsel incelemesi ile çözüme kavuşturulabileceğini öne sürmüştür.

2.2.1.3. Psikolojik Suç Teorileri

Psikolojik suç teorileri üç ana çerçevede ele alınmaktadır. Bunlar psikolojik, psikanalitik ve psikiyatrik suç teorileri şeklindedir.

¹⁷¹ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 39.

¹⁷² SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., a.g.e. s. 56.

¹⁷³ SIEGEL, Larry J., a.g.e. s. 125.

Psikolojik görüş, geniş ölçüde olmak üzere, akıl bozukluğu ve suç arasındaki ilişkilerle uğraşmış, zeka noksanlığının önemli bir suç nedeni olduğunu kabul etmiştir.¹⁷⁴ Bu yaklaşıma göre, düşük zeka düzeyi ile suç arasında ters bir ilişki vardır (zeka düzeyi düştükçe, suç işleme olasılığı artar). Sapkınlar ile sapkın olmayanlar arasında, az da olsa IQ düzeyi açısından bir fark vardır. Bunun yanında saldırganlık, kızgınlık, yaralama ve hakaret edilme korkusu, merhametsizlik, acımasızlık gibi suçlulukla ilintili kişilik özelliklerinin sosyo-ekonomik ve diğer çevresel faktörlerin sonucu olmadığı belirtilmektedir. Diğer bir deyişle; psikolojik kriminoloji suç olgusunu; düşük benlik kontrolü, saldırganlık, yüksek düzeyde erkeklik normunun varlığı, negatif duygulanım, ve zayıflanan veya bozulan nöropsikolojik fonksiyonlar ile açıklamaktadır¹⁷⁵.

Psikiyatrik görüş ise, suçun nedeni olarak psikozları, sar'a ve akıl hastalıklarını incelemiş, duygusal bozukluklara ve psikopatiye önem vermiştir. Bu akımın temelinde: belirli kişilik teşekküllerinde bulunan kimselerde suç, unsur ve şartlardan özgür meydana gelir, görüşü hakimdir. Psikiyatrik görüşü kuvvetle temsil eden Healy'e göre, kişilik ihtilafları insan hareketlerinin sebepleri yönünden merkezi unsuru oluşturur: suçlu, genellikle, heyecan bozuklukları içinde olan kimsedir. Suçlu arzularını başka faaliyetlerde bulunarak tatmin eder ve bunları kendisini suça götüren yollarda bulur. Psikiyatrik görüş, dikkatlerin suçlunun kişiliği üzerine yönelmesine neden olmuş, böylece kişiliğin derinliklerine inmek imkanı hazırlanmıştır¹⁷⁶.

Psikanalitik görüşün yaratıcısı Freud' tur. Freud'a göre, her insanda doğuştan mevcut anti-sosyal itilmeler ve içgüdüler mevcuttur. Bu içgüdülere genel olarak id denilir. İd, bireyin içgüdüsel isteklerini sembolize eder. İnsanlar kendi şahsiyetleriyle mensup oldukları toplumun ahlak kurallarını birleştirirler, buna süperego yahut vicdan denilir. Süper ego toplumsal kaygılarla bu istekleri dışlama /görmezlikten gelmeyi temsil eder. Fertlerin büyük bir kısmı büyüme ve gelişme sırasında basiretli ve tedbirli olma kapasitesi yani bilinçli kişilik kazanırlar ki buna genel olarak ego denilmektedir. Ego da , id ile süper ego arasında bir uzlaştırıcı yol bulmaya çalışır. Suç davranışı, benliğin bu unsurları arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır.

¹⁷⁴ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 73.

¹⁷⁵ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 42.

¹⁷⁶ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 74.

2.2.2. ÇEVRE FAKTÖRÜNE AĞIRLIK VEREN TEORİLER

Suç ve suçluluğu izah ederken çevresel faktörlere ağırlık veren görüşler, suçlulukta esas unsurun fiziki çevre olduğu düşüncesiyle hareket etmektedirler. Dolayısıyla insanın yapısında kötülük olmadığını ve davranışlarında ağırlıklı olarak çevrenin etkili olduğunu ileri sürmektedirler.

2.2.2.1. Kartografik (Coğrafi) Ekol

Coğrafi ekol, suçu sosyal koşulların gerekli ifadesi olarak görür. Coğrafi fenomenlerin suçlu davranışı üzerinde etkili olduğunu savunur. Bu etkiler, iklim, topografi, doğal kaynaklar ve yerleşim yeridir¹⁷⁷.

Bu ekolün mensupları, iklimin ve topografyanın insan davranışları üzerindeki etkisini tespit etmeye çalışmışlardır. Onlara göre toprağın verimli olması, yağmur miktarı, tabii kaynakların zenginliği bir toplumun refahını temin eden faktörlerdir. Bundan mahrum olanlar yağmacı ve saldırgan olacaktır¹⁷⁸.

İlk modern suç istatistikleri 1927 yılında Fransa'da yayınlanmış olup, Fransız hukukçu A.M. Guerry ve Belçikalı matematikçi Adolph Quetelet, suç istatistiklerinin yoksulluk, yaş, cinsiyet ve iklim ile ilişkilerini incelemiş ve bireysel olarak suçlular değil, toplum suçlu davranışından sorumludur sonucuna varmışlardır¹⁷⁹. Guerry istatistikleri kullanarak, suçun sosyal faktörlere göre değişiklik gösterdiğini kanıtlamıştır. Yaş, cinsiyet, eğitim değişkenlerine bakarak tablo ve haritalar yapmıştır. Guerry'nin amacı davranışa neden olan faktörleri bulmak yerine kişiyi suç işlemeye eğilimli yapan faktörleri bulmaktır. Mala yönelik suçlarda temel faktörün fırsat olduğunu ifade eden Guerry, yoksulluk ve suç ilişkisi analizinde önemli değişkenin suç işleme fırsatı olduğunu belirterek, çağdaş sosyologlara önderlik etmiştir¹⁸⁰.

Bazı yazarlar yağmur, toprak ve diğer coğrafi faktörlerin insan davranışları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bunlardan Adolph Quetelet suçun adet olarak

¹⁷⁷ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 45.

¹⁷⁸ KORKMAZ, Abdullah., Şehirleşme ve Suç; Malatya Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul, 1988, s. 19.

¹⁷⁹ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 45.

¹⁸⁰ ADLER, Freda, G. O. W. MUELLER and W. S. LAUFER., a.g.e. s. 71.

devamlılığını tespit etmiş ve şahsa karşı işlenen suçların güneyde ve sıcak mevsimlerde yüksek olduğunu buna mukabil mala karşı işlenen suçların kuzeyde ve soğuk havalarda olduğunu ileri sürmüştür. Montesquieu, "Kanunların Ruhü" adlı eserinde Ekvatora yaklaştıkça suçluluğun ortaçağını ve kutuplara yaklaştıkça sarhoşluğun çoğalacağını iddia eder¹⁸¹.

Kartografik ekol mensupları ısı ile suçluluk arasında korelasyon olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hurwitz eserinde, bu konuda Danimarka'da yapılan araştırma sonuçlarından söz ederken özellikle güneş ışınlarının etkileri üzerinde durulduğunu söylemiştir. Araştırmada ışınlar durumunun cebir ve şiddet suçları ve özellikle cinsel suçlar, intiharlar üzerinde etkileri olduğundan söz edilmektedir. Kin-berg de: Deniz iklimi ve yüksek ısı, troid bezinin salgısını tahrik eder. Güney İtalya' da ve İspanya' da yaşayanların şiddete yönelik suçları işlemeğe eğilimleri olmasının sebebi budur¹⁸².

Şehirleşme sonucu sosyal yapıda yapı da meydana gelen değişmelerin yarattığı olumsuzluklar da araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu bağlamda şehirleşme ve suçluluk ilişkisi bir çok çalışmaya konu olmuştur. Şehirleşmenin suç oranlarını artırdığını ileri süren Durkheim' dan sonra Sutherland ve Cressey, Shaw ve McKay şehirlerde suçluluğun genel özelliklerini incelemişlerdir¹⁸³.

2.2.2.2 Suçluluğu Ekonomik Faktörlere Bağlayan Görüş

Bu görüşün önde gelen yazar ve dönürleri; Thomas Moore, William Goodvin, Robert Owen, Charles Fourier, Kari Marx, V/illiem Eonger' dir. Bongere göre suç, insanın bencilliğinin bir belirtisidir, insanlık tarihinin bazı dönemlerinde insanın bencilliği daha çok gelişir. Büyük sanayi insan bencilliğini teşvik etmiştir. Zira sanayi büyük bir rekabet mücadelesini ortaya koymaktadır. Alıcı ve satıcılar arasında bir rekabet kendi aralarında ve nihayet işgücü ve sermaye arasında bir rekabet vardır, işverenler işi mümkün olduğu kadar ucuza satın almaya, işçiler de en yüksek fiyat üzerinden satmaya çalışmaktadırlar. Bu durum rekabetin çok şiddetli bir hal almasına sebebiyet vermektedir. Böylece rekabete dayanan kapitalist sistemin getirdiği bir

¹⁸¹ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 46.

¹⁸² KORKMAZ, Abdullah., a.g.e. s. 20.

¹⁸³ İÇLİ, Tülin Günşen., "Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003, s. 524.

takım başka müesseseler vardır ki, bunlar suçu meydana getirmek bakımından özellikle dikkat çekici niteliktedirler. Herşeyden önce sistem çocukların çalıştırılmasını, kadının evden ayrılarak iş hayatına girmesini gerektirmekte, ortaya çıkardığı büyük eşitsizlikler sebebiyle sınıflar arasında, kin ve nefret duygularını tahrik etmektedir¹⁸⁴.

Yoksulluk suç üzerinde doğrudan yada dolaylı yollardan etki yapmakta, kapitalist ekonomik sistem bazen büyük bunalımlara sahne olmaktadır. Bunun sonucunda en büyük suç sebeplerinden biri olan işsizlik ortaya çıkmaktadır. Ailelerin parçalanması, ahlaki ölçüler dışına çıkılması ve toplumdaki bütün diğer kurumların ekonomik bir esasa dayanılarak teşkili, meydana gelen etkiler arasında gösterilmektedir.

Günümüz insanının teknolojik gelişme ve maddi refah vasıtalarının bolluğu ile maddi tatmini elde etmesine karşılık gittikçe artan oranda yalnızlaşmasını ve cemiyete yabancılaşmasını kapitalist toplumun tezahürü olarak yorumlayan Marx, suçu sosyal sınıflar arasındaki itilafın sonucu saymaktadır. Bu ekole mensup olan Ounney'e göre suçların çoğunu meydana getiren olay, toplumda suç politikasını belirtmek, buna şekil vermek gücüne sahip olan grubun menfaatleri ile suçlu sayılan kişinin eylemleri arasındaki itilaftır. Toplumda sözü geçen güce sahip bulunan Gruplar, aynı zamanda zabıta ve mahkemeler yoluyla ceza adaletine şekil vermek imkanına sahiptirler ve ceza kanunlarının nasıl uygulanacağını tayin ederler¹⁸⁵.

Suçluların ekonomik durumları bakımından gerçekleştirilen araştırmalarda, ekonomik durumu kötü olan sosyal sınıfa mensup bireylerin, gelir düzeyi yüksek sınıflara göre daha fazla suç işledikleri sonucuna varılmıştır. Özellikle şehirlerin yoksul bölgelerinde yaşayan düşük gelir düzeyine mensup kişiler arasındaki ilişkilerin erozyona uğradığı ve böylece kendilerini sapıcı eylemlere sürükleyen etkenlere direnç gösteremedikleri görülmüştür¹⁸⁶.

¹⁸⁴ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 287.

¹⁸⁵ KORKMAZ, Abdullah., a.g.e. s. 22.

¹⁸⁶ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 291.

2.2.3 SOSYOLOJİK SUÇ TEORİLERİ

Sosyolojik kuramlar, suç olgusunu toplumsal kurum, yapı, grup ve kültür gibi bireyin davranışını biçimlendiren sosyal unsurlar ekseninde, çözümleme konusu yapmaktadır. Suç teşkil eden davranışın sosyolojik olarak açıklanması suçu, kişinin içinde bulunduğu sosyal çevrede faaliyette bulunan kuvvetlerin bir sonucu olarak açıklamaktadır.

2.2.3.1. Sosyal Öğrenme ve Aykırılıkların Birleşmesi Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi suç eyleminin, suçlu faaliyeti ile ilgili normların, değerlerin ve davranışların öğrenilmesinin bir ürünü olduğunu kabul eder. Sosyal öğrenme, suç teknikleri yanında suçluluğun nasıl rasyonalize edileceği, utanç duygusunun nötrleştirilmesi gibi suçun psikolojik yönlerini öğrenmeyi içerebilir¹⁸⁷.

Öğrenme kuramı; insanlardaki şiddet eğiliminin doğuştan olmadığını, diğer davranışlar gibi toplumsal süreç içerisinde öğrenildiğini savunur. Bu konuda Siegel; modern toplumlarda saldırgan davranışlarının aşağıda belirtilen üç kaynaktan öğrenildiğini dile getirmektedir:

1. Aile kurumu: Saldırgan davranış sergileyen çocukların aile incelenmesi sonucu anne ve babalarında aynı tür davranışlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle aile, davranışların etkisel gücünün daha çok belirleyici olduğu bir kurum niteliği taşımaktadır.

2. Çevresel deneyimler: Yasalara aykırı davranışların normal bir gündelik yaşam tarzı olarak görüldüğü mekanlarda, sıradan bir olgu olarak şiddet davranışı oransal büyüklük gösterecektir. Bu bağlamda; Alt Kültür bölgeleri, şiddet eylemelerinin yoğunluklu olarak gerçekleştiği alanlar olarak değerlendirilebilir.

3. Kamuoyu: Üçüncü kaynağı kamu oyu teşkil etmektedir. Şiddet içerikli televizyon programları ve filmler kamuoyu tarafından olumlu olarak ilgi toplaması, insanların saldırgan ve şiddete yönelik davranışları öğrenmesine ve benimsemesine neden olmaktadır.¹⁸⁸ TV'nin kamuoyuna etkisi konusunda seyircinin yaşı önemlidir.

¹⁸⁷ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.m. s. 514.

¹⁸⁸ İÇLİ, Tülin Günşen., Kriminoloji, Ankara, 2001, s. 100.

Genç seyirciler TV programlarından daha fazla etkilenmektedirler. Gerçekçi şiddet yada gerçeğe yakın şiddet temaları içeren görüntüler seyirci üzerinde daha fazla etki yapmaktadır. Psikolog Leonard Berkowitz'e göre, medyada şiddet ağırlıklı yayınları gören kişiler diğer geleneksel kuramlara bağlılık konusunda zayıf iseler, şiddet olaylarına daha hızlı yönelirler¹⁸⁹.

Sosyal bilimciler, suçluluğun öğrenilmiş bir davranış olduğunu kabul etmekte ve suçluluk eğilimlerinin normalden sapsmiş davranış şekilleri olduğu gibi, grup yaşamına bağlı bir sorun olduğunu da kanıtlamaya çalışmışlardır.

Aykırlıkların birleşmesi teorisi ise Richard Cloward tarafından 1959 yılında yazdığı bir makalede ortaya atılmış ve daha sonra 1960 yılında Lloyd Ohlin ile birlikte yazdığı "Suçluluk ve Fırsat" adlı eserde geliştirilmiştir. Anomi teorisinden kaynaklanmış olan Cloward ve Ohlin'in aykırılıkların birleşmesi teorisi, özellikle çocuk suçluluğunu açıklamak için kullanılmıştır. Cloward ve Ohlin suçlu davranışı, Sutherland'ın ortaya atmış olduğu aykırılıkların birleşmesi (differential association) kavramı ile açıklamaktadırlar. Belirli fırsatlara ulaşabilmek için yasal ve yasal olmayan yollar bulunmaktadır. Yasal fırsatlar engellendiği zaman, yasal olmayan fırsatlardan yararlanma yoluna gidilir, bu da suçu doğurur. Bu görüş suçu fonksiyonel ve yararlı olarak nitelendirmektedir, çünkü yasal amaçlara ulaşabilmek için işlenmektedir¹⁹⁰.

Suçluluk davranışı, ilk çocukluk çağlarından itibaren gelişmeye başlar ve yaşam boyu devam eder. Birey toplum ilişkisinde, herhangi bir andaki eğilimleri bireyin geçmiş hayat deneyimlerinde aramak gerekir. Kişi aşağıdaki süreç gereğince suç olan hareketleri yapar :

1- Suç davranışı öğrenilir. Yani insanın doğuştan suçlu olması söz konusu değildir.

2- Suç davranışı diğer kişilerle olan karşılıklı ilişkiler içinde öğrenilir.

3- Suç olan eylemin öğrenilişi, özellikle birincil gruplar içinde gerçekleşir.

4- Suça olan davranışın öğrenilişi, bazen karmaşık bazen basit bin nitelik gösteren suçun işlenmesi tekniğini kapsar.

¹⁸⁹ İÇLİ, Tülin Günşen., "Toplumdan kopuş: Suç ve Şiddet", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003, s. 51.

¹⁹⁰ SOKULLU-AKINCI R. Fusun., Kriminoloji, İstanbul, 1994

5- Gdlerin çevrileceği belirli yn yasal kuralların mutlaka uygulanması gereken kurallar veya uygulanması zorunlu olmayan kurallar olarak yorumlanmasından öğrenilir.

6- Bir kişi, yasal kuralları uygulanması zorunlu olmayan kurallar olarak yorumlayanlarla fazla, mutlaka uygulanması gerekli kurallar olarak yorumlayanlarla az ilişkide bulunduğu zaman suç işler.

7- Aykırılıarın birleşmesi çokluğu, devam süresi, üstünlük sırası ve yoğunluğu itibariyle değişik olabilir.

8- Suç olan eylem, genel ihtiyaç değerlerin bir belirlemesi olmakla beraber, genel ihtiyaç ve değerlerle izah edilemez¹⁹¹.

2.2.3.2. Kontrol Teorileri

Sosyal kontrol teorileri, insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilintili kurumsal süreçler üzerinde odaklaşmaktadır. Bir anlamda, sosyal kontrol kuramı, insan davranışını düzenleyen, yönlendiren ve şekillendiren teknikleri ve stratejileri inceleme konusu olarak almaktadır. Bu nedenle, insan davranışını belirli ölçülerde şekillendiren; aile yapısı, okul/eğitim, akran grubu, değerler ve inançlar gibi sosyal değişkinleri ele alarak, suç ve sapkınlığı çözümlemeye çalışmaktadır.

İnsanların kurallara uyma sebebini kontrol teorileri şu şekilde açıklar: İnsanlar kurallara uyar, çünkü sosyal kontrol onların suç işlemelerini engeller. şayet sosyal kontrol ortadan kalkar yada zayıflarsa bireysel ve toplumsal düzeyde sapsalar başlar. Kontrol teorisine göre, insanlar sosyal kontrole gdlenmişlerdir. Ancak bu kontrol ortadan kalktığında yasaları ihlal etmek için bir güdüye ihtiyaç kalmaz. Kimsenin içinde suç işlemeye karşı doğal bir güdü yoktur. Suça karşı güdü evrenselidir ve topluma eşit olarak yayılmıştır. Bu evrensel güdü nedeniyle sosyal kontrol olmadığı zaman kurallara karşı gelerek onları bozmaya alıřırız¹⁹².

Sosyal kontrol teorileri, insanların normlara niçin uyum gösterdikleri, özellikle de, çok sayıda caydırıcı faktörlere rağmen, insanların normlar karşısındaki bu uyurumcu tarzının nereden kaynaklandığı sorusuna yanıt aramıştır. Sosyal kontrol teorileri, bireyin konformist tutumunu "kontrol gleri" ile açıklamaktadır. Bireyin

¹⁹¹ SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., a.g.e. s. 81.

¹⁹² İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.m. s. 517.

suçlu olma durumu, söz konusu kontrol güçlerinin yok olması veya zayıflaması ile açıklanmaktadır¹⁹³.

Kontrol teorileri, insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilgili kurumsal süreçler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal kontrol kuramı, insan davranışını düzenleyen, yönlendiren ve şekillendiren teknikleri ve stratejileri inceleme konusu olarak almakta, insan davranışını belirli ölçülerde şekillendiren; aile yapısı, okul/egitim, akran grubu, değerler ve inançlar gibi sosyal faktörleri ele almaktadır. İnsan davranışları üzerinde etkili olan bu faktörler, fertlere hangi davranışların iyi, hangi davranışların kötü veya cemiyet tarafından arzu edilen ve edilmeyen davranışları empoze eder. Bütün sosyal gruplar ve toplumlar, kendi normları dışında kalan ve normal olarak kabul edilmeyen davranışlarla uğraşmak üzere çeşitli yollar geliştirmişlerdir. Mevcut kurallara uymayanlara ceza adı altında olumsuz müeyyideler, bu kurallara uyan örnek kişilere de övgü ve itibar gibi olumlu müeyyideler uygun görülmektedir. Bu olumlu ve olumsuz müeyyideler sosyal kontrol tipleridir. Sosyal kontrolün bazı tipleri resmi, veya hukuki, diğerleri de resmi olmayan karaktere sahiptirler. Bu yazılı ve resmi olmayan normlar gelenek-görenek, örfler ve adetler, olarak ifade edilir.

Kontrol teorilerinin önde gelen kuramcılarında Nye'nin 1957'deki araştırması bu teori ile ilgili ilk çalışmadır. Nye' ye göre, Sosyal kontrol, sosyalizasyon sürecinden kaynaklanmaktadır. Bu süreç yoluyla birey kendi doğru-yanlı bilincini geliştirir. Nye' ye göre bu içselleştirilmiş kontroldür". Bireyler, dolaylı olarak sevgi ve şefkat besledikleri kişiler (anne ve baba gibi) tarafından da kontrol edilirler. Bunlar birlikte Nye birey davranışlarını kontrol eden ve kurallara uymadığı zaman onu cezalandıran doğrudan kontrolden de söz etmektedir¹⁹⁴.

Nye' den sonra bu teorinin en tanınmış teorisini olan Travis Hirshi: sosyal kontrolün temel kavramının, bireyin toplumla olan bağı olduğunu ifade eder. Hirchi'e göre bağlılık kontrol teorisinde birinci unsurdur. Bu nedenle, sosyal kontrol teorisine, geleneksel topluma bağlantı unsurlarının tanımı ile başlar. Hirchi'e göre, bireyin

¹⁹³ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 70.

¹⁹⁴ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 111.

topluma bağılılığı zayıfladığı oranda suçluluk olasılığı artar. Topluma bağılılığın da birbiriyle ilişkili dört unsuru olduğundan bahseder. Bunlar:

1- Bağılılık: Bireyin toplumda diğer insanlara-özellikle ebeveynlere, okul çevresine ve akran grubuna- olan bağılılığı artıkça, sosyal normlara veya toplumun beklentisi doğrultusunda uygun davranış kodu geliştirme olasılığının arttığını ve buna bağılı olarak da bireyin suç işleme ihtimalinin düştüğü temasını içermektedir.

2- Taahhüt: Sosyal eylemlere eşit katılma, bireyleri toplumun ahlaki ve etik kodlarına bağlar. Birey, başarıyı elde etme yolu olarak, yasal faaliyetleri keşfettikçe, uyum olasılığı artar. Böyle bir çevresel değer taahhüdünün olmayışı, bireyin suç eylemine katılmasını teşvik eder.

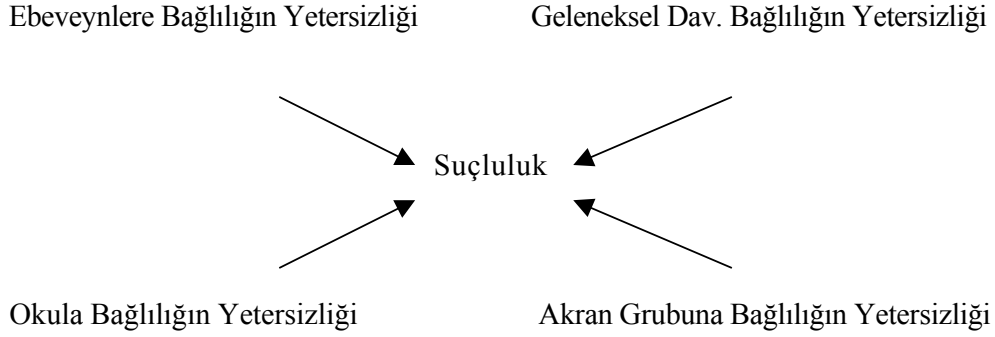
3- Katılım: Bireyin, toplumsal değerlere yoğun bir biçimde katılması, onun suça meşgul olmasını olanaklı kılacak zaman faktörünü ortadan kaldırır. Bir anlamda; bireyin, okul, aile ve eğlence gibi kurumlarla olan bağı veya ilişkisi onu sapma davranışından uzaklaştırır.

4- İnanç: bir kişinin toplumun değerlerine, inançlarına ve hukuk yapısına olan bağılılığı arttıkça, bireyin sapkın tutumlarda bulunma olasılığının da azaldığını öngörmektedir. Aksi biçimde, değerlere olan bağılılığın azalması ile birlikte, bireylerin suç olaylarını işleme potansiyelinin de arttığı öngörülmektedir. Aynı ortamda yaşayan bireyler, benzer değerleri paylaştıkları için, bu değerlerin zayıflaması veya yok olması durumunda, muhtemelen, bireyler anti-sosyal davranış geliştirme eğilimi gösterirler. Aynı şekilde, bir toplumda hukukun adil olmadığı savının yaygın bir fikir halini alması durumunda, değerler karşısında kayıtsız davranış biçimi veya suça yönelme olasılığı artmaktadır.¹⁹⁵

Hirschi'ye göre, bu unsurlar arasındaki karşılıklı ilişki bireyin yasal veya geleneksel faaliyetlere ilgi duymasını ve yönelmesini önemli ölçüde etkiler. Örneğin ailesine ve arkadaş çevresine bağılı kişilerin, yasalara uyma olasılığı bu tür bir bağılılığı olmayan kişilere göre daha yüksektir¹⁹⁶.

¹⁹⁵ SİEGEL, Larry J., a.g.e. s. 198.

¹⁹⁶ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.m. s. 518.

Şekil 1: Hirschi'nin Sosyal Kontrol Teorisi

2.2.3.3. Etiketleme Teorisi

Etiketleme teorisyenleri, suçun nasıl sosyal etkileşimin bir ürünü olduğunu göstermeye çalışmışlardır¹⁹⁷. Etiketleme kuramı, suç işleyen birey üzerinde değil, kuralları koyanlar üzerinde odaklaşmaktadır.

Toplum tüm alt sistemlerden oluşur. Sistemin yapısal unsurları, toplumu oluşturan kişi ve alt sosyal gruplar arasındaki ilişkilerde kendini gösterir. Toplumu oluşturan alt sosyal gruplar, tabakalar, hayat stili, şansı, sosyal değerler, insan eylemleri yönünden değişik görüş ve idraklere sahiptirler. Toplumda egemen siyasi ya da ekonomik sosyal statüleri, mevkileri işgal eden gruplar, toplumun kültür, ideoloji, siyaset, hukuk ve diğer kültürü oluşturan bütün alanlarda toplumdaki sapıcı, ya da sapıcı sayılmayan eylemleri belirlerler. Dolayısıyla sapıcı hareketlerden cezayla karşılanan suçları da bu egemen grupların inanç istek ve beklentileri belirlenmiş olur. Toplumu oluşturan diğer kişilerin eylemleri sözü geçen inançların ortaya koyduğu kurallarla çatışınca suç ortaya çıkmış olur. O halde suç ve sapıcı eylemler gruplar arasındaki bahsi geçen ilişkilerle karşılıklı etkilenmelerle, etki-tepki ilişkileri ile izah edilmelidir¹⁹⁸.

Howard S.Becker'a göre sapıcı hareketi yaratanlar, bu husustaki kuralları koymak suretiyle, bizzat sosyal grupların kendisidir. Sosyal grupların bir kısmı sözü geçen kuralları yapıp belirli kişilere bunları uygularken onları toplum dışı olarak damgalayıp tasnif ederler. Bu bağlamda sapma, kişinin işlediği eylemin bir vasfı değildir. Diğer kişilerin ona uyguladıkları kural ve müeyyidelerin bir sonucudur.

¹⁹⁷ Aynı eser, s. 113.

¹⁹⁸ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 352-353.

Suçlu kişi bu etiketin yapıştırıldığı kişi, sapıcı davranış insanların o suretle etiketledikleri, eylemdir. Yoksa sapma bizzat kişinin eyleminde kendini gösteren bir vasıf değildir. Sapma hareketi yapan ve o harekete cevap verenler arasındaki karşılıklı ilişkinin vasfıdır. Böyle olunca da sapıcı eylemde bulunan kişi ancak yakalandığı zaman sapıcı, suçlu olur ve bir defa suçlu olarak damgalanıp tasnif edilince onun toplum nazarındaki kişiliği en derin bir şekilde değişikliğe uğrar. Artık o toplum tarafından yeni bir statü içine sokulmuş, damgalanmış ve buna göre muamele gören bir insan haline gelmiştir. Damgalanıp toplum dışına atılan birey bir de örgütlenmiş bir alt grup içine girerse, bu hal onun bizzat kendisine ilişkin idrakini o kadar güçlü olarak değiştirir ki birey artık kendisini bizzat sapkın hareketin faili, bir suçlu olarak görmeye başlar¹⁹⁹.

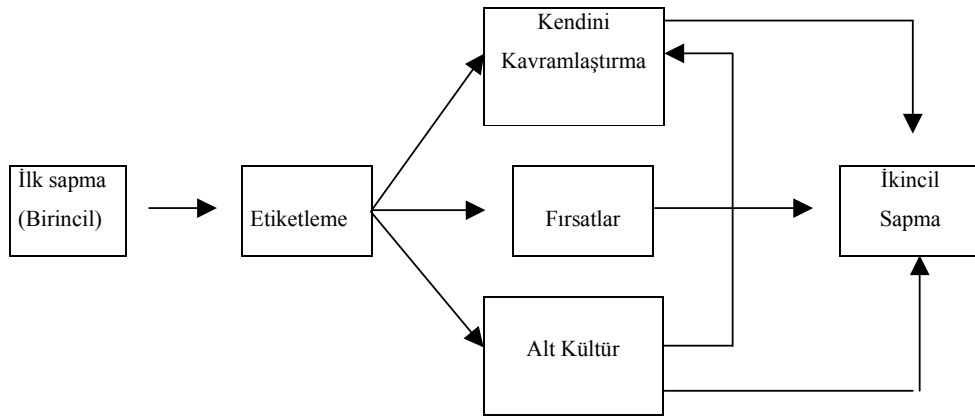
Bu kuramın diğer bir temsilcisi de Edwin M. Lemert' tir. Lemert'in 1951' de suçlunun etiketlenmesi hakkındaki çalışması ile birlikte dikkatler, bireylerin sapmış kişiler olarak etiketlenmelerinin etkilerine çevrilmiştir. Lemert birincil ve ikincil sapma ayırımını yapmıştır. Ona göre birincil sapma, bireyin ilk norm ihlalidir. Bu aşamada bireyin psikolojik yapısı ve sosyal yapısındaki performansı etkilenmemiştir. Burada suçluluk; koşulların sonucunda oluşmuş, geçici bir durumdur. Ancak ikincil sapma ise, bireyin gerçek suçlu olarak kendini yeniden formatladığı, suçlu davranış etrafında kendisini kurduğu/organize ettiği bir süreç olmaktadır. İkincil sapmada, bireyin sosyal normlara olan tepkisi pekişmektedir. Etiketlenen birey, sapkın alt-kültür gruplarla iletişime girerek, suçlu kültür etrafında yeniden sosyalleşmektedir. Bu nedenle ikincil sapma, yeniden sosyalleşmenin sonucunda ortaya çıkmış olmaktadır. Lemert' in "ikincil" sapma kavramı etiketleme teorisinin özünü anlatmaktadır. Sapma, içinde bir kişinin kimliğinin dönüştürüldüğü, bir süreçtir. Suçluları kontrol etme veya cezalandırma çabaları, onları suçlu rolleri içine hapsetmeye yardımcı olmakta böylece sapmış fiilde bulunan kişiler, sapmış olarak etiketlendikleri zaman, bu etiketi kabul edip yeni sapma eylemleri içinde yer alıp, sapmış davranışlara daha fazla bağlılık sergileyebilirler²⁰⁰.

Bu kurama yönlendirilen en ciddi eleştiriler, bu kuramın sapkın eylemlerin kaynaklarını ihmal ettiği hususundadır. Bu kuram, homoseksüellik, uyuşturucu

¹⁹⁹ Aynı eser, s. 353.

²⁰⁰ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 113.

müptelalığı, alkolizm, akıl hastalığı ve sokak çetelerine girmek gibi sınırlı bir kapsamdaki suçlu eylemler için daha çok kullanılmış bu nedenle bu kuram, suç davranışın açıklanmasında "iktidar" ve "yapı" sorunlarını görmezlikten gelmiştir. Diğer önemli bir eleştiri ise, bu kuramın suç davranışlarını açıklamaktan çok, suç işleyenler lehine gerekçe oluşturmaktır. Bu nedenle kuramın sadece yukarıda belirtilen sınırlı suç davranışlarını açıklamak için kullanılması, bazı çevrelerde bu kuramın "kaçıklar, kaltaklar ve cinsel sapıklar sosyolojisi" şeklinde suçlanmasına neden olmuştur. Diğer bir eleştiri konusu ise, birincil sapmanın kaçınılmaz olarak ikincil sapmayı meydana getirdiği ile ilgili yaklaşıma yöneltilen görüştür²⁰¹.

Şekil 2: Etiketleme Teorisi

Kaynak: Tülin İçli "Kriminoloji" s.116

2.2.3.4. Anomi Kuramı

Anomi, normların geçerliliğini ve yaptırım gücünü kaybetmesi, değer ve normlar hiyerarşisinin bozulması, değersel bir kargaşanın topluma egemen olması olarak tanımlanabilir.

Bu teori Emile Durkheim' in çalışmalarından etkilenmiştir. Durkheim' a göre, normsuzluk veya sosyal düzenleme eksikliği modern toplumlarda intihar oranlarını artırır. Merton, Durkheim' in bu yaklaşımını modern endüstri toplumlarına uygulamıştır.

²⁰¹ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 74.

Merton anomiyi, özellikle kültürel norm ve amaçlar ile, grup üyelerinin bu norm ve amaçlara uygun davranışlar göstermelerini sağlayan ve toplumsal yapı tarafından saptanan kapasiteleri arasında kopma olduğu zaman ortaya çıkan, kültürel yapının yıkılması durumudur²⁰².

Merton' a göre anomi, toplumun meşru araçlarla ulaşılabilecek başarı amaçlarına götürecektür kültür araçlarıyla amaçlar arasındaki çatışmadan doğar. Toplum içindeki gelenek, görenek, örf ve adetler kişinin davranışını tayin eder ve insanlar buna göre davranırlar. Bu öğeler kişiyi kültürün gösterdiği amaca götürür. Kültür tarafından çizilen amaçlar çerçevesinde her grup hedeflerine ulaşmak için bu kurallara uymayı yada uymamayı seçebilir²⁰³.

Herkesin başarı, para, meslek gibi belirli amaçlara ulaşmak ve bunlar için mücadele etmek gereğine inandırıldığı, böylece sosyalleştirildiği bir toplumda öne geçmek ve amaçlara ulaşmak için bir takım meşru normlar vardır. Ancak herkesin bu amaçlara meşru yollardan ulaşabilmesini sağlayacak araçlar sınırlıdır. Kişiler arasında ırk, etnik statü ve sosyal sınıf bakımından farklılıklar vardır, dolayısıyla araçlar sınırlanmaktadır. Bu sebeple, özellikle aşağı sosyal ve ekonomik imkanlara sahip sosyal sınıf üyeleri, normlardan sapma hususunda baskı altında kalmaktadırlar. Bu sınıflara mensup kişilerin maddi şeyleri elde etme konusunda imkanları kısıtlıdır. İşte bu sebepten ötürü toplumun bir kesimi, toplumun yücelttiği başarı ve maddi imkanlara ulaşmak için, meşru araçları reddederek, bunlardan sapma eğilimi gösterebilirler. Bu gibi hallerde birey normları reddederek ve kanun dışı yollara saparak amaçlara ulaşma eğilimi gösterecektir²⁰⁴. Bir anlamda, suç davranışlarına alt sınıfta daha çok rastlanmasının nedeni, bu sınıf kapsamında olanların amaçlarına, yasal olarak ulaşma imkanlarının daha az olmasından kaynaklanmaktadır.

Merton'un anomi teorisi, temelde alt sınıf üzerinde odaklaşmasına rağmen, çoğunlukla sosyal yapının tüm düzeylerindeki sapma olgusunun çözümleyen geniş bir kullanımı alanı vardır. Kuramın, özellikle sosyal ve ekonomik yönden aşağı sınıflar üzerindeki ağırlıklı olarak durması büyük ölçüde, kültürel amaçlarla bu

²⁰² KONGAR, Emre., Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul, 1981, s. 12.

²⁰³ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 358.

²⁰⁴ Aynı eser, s. 359.

amaçlan elde etme yolları arasında toplumsal olarak gerçekleşen mesafede, alt sınıfın daha çok sapkın tutum geliştirme durumunda olmasından kaynaklanmaktadır.

2.2.3.5. Alt Kültür Teorileri

Bir kültürel sistemden bahsettiğimizde, belli bir toplumu "öteki"lerden farklı kılan ve kendi içinde temel bir takım parametreler üzerinde uzlaştıran, bununla birlikte kabul edilebilir bir farklılığa izin veren bir yapı anlaşılır. Hiçbir kültürel sistem tam anlamıyla homojen değildir. Böyle bir eşitlik halinin yaşanması için o toplumda gelire, harcamaya, kültüre, yaşam biçimlerine ve bunlar gibi değişkenlere ilişkin tam bir eşitliğin var olması gerekir. Oysa modern toplumlarda, her şey bir kenara bırakılsa bile uzmanlaşma, iş bölümü, üretim biçimleri, bilgi edinme yöntemleri ve bunları kullanma tarzları itibarıyla farklılıklar vardır ve bu durum kültürel sisteme farklılık olarak yansır²⁰⁵.

Gelişmiş toplumlarda sosyal değişme bir takım yan-kültür ve karşıt-kültür alanlarının ortaya çıkmasına engel olamamıştır. Bir toplumda hoşgörü sınırlarını aşan, toplam norm ve değerleriyle çatışan oluşumlar karşıt-kültür olarak ifade edilir. Karşıt-kültür hakim-kültürle bağlantılı olmayan bir kültürdür. Genellikle yan-kültür değerleri bazı konularda hakim kültürle çatışabilir, bununla birlikte karşıt kültürde bu çatışma durumu merkezi bir özellik kazanır. Bu yüzden karşıt kültür değerlerinin birçoğu hakim kültürle çelişir²⁰⁶. Toplumda meydana gelen bu yan kültür odakları, kendini toplumun hakim kesiminden ayrı gören ve sapma eğilimi içerisindeki kişiler için cazibe merkezleri haline gelir. Bu karşı oluşum tamamen zıt değer hükümleri ve inançlardan, farklı davranış şekillerinden kaynaklanmaktadır²⁰⁷. Böylece toplum içerisinde düzensizlik arz eden alt-sosyal gruplar oluşur. Bu alt-sosyal gruplar, birliktelik kuran sapmış kişiler için yüksek moral kaynağı olan merkezler haline gelir.

Alt-kültür teorileri, toplumda belli grupların veya alt kültürlerin suçu onayladığını yada en azından suça neden olan değerlere sahip olduklarını ileri

²⁰⁵ BOSTANCI, Naci., a.g.m. s. 120.

²⁰⁶ TÜRKDOĞAN, Orhan., Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, İstanbul, 1988, s. 69.

²⁰⁷ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 141.

sürerler. Böylece bu gruplarla etkileşim içine giren bireyler zamanla grubun sosyal değerlerine uyum göstererek suç faaliyetleri içerisinde yer alırlar²⁰⁸.

Suçun nedenlerini alt-kültüre bağlayan teoriler, belirli alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında da hukuka aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler.

Örneğin üç tür suç çetesi alt-kültürü bulunmaktadır:

a- İyi entegre olmuş, bütünleşmiş toplumlarda çeteler adeta, erişkinlerin organize suçluluk faaliyetleri için staj grubudur. Öncelik kâr getiren faaliyetlere verilir ve şiddete pek az rastlanır. Buna suçlu alt-kültürü denir.

b- Zamanla bu gruplarda uyuşturucu maddelere yönelme söz konusudur ve bu maddeleri sağlamak için para kazanmağa yönelik faaliyetlerde bulunurlar.

c- Bütünleşmemiş toplumlarda ise bu gibi iyi organize olmuş yapı bulunmamaktadır ve gençler üzerinde zayıf bir toplumsal kontrol vardır. bu tür toplumlarda ki çete alt-kültürü aşırı davranışlar sergiler. Burada ilk amaç “saygı” sağlamaktadır. Bunun için şiddet, mal tahribi gibi davranışlarda bulunurlar²⁰⁹.

Alt kültür kavramını sistematik olarak ilk kullanan kuramcı Albert Cohen, sapkın alt-kültürü egemen kültüre karşıt olarak konumlanan kültür şeklinde tanımlar. Alt kültürler büyük ölçüde, büyük şehirlerin slum alanlarında ortaya çıkmaktadır. Ayrıca; çoğunlukla alt kültürler; sınıf farklılıklarından, ebeveynlerin arzularından ve okul standartlarından kaynaklanmaktadır. Cohen'e göre, bir ailenin toplumsal yapıdaki konumu, çocukların yaşam boyunca karşılaşacağı sorunları belirlemektedir. Örneğin, alt sınıf ebeveynlerinin, çocuklarını orta sınıfa girecek şekilde sosyalize edememeleri, orta sınıf statüsünü yasal yollardan elde edemeyen bu çocukların, orta sınıfa karşı düşman olmalarına, böylece zıt bir alt kültür oluşturmalarına sebep olmaktadır²¹⁰.

Cohen' e göre suç alt -kültürü, işçi ve orta sınıf kültürü arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ona göre, alt sınıfa mensup çocuklar orta sınıf çocukların amaçlarını, yaşam biçimlerini hayata geçirmeye çalışırlar. Ancak,

²⁰⁸ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 77.

²⁰⁹ SOKULLU-AKINCI R. Füsün., Kiriminoloji, İstanbul, 1994

²¹⁰ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 78.

toplumsal olarak kabul edilir bir yolla gerçekleştirmeleri mümkün olmadığından statü engellenmesi ile karşı karşıya gelen bu çocuklar, kendilerine olan güveni kaybederek, karşıt bir tepki olarak suçluluk alt kültürünü geliştirirler. Bir anlamda Cohen, suçluluk alt kültürünü, bir karşıt tepki şeklinde oluşturduğunu belirtmektedir. Cohen araştırmalarında, sapkın davranışın en çok alt sınıf erkeklerde bulunduğunu ve çete suçluluğunun da bunun en yaygın biçimi olduğunu tespit eder²¹¹.

Alt kültür kuramcılarında biri de Miller'dir. Miller, diğer alt kültür kuramcılarında farklı olarak, çocuk suçluluğunun orta sınıfa özgü değer sistemine bir tepki olarak ortaya çıkmadığını, bizzat bu alt sınıf değer sisteminde suçluluğa ait kültürel unsurların olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle Miller; suçluluğu, düşük sınıf kültüründe kökleşmiş değer ve normların bir sonucu olarak görmektedir.

Miller aşağı sınıf yaşantısını tartışmakla bu yorumu destekler farklı kültürel gruplar tamamıyla ortak olarak "ilgi odakları" nın adetlere uygunluğu ile karakterize edilir. Bu ilgi odakları:

1- Bela olma: Basını belaya sokma; kavga, sarhoş olma ve cinsel sapkınlık gibi tutumlarda bulunma eylemlerini içermektedir. Aşağı sınıf gruplarında insanlar, yaptıkları davranışlara veya potansiyel olarak sorun çıkarma durumlarına göre değerlendirilmektedir. Ancak, bazı durumlarda bir insanla dövüşmek insana prestij "kazandırmaktadır.

2- Sert veya kaba olma: Bu unsur da erkeklik, fiziksel açıdan güçlü olma ve cesaretli olma ile ilgilidir. Bir anlamda bu gruptakiler; yetersiz, güçsüz ve beceriksizlik yönünde bir görüntü oluşturmaktan kaçınırlar. Onları "maçoist" olarak tanımlamak mümkündür.

3- Açıkgözlülük: Üçüncü odak ilgi açıkgözlülük veya kurnazlıktır. Bu kavram, daha kurnaz bir tarz benimseyerek rakiplerine karşı üstün gelmeye çalışanlar için kullanılmaktadır.

4- Heyecan: Aşağı sınıf yaşamının diğer önemli bir özelliği ise eğlence ve heyecan arayışı olarak kendisini dışa vurmaktadır. Bu heyecan arayışı uyuşturucu

²¹¹ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 57.

kullanma, alkol alma, cinsel arzular ve bunun gibi istekler peşinde koşmayı gerektirmektedir.

5- Kadercilik: Alt sınıfın bir başka "odak ilgilerden" biri de kadere, talihe ve uğursuzluğu inanmaktır. Onlar, yaşamlarının kaderlerini belirleyen güçlü ruhsal güçlerin ellerinde olduğunu düşünmektedirler. İyi bir şansa sahip olma, talihli olma onların gündelik yaşam biçimlerinin büyük bir arzusunu oluşturmaktadır.

6- Özerklik: Düşük sınıf kültüründe var olan genel bir ilgi de, kişisel özgürlük ve serbestlik yönündeki davranışsal eğilim biçimidir. Her hangi bir otorite figürü zayıflık göstergesi olarak görülmektedir. Bir anlamda ebeveyn veya öğretmen otoritesi gibi herhangi bir otoriteye itaat etme, onların sertlik veya kabadayılık özellikleri ile uyuşmamaktadır²¹².

Teorinin temelde bazı eksikleri vardır, örneğin sapma davranışın hakim değerler ve normlara göre sapma olduğu, alt kültürün değerlerine ve normlarına göre ise sapmanın söz konusu olmadığı ileri sürülmektedir. Oysa pek çok suçlu dürüst davranışa hakim olan normları destekler ve onaylar. Aynı şekilde suçluların aynı sınıflardan ve aynı sosyal çevrelerden gelebileceği düşüncesi de bir diğer hatadır. Suçluların homojen olmadığı gibi suçlular arasında normlar ve değerler açısından da bir fikir birliğinin olması söz konusu olamaz²¹³.

2.2.3.6. Çatışma (Uyuşmazlık) Teorileri

Yapısal nitelikteki teoriler, değerler üzerinde uzlaşmış toplum modellerinden yola çıkmaktadır. Her toplumda, sosyal sistemlerin tümünde, değerler üzerinde uzlaşma vardır. Bu uzlaşma modeline karşın bir uyuşmazlık modeli ileri sürülmüştür. Bu uyuşmazlık modelini göre yapılanmış toplumda dört özellik bulunmaktadır.

- a- Her toplum her zaman değişikliğe maruzdur. Sosyal değişim kaçınılmazdır.
- b- Her toplumda her zaman sosyal çatışma bulunmaktadır. Bu kaçınılmazdır.
- c- Her toplumun her kesimi bu değişime katkıda bulunur.

²¹² Aynı eser, s. 58.

²¹³ KORKMAZ, Abdullah., a.g.e. s. 48.

d-Her toplum bazı üyelerinin diğerlerini sınırlaması ilkesi üzerine kurulmuştur²¹⁴.

George Vold suçun sosyal çatışmanın bir ürünü, politik ve sosyal eşitsizliğin bir yansıması olduğunu ileri süren ilk kriminologdur. Vold'a göre, toplum gruplardan oluşmaktadır. Bu grupların çıkarları ve amaçları birbiri ile çatışır, yarışır veya aynı doğrultuda olursa gruplar arasında uyumsuzluk başlar. Gruplar çıkarlarını çok iyi gözetirler ve onları savunmaya her zaman hazırdırlar. Bir grup durumunu koruyabilmek için ve geliştirebilmek için diğer sürekli diğer grupları kollamak ve mücadele etmek zorundadır. Vold, Ceza Hukukundaki uyumsuzluk ve çatışmayı bu şekilde açıklamakta: "kanun yapma, ihlal etme ve hukukun uygulaması süreci grup çıkarları arasındaki temel ve köklü çatışma ve uyumsuzlukları yansıtmaktadır" demektedir. Vold azınlık gruplarının yasama sürecini etkileyecek güçleri olmadığı için, bunların davranışlarının genellikle kanunlarda suç olarak tanımlandığını iddia etmektedir²¹⁵. Ayrıca Austin Turk ve Richard Quinney de 60'lı yıllarda bu görüşü savunmuşlardır. Bu yazarlar Dahrendorf'un "Endüstri Toplumunda Sınıflar ve Sınıf Uyumsuzlukları" adlı eserinde etkilenmişlerdir. Dahrendorf toplumdaki tabakalaşmadan söz etmekte, fakat bu tabakalaşmayı ekonomik sınıflara dayandırmakta, yetkinin farklı ellerde bulunması ile açıklamaktadır. Bugünkü toplumda yetkiyi ellerinde tutanlar (yönetenler) ve buna uyanlar (yönetilenler) olmak üzere iki grup insan bulunmaktadır²¹⁶.

Austin Turk de, "Suçluluk ve Hukuk Düzeni" adlı kitabında suçun yetkiler arasındaki rol farklarından ortaya çıktığını savunmaktadır. Yani yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişki bir kopukluk ve aksama bulunmaktadır. Hukukun ihlal edilmesi yani suç işlenmesi, otoritenin başarısız olduğunu gösterir. Suçlu statüsü, normlara karşı direnen kişilere verilir. Turk'e göre sosyal düzen, toplumu kontrol altında tutmak isteyen güçlü grupların ürünüdür. Bu kontrol o grupların değerlerinin kanunlara konulmasını ve bu kanunların uygulanmasını sağlar²¹⁷.

²¹⁴ SOKULLU-AKINCI R. Füsün., Kriminoloji, İstanbul, 1994

²¹⁵ VOLD, George., Theoretical Criminology, New York, 1958, s. 274.

²¹⁶ SOKULLU-AKINCI R. Füsün., Kriminoloji, İstanbul, 1994

²¹⁷ Aynı eser.

Richard Quinney de hukuk düzenine ilişkin bu nitelikte bazı kitaplar yazmış, bunlarda suçun ekonomik sınıf mücadelesinin bir ürünü olduğunu ileri sürmüştür. Quinney'e göre, suçun bireysel nitelikte sapıcı bir eylem olduğunu söylemek hayaldir. Suç yetkili kişilerin bir davranışa vermiş oldukları bir tanımdır. Bu teorinin suçluyu tek başına değil yaşadığı toplum içinde değerlendirmesi olumlu bir yaklaşımdır ancak bu tek boyutlu yapılmamalıdır. Ayrıca suçlunun bireysel özellikleri de göz ardı edilmemelidir.

2.3. SUÇ TÜRLERİ

Suç eylemi birisinin şahsına veya malına zarar vermektedir. Bu bir saldırı eylemidir. Suçlu başkasının parasını veya canını alması, zarar vermek arzusunu veya kendi gücünü vurgulamasına imkan vermektedir. Bu arzu, bu ihtiyaç bir düşmanlık ifadesi olup, saldırı ile ifade edilmektedir²¹⁸.

Ceza Kanunları suçları çeşitli kısımlara ayırmaktadırlar. Bu tasnifler hukuk tekniği bakımından bazı faydaları karşılamaktadır. Söz konusu tasnifler yapılırken ölçü olarak suçu işleyen kişiliği yada suçluyu söz konusu suçları işlemeğe yönelten sebep ve etmenler ele alınmış değildir. Öyleyse suç olayını izah ile görevli bulunan Kriminolojinin, suçları kendi maksadı itibarıyla, ayrıca ele almak suretiyle tasniflere tâbi tutması gerekir²¹⁹.

Suçların tasniflerini yapanlar tarafından suçlar, faillerinin maksatları, saikleri, toplum tarafından suça karşı gösterilen tepkinin niteliği ve şiddeti bakımından tasniflere tâbi tutulmuştur. Suçların tasnifi çok değişik şekillerde yapılabilir. Bazı suç tasnifleri şu şekildedir.

- Faillerin maksatları bakımından suçların tasnifi: Bu hususta yapılmış bir tasnif misaline Bonger'de rastlıyoruz. Bonger suçları, faillerinin saikleri itibarı ile su sınıflara ayırmıştır. Ekonomik suçlar, cinsel suçlar, siyasî suçlar, sair suçlar (bu suçlar özellikle öcalma saiki ile işlenen suçlardır). Oysa, hiçbir suç tek saike bağlanamaz. Meselâ cinsel bir suçun şehvî saik yerine sırf öcalma saiki ile işlenmesi

²¹⁸ YÜCEL, T. Mustafa., Kriminoloji, Ankara, 2003, s. 53.

²¹⁹ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 53.

pekâlâ mümkündür. Görülüyor ki sırf tek saike dayanarak yapılan bir tasnif tatmin edici olmaktan uzaktır²²⁰.

- Toplumun gösterdiği tepkinin niteliği ve şiddeti bakımından suçların tasnifi: Bu tasnife ait bir misali Sellin vermektedir: Sellin, sosyolojik bir görüşten hareketle tasnif bakımından toplum tarafından suça karşı gösterilen tepkinin şiddetini ölçü olarak ele almaktadır. Bu tepki ise kamu tarafından cezanın şiddeti ile birlikte olarak gösterildiğinden, ceza, tasnifin esasını vermelidir.

Türk Ceza Kanununa göre suç tasnifleri:²²¹

1. Vatana ihanet suçları

- 1.1. Devletin şahsiyetine karşı suçlar
- 1.2. Devletin güçlerine karşı suçlar
- 1.3. Devletin ülkesi ve egemenliğine karşı suçlar
- 1.4. Yabancı devletlerle bunların reis ve elçilerine karşı işlenen suçlar

2. Hürriyete karşı suçlar

- 2.1. Siyasi haklara karşı suçlar
- 2.2. Din hürriyetine karşı işlenen suçlar
- 2.3. Kişi hürriyetinden yoksun kılma suçları
 - 2.3.1. Tehdit
 - 2.3.2. Cebir
- 2.3. Konut dokunulmazlığına karşı suçlar
- 2.4. İş ve çalışma hürriyetine karşı suçlar

3. Devlet yönetimine karşı suçlar

- 3.1. Zimmet ve ihtilas
- 3.2. İrtikap
- 3.3. Rüşvet
- 3.4. Resmi sığata sahip olanlara karşı işlenen suçlar
 - 3.4.1. Memura tecavüz
 - 3.4.2. Heyete tecavüz

4. Adliyeye karşı işlenen suçlar

²²⁰ Aynı eser, s. 54.

²²¹ GÜNDOĞAN, Kadir, KOÇ, Cihan, ÖZBUDAK, Coşkun., Kolluk Görev ve Yetkileri Mevzuatı, Ankara, 2003, s. 47-136.

- 4.1. Kanunen yerine getirilmesi gereken bir hizmetten kaçınmak
- 4.2. Suç uydurma
- 4.3. İftira
- 4.4. Yalan yere yemin etme
- 4.5. Avukat ve dava vekillerinin suistimali
- 4.6. Suç işleyenleri saklamak ve suç delillerini yok etmek
- 4.7. Hapishaneden yada tevkifhaneden firar ve firara teşebbüs
- 4.8. Kendiliğinden hak alma

5. Kamu düzenine karşı suçlar

- 5.1. Suç işlemeye tahrik
 - 5.1.1. Suç işlemeye doğrudan tahrik
 - 5.1.2. Suç işlemeye dolaylı tahrik
- 5.2. Suç işlemek için örgüt kurma

6. Kamu güvenine karşı suçlar

- 6.1. Umumi sahtecilik
 - 6.1.1. Resmi evrakta sahtecilik
 - 6.1.1.1. Evrakın aslında sahtekarlık
 - 6.1.1.2. Evrakın suretinde sahtekarlık
 - 6.1.1.3. Resmi işlemlerin belgelenmesinde sahtekarlık
 - 6.1.1.4. Fikri sahtecilik
 - 6.1.1.5. Fertlerin resmi evrakta fikri sahteciliği
 - 6.1.2. Özel evrakta sahtecilik
- 6.2. Sahtecilik ile ilgili suçlar
 - 6.2.1. Sahte evrak kullanma
 - 6.2.2. Evrakı yok etme

7. Kamu esenliğine karşı suçlar

- 7.1. Uyuşturucu maddeler
 - 7.1.2. Uyuşturucu madde elde etme suçları
 - 7.1.2.1. İmâl, ithal ve ihraç suçları
 - 7.1.2.2. Satma, alma, bulundurma suçları
 - 7.1.3. Uyuşturucu madde kullanma suçları
- 7.2. Yangın, su baskını ve benzer büyük tehlikelere müteallik suçlar

8. Genel ahlâka ve aile düzenine karşı işlenen suçlar

- 8.1. Irza geçmek, ırza tasaddi**
 - 8.1.1. Irza geçme**
 - 8.1.2. Namusa tasaddi**
 - 8.1.3. Küçüklerle cinsel ilişki**
 - 8.1.4. Evlenme vaadi ile kızlık bozma**
 - 8.1.5. Hayasızca hareketler**
 - 8.1.6. Müstehcenlik**
- 8.2. Kaçırarak, alıkoymak**
 - 8.2.1. Reşit olanın kaçırılması, alıkoyması**
 - 8.2.2. Reşit olmayanın kaçırılması, alıkoyması**
- 8.3. Zina**
 - 8.3.1. Kadının zinası**
 - 8.3.2. Erkeğin zinası**
- 8.4. Fuhşa teşvik**

9. Kişiyeye karşı suçlar

- 9.1. Kasıtlı adam öldürme**
 - 9.1.1. Meşru öldürmeler**
 - 9.1.2. Rızalı öldürmeler**
- 9.2. Kastı aşan adam öldürme**
- 9.3. İntihara katılmak**
- 9.4. Taksirli adam öldürme**
- 9.5. Müessir fiil**
 - 9.5.1. Genel müessir fiil**
 - 9.5.2. Kasıtlı müessir fiil**
 - 9.5.3. Taksirli müessir fiil**
- 9.6. Hakaret-sövme**
- 9.7. Özel tahrik**
- 9.8. Karşılıklı tahrik**
- 9.9. Kişiyeye karşı şiddet kullanılması**

10. Mala karşı suçlar

- 10.1. Başkasının malına zarar verme**
- 10.2. Dolandırıcılık, iflas**

- 10.3. Emniyeti suistimal
- 10.4. Hırsızlık
- 10.5. Yağma
 - 10.5.1. Menkul yağması
 - 10.5.2. Senet gaspı
 - 10.5.3. Yol kesmek, adam kaldırmak
- 10.6. Hakkı olmayan yere tecavüz

11. Bilişim suçları

26.9.2004 tarih, 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu' nda suç tasnifi

1. Uluslararası Suçlar

- 1.1. Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar
 - 1.1.1. Soykırım
 - 1.1.2. İnsanlığa karşı suçlar
 - 1.1.3. Örgüt
 - 1.1.4. Göçmen kaçakçılığı
 - 1.1.5. İnsan ticareti

2. Kişilere Karşı Suçlar

- 2.1. Hayata Karşı Suçlar
 - 2.1.1. Kasten adam öldürme
 - 2.1.2. İntihar
 - 2.1.3. Taksirle öldürme
- 2.2. Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar
 - 2.2.1. Kasten yaralama
 - 2.2.2. Taksirle yaralama
 - 2.2.3. İnsan üzerinde deney
 - 2.2.4. Organ veya doku ticareti
- 2.3. İşkence ve Eziyet
- 2.4. Koruma, Gözetim, Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün İhlâli
 - 2.4.1. Terk
 - 2.4.2. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi
- 2.5. Çocuk Düşürtme, Düşürme veya Kısırlaştırma
- 2.6. Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar

- 2.6.1. Cinsel saldırı**
- 2.6.2. Çocukların cinsel istismarı**
- 2.6.3. Reşit olmayanla cinsel ilişki**
- 2.6.4. Cinsel taciz**
- 2.7. Hürriyete Karşı Suçlar**
 - 2.7.1. Tehdit**
 - 2.7.2. Şantaj**
 - 2.7.3. Cebir**
 - 2.7.4. Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma**
 - 2.7.5. Eğitim ve öğretimin engellenmesi**
 - 2.7.6. Kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi**
 - 2.7.7. Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi**
 - 2.7.8. İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme**
 - 2.7.9. Konut dokunulmazlığının ihlali**
 - 2.7.10. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali**
 - 2.7.11. Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi**
 - 2.7.12. Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi**
 - 2.7.13. Kişilerin huzur ve sükununu bozma**
 - 2.7.14. Haberleşmenin engellenmesi**
- 2.8. Şerefe Karşı Suçlar**
 - 2.8.1. Hakaret**
 - 2.8.2. Kişinin hatırasına hakaret**
- 2.9. Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar**
 - 2.9.1. Haberleşmenin gizliliğini ihlal**
 - 2.9.2. Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması**
 - 2.9.3. Özel hayatın gizliliğini ihlal**
 - 2.9.4. Kişisel verilerin kaydedilmesi**
- 2.10. Malvarlığına Karşı Suçlar**
 - 2.10.1. Hırsızlık**
 - 2.10.2. Yağma**

- 2.10.3. Mala zarar verme
- 2.10.4. İbadethanelere ve mezarlıklara zarar verme
- 2.10.5. Hakkı olmayan yere tecavüz
- 2.10.6. Güveni kötüye kullanma
- 2.10.7. Bedelsiz senedi kullanma
- 2.10.8. Dolandırıcılık
- 2.10.9. Hileli iflâs
- 2.10.10. Taksirli iflas
- 2.10.11. Karşılıksız yararlanma
- 2.10.12. Şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi
- 2.10.13. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi

3. Topluma Karşı Suçlar

3.1. Genel Tehlike Yaratan Suçlar

- 3.1.1. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması
- 3.1.2. Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması
- 3.1.3. Radyasyon yayma
- 3.1.4. Atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme
- 3.1.5. Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi
- 3.1.6. Akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali
- 3.1.7. İnşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama
- 3.1.8. Hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması
- 3.1.9. İşaret ve engel koymama
- 3.1.10. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma

3.2. Çevreye Karşı Suçlar

- 3.2.1. Çevrenin kasten kirletilmesi
- 3.2.2. Çevrenin taksirle kirletilmesi
- 3.2.3. Gürültüye neden olma
- 3.2.4. İmar kirliliğine neden olma

3.3. Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar

- 3.3.1. Zehirli madde katma
- 3.3.2. Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti

- 3.3.3. Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma
- 3.3.4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti
- 3.3.5. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma
- 3.3.6. Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmamak
- 3.3.7. Zehirli madde imal ve ticareti
- 3.3.8. Sağlık için tehlikeli madde temini
- 3.3.9. Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma
- 3.3.10. Usulsüz ölü gömülmesi
- 3.4. Kamu Güvenine Karşı Suçlar
 - 3.4.1. Parada sahtecilik
 - 3.4.2. Kıymetli damgada sahtecilik
 - 3.4.3. Mühürde sahtecilik
 - 3.4.5. Resmi belgede sahtecilik
 - 3.4.6. Özel belgede sahtecilik
 - 3.4.7. Açığa imzanın kötüye kullanılması
- 3.5. Kamu Barışına Karşı Suçlar
 - 3.5.1. Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit
 - 3.5.2. Suç işlemeye tahrik
 - 3.5.3. Suçu ve suçluyu övme
 - 3.5.4. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama
 - 3.5.5. Kanunlara uymamaya tahrik
 - 3.5.6. Görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma
 - 3.5.7. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma
 - 3.5.8. Şapka ve Türk harfleri
- 3.6. Ulaşım Araçlarına veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar
 - 3.6.1. Ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması
 - 3.6.2. Kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgedeki sabit platformların işgali
- 3.7. Genel Ahlak Karşı Suçlar
 - 3.7.1. Hayasızca hareketler

- 3.7.2. Müstehcenlik
- 3.7.3. Fuhuş
- 3.7.4. Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama
- 3.7.5. Dilencilik
- 3.8. Aile Düzenine Karşı Suçlar
 - 3.8.1. Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören
 - 3.8.2. Çocuğun soybağını değiştirme
 - 3.8.3. Kötü muamele
 - 3.8.4. Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali
- 3.9. Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar
 - 3.9.1. İhaleye fesat karıştırma
 - 3.9.2. Edimin ifasına fesat karıştırma
 - 3.9.3. Fiyatları etkileme
 - 3.9.4. Kamuya gerekli şeylerin yokluğuna neden olma
 - 3.9.5. Ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması
 - 3.9.6. Mal veya hizmet satımından kaçınma
 - 3.9.7. Tefecilik
- 3.10. Bilişim Alanında Suçlar
 - 3.10.1. Bilişim sistemine girme
 - 3.10.2. Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme
 - 3.10.3. Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması
- 4. Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler**
 - 4.1. Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar
 - 4.1.1. Zimmet
 - 4.1.2. İrtikap
 - 4.1.3. Denetim görevinin ihmali
 - 4.1.4. Rüşvet
 - 4.1.5. Yetkili olmadığı bir iş için yarar sağlama
 - 4.1.6. Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması
 - 4.1.7. Görevi kötüye kullanma
 - 4.1.8. Göreve ilişkin sırrın açıklanması

- 4.1.9. Kamu görevlisinin ticareti
 - 4.1.10. Kamu görevinin terki veya yapılmaması
 - 4.1.11. Kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf
 - 4.1.12. Kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi
 - 4.1.13. Kanuna aykırı eğitim kurumu
 - 4.1.14. Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma
 - 4.1.15. Görevi yaptırmamak için direnme
 - 4.1.16. Kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma
- 4.2. Adliyeye Karşı Suçlar
- 4.2.1. İftira
 - 4.2.2. Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması
 - 4.2.3. Suç üstlenme
 - 4.2.4. Suç uydurma
 - 4.2.5. Yalan tanıklık
 - 4.2.6. Yalan yere yemin
 - 4.2.7. Gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık
 - 4.2.8. Yargı görevi yapmanı etkileme
 - 4.2.9. Suçu bildirmeme
 - 4.2.10. Suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme
 - 4.2.11. Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama
 - 4.2.12. Suçluyu kayırma
 - 4.2.13. Tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme
 - 4.2.14. Gizliliğin ihlali
 - 4.2.15. Ses veya görüntülerin kayda alınması
 - 4.2.16. Genital muayene
 - 4.2.17. Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs
 - 4.2.18. Muhafaza görevini kötüye kullanma
 - 4.2.19. Resmen teslim olunan mala elkonulması ve bozulması
 - 4.2.20. Başkası yerine ceza infaz kurumuna veya tutukevine girme
 - 4.2.21. Hükümlü veya tutuklunun kaçması
 - 4.2.22. Kaçmaya imkan sağlama
 - 4.2.23. Muhafızın görevini kötüye kullanması
 - 4.2.24. Hükümlü veya tutukluların ayaklanması

- 4.2.25. İnfaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokmak
- 4.2.26. Hak kullanımını ve beslenmeyi engelleme
- 4.3. Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar
 - 4.3.1. Cumhurbaşkanına hakaret
 - 4.3.2. Devletin egemenlik alametlerini aşağılama
 - 4.3.3. Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama
 - 4.3.4. Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak
 - 4.3.5. Düşmanla işbirliği yapmak
 - 4.3.6. Devlete karşı savaşa tahrik
 - 4.3.7. Temel milli yararlar karşı hareket
 - 4.3.8. Yabancı devlet aleyhine asker toplama
 - 4.3.9. Askerî tesisleri tahrip ve düşman askerî hareketleri yararına anlaşma
 - 4.3.10. Düşman devlete maddi ve mali yardım
- 4.4. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar
 - 4.4.1. Anayasayı ihlal
 - 4.4.2. Cumhurbaşkanına suikast ve fiilî saldırı
 - 4.4.3. Yasama organına karşı suç
 - 4.4.4. Hükümete karşı suç
 - 4.4.5. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silâhlı isyan
 - 4.4.6. Silâhlı örgüt
 - 4.4.7. Silâh sağlama
 - 4.4.8. Suç için anlaşma
- 4.5. Milli Savunmaya Karşı Suçlar
 - 4.5.1. Askerî komutanlıkların gasbı
 - 4.5.2. Halkı askerlikten soğutma
 - 4.5.3. Askerleri itaatsizliğe teşvik
 - 4.5.4. Yabancı hizmetine asker yazma, yazılma
 - 4.5.5. Savaş zamanında emirlere uymama
 - 4.5.6. Savaş zamanında yükümlülükleri yerine getirmeme
 - 4.5.7. Savaşta yalan haber yayma

- 4.5.8. Seferberlikle ilgili görevin ihmali
- 4.5.9. Düşmandan unvan ve benzeri payeler kabulü
- 4.6. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk
 - 4.6.1. Devletin güvenliğine ilişkin belgeler
 - 4.6.2. Devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme
 - 4.6.3. Siyasal veya askerî casusluk
 - 4.6.4. Devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgileri açıklama
 - 4.6.5. Gizli kalması gereken bilgileri açıklama
 - 4.6.6. Uluslararası casusluk
 - 4.6.7. Askerî yasak bölgelere girme
 - 4.6.8. Devlet sırlarından yararlanma, Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik
 - 4.6.9. Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini
 - 4.6.10. Yasaklanan bilgileri açıklama
 - 4.6.11. Yasaklanan bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklama
 - 4.6.12. Taksir sonucu casusluk fiillerinin işlenmesi
 - 4.6.13. Devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma
- 4.7. Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar
 - 4.7.1. Yabancı devlet başkanına karşı suç
 - 4.7.2. Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret
 - 4.7.3. Yabancı devlet temsilcilerine karşı suç

2.3.1. ŞAHSA KARŞI SUÇLAR

Bu suçlar bireylerin en önemli haklarına zarar veren suçlardan oluşur. Başlıcaları şunlardır:

Adam Öldürme Suçu :

Adam öldürme; Kasıtlı ve istekli olarak bir insanın hayatına son verilmesi olarak tanımlanabilir. Bazen öldürme kastı taşıyan bir eylem, ölüm ile sonuçlanmayabilir. Ağır yaralama kapsamına giren bu eylem bu nedenle, çoğunlukla adam öldürme suçu ile birlikte tartışma konusu olmaktadır. Öldürme olayları bazen

kendini savunma ya da ihmale bağlı olarak meydana gelen olaylar şeklinde de grlmektedir²²².

Bütün insan topluluklarına has olan adam öldürme olgusu toplumların sosyal sistemlerinde mevcut olup o toplumu diğer toplumlardan ayıran belirli özelliklere göre "renk" alabilmektedir²²³.

Gasp Suçu:

Gasp, birilerine yönelik gç kullanımı veya tehdit edimi yoluyla bir şeyleri alma veya ona sahip olmaya ęalıřmaktır. Bu suç türünün oluşumu, suçlu ile mağdurun karşı karşıya gelme koşuluna bağlıdır. Bu nedenle; gasp olaylarında kurban, kendisine yönelik fiziksel saldırı ve servetinin alıkonulması açısından, yüksek düzeyde bir mağduriyeti yaşama ile karşı karşıya gelmektedir. Örneğin; hırsızlık suçlarında, suç mağdurunun kaybı sadece servet kaybı ile sınırlı iken, gasp suçunda ise, mağdurun yaralanma ve öldürülme gibi diğer şiddet suğlarına da maruz kalabilme olasılığı yüksektir. Ayrıca, gasp suçunun meydana gelmesinde suç mağdurunun, suç eyleminin geręekleřmesindeki rolü, adam öldürme suğlarındaki önemlilik ve büyüklükte değildir. Gasp suçunu, adam öldürme suçundan farklı kılan diğer bir husus, gasp suçunun büyük lęde tanıdaık olmayanlar arasında geręekleřen bir suç niteliğini taşımış olmasdır. Yani, bu suçu geręekleřtiren kişilerin çoğu, mağduru pek tanımamaktadır²²⁴.

Irza Geçme Ve Tecavüz Suçu:

Tecavüz, büyük lęde erkekler tarafından kızların ya da kadınların istekleri dışında seks yapmaya zorlanması fiilidir. Bu suç türü aynı zamanda, bir şiddet suçudur. Bu suç türünün en belirgin niteliği, saldırganlık ve cinsellik duygusunun iç iğe geğmiş olmasdır. Irza tecavüz, bir kimsenin kadının isteği dışında zor kullanılarak cinsel açıdan yararlanmasıdır. Bu tip zorlamanın en önemli yanı kadını seğim hakkının olmayışı ve eğer cinsel davranışlara direnirse ciddi fiziksel ve toplumsal sonuğlarla karşı karşıya kalacak olmasdır. Bazı zorlama

²²² POLAT, Oğuz., "şiddet" www.kriminoloji.com 2002

²²³ ERDENTUğ, S. Aygen., "Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi", Antropoloji Dergisi Ankara 1982 Sayı 11 s. 146-180.

²²⁴ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 260.

şekilleri zorla penetrasyon (tecavüz), cinsel saldırı (zorla cinsel temas) ve çocuklara cinsel saldırı pek çok hukuki sistem tarafından suç olarak kabul edilir²²⁵.

Rıza olmadan cinsel ilişki en çok birbirini tanıyan kişiler, eşler, aile bireyleri, flört eden partnerler ya da tanıdıklar arasında gerçekleşir. Cinsel yönden zorlama bir kadının hayatının herhangi bir noktasında gerçekleşebilir. Birkaç aylık bebekler bile tecavüze ya da başka cinsel saldırıya uğramışlardır. İleri yaşlarda bile kadınların bu durumla karşı karşıya kalma riskleri vardır²²⁶.

Tecavüz olaylarının açıklanmasında biyolojik, psikolojik, psikiyatrik, sosyo-biyolojik ve sosyolojik eksenli açıklama modelleri geliştirilmiştir. Tıp ve psikoloji gibi bilim dalları tecavüz davranışının, kontrol edilemeyen cinsel dürtülerin veya duygusal bozuklukların bir sonucu olarak görmektedir. Sosyolojik yaklaşım ise, bu suç türünü daha çok kültür, ataerkil yapı, sosyalleşme biçimi, aile yapısı ve yaşam deneyim faktörleri etrafında açıklamaktadır.

2.3.2. MALA YÖNELİK İŞLENEN SUÇLAR

Tüm zamanlar ve tüm ülke insanlarına özgü bir şey, mal/mülk, para, servet elde etmek dürtüsü legal vasıtalar elvermediğinde illegal yollardan doyuma kavuşmaktadır. Mala yönelik suç, birine ait olan her hangi bir malın onun izni dışında alınması veya zarar verilmesidir. Ayrıca bu suçun kapsamında yasalara aykırı olarak ekonomik kazanç sağlamaya yönelik eylemler de vardır.

Hırsızlık

Mala yönelik suçların başında hırsızlık gelir. Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malın yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alınması fiiline hırsızlık, fiili gerçekleştiren kişiye hırsız denir²²⁷.

Hırsızlık suçları büyük ölçüde, ekonomik amaçlı olarak işlenmektedir. Ekonomik suçların işlenmesinde yoksulluk, gelir eşitsizliği, göreceli yoksunluk, alt-kültür, elverişli ortam ve uygun fırsatların varlığı gibi faktörler belirli düzeyde

²²⁵ YÜCEL, T. Mustafa., a.g.e. s. 69.

²²⁶ POLAT, Oğuz., a.g.m.

²²⁷ 26.9.2004 tarih, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

etkilidir. Fırsat olgusunun üç ana bileşeni vardır: Miktar veya değer açısından çalınmaya değer bir malın/servetin oluşu, çalma işleminin kolaycıl yollardan gerçekleştirilebilirlik düzeyi ve çalınan malın, eşyanın veya servetin satılma veya elden çıkarma piyasasının olması²²⁸.

Dolandırıcılık

Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamaya dolandırıcılık denir²²⁹.

Yağma

Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslimine veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılamaya, Cebir veya tehdit kullanılarak mağdurun, kendisini veya başkasını borç altına sokabilecek bir senedi veya var olan bir senedin hükümsüz kaldığını açıklayan bir vesikayı vermeye, böyle bir senedin alınmasına karşı koymamaya, ilerde böyle bir senet haline getirilebilecek bir kağıdı imzalamaya veya var olan bir senedi imha etmeye veya imhasına karşı koymamaya mecbur edilmesi haline denir. Mağdurun, herhangi bir vasıta ile kendisini bilmeyecek ve savunamayacak hale getirilmesi de, yağma suçunda cebir sayılır²³⁰.

Beyaz Yaka Suçları

Beyaz yaka suçları kavramı, saygın ve yüksek sosyal statülü bireylerin, mesleksel işlerini yürütürken işledikleri suçları tanımlamak için kullanılmıştır. Beyaz yakalı suçlar, bir anlamda mesleksel suç özelliğini taşımaktadır. Her hangi bir meslekte çalışan kişi, bu mesleğin imkanlarını kullanarak hukuk dışı kazanç sağlamaktadır. Beyaz yakalı suçların başında; sahtekarlık, vergi kaçırma ve zimmete para geçirmek suçları gelmektedir.

²²⁸ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 277.

²²⁹ 26.9.2004 tarih, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

²³⁰ Aynı eser.

2.3.3. CİNSEL SUÇLAR

Bu gruba; zorla ırza geçme (tecavüz), fuhuş, ırza tasaddi, kız kaçırma, tacizde bulunmak, ensest ve zina gibi suçlar yer almaktadır. Zorla ırza geçme suçu, daha çok fiziksel zorlama eylemini içerdiği için, şiddet suçları kapsamında ele alınmıştır. Ancak, bu suç türü büyük ölçüde cinsel bir amaç veya güdü ile gerçekleşmektedir. Şiddet eylemi, sadece bu suçu gerçekleştirme tekniği veya biçimidir.

Zina, evli bir kişinin evlilik dışı cinsel ilişkide bulunması suçudur. Fuhuş ise, her toplumda adetler ve kanunlar çerçevesinde yer alan cinsel ilişkiler dışında kalan ilişkilere verilen genel bir terim olarak, kazanç amacıyla yapılması özelliği ile zina'dan ayrılır. Diğer bir cinsel suç olan ensest, dinlerin ve kanunların yasak saydığı yakın akraba ile cinsi münasebet olarak tarif edilmektedir²³¹.

2.3.4. UYUŞTURUCU SUÇLARI

Uyuşturucu suçları kapsamında; uyuşturucu yapımında kullanılan maddelerin ekimi/üretimi, alımı, satımı, taşınması, bulundurulması ve kullanımı gibi eylemler bulunmaktadır. Ayrıca uyuşturucu suçları ile ilintili olarak; uyuşturucu suçlardan elde edilen paraların aklanması, organize örgütlenmeler, sahtecilik, adam öldürme ve tehdit etme gibi çok sayıda başka suç türleri de gerçekleşmektedir. Bu nedenle uyuşturucu suçları, tek bir suçla sınırlı kalmayıp, başka suç veya suçlarının gerçekleşebilirliğine imkan tanıyan ve aynı şekilde uluslar arası bir boyutu olan bir suç türü olarak, diğer suç türlerinden ayrılmaktadır.

2.4. SUÇU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Suç fiilinin meydana gelmesi, biyolojik ve sosyolojik bir varlık olan insana bağlıdır. Bu bağlamda suç işleyen insanı bu davranışa yönelten faktörleri:

- a- Kişiye bağlı faktörler
- b- Çevreye bağlı faktörler

şeklinde iki başlık altında toplamak mümkündür.

²³¹ ERDENTUĞ, S. Aygen., a.g.m. s. 146-180.

2.4.1. KİŞİYE BAĞLI FAKTÖRLER

Bireyi suç işlemeye yönelten kişisel faktörleri de kendi içinde gruplara ayırmak mümkündür.

2.4.1.1. Yaş

İnsan, doğumdan ölümüne kadar birbirini izleyen gelişme aşamalarından geçmektedir. Bu itibarla yaş ile beden gelişmesi ya da değişme aşamaları arasında bir paralellik bulunmaktadır. Suç olgusunun incelenmesinde, önemli değişkenlerden biri de yaş faktörüdür. Çünkü suçluluk oranları ile yaş değişkenleri arasında yakın bir ilişki vardır.

Suçta katılımın yaş ile azaldığı görüşü kriminolojinin en eski ve en yaygın benimsenmiş görüşüdür. Bir çok suç türünde, özellikle cinayet, soygun ve ırza geçme gibi ciddi suçların görüldüğü toplumlarda nüfusun suçta katılım oranı adolesan ve ilk yetişkinlik dönemlerinde doruk noktasına ulaşır, daha sonra yaşla birlikte düşme eğilimi göstermektedir²³². Geleneksel sosyolojik bakış açısı, suç eğilimlerinin genç yaş grubunda (13-19) en yüksek değeri bulduğunu/aldığını ve yaşın ilerlemesiyle birlikte suç işleme sıklığının bir düşme eğilimi içine girdiğini öngörmektedir²³³.

Bu konuda çalışmalar yapan Michael Gottfredson ve Travis Hirshi'ye göre, suç oranlarında orta ve genç yaşta doruk noktasına ulaşan bir artış eğilimi vardır. Bu oranlar belirli bir yaştan sonra yaşam boyu düşmeye devam eder. Suç yaşla azalmakta olup bu azalma sık sık suç işleyenler insanlar içinde geçerlidir. Yine Gottfredson ve Hirshi'ye göre, insanlar ileri yaşlara ulaştıkça fizik güçleri ve hareketliliklerini kaybeder. Böylece suçta daha az katılırlar²³⁴.

Genellikle yaş ve suçluluğa ilişkin olarak iki temel ilişkinin varlığından söz edilmektedir: Suçluluğun en yüksek oranda görüldüğü dönem, yetişkinliğin ilk yılları yada yetişkinlik dönemi olan, 18-25 yaş dönemidir. İkinci temel nokta ise, suçluluğun en yüksek oranda görüldüğü yaşın, farklı koşullarda değişebildiğidir.

²³² İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 221.

²³³ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 123.

²³⁴ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 221.

Suçlulukta doruk nokta yaş, işlenen suç türü, cinsiyet gibi değişkenler açısından ve ülkeden ülkeye ve zaman içerisinde değişkenlik göstermektedir²³⁵.

İşlenen suç türleri ile yaş durumu arasında da bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Örneğin endüstrileşmiş ülkelerde ev ve dükkan hırsızlığı, araba hırsızlığı ile diğer basit suçlar genellikle gençler tarafından işlenmekte olup "genç suçları" niteliğindedir²³⁶. Yani, bazı suç türleri belirli yaş gruplarında yoğunlaşmaktadır. Bu da, belirli suç türlerinin yaş değişkenine göre farklılık gösterdiği anlamına gelmektedir.

Yaş ile suçluluk arasındaki ilişki, yaş grupları itibariyle, diğer herhangi bir insan faaliyetinin cereyan tarzından farklı değildir; anti-sosyal faaliyetlere karşı eğilim okul sıralarında başlamakta, 20-40 yaşları arasında en yüksek sınıra çıkmakta ve ihtiyarlıkta hızla azalmaktadır.

2.4.1.2. Cinsiyet

İnsanda ve hemen tüm hayvan türlerinde türün erkek üyeleri kadınlara göre daha saldırgandır. Saldırganlık ve cinsiyetler arasındaki farklılık konusunda yapılan davranışsal gözlemlerde ve araştırmalarda çocukluk döneminde oynanan oyunlardaki şiddet ögesi açısından erkek çocukların daha çok bu tür oyunları tercih ettikleri bulunmuştur. Yetişkin insanlarda yapılan çalışmalarda şiddet suçları ile ilgili istatistikler göz önüne alındığında erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan davranışlar gösterdikleri saptanmıştır. Bu farklılıklardan herhangi bir anda kesin olarak sorumlu tutulabilecek belli bir madde izole edilememiştir. Hayvanlar ve insanlar üzerinde yapılan birçok çalışmada ve gözlemlerde, androjen (erkeklik hormonları) düzeyi ile saldırganlık arasında bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet hormonlarının etkisi, özellikle bebek gelişiminin anne karnındaki dönemlerinde daha yoğun olmaktadır. Hayvanlarda bu hormonun daha ana rahmindeyken beynin cinselliğe göre şekillenen alanları üzerine etki ederek saldırgan davranış dağarcığının oluştuğu gösterilmiştir. Diğer yandan kadınlık hormonları örneğin östrojenler, birçok türde kavgacılık davranışını baskılamaktadırlar²³⁷.

²³⁵ SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., a.g.e. s. 133-136.

²³⁶ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 222.

²³⁷ GÖKA, Erol, M. Hakan TÜRKÇAPAR., SSK Ankara Hastanesi, spaces.msn.com

Gerçekten erkekler kadınlara göre çok daha fazla sayıda suç işlemektedirler. Biyolojik faktörler bakımından kadının genellikle az olan fizik gücünün çeşitli bakımlardan onun suçluluğuna etkili olduğu hususunda şüphe yoktur. Bununla birlikte kadınların ve erkeklerin mutaden işlemekte buldukları suçlar arasında da farklar vardır. Kadınlar yapıları itibariyle bazı suçları işleyemezler. Örneğin ırza geçme suçunu kadının işlemesi imkansızdır. Ancak bununla birlikte özellikle batı ülkelerinde kadınların erkeklere oranla daha fazla alkol kullandıkları tespit edilmiştir. Yine yapılan araştırmalar suçların daha çok genç kadınlar tarafından, hırsızlık suçlarının da işçi kadınlar tarafından işlendiğini göstermiştir.

Yine yapılan araştırmalar kadınların fark edilmesi zor, fark edilse bile ihbar ve cezalandırılma olasılığı düşük suçlar işlediklerini ortaya koymuştur. Pollak, bunlar arasında fahişelerin ve hizmetçilerin yaptıkları hırsızlıkları, dükkan hırsızlıklarını, kurtaj ve teşhirciliği saymıştır²³⁸.

2.4.1.3. Irk

Irk ve suç arasında ilişkilerin olduğu iddia edilmekte, suç, ırka ait özelliklerin doğrudan doğruya bir sonucu sayılmaktadır²³⁹. Bu konuda Hooton bazı Avrupa milletlerinin, belirli suçları olağanüstü çoğunlukta işlediklerini söylemiştir. İtalyan'ların, adam öldürme suçlarını, İskandinavların cinsiyete karşı saldırı ve sahtekarlık suçlarını, Portekiz, İspanyol ve Meksikalıların ise, yasak silah taşıma suçlarını çok işlediklerini söylemiştir. Bu ve benzeri incelemeler sonucunda, Hooton şu sonuca varmıştır: Suç, ırka bağlı değildir; fakat her ırkta biyolojik bakımdan bozuk kimseler vardır ve bunlar işlenen suçların çoğundan sorumludur²⁴⁰.

2.4.1.4. Zeka

İnsanlar, beden yapısı, zeka, kabiliyet ve kişilik özellikleri bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Kişiler arasındaki bu farkların bir bölümü kalıttan, bir bölümü de çevreden kaynaklanır. Kalıtım, bazı özelliklerin, anne ve babanın kromozomları yoluyla bir kuşaktan ötekine geçmesidir. Kalıtımla geçen özelliklerin çevre etkinlikleriyle değiştirilemeyeceğine inanılmaktadır. Kalıtım ve çevre şahsı

²³⁸ İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.m. s. 547.

²³⁹ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 113.

²⁴⁰ Aynı eser, s. 114.

yönlendirir. Onu, zeka, kabiliyet ve şahsiyetiyle diğer fertlerden farklı bir konuma getirir²⁴¹.

Zeka; doğru düşünme, olaylar arasında ilişkiler kurabilme ve kendi kendini hesaba çekebilme kabiliyeti olarak tanımlanabileceği gibi, çevreye ve yeni durumlara uyum sağlama yeteneği olarak da tanımlanabilir²⁴².

Zeka geriliği, zihin yeteneklerinin eksik yada yetersiz gelişmesidir. Zihni gerilik, gelişmenin gecikmesi, geri kalması, tamamlanmaması yada anormal bir gelişim sergilemesidir²⁴³.

H.H. Goddard'a göre, "bütün geri zekalılar suçlu, bütün suçlular geri zekalıdır." Zayıf zekalılık, Mendel yasalarına göre, kuşaktan kuşağa geçer. Geri zekalı olanlar davranışlarının sonuçlarını ve kanunların kapsamını anlayamadıkları için suç işlerler²⁴⁴.

Zeka dereceleri üzerinde yapılmış ilk araştırmalar suçluların hemen hemen yarısında zeka geriliği olduğunu ortaya koymuş, fakat sonradan yapılan araştırmalar bu oranın % 20' ler civarında olduğunu göstermiştir. Sutherland, zeka ile suçluluk arasındaki ilişkinin diğer etmenlerden soyutlanarak belirlenemeyeceğini açıklamıştır²⁴⁵.

2.4.2. ÇEVREYE BAĞLI FAKTÖRLER

2.4.2.1. Fiziki Çevre

Coğrafi durumun ve özellikle iklimin, suçluluk üzerindeki etkileri, kriminolojik yönde istatistik araştırmalara başlanıldığı günlerden itibaren araştırmacıların dikkatini çeken konuların başında gelmiş, özellikle iklim, ısı, atmosfer basınçları, rüzgarlar ve radyasyon gibi çeşitli tabii olayların organizma üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş ve bu olayların suçluluğu izah ederken dikkate alınması gerekliliği ileri sürülmüştür²⁴⁶.

²⁴¹ ERDEM, Selman., Psikoloji, İstanbul, 1993, s. 116.

²⁴² YAVUZER, Haluk., a.g.e. s. 93.

²⁴³ Aynı eser, s. 97.

²⁴⁴ Aynı eser, s. 98.

²⁴⁵ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 141.

²⁴⁶ Aynı eser, s. 159.

Montesquieu, ekvatora yaklařtıķa suçluluğun ve kutuplara yaklařtıķa alkollü içki tüketiminin arttığını ileri sürerken, Adolph Quetelet, kişilere karşı işlenen suçların güneyde ve sıcak mevsimlerde arttığını, buna karşılık kuzeyde ve soğuk mevsimlerde mülkiyete karşı işlenen suçların yüksek sayılar gösterdiğini açıklamıřtır²⁴⁷. Doğaya bakıldığında en basit organizmaların bile yaşamlarını, içinde buldukları çevreden gelen ve hepsi birer saldırı olarak nitelendirilebilecek etkilere tepki göstererek sürdürdükları görülmektedir. Bu konuda önemli araştırmalar yapmış olan Selye, karmaşık organizmaların strese, yani çevreden gelen baskılara uyum özelliklerini araştırmıştır. Doğal yaşam koşulları içinde gerilime neden olan koşullar (stressors) çeşitli mikroplar ya da ısı, gürültü, ışık gibi çevre kořullarıdır²⁴⁸.

2.4.2.2. Sosyal Çevre

2.4.2.2.1. Gelenekçi Toplum Yapısı

Gelenekçi toplum, nüfusu az ve dolayısıyla üyeleri arasında sıkı ve yakın ilişkilerin yürütülebildiği insan toplumdur. Bu toplum içinde normlar uzun zaman süreleri içinde hemen hemen sabit kalır; kuşaktan kuşağa sosyal normlarda değişme olmaz veya çok yavaş değişen bir seyir takip eder. Gelenekçi toplumda, toplumsal problemler, geleneklerle ve otomatik tutum ve davranışlarla çözümlenir. Normlar eleştirilmez ve sosyal normların doğruluğundan şüphede edilmez. Bu nedenle bu tür toplumlarda normatif bütünleşme çok yüksek derecededir ve grup bütünleşmesi çoklukla üyelerin benzerliğine dayanır²⁴⁹.

Geleneksel toplumların, günümüzdeki örneğini köyler teşkil eder. Ortak ve genel kabul görmüş bir cemaat ruhuna sahip olma, hemen hemen tek bir meslekî faaliyetin, iktisadî ilgi alanının, mevcudiyeti, karşılıklı ve yüzyüze ilişkilerin hakimiyeti, çok güçlü sosyal kontrol mekanizmalarına sahip olmak gibi özelliklere sahip oluşları, bunları modern toplum dediğimiz şehirleşmiş sosyal yapılardan ayırır. Bunların sosyal organizasyonları şehirlere nazaran oldukça basittir ve gözlemi kolaydır²⁵⁰.

²⁴⁷ Aynı eser, s. 159.

²⁴⁸ POLAT, Oğuz., a.g.m.

²⁴⁹ YÜKSEL, Ümit., Suç Olgusunun Sosyo-Kültürel Boyutları ve Suç-Ekonomi İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988, s. 21.

²⁵⁰ YÜKSEL, Ümit; a.g.e. s. 21.

Bir köy cemaatinde sosyal kontrol, genel olarak örf ve adetlere, geleneklere ve göreneklere dayanmakta ve halkın kanaat ve inançlarının enformal baskısıyla işlenmektedir. Köyde yaşayan bir fert de köy cemaatinden soyutlanmamak için normlara uygun davranışlarda bulunmak zorundadır. Bu sosyal baskı suç işleme oranını da azaltmaktadır. Yalnızca köyün coğrafi ve gelenek yapılarına göre belli suçlar işlenmektedir.

2.4.2.2.2. Şehirleşme ve Suç

İçinde bulunduğumuz çağın en göze çarpan özelliklerinden biri, yaşadığımız dünyanın gittikçe artan bir şehirleşme süreci içerisine girmiş bulunmasıdır. Şehirleşme sadece bir nüfus hareketi değildir aynı zamanda bir toplumun ekonomik ve sosyal değişimlerinin de en büyük etkenlerinden biridir. Bu bağlamda şehirleşmeyi: *"sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye paralel olarak şehir sayısının artması ve şehirlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda Örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma oluşturan, insanların davranış ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi"* olarak tanımlamak mümkündür²⁵¹.

Şehir hayatı sağladığı birçok nimetin yanında kendine has kusurlarda taşır. Bu kusurlardan biride suç konusundadır. Şehirlerde kırsal kesime nazaran çok daha fazla suç işlendiği tüm kriminologlar tarafından kabul edilmektedir. Bilindiği gibi şehirler ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları bakımından köylerden çok daha karmaşık bir yapıya sahiptirler. Şehirler içinde, farklı kültür ve meslek gruplarını, sosyal ve ekonomik sınıfları, çeşitli etnik grupları, çoğu zaman birbiriyle çatışan çeşitli değerlere ve davranış normlarına sahip heterojen bir toplumu barındırırlar. Dolayısıyla, kültür çatışmaları, çevre kontrolünün zayıf olması, gayri meşru hareketlere açık olması, fiziki yapı itibariyle de suçların kolaylıkla gizlenebilmesi suçun işlenmesine neden olmaktadır.

Suç, köylere ve küçük şehirlere nazaran büyük şehirlerde çok daha fazla olarak işlenmekte, büyük şehirlerden uzaklaştıkça genel olarak suç oranı düşmektedir. Kırsal bölgelerde ilk defa suç işleyenler yüksek oranda buldukları

²⁵¹ KELEŞ, Ruşen., 100 Soruda Türkiye, Şehirleşme, Konut ve Gecekondu, İstanbul, 1978, s. 5.

halde şehirlerde yüksek tekerrür oranına rastlanmaktadır. Şehirlerde suç işleyenlerin büyük çoğunluğu buralarda doğmayan, sonradan göçenlerden oluşmaktadır. Ayrıca büyük şehir-küçük şehir ve köy suçluluğu nitelik, miktar ve nevi itibariyle de ayrılık göstermektedir. Öyle ki köyde işlenmesi eşyanın tabiatı icabı mümkün olmayan bir takım suçlar vardır. Mesela banka bulunmadığı için banka soygunculuğuna ve aynı şekilde çek sahtekarlığına köylerde rastlamak imkansızdır. Şehrin sosyal ve hatta fizik yapısı yüzünden şehirlerde daha fazla suçlar olduğu gibi aynı sebeplerle şehirlerde daha az işlenen suçlar da vardır. Genellikle mal aleyhine işlenen suçlara şehirlerde daha fazla tesadüf edilmektedir. Uyuşturucu maddelere, kumara ve fuhşa tealluk eden suçlar keza şehirlerde köylere nazaran daha çok işlenmektedir. Suçta tekerrür şehirlerde daha fazladır²⁵².

Karmaşık ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı şehirler içerisinde suça yönelik davranışların çok çeşitlilik kazanmasının nedenlerinin başında, işsizlik gelmektedir. Türkiye'de göç olgusuyla birlikte, kentlerdeki nüfus yığılmalarının artması, iş alanlarının bu nüfusu istihdam etmeye yeterli olmaması, aileleri geçim sıkıntısına sürüklemekte; bunun doğal sonucu hırsızlık, gasp, ve cinayet alanında suç ve suçlular çoğalmaktadır. Bunların yanı sıra, özellikle paraya düşkün bir zihniyet doğrultusunda yetişen hedonistik kitle, var olanın dışında birtakım zevklere yönelmekte, doyum sağlayabilmek için, kumar, uyuşturucu ve alkole esir olmaktadır. Bu durumda da birtakım suç davranışları ortaya çıkmaktadır.

Bunlarla birlikte kentlerde suçların farklı bir şekilde, siyasi ideolojik alanda meydana gelen davranışlardan da doğmaktadır. Gerek partizan, gerek etnik ve gerekse dini alanda bireylerin bir sürtüşmeye girmeleri kitlesel ya da bireysel suçların doğmasına neden olmaktadır.

2.4.2.3. Sosyo-Kültürel Yapı

2.4.2.3.1. Örf ve Adetler

Adetler, halk tarafından alışılmış, kabul edilmiş ve yaygın olarak uygulanan asırlarca süren davranış şekilleridir. Örfler ise toplum tarafından kabul görmüş ve yaptırım gücü olan davranış şekilleridir. Örf ve adet arasındaki en büyük fark,

²⁵² URHAL, Ömer., Şehirleşme ve Asayiş İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1992, s. 72.

adetler, örfler gibi toplumun büyük kısmı tarafından kabul edilmemiştir ve yaptırım gücü yoktur. Bu güç, kanun kuvvetinde de olabilir veya kanunun yerini de alabilir²⁵³.

Örf ve adetler sosyal ilişkileri düzenleyen normlardır. Toplumda yapısal ve fonksiyonel bir değere sahiptirler. Örf ve adetsiz bir toplum düşünülemez. Yok edilemeyen örf ve adetler siyasi rejimleri değiştirecek kadar güçlü etkiye sahip olmakla birlikte bazıları bir toplumda yazılı hukuk kurallarını içine alırken, bir kısmı ise, yazısız hukuk içinde görev yerine getirirler²⁵⁴.

Örf ve adetler kişiler arasındaki ilişkileri düzenlerken bireyler üzerinde bir tür toplumsal içgüdü oluşturarak onların vicdanlarına hitap etmektedir. Dolayısıyla bireylerin vicdanlarında sorumluluğu iyice işleyerek onları bir tür kendi kendileriyle hesaplaşmaya itmiştir²⁵⁵. Bu sayede bireylere kazandırılan ilk sorumluluk, yapılan her hareketin haklı-haksız, iyi veya kötü olarak değerlendirilmesidir. Birey buna göre tutum geliştirecek, vicdanından gelen ses, yapılacak hareketin haklı yada haksız olması konusunda kişide bir otokontrol mekanizması geliştirecektir. Ayrıca, insan davranışlarında ki "adaletli hareket etmek, affedici olmak" gibi nitelikler vurgulanırken, diğer taraftan da "bilgisiz, sözünde durmayan, tembel, iftira eden ve dedikodu yapan" gibi toplumca istenmeyen bazı niteliklere işaret edilmiş olması da örflerin suçu azaltmadaki çabasını ortaya koymaktadır. Bireyler için kötü olanların tanımının dereceli şekilde sayılmasının da suçu önlemeye yönelik olduğunu söyleyene bilir.

Örf ve adetlerin bir başka özelliği de hukuk kurallarının mevcut düzenin işleyişinde yetersiz kaldığı durumlarda meydana gelen boşluğu doldurmasıdır. Ayrıca bazı kavramları sosyal bir kurum şeklinde ifade ederek hukuk kurallarının anlaşılmasına yardımcı olurlar.

2.4.2.3.2. İnançlar

Toplumda yaygın bazı inançlar da suç doğurabilir. Meselâ mensup oldukları sınıfların diğerleri tarafından sömürülmekte olduğuna inanan bazı gruplar, egemen ve sömürücü saydıkları sınıf mensuplarına karşı işlenecek her suçu, sınıf

²⁵³ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 25-216.

²⁵⁴ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 14.

²⁵⁵ YAMAKOĞLU, C., a.g.e. s. 93.

mücadelesinin bir tür gereği sayar ve bu inanç altında her türlü suçun işlenmesi hususunda tereddüt göstermezler. Siyasi bazı maksatların elde edilmesi amacıyla hareket eden kişilerin işledikleri suçlarda bu tür bir inancın bir ürünüdür²⁵⁶.

2.4.2.3.3. Kan Davaları

Bir ailenin, kabilenin veya aşiretin üyelerine karşı başka bir ailenin, kabilenin veya aşiretin üyelerinin çeşitli sebeplerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin hayatlarına son vermeleri olarak ifade edilen kan davası adam öldürmenin geleneksel ve kültürel yönüdür²⁵⁷.

Dilimizde kan gütme, kan davası, iki alt insan grubu arasında, belirli sebeplerle, karşılıklı olarak kişiler üzerinde devamlı, birbirini takip eder şekilde cebir ve şiddete başvurulması demektir. İnsanlar ve sosyal gruplar arasındaki ilişkiler bir bakıma, dostça ve düşmanca olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Kan gütme, düşmanca bir ilişki şeklidir. Ancak mensupları birbirine yakın, içtenlikle bağlı iki grup arasında kurulan bir düşmanlık ilişkisidir. Bu ilişki karşılıklı olarak grup mensuplarının birbirlerine müessir fiillerden adam öldürmeye kadar giden cebir ve şiddet yollarına başvurmaları sonucunu doğurur. Bu tür kan gütme davaları, siyasi otoritenin ya çok zayıf, ya da ihtilaflara karşı ilgisiz veya hissiz bulunmasından kaynaklanır. Kan davalarının Afrika ülkeleri dışında, dünyanın hattâ uygar memleketlerinde bile kendisini gösterdiği bölgeler, coğrafi veya diğer sebeplerle toplumda tüm otoriteden kısmen tecrit edilmiş grupların bulunduğu yerlerdir²⁵⁸.

Herhangi bir düşman kamp veya klan üyesi tarafından öldürülen bir aile veya aşiret mensubunun intikamının alınmaması; öldürülen kişinin ailesi, yakını veya aşireti için bir zayıflık, korkaklık göstergesi olarak algılanmaktadır. Öyle ki, suçlunun tutuklanıp cezaevine konulması bile, öldürülen kişinin yakınlarını rahatlatmadığı ve teselli etmediği gibi, intikamının alınması gibi kendilerine borç olarak belledikleri sorumluluğu ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle, intikam duygusu veya edimi bazen, saldırıya uğrayan kesim açısından, saldırıya uğramanın

²⁵⁶ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 209.

²⁵⁷ ERDENTUĞ, S. Aygen., a.g.m. s. 146-180.

²⁵⁸ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 210-212.

getirdiği aşağılık duygusu, yenilgi acısı, zayıflık korkusu ve utanç duygularından sıyrılmamanın, kurtulmanın bir çıkış yolu olarak kendisini dayatır ve zorunlulaştırır. Türkiye'de olduğu gibi, kan davalarının uzun yıllar sürgit etmesinin nedeni; bir anlamda, öldürme eylemleriyle korunmak ve yüceltilmek istenen toplumsal ve kolektif bir algılama biçimi olan namus ve şeref olgusudur. Namus ve şeref bağlamında, bireyin kendini aşağılanmışlıktan kurtarma ve bu nedenle kendini kimliksel olarak yeniden oluşturma ve kabul ettirme çabası vardır.

2.4.2.3.4. Din

İnsanoğlu varoluşundan günümüze kadar, maddi ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarını da karşılamak için bazı ideolojilerin peşinde koşmuştur. Hangi toplumda yaşarsa yaşasın, bazı dünyevi zevklerden acı veren ayinler yaparak kendilerini alı koymuşlardır. Bu tür davranışların sebebi, ölümsüzlük, tanrı gibi toplumca onaylanmış inanışlardır. Bu tarz fikirleri bireyde oluşturarak davranışlarının düzenlenmesini sağlayan sosyal kurum "din"dir. Din olgusu, bir inançlar sistemi olmanın yanı sıra aynı şekilde bir ibadetler sistemidir.

Din her şeyden önce, bireylerde bir davranış düzenlemesi ve sınırlaması öngörmektedir. Dinin, birey üzerinde belirli ölçülerde bir denetim ve kontrol mekanizması olarak işlev gören yapısı, din olgusu ile suç arasındaki ilişki noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bireyin din ile kurduğu iletişim ve ilişki biçimine ve yoğunluğuna göre, bireyin davranışsal ve değersel yapısı şekillenmekte, denetlenmekte ve yönlendirilmektedir²⁵⁹.

Genel olarak dini sistemlerin incelendiğinde, hemen hemen tamamı suç davranışlarını yasaklamış, kişiyi, iyiye, güzele ve doğruya yöneltmeyi amaçlamıştır. Burada önemli olan kişinin dindarlık durumudur. Kişilerin dine olan bağlılıklarının, suç işleyip işlememesinde önemli bir etken olduğu varsayılmaktadır.

Gerçek imanın insanı suçtan ve her türlü ahlaksızlıktan alıkoyduğu²⁶⁰ öteden beri kabul görmüş bir varsayımdır.

²⁵⁹ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 206.

²⁶⁰ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 221.

2.4.2.3.5. Eğitim

Eğitim yetişkin nesiller tarafından, sosyal hayata hazır olmayan nesiller üzerinde uygulanan bir işlemdir. Bilgi, davranış ve kabiliyetlerin geliştirilmesi ve kazandırılması için uygulanan sürekli faaliyetler dizisidir. Eğitim kültür nakli ve sosyal hayatın sürekliliğini sağlamaktadır. Eğitim, ferdi kendi dışındakilerden haberdar eden, asgari müşterekleri kavratan, bunlar üzerinde fikri mutabakat sağlayıcı faaliyetler bütünüdür²⁶¹. Toplum hayatını bu derece geniş kapsayan eğitim gibi bir disiplinin bir sistem içinde sosyal hayatta oynadığı rol büyüktür²⁶².

Eğitim, belli amaçlar doğrultusunda fertte belirli davranış alışkanlıklarını geliştirmek veya istenmeyen bazı davranış alışkanlıklarını değiştirmek olarak da görülmektedir.

Suçluluk ve eğitim arasında tersine bir ilişkinin olduğu ileri sürülmüştür. Eğitimin ailede başladığı düşünülürse ebeveynlerin tahsil durumları da önem kazanmaktadır.

Yapılan araştırmalar eğitim seviyesi düşük kişilerin, eğitilmiş kişilere göre daha fazla suç işlediğini göstermiştir. Yine araştırmalara göre anne ve babası okuma yazma bilmeyen yada az tahsilli ailelerin çocuklarının tahsilli ailelerin çocuklarına oranla daha fazla suç işlediğini göstermiştir²⁶³.

2.4.2.3.6. Aile

Sosyal sistem, sosyal, ilişkilerden ve sosyal müesseselerden örülmüş bir ağ gibidir. "Müessese; bir menfaat birliği meydana getiren fertlerin, bu menfaat birliğini yürütebilmek, fonksiyonlarını ifa eder hale getirebilmek üzere tesis ettikleri veya tesis edilmiş olarak buldukları usullerdir²⁶⁴." Toplum olarak adlandırılan bütün içinde her müessesenin varlığı bir anlamda o müessesenin yerine getirmekle yükümlü olduğu göreve dayanmaktadır. Toplumun yapısını meydana getiren müesseseler ve bu müesseselerin fonksiyonları, dolayısıyla sosyal sistem, ahenkli bir şekilde işleyebilmektedir. Sosyal yapıda ahenkli ve dengeli işleyişin gerektirdiği fonksiyoner

²⁶¹ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 99.

²⁶² ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 108.

²⁶³ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 225.

²⁶⁴ KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran., a.g.e. s. 13.

müesseselerden birisi de ailedir. Aile ; nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ferdi yalnızlaştırmama, ekonomik, biyolojik, ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği sosyal bir müessesedir. Toplumun temeli olan aile, vazgeçilmeyen ve alternatifi olmayan ve toplumun en küçük birimidir²⁶⁵.

Aile içinde karşılıklı sevgi, saygı, dayanışma, bağlılık ve işbölümü esastır. Aile üyelerinin, ailenin hayatiyeti için farklı fonksiyonlar yerine getirmeleri, işbölümü içinde olmaları ne kadar normal ise, ailenin devamı ve birliği için her üyenin taşıdıkları sorumlulukların bilincinde olması o derece önemlidir²⁶⁶.

Bir sosyal müessese olarak ailenin suç üzerinde önemli etkisi vardır. Suçluluğun doğmasında aile çevresinin etkisinin ne kadar önemli olduğu bugün artık üzerinde tartışılmayacak bir gerçektir.

Aile unsurunun, suç çözümlemesinde bu denli önemlilik arz etmesi, çocukların sosyalleşmesinde/gözetilmesinde veya terbiye edilmesinde taşıdığı temel kurumsal fonksiyonundan kaynaklanmaktadır. Bireyin, sosyalleşme sürecinde ilk sosyal çevresini aile kurumunun oluşturması, bireyin büyük ölçüde, ailenin taşıdığı değerler etrafında şekillenmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir anlatımla; birey; dürüstlük, namus, doğru-yanlış, iyi-kötü ve suç gibi yaşam ile ilgili değer ve normların öğrenilmesini ve kişilik oluşumunu büyük ölçüde aile içinde gerçekleştirmektedir. Anne ve babanın, çocuklarının hem problem ve hem de beklentileri ile yakından ilgilenmeleri, onların kişilik oluşumunun pozitif bir ekseninde gelişmesini sağlayacaktır. Kısacası, kişilik formasyonunda ailenin rolü oldukça önemlidir.

Sutherland ve Cressy, suçlu çocukların geldikleri ailelerin özelliklerini şöyle özetlemişlerdir:

a- Ailenin diğer bireyleri suçlu, ahlaken kötü veya alkoliktir.

b- Ebeveynlerden biri veya her ikisi, ölüm, boşanma veya terketme ile eksiktir.

c- Aile de iltimas, ileri derecede şiddet, ihmal ve kıskançlık, evin gereğinden fazla kalabalık oluşu gibi durumlar vardır.

²⁶⁵ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 30.

²⁶⁶ ERKAL, E. Mustafa., a.g.e. s. 93.

d- Ailede işsizlik, annenin dışarıda çalışması gibi ekonomik baskılar vardır.

e- Aile, bilgisizlik, yada diğer bedensel, ruhsal hastalıklar nedeniyle çocuk üzerinde kontrol yürütememektedir²⁶⁷.

Araştırmalar göstermiştir ki genç suçluluğu; ebeveynler arası çatışmaların, kavgaların olduğu, aile denetiminin ve sevgisinin zayıf veya olmadığı aile yapılarında, erkek çocuklar arasında daha yaygındır. Annenin veya babanın agresif oluşları veya babanın sapkın tutumlara sahip oluşu, çocukların suç eylemine daha açık olmalarına yol açmaktadır. Aynı şekilde, ebeveynler çocuklarının davranışları ile ilgili olarak cezalandırma-önemsememe- ödüllendirme dengesini iyi kuramazlarsa, çocuğun normları ihlal etme olasılığı daha artmaktadır²⁶⁸.

Yine araştırmalar göstermiştir ki, aile içindeki saygınlığın yitirilmesi riski cezaevine girme riskinden daha fazla önleyici etkiye sahiptir. Bu nedenle, suçların önlenmesinde aile içi ilişkiler ceza yaptırımına nazaran daha fazla rol oynamaktadır²⁶⁹.

2.4.2.3.7. Meslek Grupları

Meslek, ferdin bireyin eğitim durumunu, yaşam stilini, gelir düzeyini ve ruhsal yapısını belirleyen önemli bir ölçüttür. Bu nedenle meslek, belirli ölçüde bireyin kimlik ve kişiliğini inşa eden veya bireyin kimlik/kişilik biçimi ile özdeşleşen önemli bir bileşendir. Bireylerin sahip olduğu meslekten memnurluk durumları, mesleki tatmin düzeyleri, mesleğin saygınlık algılaması ve ücret veya kazançları ile ilgili değerlendirme biçimi, bireylerin davranış tarzını etkileyen unsurlardır.

Meslek ve davranış tarzı arasındaki yakın ilişki, meslek ve suçluluk arasında da gözlenebilmektedir. Çünkü, bir mesleğin secimi insanın fizik kabiliyetlerine ve zihni imkânlarına bağlıdır. Bir meslek seçimi ve onda devam konusundaki sebatsızlık ise ferdin anormal ruhî hali hakkında fikir verebilecek bir kriterdir²⁷⁰.

Herhangi bir mesleğe sahip olmamak veya sahip olunan mesleğin/işin yıpratıcı, düşük statülü, düşük kazanç gibi bir takım olumsuz algılamaları içeren bir

²⁶⁷ SUTHERLAND, E. and D. CRESSEY., a.g.e. s. 212.

²⁶⁸ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 194-195.

²⁶⁹ YÜCEL, T. Mustafa., Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi, Ankara, 1997, s. 61.

²⁷⁰ DÖNMEZER, Sulhi., a.g.e. s. 236.

nitelikte olması kişiyi bazı ekonomik, psikolojik ve sosyal sorunların içine iteceğinden, suçluluk için zemin hazırlaya bilmektedir. Aynı şekilde bazı meslekler çalışanın ruhsal yapısını bozarak onu suçlu bir birey haline getirebilir. Bununla birlikte belirli suç türleri bazı mesleklerde yoğunlaşmaktadır. Aynı şekilde, bazı meslekler suç için kolaylıklar veya fırsatlar yaratmaktadır.

Constant'a göre, "noterlik veznedarlık, borsacılık, mesleği mensupları arasında bol miktarda rüşvetçi, sahtekâr, doktorlar arasında çocuk düşürten, mücevherciler arasında suça karışmış eşyayı satan alanlar çıkar. Kalpazanlar genellikle mürettiplerden ve klişecilerden çıkar. Otel ve bar kapıcıları arasında kadın tellâlları, uyuşturucu maddeler satanlar gözükmektedir. Ekonomik suçu işlemesi için kişinin bir iş çevresinde yer alması gerekir. Meslek bir hayat tarzını zorunlu kıldığına göre, elbette ki, suçla ilgisi olması doğaldır. En azından işsizlik ve bir meslek sahibi olmamak suçlular arasında ortak özelliktir²⁷¹.

İnsanlar yapmış olduğu meslek çerçevesi içinde suç vasıtalarını ve suç yollarını öğrenebilmektedirler. Mesleklerin üyelerine kazandırdığı farklı şahsiyet gelişmeleri ve farklı sosyal değer ve düşünceleri farklı şekillerde, şahsi organizasyonsuzluk hallerini ve birbirinden farklı sapma davranışları yaratmaktadır. Özellikle başarısızlık hallerinde çeşitli sosyal sapmalar görülebilmektedir.

Devlet istatistik enstitüsü Nüfus Sayımı ve Adalet istatistiklerinde suçluların 1975-1980-1985-1990 yıllarında meslek gruplarına göre 12 yaş üstü nüfusuna oranları incelendiğinde erkeklerde suçluluğun en sık görüldüğü üç meslek grubunun , satış elemanları, hizmet personeli ve tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık olduğu görülmektedir. Daha sonra bu gruba müteşebbisler ve idari büro ile ilgili meslekler girmiştir²⁷².

2.4.2.3.8. Kitle İletişim Araçları

Haberleşme, bir obje hakkında müşterek paylaşılan bilginin elde edilmesi hususunda sembollerin kullanılması şeklidir. Kitle iletişim araçları ise, haberin çok geniş toplum kesimlerine ulaştırılmasını sağlayan araçlarıdır. Kitle iletişim araçları, televizyon, radyo, gazete ve benzeri organları kapsar. Kitle iletişim araçları ile dünya

²⁷¹ Aynı eser, s. 237.

²⁷² İÇLİ, Tülin Günşen., a.g.e. s. 271.

küçülmekte, insanlar tüketim kalıplarından müzik zevklerine kadar benzer hale getirilmektedir. Bu araçların yaygın eğitimde de büyük rolü vardır²⁷³.

Ancak gelişen teknoloji ile müsbet tesirler yapan bu araçlar bazı menfi durumlara da sebep olmaktadır. Özellikle medyanın şiddet ve mütecaviz eğilimleri artırdığı, dizi ve programlarla insanları etkilediği, beşeri ilişkileri zayıflattığı söylenebilir.

Belirli bir mesajı, şiddet yada müstehcenliği yayan haberleşme aracı insanların tutum, tavır ve hareketlerini, onların istek ve ihtiyaçlarını tatmin edebilecek bilgileri naklettiği sürece etkili olabilmektedir. İnsanların şiddet usullerini öğrenmesinde kitle iletişim araçlarının etkisini tesbit etmek amacıyla birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmalara göre çocukların büyük bir çoğunluğu televizyondaki şiddet sahnelerinden etkilenmektedir. Sinema ve televizyondaki şiddet sahneleri, şiddet ve saldırganlık üzerindeki mevcut alakaları tahrik etmektedir. Çocuklar şiddete teşvik edilmeseler bile saldırgan davranışı taklit etmeye ve örnek almaya meyillidir²⁷⁴.

Bütün bu farklı yaklaşımlara istinaden, kitle iletişim araçları ve suçluluk arasında doğrudan doğruya bir ilişkinin varlığından söz etmek güçtür, fakat bazı suçların öğrenilmesinde ve işlenmesinde, sosyal kontrol değerlerini tahrip eden yayınlar yoluyla dolaylı olarak etkili olmaktadır. Bilhassa müstehcen neşriyat konusunda, cemiyette hakim olan cinsel kültürü tahrip ederek cinsel sapmaya yol açtığını ileri sürülmüştür²⁷⁵.

2.4.2.4. Ekonomik Etkenler

Suçluluğun açıklanmasında ekonomik etmenler büyük bir yer tutmaktadır. 1825 yılından itibaren Fransa'da ve kısa süre sonra Avrupa'nın diğer devletlerinde her yıl yayınlan suç istatistikleri, ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler üzerinde yapılan araştırmalar ve suçluluğu tesbit edilmiş olan kişiler üzerinde yapılan araştırmalar ve tahminler, ekonomik koşullar ile suç arasında ilişki olduğunu teyid

²⁷³ ERKAL, E. Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU., a.g.e. s. 164.

²⁷⁴ STROK, Rod., Social Problems, Washington, 1975, s. 213.

²⁷⁵ KORKMAZ, Abdullah., a.g.e. s. 177.

etmiş; suçluların büyük yüzdesinin fakirlik, işsizlik ve düşük ücretli işlerin egemen olduğu toplumun alt tabakasından geldiğini göstermiştir²⁷⁶.

Kişilerin ekonomik ihtiyaçlarından devletin benimsediği ekonomik sistemlere kadar değişen yelpazede, birçok ekonomik faktör suçta neden olmaktadır. Suçun sosyal nedenlerine dikkat çeken ilk düşünür olduğu ileri sürülen Eflatun; suçların işlenme sebebinin açlık ve yoksulluk gibi ekonomik nedenlerden meydana geldiğini belirtmiştir. Günümüzde de hırsızlık, gasp, yağmalama, yol kesmek, dolandırıcılık, sahtekarlık, hakkı olmayana tecavüz gibi mala yönelik suçlar başlığı altında yer alan suçlarda ekonomik nedenlerin etkisi aşikardır.

2.4.2.4.1. Ekonomik Krizler

Kişilerin ekonomik kriz dönemlerinde mala yönelik olarak işledikleri suçlarda artış olduğu gözlenmiştir. Hiç kuşkusuz ekonomik kriz dönemleri, tabiatı icabı normdan sapma türünde çeşitli davranışlara sebebiyet vermektedir. Örneğin, açlık, protesto yürüyüşlerine yönelmekte, zorunlu ihtiyaç maddesi sıkıntısı karaborsayı doğurmakta, vatandaşın zorunlu maddeleri bir daha bulamam korkusuyla istifleme yoluna gitmesi tüccarları spekülatif amaçlı stoklamaya yönelmektedir. Bu tür oluşumların önlenememesi yada tolerans gösterilmesi, halkta, hukuksal, siyasal ve sosyal düzene karşı bir memnuniyetsizlik oluşmasına neden olmaktadır²⁷⁷.

2.4.2.4.2. İşsizlik

Özellikle kırsal kesimde görülen hızlı nüfus artışıyla birlikte baş gösteren geçim sıkıntısının yanında sanayileşmeyle birlikte tarım ve hayvancılığın da eski önemini yitirmesi, şehirlere doğru hızlı bir göç başlatmıştır. Şehirlerde biriken nüfus devlet kapısına dayanmış, yıllarca devlet eliyle işletilen kurumlar önemli bir istihdam kaynağı olmuştur. Ancak bir süre sonra çeşitli sebeplerle boşalan kadroların nüfus artışıdaki hıza yetişememesi, devletin sürekli artan iş talebini karşılayamaz hale gelmesine neden olmuş, neticede büyük bir işsizlik ordusu ortaya çıkmıştır.

²⁷⁶ YÜCEL, T. Mustafa., "Kriminoloji: Suç ve Ceza", Adalet Teşkilatı Güçlendirme Vakfı Yayını, 1986, s.132

²⁷⁷ Aynı eser, s. 133.

İşsizlik ve suç ilişkisi, özellikle de şehir işsizliği, sosyal bilimcilerin uzun bir zamandır üzerinde yoğun olarak durdukları önemli konulardan birini oluşturmaktadır. İlk bakışta, işsizlik faktörünün veya işsizlik oranındaki artışların, suç motivasyonunu tetiklediği/harekete geçirdiği varsayılmaktadır. Bu nedenle, yoksulluk ve eşitsizliğin krimonejenik bir nitelik taşıdığı savı, çoğu suç teorilerinin merkezi temasını oluşturmaktadır²⁷⁸.

İşsizliğin bazı yönlerinin kişilerin suç işlemede etkili olduğu varsayılmaktadır. Bunlar:

- Kişinin şahsiyeti ve işsizliğin uzunluğuna dayalı olarak beliren depresif ve saldırgan tepkiler suçluluğa yöneltebilir.

- İşsiz kişi kendisini mağdur olarak görmekte ve toplumdan kendisine yapılanın öcünü almak istemektedir. Mala karşı işlenen suçlar ile gasp suçu bu türden düşünce veya tepkinin ürünü olmaktadır.

- İşsiz olan kişiler genellikle büyük ölçüde taksitle alış veriş yapmış kişiler olup; işlerini kaybettiklerinden kritik bir duruma girmektedirler. Kişisel yapıya ve sosyal çevreye dayalı olarak, gelir kaybını suç işleyerek gidermeye yönelmektedirler.

- Kişi içinde bulunduğu durumda boş zamanını nasıl değerlendireceğini bilememektedir. Can sıkıntısı, elverişli olmayan çevre veya suça eğilim yada her ikisi birlikte suça yöneltebilir²⁷⁹.

²⁷⁸ KIZMAZ, Zahir., a.g.e. s. 175.

²⁷⁹ YÜCEL, T. Mustafa., a.g.e. s. 138.

III. BÖLÜM

KIRIKKALE'NİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

3.1. TARİHİ VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

3.1.1. TARİHİ

Kırıkkale' nin, adı, kentin 3 km kuzeyindeki Kırıkköyü ile kentin merkezindeki Kalatepe' nin kısaltılarak birleştirilmesiyle ortaya çıktığı söylenir. Bu ismin halk tarafından yakıştırıldığı kanaati yaygın olmakla beraber bölgenin ismi, Osmanlı Arşiv Belgeleri' nde, şimdiki haline benzer Kırıkkal' a biçiminde geçmektedir. XVI. ve XVII. Yüzyıllarda, doğudan gelen çeşitli Türk aşiret ve cemaatlerinin Anadolu' da- bilhassa Orta Anadolu'da- iskan edildikleri bilinmektedir. Bunlardan "Oğuz, Oğuzhan" adı verilen büyük oymağın, Ankara yakınlarında Kırıkkala' da yerleşikleri belgelerle ifade edilmektedir²⁸⁰.

1925 yılında Mühimmat Fabrikasının temellerinin atılmasıyla başlayan gelişme neticesinde 12 hanelik Kırık Köyü 1929'da Bucak, 1941'de Belediye, 1944'de İlçe, 1989'da İl statüsünü almıştır. Bugün itibarıyla Kırıkkale, tıpkı Ankara gibi Ulu Önder ATATÜRK'ün emirleriyle kurulan Mühimmat Fabrikası sayesinde gelişen bir sanayi şehridir.

3.1.2. GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak yöresinde yer alan Kırıkkale İli; Doğusunda Çorum ve Yozgat, Güneyde Kırşehir, Batıda Ankara ve Kuzeyde Çankırı illeri ile çevrilidir. Ortalama rakımı 700 metredir. İlin en yüksek noktası Denek Dağı – Namıkkaya Tepesi olup 1744 metredir²⁸¹.

İl'in verimli toprakları Keskin-Maşat Ovası, Bahşılı Ovası ile Kızılırmak ve Kılıçözü vadilerindeki düzlüklerde yer almaktadır.

²⁸⁰ AKSAL, Zühtü, V. ÖRSEMİR, Y.ALTIN., Yangın ve Patlama Dünden Bu Güne Kırıkkale, Kırıkkale Kal. Vak. Yay.No: 16, Kırıkkale, 1997, s. 23.

²⁸¹ Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.gov.tr/ / 2005

İl Merkezinin batısından geçen Kızılırmak üzerinde Kapulukaya Barajı ve Hidroelektrik Santrali bulunmaktadır. İlin önemli diğer akarsuları Delice Irmağı, Kılıçözü, Balaban Çayı, Acıözü ve Çoruhözü deresidir.

Yüzölçümü **4630 kilometrekare** olan Kırıkkale, Başkent Ankara'ya 78 Km. mesafede, Uluslararası karayolu güzergahı ve Başkent'in doğusundaki 43 ilin karayolu kavşağında yer alır. Bu haliyle il Batı, Doğu ve Karadeniz bölgeleri arasında kapı görevini görmektedir.

TOPOĞRAFYA – MORFOLOJİK YAPI

DAĞLAR

İl toprakları kuzeyindeki Çamlıca, Karakaya ve Kırıkkale tepelerinin ovaya indikleri meyil üzerinde bulunmaktadır. İl topraklarının denizden ortalama yüksekliği 700 m. dir. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan Koçu Dağı 4 km genişlik ve 7 km uzunluğa sahip olup en yüksek noktası Yığlıtepe'dir (1278 m.) dir. Güney ve güneydoğuda Denek Dağ sırası Çoruhözü Vadisinin güneyinde Keskin ile İzzettin Köy arasında uzanmaktadır. En yüksek noktaları; Gavur Tepesi (1742 m.) ile Bozkaya Tepesi (1577 m.)'dir. Bölgenin en uzun, en geniş ve en yüksek kütlesini oluşturur, uzunluğu 44 km, genişliği 30 km'dir. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan Küre Dağ'ının en yüksek yeri Küre Tepesi (1450 m.) dir²⁸².

OVALAR

İl sınırları içinde ovalık alanlar çok azdır. En önemli Kırıkkale Ovasıdır. Kırıkkale Ovası; kuzeyde Çamlıca ve Karakaya tepelerine, güneyde de Denek Dağı'nın batısına kadar uzanmaktadır. Kuzeydeki tepeler ovaya meyilli bir şekilde inerek birleşir. Kırıkkale yerleşimin çekirdeği bu meyilde oluşmuştur. MKE Kurumu Fabrikalarının bulunduğu alan ise, Denek Dağı'na doğru daha dik olarak yükselmektedir. Kırıkkale Ovası doğudan batıya, yani Kızılırmak' a doğru gittikçe

²⁸² Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.gov.tr / 2005

genişler; en geniş yeri Çoruhözü Deresi'nin Kızılırmak' a yaklaştığı yerde bulunur, buranın yüksekliği 750 m civarındadır²⁸³.

Kırıkkale Ovası'ndan başka, akarsular boyunca düzlükler görülürse de jeoformatik bakımdan pek önemli değildir. Bunun nedeni akarsu yatakları ile tepelerin yükselti farkının fazla oluşudur. Dağlar her yönden aşılacak suretiyle açılmış derin vadilerle ve parçalanarak yuvarlak ve bazen de sivri tepeler halinde gelmişlerdir. Bu tip tepelerin dağlara yaklaştıkça fazlaştıkları görülmektedir.

Kırıkkale ili sınırları içerisinde, yükseklikleri 1200-1600 m arasında değişen yaylaları bulunmaktadır. Küre Dağı'ndaki Hodar, Bedesten, Kamışlı, Sarıkaya; Koçu Dağı'ndaki Koçu, Denek dağlarındaki Gümüşpınar, Pehlivanlı, Suludere, Yeşilkaya, Azgın yaylaları en önemlileridir.

İKLİM, BİTKİ ÖRTÜSÜ VE YABANI HAYAT

Kırıkkale ili ılıman iklim kuşağında yer almaktadır. Ancak bulunduğu alanın denizden uzak oluşu, günlük sıcaklık farkının bozkır olmasından dolayı değişimlere uğraması gibi nedenlerle iklim karasallaşmaktadır.

Bitki Örtüsü : İlde hakim bitki topluluğu steptir. Yüksek kısımlarda tahripten kurtulmuş, Kuzeyde Koçubaba, Güneyde Denek Dağı'nda bodur meşelerinden ve kısmen de ardıçtan oluşan ormanlık alanlar mevcuttur. Yöredeki bitkilerin büyük bölümü kurakçıl ve tozcul özelliktedir. İl topraklarında; Yavşan otu, susam, karanfil, papatya, haçlıçiçek, pelin, karadiken, sığır kuyruğu, sütleğen, çağ çiçeği, keven, üzerlik otu, nane, böğürtlen, ısırgan, hatmi, meyan otu, çöven otu, kuşburnu, madımak, ebe gömeci, hardal ve kekik kendiliğinden yetişen bitkilerin başlıcalarıdır.

Yaban Hayatı: Dağlık ve ormanlık alanların il genelinde büyük alan kaplamaması, yaban hayatı olumsuz yönde etkilemektedir. Koyun, keçi, sığır ilde yetiştirilen hayvan varlığını oluşturmaktadır. Av hayvanı olarak keklik ve yaban ördeği yaygındır.

²⁸³ Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi. www.kirikkale.gov.tr / 2005

JEOLOJİK YAPI

Genel Jeoloji : Yöre; Volkanik olayların olduğu Keskin, Hirfanlı, Kesikköprü, Kırıkkale ve Kızılırmak boyunca uzanan “Kırşehir Masifi’nde” yer almaktadır. Kırşehir Masifi olarak adlandırılan Masifte; granit, homblengranit, siyenit, monzonit, tonolit, ağılit, pegmatit, granodiyorit, kuvarslı diyorit, bitotit granitler mevcuttur. Bunları Kırıkkale ile Keskin arasında görmek mümkündür.

Deprem : Kırıkkale il toprakları 1., 2., 3., 4. Derece Deprem Bölgesi içinde yer almaktadır. İlin büyük bölümü 2. Derece Deprem Bölgesi içinde kalmaktadır. Güneybatıda Yahşihan, Bahşılı ve Çelebi ilçeleri 3. Derece; Karakeçili ilçesi ise 4. Derece Deprem Kuşağı içerisinde yer almaktadır.

GÖLLER VE AKARSULAR

a- Doğal Göller: Kırıkkale il sınırları içinde doğal göl bulunmamaktadır.,

b- Yapay Göller : Kızılırmak üzerinde kurulan Kapulukaya Baraj Göleti ildeki en büyük yapay göldür. Kapulukaya Barajı’nın göl alanı 20.7 km² dir. Enerji temini ve içme-kullanma ayrıca sanayi suyu temini amacıyla kurulan Kapulukaya Barajında göl hacmi 282 hm³ tür. Ayrıca Ahılı’da bulunan Çipi Göleti sulama amacıyla yapılmıştır. 304.000 m³ su hacmi ile 46 ha.’lık alanın sulanmasında kullanılmaktadır²⁸⁴.

Kızılırmak: İldeki en önemli akarsu Kızılırmak’tır. Sivas’ın Zara ilçesinin doğusundaki dağlardan doğan Kızılırmak, il topraklarına güneyde Çelebi ilçesinden girer; kuzey yönünde akarak Merkez ilçede kuzeybatıya yönelir, il topraklarından çıkıp kuzeyde Çankırı-Kırıkkale il sınırını oluşturur. Kızılırmak’ın Hasandede – Hacılar arazileri üzerinde Kapulukaya Barajı kuruludur.

Delice Çayı: Kızılırmak’ın en önemli kollarından biri Delice Çayı’dır. Yozgat sınırı boyunca bir müddet aktıktan sonra Delice ilçe merkezine yaklaşır. Daha sonra tekrar bu iki ilin sınırı boyunca güneydoğudan il topraklarını terk eder. Çayın il içerisinde kalan kesimi yaklaşık 50 km. uzunluğundadır.

²⁸⁴ Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.gov.tr / 2005

Çoruhözü Deresi: Kızılırmak'a doğudan karışan bir koldur. İzzettin Köyü'nün yukarı kısımlarından doğar. İzzettin-Balışeyh arasında demiryoluna paralel olarak merkez ilçeden geçer ve Kızılırmak'a karışır. Derenin güzergahı dahilinde tarım alanlarına büyük katkısı vardır. Dere üzerinde sulama amacıyla motopomplar yer almaktadır. Uzunluğu 48 km'dir.

Okun Deresi: Elmadağ'ın güney eteklerinden akan suların meydana getirdiği Balaban ve Sarılıöz Çayları, Kılıçlar Kasabası yakınlarında birleşerek Okun Deresi'ni meydana getirirler. Yaklaşık 13 km uzunluğa sahip olan Dere, Irmak Kasabası yakınlarında Kızılırmak'a kavuşur. Bu akarsulardan başka; yaz aylarında kuruyan bazı dere ve çaylar da vardır. Ahılı Deresi, Kuruçay Deresi, Yeni Çıkan Deresi bunlardan bazılarıdır.

YOL VE ULAŞIM DURUMU:

Kırıkkale, Ankara'ya 78 kilometre mesafede, çevre yolundan da 40 dakika uzaklıkta bulunmaktadır. Başkent Ankara, bölünmüş karayolu ile Kırıkkale üzerinden doğusundaki "43 İl"e açılmaktadır²⁸⁵. 2003 yılında 12,2 trilyon TL. harcamayla Kırıkkale-Kırşehir karayolu bölünmüş yol haline getirilmiş, Kırıkkale-Samsun karayolu ise Balışeyh'e kadar duble yapılmıştır.

İlde toplam karayolu uzunluğu 1837 kilometredir. Bunun 204 kilometresi Devlet yolu , 104 km si bölünmüş yol (67 km. beton asfalt,124 km sathi,13 km toprak) 135 kilometresi İl yolu (124 km. sathi, 7 km. stabilize, 4 km toprak), 1502 kilometresi de köy yoludur. 154 köye ait 834 km. asfalt köy yolu mevcuttur. Köy yollarının % 56'sı asfaltdır. Köy yol ağının 587 km'si stabilize, 81 km'si tesviyedir.

İl'de T.C.D.D.'ye ait 5 istasyon bulunmaktadır. Demiryolu taşımacılığı M.K.E.K. ve TÜPRAŞ ürünlerini taşımada önemli rol üstlenmiştir. Irmak varyantı Karadeniz ile bağlantıyı sağlayan önemli bir istasyondur. Çerikli istasyonundan Çorum ve Yozgat yönüne yapılacak demiryolu bağlantıları ise kara ulaşımını rahatlatarak olup ülkemize katma değer sağlayacak önemli bir projedir. Kırıkkale ili trafiğine kayıtlı 11.366 adet otomobil, 513 adet otobüs, 1524 minibüs, 1.398 adet kamyon, 2081 kamyonet ve 6288 adet traktör mevcuttur.

²⁸⁵ ŞENOL, Dolunay., 3 Temmuz 1997 Tarihli Patlama ve Kırıkkale, Kırıkkale, 2000, s. 11.

3.2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Tablo 1: 22 Ekim 2000 tarihinde Yapılan Genel Nüfus Sayımına Göre Kırıkkale Nüfusu

İlin Toplam Nüfusu	:	383.508
Kentsel nüfus toplamı	:	285.294
a. İl Merkezi Nüfusu	:	205.078
b. İlçe Merkezleri Toplam Nüfusu	:	80.216
Kırsal Nüfus Toplamı	:	98.214
a. Belde nüfusları	:	53.865
b. Köy nüfusları	:	44.349

Kaynak: Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi. www.kirikkale.gov.tr

İlin yıllık nüfus artış hızı	:	%0 9,04
a- Şehirlerde	:	%0 15,89
b- Köylerde	:	%0 8,55
İlin nüfus yoğunluğu	:	82 kişi/km ²
İldeki erkek nüfus	:	196.430
İldeki kadın nüfus	:	187.078
İl nüfusunun %51.22'si erkek , %48.78'i kadındır.		

Kırıkkale 21 Haziran 1989 tarih ve 3578 sayılı yasa gereğince il olmuştur. Türkiye genelinde illerin nüfus büyüklüğü sıralamasında 50'nci, İl Merkezleri nüfusuna göre ise 27'nci sırada yer alır. Kırıkkale 8 İlçesi, 171 Köyü ve 18 beldesi ile tipik bir İç Anadolu İlidir. Kırıkkale'de toplam 27 belediye teşkilatı mevcut olup bunlardan 1'i İl Merkezi Belediyesi, 8 adeti ilçe Belediyesi 18 adeti ise Kasaba belediyesidir.

Tablo 2: Kırıkkale İdari Durum Tablosu

İLÇELERİN ADI	BELEDİYE SAYISI	KÖY SAYISI
Merkez İlçe	6	7
Bahşılı	2	4
Balışeyh	3	26
Çelebi	1	13
Delice	4	38
Karakeçili	1	2
Keskin	4	52
Sulakyurt	3	24
Yahşihan	3	5
TOPLAM	27	171

12 hanelik Kırıkköyü arazisi üzerinde kurulan kent, 1941'de Belediye, 1944 yılında İlçe olmuştur. 21 .06.1989 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 3578 sayılı

kanun ile il statüsü kazanan Kırıkkale'ye Keskin, Delice ve Sulakyurt İlçeleri bağlanmıştır. 1990 yılında 3644 Sayılı Kanunla Balışeyh, Çelebi ve Karakeçili Bucakları ile Bahşili ve Yahşihan Beldeleri İlçe statüsüne yükseltilerek Kırıkkale'ye bağlanmış, böylece İlçe sayısı 8'e ulaşmıştır.

3.3. İŞ HAYATI, SOSYAL GÜVENLİK VE SAĞLIK

Kırıkkale bir sanayi şehridir. İl'de ekonomik değeri olan 44 tesis bulunmaktadır. **M.K.E.K. Fabrikaları ile TÜPRAŞ Rafinerisi** ilin ekonomik yapısına canlılık kazandırmaktadır. 1993 yılında alınan bir karar ile anonim şirket statüsüne dönüştürülen **M.K.E.K.** tesislerinde **3651 kişi**, özelleştirme kapsamına alınan ve **ERDEMİR'e bağlanan ÇELBOR A.Ş.'de 101 kişi**, **TÜPRAŞ Rafinerisinde 983 kişi**, Akaryakıt ve LPG dolum tesislerinde **289 kişi**, **Barmek-Gama Mobil Enerji Santralinde** ise **114 kişi** istihdam edilmiştir²⁸⁶.

Aktif nüfusun % 51,2'si tarım sektöründe, % 10,4'ü sanayi sektöründe, % 38,4'ü hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında çalışan personel sayısı toplamı 21.200'dür. Bunlardan 12.434'ü memur, 1.628'i sözleşmeli, 5.420'si daimi işçi, 1.718'i ise geçici işçidir.

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ildeki işsiz sayısı 17.403'dür. Buna göre Kırıkkale'deki işsizlik oranı % 13,1'dir. Bu oran erkek nüfusta % 15 iken kadın nüfusta % 8,7'dir. İşsizlik oranı ilçe merkezlerinde il merkezinden daha yüksektir. İl merkezinde % 21 olan işsizlik oranı, ilçe merkezlerinde % 32,1'dir. Köylerde ise bu oran % 0,9'dur.

İşsiz nüfusun büyük çoğunluğunu genç nüfus oluşturmaktadır. İşsiz nüfusun % 65'i 30 yaşından küçüktür. Türkiye İş Kurumuna müracaat edenlerin sayısı 2004 yılı sonu itibariyle 2886'dır. Kurum tarafından 2004 yılı içinde 106 kişi işe yerleştirilmiştir. İl'de sosyal güvenlik kurumları kapsamındaki çalışanların sayısı 51056, emekli, malül ve yaşlılık aylığı alan pasif sigortalı sayısı ise 41.604'dür.

²⁸⁶ AKSAL, Zühtü ve diğerleri., a.g.e. s. 36-37.

Tablo 3: Kırıkkale İlinde Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bağlı Çalışanların Dağılımı

Sosyal Güvenlik Kurumları	Aktif Sigortalı (Fiilen Çalışan Sayısı)	Pasif Sigortalı (Emekli+Malül+Yaşlı)	Bakmakla Yükümlü Olunan
BAĞ-KUR	17.394	6860	26.902
SSK	18316	24422	119.170
EMEKLİ SANDIĞI	15346	10322	44.628
TOPLAM	51056	41604	190.700

Kaynak: Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi. www.kirikkale.gov.tr

Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne 2004 yılında Korunmaya muhtaç 14 çocuk için başvuru yapılmış olup bunlardan 6 kişi çeşitli kuruluşlara yerleştirilmiştir.

2004 yılında Kırıkkale’de 3816 Sayılı Kanun kapsamında 26279 kişiye Yeşil Kart verilmiş, ayrıca 3294 Sayılı Kanun kapsamında fakir vatandaşlarımız Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla periyodik sağlık, gıda ve yakacak yardımı imkanına kavuşturulmuştur.

SAĞLIK

İl merkezinde Yüksek İhtisas Hastanesi, Kadın-Doğum ve Çocuk Hastanesi, Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma- Uygulama Hastanesi ve S.S.K. Hastanesi bulunmaktadır. İlçelerde Keskin, Delice, Sulakyurt ve Karakeçili’de birer Devlet Hastanesi, Balışeyh’te ise Sağlık Merkezi mevcuttur.

İl’de 43 adet Sağlık Ocağı, 36 adet Sağlık Evi, 1 adet Halk Sağlığı Laboratuvarı, 2 adet Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlama Merkezi, 7 adet Acil Yardım İstasyonu ve 1 adet Verem Savaş Dispanseri bulunmaktadır.

İldeki Sağlık Kurumlarında 211 uzman doktor, 118 asistan doktor, 220 pratisyen hekim olmak üzere 549 hekim bulunmaktadır. Türkiye’de 820 kişiye 1 hekim düşerken Kırıkkale’de 649 kişiye 1 hekim düşmektedir. İlde 47 adet diş hekimi, 624 sağlık memur ve teknisyeni, 217 ebe, 384 hemşire görev yapmaktadır. İl’de çeşitli kuruluşlara ait toplam 52 adet ambulans mevcuttur.

Sağlık kuruluşlarında toplam 975 adet hasta yatağı mevcuttur. Türkiye’de 388 kişiye 1 hasta yatağı düşerken Kırıkkale’de 393 kişiye 1 yatak düşmektedir. Sağlık kuruluşları itibari ile yatak kapasiteleri dağılımı aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 4: Kırıkkale İlindeki Hastaneler ve Yatak Kapasitelerinin Dağılımı

İLDEKİ HASTANELER	YATAK KAPASİTESİ
K.Ü. Arşt. Ve Uyg. Hastanesi	110
Yüksek İhtisas Hastanesi	300
Kadın –Doğ.ve Çocuk Hast.	200
Keskin Devlet Hastanesi	50
Sulakyurt Devlet Hastanesi	30
Delice Devlet Hastanesi	25
Karakeçili Devlet Hastanesi	25
SSK Kırıkkale Hastanesi	220
TOPLAM	960

3.4. EKONOMİK DURUM

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Kırıkkale 51. sırada ve 2. derecede gelişmişlik grubunda yer almaktadır. Genel olarak ilde özel sektör yatırımlarının azlığı dikkat çekmektedir. İl merkezindeki kamu tesisleri kent merkezine sanayi şehri görünümü kazandırırken, İlçelerde tarımsal ağırlıklı bir ekonomik yapı hakimdir.

DPT tarafından 2003 yılında yapılan İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Kırıkkale 33. sırada yer almaktadır. Cumhuriyet döneminde kamu ağırlıklı sanayinin kurulması ile gelişen Kırıkkale, bu özelliğini halen korumaktadır. M.K.E.K. Fabrikaları ile TÜPRAŞ Rafinerisi İlin ekonomik yapısına canlılık kazandırmaktadır. İldeki İmalat Sanayi; savunma, metal ve petro kimya gibi kamuya dayalı gelişen yan sanayinde yoğunlaşırken, tarım makinaları, ağaç ve mobilya, gıda ve yem, tekstil, toprak ve pvc işleri son yıllarda gelişen sektörlerdir. M.K.E.K. tesislerinde 3.592 kişi, özelleştirme kapsamına alınan Erdemir-ÇELBOR A.Ş.'de 101 kişi, TÜPRAŞ Rafinerisinde ise 983 kişi istihdam edilmektedir.

Ülkemiz savunma sanayisinin bel kemiğini oluşturan ve stratejik öneme haiz Kırıkkale’de faaliyet gösteren M.K.E.K. birimleri şunlardır :

Tablo 5: Kırıkkale İlindeki M.K.E.K. Birimleri ve Bu Birimlerde Çalışanların Dağılımı

	Nitroselüloz Fabrikası Müdürlüğü	Silah Fab. Müd.	Pirinç Fab. Müd.	Ağır Silah ve Çelik Fab. Müd.	Mühimmat Fabrikası Müd.	MKE Bölge Müd.	Hurda İşlet. Müd.	GENEL TOPLAM
Daimi İşçi	150	498	256	309	1115	103	43	2474
Geçici İşçi	0	0	0	0	0	0	0	0
Sözleşmeli	104	129	90	113	291	137	88	952
Memur	13	12	12	15	26	12	5	95
Toplam	267	639	358	437	1432	252	136	3521

Kaynak: Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi. www.kirikkale.gov.tr

İl Merkezinde sanayici esnafının yerleştiği modern ve düzenli bir mekan yoktur. Bu düzensizliği gidermek için Yahşihan İlçesinde kurulan 376 iş merkezinin bulunduğu Küçük Sanayi Sitesi, İlin ekonomik yapısında önemli yer tutmaktadır. Ayrıca Keskin ilçesinde 100 işyerinden oluşacak bir Küçük Sanayi Sitesi yapımı yatırım programına alınmıştır. Orta ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarında 7.000'e yakın işçi istihdam edilmektedir.

84 parselden oluşan Organize Sanayi Bölgesinin alt yapı çalışmaları bitirilmiştir. OSB' nin dolarak fabrikaların faaliyete geçmesi ile 3.000 ila 5.000 kişiye yeni istihdam alanları yaratılmış olacaktır. Şu anda Kırıkkale OSB'de 12 adet üretime geçen tesis mevcut olup 2 tesiste üretime açılacak seviyeye ulaşmış bulunmaktadır.

Küçük Sanayi Sitesi ile Organize Sanayi Bölgesinin Kırıkkale Üniversitesine çok yakın olması nedeni ile bilimsel danışmanlık hizmetlerinin yapılması ekonomik büyümeye önemli katkı sağlayacaktır.

Keskin – Cankurtaran Mevkiinde projesi kabul edilen 2. Organize Sanayi Bölgesi alt yapı çalışmalarına kısa sürede başlanılacaktır. Kırıkkale 21.yüzyılda Devlet ve özel sektör yatırımları için cazip sanayi merkezi haline gelecektir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamında bulunan İl'de yapılacak yatırımlar için % 100 oranında yatırım indirimi uygulanmakta olup ayrıca Organize Sanayi Bölgesine yatırım yapacak olan müteşebbisler, 5084 sayılı kanunla getirilen ücretsiz

arsa tahsisi imkanlarından yararlanılarak 74 parsel arazinin 68 parseli tahsis edilmiştir.

İl'de 212 adet kooperatif mevcut olup, bunun 118 adeti konut yapı kooperatifidir. İl'de 136 A.Ş. ve 1178 adet Limited Şirket mevcuttur. Ticaret ve Sanayi Odasına 471 gerçek, 1741 tüzel olmak üzere 2.212 kişi kayıtlı bulunmaktadır. TESK'e kayıtlı 11.451 faal üye mevcuttur.

Turizm faaliyet ve gelirleri yönünden fazlaca bir potansiyele haiz olmayan Kırıkkale'de "Kızılırmak Yeşil Vadi Projesi" adıyla bir taslak proje geliştirilmiştir. Kapulukaya Barajından, Kızılırmak Vadisi boyunca 24 km. uzunluğundaki bir alanı kapsayan bu proje 21. Yüzyılın önemli ekolojik projesidir.

2003 yılı Bütçe Gelirleri tahakkuku 209,8 trilyon TL olup bütçe tahsilatı ise 188,9 trilyon TL'dir. İl'deki 13.134 vergi mükellefi vergisini zamanında ve düzenli ödemektedir. Toplam kamu harcamaları 161,3 trilyon TL olup harcama karşılama oranı % 119'dur.

D.İ.E. 2001 yılı verilerine göre Kırıkkale'de kişi başına düşen Milli Gelir 2.725 \$'dır. Bu özelliği ile Kırıkkale Türkiye sıralamasında 10. sırada yer almaktadır.

TARIM

Kırıkkale'nin ekonomik yapısında tarım, önemli bir geçim kaynağıdır. Aktif nüfusun % 51,2 si tarımla uğraşmaktadır. İldeki tarıma elverişli arazi 306.506 hektar olup il yüzölçümünün % 66,2'sini teşkil etmektedir. Tarım arazilerinin % 95,8'i tarla arazisi olarak kullanılmaktadır. Sulanabilme imkanına sahip olan tarım arazisi miktarı 38.399 hektardır.

Genel olarak il topraklarında hububat üretimi yaygındır. Bunun yanısıra baklagiller ve endüstriyel bitki üretimi de yaygınlaşmaya başlamıştır. Yörede kavun, karpuz ve üzüm üretimi de önemlidir. Bunlara ilişkin ekim alanı, üretim ve verim durumları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 6: Kırıkkale İline Ait 2004 Yılı Tarımsal Üretim

Ürün Cinsi	Ekim Alanı (Da)	Üretim (Ton/yıl)	Verim (Da/Kg)
Buğday	1.431.500	257.584	180
Arpa	417.570	82.150	197
Yeşil Mercimek	12.390	643	52
Nohut	35.650	2.459	69
Kuru Fasulye	6.680	561	84
Ayçiçeği	82.550	4.003	48
Şeker Pancarı	15.300	65.925	4.309
Karpuz	15.992	31.440	1.966
Kavun	17.782	35.148	1.977
Üzüm	25.110	9.263	368

Tarım sektöründe verimi artırmaya yönelik örnek çalışmaların yanı sıra sulu tarıma geçişi sağlayacak gölet ve baraj yapımlarının etütleri hızlandırılmış, ilde tarımsal sulamaya önem verilerek, Balışeyh- Akçakavak, Sulakyurt ve Kızılırmak - Hamzalı Barajları ile Keskin Ceritmüminli Göletinin etüdü yaptırılmış, projelendirme çalışmaları devam etmektedir. Hasandede ve Keskin-Cinali Göletlerinin yapımına başlanılmıştır.

İlde 2004 yılında tahakkuk eden 23,5 trilyon TL'lik doğrudan gelir desteği kapsamında 23.5 Trilyon TL prim ödemesi yapılmıştır. TMO tarafından 2003 yılında 17.538 ton hububat alımı yapılmış ve çiftçilere 5,7 trilyon TL ödenmiştir. Pancar üreticilerinden alınan 43.338 ton şeker pancarı için 3,9 trilyon TL ödeme yapılmıştır.

İl Özel İdaresinin desteğiyle 2004 yılında 5105 adet bağ çubuğu ve 6358 adet meyve fidanı alınıp çiftçilere dağıtılmıştır.

İldeki ağaçlandırma çalışmalarını hızlandırmak amacıyla Özel İdarece Kırıkköyünde tesis edilen fidanlıkta ise 500.000 adet/yıl meşe fidanı üretilmesi planlanmıştır. Çevre ve Orman Müdürlüğünce 580 ha alanda erozyon ve ağaçlandırma tesisi, 1675 hektar alanda ise bakım çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda Orman işletme ve ağaçlandırma şefliklerince 2003 yılında toplam 660.000 adet fidan dikilmiştir.

HAYVANCILIK

İl'de süt hayvancılığı ve süt ürünlerini geliştirmek amacıyla Kırıkkale Merkez, Balışeyh, Delice, Keskin ve Karakeçili'de süt toplama merkezleri kurulmuştur.

Hayvancılığı geliştirmek amacıyla ilde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile Yerel-Bir tarafından gebe süt düvesi ve koyun dağıtımı ile arı kovanı, civciv ve hindi palazı verilerek üretici hale getirilmektedir. Bu kapsamda 2003 yılında YEREL-BİR tarafından Merkez ilçe Köylerinde 90 adet süt ineği, 2700 adet hindi dağıtılmış, 1 aileye örnek sera yapımı gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında Sulakyurt ilçesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifine 200 adet süt ineği verilmiştir.

İl'deki hayvan varlığı ve hayvansal ürün durumu tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 7: 2004 Yılında Kırıkkale' deki Hayvan Varlığı

HAYVAN TÜRÜ	SAYISI
Sığır	35262
Koyun	74550
Kıl Keçi	9396
Tiftik Keçisi	3247
Tavuk	165335
Arı Kovanı Sayısı	9324

Tablo 8: Kırıkkale İlinde Üretilen Hayvansal Ürünler ve Miktarları

HAYVANSAL ÜRÜNLER	ÜRETİM (Ton/yıl)
Süt	22.589
Bal	133.900
Yapağı	76,5
Tiftik	3,4
Yumurta (Adet/yıl)	21.825

İLİN ÖZEL SEKTÖR DURUMU

Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı olan toplam **2451** işyerinin **1104'ü** ticaret, **3** otel, **28** lokanta gibi alanlarda, 994'ü Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişi Hizmetleri, **353'ü** İmalat Sektörü alanında faaliyet göstermektedir. Çalışan işçi sayısı **3640** kişidir. Çalışan kişilerin tahmini aylık gelirleri asgari ücrettir.

Özel sektörün imalat ağırlığı, **Metal, Tarım Alet ve Makineleri, Ağaç İşleri, MKE ve TÜPRAŞ yan sanayiden** oluşmaktadır. Bu işletmelerin kapasite kullanım oranlarının **TÜRKİYE** ortalamasından düşüktür ve özellikle pazarlama ve finansman sorunları görülmektedir. İl'de bulunan özel sektörlerden otomotiv yedek parçası, direksiyon elemanları imalatı ve tarım aletleri ile askeri ekipmanları imal eden firmaların yıllık kapasitelerinin **% 10'u Pakistan, İran, Almanya, Arnavutluk, Eritre** mobilya ve modüler mobilya imal eden firmaların yıllık

kapasitelerinin % 10'u Fransa, İtalya, İsviçre, Hollanda, Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail ve Irak ülkelerine ihraç edilmekte olup, Yıllık 1.500.000 Amerikan Doları gelir elde edilmektedir. TÜPRAŞ'ın Kırıkkale'de bulunması nedeniyle ilde petrol ve petrol ürünleri, tarım alet ve makineleri, otomotiv yedek parça imalatı, askeri ekipmanlar, silah sanayi, çelik kapı imalatı, ev ve büro mobilya üretimi ile kırsal alanların ekilir olması nedeniyle un ve unlu mamuller imalat yatırımlarına uygundur.

3.5. ASAYİŞ VE GÜVENLİK DURUMU

Kırıkkale' nin asayiş ve güvenlik durumuna ilişkin 2004 yılına ait veriler aşağıdaki şekildedir

Tablo 9: Kırıkkale İlindeki Asayişe Müessir (Şahsa Karşı İşlenen Suçlar) Olayların Dağılımı (Emniyet +Jandarma)

OLAY TÜRÜ	Jand.	Emn.	TOPLAM
ŞAHSA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR			
Öldürme	48	11	59
Öldürmeye Teşebbüs	3	2	5
Irza geçme	1	7	8
Meskene saldırı (Mesken masuniyetini ihlal)	8	14	22
Kolluk kuvvetlerine hakaret-Mukavemet-Darp	11	32	43
Diğer devlet memurlarına mukavemet-darp	4	21	25
6136 Sayılı Kanuna Muhalefet	22	21	43
Kız ve Kadın Kaçırma	5	25	30
Darp	245	215	460
Yaralama (Kasten)	57	129	186
Yaralama (Kazaen)	167	12	179
Kumar	6	12	18
Tehdit	70	21	91
Hakaret ve sövme	29	19	48
Müstehcen hareketler	0	16	16
Irza tasaddi	0	1	1
Evlenme vadi ile kızlık bozma	2	0	2
Rüşvet	0	1	1
Fuğuşa teşvik, kadın ticareti ve aracılık	1	1	2
Meskun mahalde silah atmak	14	92	106
İntihara teşebbüs	12	27	39
İntihar	4	3	7
Çocuk kaçırma	0	0	0
Aile fertlerine kötü muameleler	23	51	74
Şahsa karşı işlenen tasnif dışı suçlar	40	192	232
TOPLAM	772	925	1697

Tablo 10: Kırıkkale İlindeki Asayişe Müessir (Mala Karşı İşlenen Suçlar) Olayların Dağılımı (Emniyet +Jandarma)

OLAY TÜRÜ	Jand.	Emn.	TOPLAM
B. MALA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR			
Hayvan hırsızlığı	6	3	9
Diğer hırsızlıklar (Ev-İşyeri-Oto-R.Kur.Krl.-Kapk.)	76	230	306
Kazaen yangın (araç, bina, tesis)	18	6	24
Orman Yangını (Kasten)	0	6	6
Mala zarar vermek	46	0	46
Su Ürünleri Kanununa Muhalefet	19	0	19
Kara avcılık kanununa muhalefet	6	0	6
Mala karşı işlenen tasnif dışı suçlar	168	27	195
Çevre Suçları	154	0	154
Gasp	2	9	11
Kapkaç	0	10	10
Yankesicilik	0	0	0
Zorla Çek Senet Tahsili	0	0	0
Dolandırıcılık	25	0	25
TOPLAM	520	291	811

Kaynak : Kırıkkale İl Jandarma Komutanlığı 2004 Yılı Brifingi

Tablo 11: Kırıkkale İlindeki Kaçakçılık Olaylarının Dağılımı (Emniyet+Jandarma)

OLAY TÜRÜ			TOPLAM
	Jandarma	Emniyet	
Uyuşturucu Madde	3	12	15
Silah ve mühimmat kaçakçılığı	2	4	6
Sahte para	2	5	7
Kül. ve tab. var. Kaçakçılığı	3	6	9
Naylon fatura	0	1	1
Kıymetli Evrak Sahteciliği	0	4	4
Gümrük Kaçakçılığı	1	16	17
Markalar K. Muh.	0	2	2
Yasa Dışı Ekim	8	0	8
TOPLAM	19	50	69

Kaynak : Kırıkkale İl Jandarma Komutanlığı 2004 Yılı Brifingi

Tablo 12: Kırıkkale İlinde Devlete Yönelik Hadiselerin Dağılımı

OLAY TÜRÜ	KANUNİ		KANUNSUZ	
	Jandarma	Emniyet	Jandarma	Emniyet
Atatürk İlke ve İnk.Muhalefet	-	-	-	-
Türk Bayrağı Kanununa Muhal.	1	-	-	-
Devlet Büyüklerine Hakaret	-	-	-	-
Laikliğe aykırı hareket	-	-	-	-
Topl.Göst.Yür.Kanununa Muhal.	7	18	-	3
İşgal	-	-	-	-
Boykot	-	-	-	-
Grev	-	-	-	-
Lokavt	-	-	-	-
Yasak Yayın	-	-	-	-
TOPLAM	8	18	-	3

Kaynak : Kırıkkale İl Jandarma Komutanlığı 2004 Yılı Brifingi

3.6. KÜLTÜREL YAPI

SOSYAL YAŞANTI

Kırıkkale **XI. yüzyıl'dan** itibaren fethedilerek yoğun Türk nüfusunun yerleşimine sahne olmuştur. Bu nedenle il, ilçe, kasaba ve köylerde Türk gelenekleri yaşanmaktadır.

Kırıkkale Üniversitesi ilin sosyal ve ekonomik yaşantısına olumlu katkılar sağlamaktadır. İlin bir Cumhuriyet şehri olması nedeniyle **M.K.E.K.'nin** halkın sosyal yaşantısında çok olumlu etkileri olmuştur²⁸⁷.

KENTLEŞME VE KONUT

Kırıkkale bir Cumhuriyet şehridir. M.K.E.K. Fabrikalarının kurulması ve faaliyete başlaması ile şehrin temeli atılmış ve ilk düzenli yerleşim MKE lojmanlarının yapımı ile başlamıştır. Özel konutların yerleşimi ise planlı ve düzenli şekilde gelişmemiştir. Kırıkkale şehir merkezinde, 1960 yılından sonra düzenli bir

²⁸⁷ ŞENOL, Dolunay., a.g.e. s. 7.

yapılaşma ve yerleşim başlatılmıştır. 1985'den sonra yapı kooperatiflerinin oluşturduğu alanlarda modern binalar inşa edilmiştir. Toplu konut alanlarında kooperatif tipi yapılaşma hakimdir²⁸⁸.

Acil Eylem Planı kapsamındaki konut açığı bulunan iller arasında yer alan Kırıkkale'de, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından Keskin'de 192 adet, Balışeyh'te 144 adet ve Yahşihan'da ise 358 adet toplu konut yapımına 2004 yılında başlanmış, Bahşili'de ise 176 adet toplu konut yapımına 2005 yılında başlanmıştır. İl merkezine hitap edecek şekilde 2-3 bin adet konut yapılması yönünde etüd çalışmaları yürütülmektedir.

İlçe, kasaba ve köy evleri genelde tek katlı kerpiç ve betonarme evlerdir. Yöre 1. derecede deprem kuşağında olduğundan yüksek katlı binalar oldukça azdır. İlçelerde de son yıllarda modern binalar yapılmaya başlanılmıştır.

EĞİTİM

Kırıkkale eğitim - öğretim yönünden iyi bir düzeye ulaşmıştır. **2000 Yılı genel nüfus sayımı** tespitlerine göre ülke genelinde okur yazarlık oranı % 80 iken Kırıkkale'de % 89.13'tür. Bu oran **erkeklerde % 95.12, kadınlarda % 82,87**'dir.

Tablo 13: Kırıkkale İli 2003 - 2004 Öğretim Yılı İstatistikî Bilgileri²⁸⁹

OKUL TÜRÜ	OKUL SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	DERSLİK SAYISI*
Okul öncesi	73	1914	83	11
İlköğretim Okulları	141	43.308	2085	1569
Liseler	49	15698	1121	542
Genel Toplam	263	60.920	3289	2122

İl'de 107 köy okulundan 29 merkezi okula 2182 öğrenci taşınmalı olarak eğitim görmektedir. İl Merkezinde ilköğretim okulu sınıflarında öğrenci yoğunluğu 34, İl genelinde ise 29 kişidir. Bu sayının azaltılması için merkezde yeni okul ve ek dersliklerin yapılması çalışmalarına ağırlık verilmiştir. 1997-2004 döneminde 63

²⁸⁸ AKSAL, Zühtü ve diğerleri., a.g.e. s. 29.

²⁸⁹ Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.gov.tr / 2005

okul binasına 830 adet derslik yaptırılmıştır. İnşaatı devam eden 4 okulumuzdaki 64 derslik tamamlandığında toplam 798 yeni derslik kazanmış olacağız²⁹⁰.

İl'e yeni kazandırılan okullardan; Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Lisesi, 6 adet Süper Lise, Anadolu Teknik Lisesi, Anadolu Turizm ve Otelcilik, Anadolu Ticaret Meslek Lisesi, Anadolu İletişim Meslek Lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, 4 adet Çok Programlı Lise eğitim-öğretimde kalite ve çeşitliliği artırmıştır²⁹¹.

Yaygın eğitim faaliyetlerine önem verilerek 2004-2005 öğretim yılı içerisinde 298 kurs açılmış ve 4115 öğrencinin katılımı sağlanmıştır. Kırıkkale ve Keskin'deki Mesleki Eğitim Merkezlerinde ise 931 kişi eğitilerek meslek sahibi yapılmıştır.

İl'de okulöncesi nüfusun okullaşma oranı **%13**, ilköğretim okullaşma oranı **%98**, lise ve dengi okullaşma oranı ise **%73'dir**.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ

Kırıkkale Üniversitesi 1992 yılında kurulmuştur. Üniversite kısa zamanda önemli gelişmeler göstererek şu anda; 8 Fakülte, 1 Yüksek Okul, 2 Meslek Yüksek Okulu, 3 Enstitü ve 4 araştırma merkezi ile hizmet vermektedir. 812 öğretim üye ve görevlisi ve 12.549 öğrenci sayısı ile büyük üniversite olma gayreti içerisinde. Üniversitenin 512 idari personeli mevcuttur. 2010 yılında 20 bin öğrenci kapasitesine ulaşacak olan Üniversite, ilin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını daha da geliştirecektir.

²⁹⁰ Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.meb.gov.tr / 2005

²⁹¹ Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.meb.gov.tr / 2005

Tablo 14: Kırıkkale Üniversitesi' ne Bağlı Fakülte Ve Yüksek Okullar ve Öğrenci Sayılarının Dağılımı (2003 – 2004)²⁹²

FAKÜLTE / YÜKSEK OKUL ADI	AKADEMİK PERSONEL	ÖĞRENCİ SAYISI
Fen – Edebiyat Fakültesi	194	2452
Mühendislik Fakültesi	65	1484
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	72	1831
Hukuk Fakültesi	43	251
Eğitim Fakültesi	33	1110
Tıp Fakültesi	223	185
Veteriner Fakültesi	42	165
Diş Hekimliği Fakültesi	12	0
Kırıkkale Meslek Yüksek Okulu	51	3879
Keskin Meslek Yüksek Okulu	9	349
Beden Eğitimi Yüksek Okulu	3	453
Fen Bilimleri Enstitüsü	0	180
Sosyal Bilimler Enstitüsü	0	202
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	0	8
Rektörlük	65	0
TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	812	12.549

Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı olarak Kırıkkale ve Keskin'de toplam 2310 öğrenci kapasiteli 2 yurt mevcuttur. Kırıkkale Yurdu'nda 1.948 öğrenci, Keskin'deki yurttan ise 362 öğrenci barınmaktadır.

KÜLTÜR DURUMU

İl, ilçe ve belde seviyelerinde yılda 20'den fazla kültür etkinliği düzenlenmektedir. Bu etkinlikler birlik ve beraberlik duygusu ile kardeşlik duygularının pekişmesini sağlamaktadır. Ayrıca Kültür Bakanlığı, Üniversite veya muhtelif kurumlarla sağlanan işbirliği ile bir çok etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

²⁹² Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi, www.kirikkale.gov.tr / 2005

Türk Dünyası Şöleni, Hasandede Kültür Şenliği, Hıdırellez Bahar Şenlikleri, Nevruz Kutlamaları, Koçubaba Kültür Şenliği, Sulakyurt Karpuz Şenlikleri, Ahi Kültür Şenliği, Balışeyh Türkmen Şöleni, Karakeçili Kültür Şenlikleri²⁹³ ile Kırıkkale Üniversitesi tarafından organize edilen sanat etkinliklerine uluslararası düzeyde katılımlar olmaktadır.

Kırıkkale ve ilçelerinde toplam 446 tane dernek bulunmaktadır. Bu dernekler amaçlarına göre basın yayın, çevre, dostluk, camii, güzel sanatlar, ilmi, imar, insan hakları, kültürel, okul, sağlık, soydaş, spor, THK, kızılai, yeşilay, yardımlaşma ve ziraat olarak sınıflandırılabilirler.

İl'de günlük yayın yapan 12 gazete bulunmaktadır. 6 yerel radyo yayını mevcuttur. Yerel TV yayını yoktur.

²⁹³ ŞENOL, Dolunay., a.g.e. s.7

IV. BÖLÜM

CEZAEVİNDE YAPILAN ARAŞTIRMANIN VERİLERİNİN ANALİZİ

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Toplumların sosyo-kültürel yapısının suç üzerindeki etkisi bu tezin ana konusunu oluşturmaktadır. Kırıkkale ili sınırları dahilinde bulunana cezaevlerindeki suçlular üzerinde yaptığımız saha araştırmasıyla, konuyu empirik olarak araştırmış bulunuyoruz.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

İnsanların toplum içerisinde yaşadığı ve bir çok özelliğinin toplumsal yaşamda sosyal ve kültürel öğelere göre şekillendiği düşünüldüğünde insanın çoğu davranış ve fiillerinin kaynağının içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede toplumdaki suç olaylarında bireyin üyesi olduğu toplumun sosyo-kültürel yapı özelliklerinin etkisi olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmamızın amacı sosyo-kültürel yapının suç üzerindeki etkisi ve bu etkinin derecesini incelemektir.

4.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırmanın yöntemi tanımlayıcı-betimleyici yöntemdir. Kuramsal kısımda kabul edilen ilkelerden hareketle, varsayımlar oluşturulup bu varsayımları test etmek üzere anket tekniği uygulanarak, veriler toplanmıştır. Anket formu toplam 54 sorudan oluşmakta olup, Adalet Bakanlığı' nıdan izin alınmasını müteakip cezaevi savcılarının da yardımları ile 10 günde uygulanmıştır. Verilerin toplanmasında, deneklerin kendileri tarafından anket formunun doldurulması yolu izlenmiştir. Anket soruların sonucusu katılımcıların fazladan belirtmek istedikleri görüşlere ayrılmış ve bu görüşler not edilerek değerlendirme esnasında göz önünde bulundurulmuştur. Anket formunda yer alan sorular üç temel başlık altında toplanabilir. Bunlar:

- Bireylerin kişisel ve demografik bilgilerini içeren sorular (yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslek, yerleşim, vb.)

- Bireylerin işledikleri suçla ilgili sorular. (suç türü, suçun öncesi, suç anı ve sonrası, neden işlendiği, suç mağdurları ve özellikleri, vb.)

- Cezaevinden çıktıktan sonrasına dair sorular (beklentiler, korkular)

Son aşamada ise araştırma verileri "SPSS For Windows" paket programı kullanılarak analiz edilmiş, elde edilen bulgular çerçevesinde varsayımlar test edilip sonuçlara ulaşılmıştır.

4.3.1. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, Kırıkkale ili sınırları içerisinde bulunan cezaevlerinde işledikleri suçlardan dolayı hüküm giyen suçlulardan oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise 170 hükümlüdür. Örneklemi oluşturan hükümlüler, Kırıkkale ilindeki cezaevlerinde tutuklu bulunan tüm mahkumların % 81' ini oluşturmaktadır. Eldeki son bilgilere göre Kırıkkale ilindeki cezaevlerindeki toplam tutuklu ve hükümlünün sadece % 5'i kadındır.

4.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

4.4.1. Ana Varsayımlar

- 1- Toplumların sosyo-kültürel yapısı ile suç arasında bir ilişki vardır.
- 2- Eğitim seviyesi düşük ve ekonomik yönden alt tabakalara mensup kişiler suç işlemeye daha fazla meyillidir.

4.4.2. Alt Varsayımlar

- 1- Yaş değişkeni ile suç işleme oranları ve suç türleri arasında ilişki vardır.
- 2- Kişileri suça iten nedenlerin başında maddi sıkıntılar ve işsizlik gelmektedir.
- 3- Suçluların suç işledikleri yer ve ikamet ettikleri yer ile işlenen suç arasında ilişki vardır.
- 4- Kişilerin dini tutumları ile suç arasında bir ilişki vardır.
- 5- Alkol ve uyuşturucu kullanımının suç üzerinde etkisi vardır.

4.5. HÜKÜMLÜLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK / EKOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE SUÇUN SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİĞİ

Yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni hal, meslek, aile gibi değişkenlerin hem bireysel hemde makro ölçekteki analizlerde, suç değişkeni ile yüksek derecede ilişkili olduğu bilinmektedir. Demografik faktörler, suç işleyen ve suça maruz kalanlar açısından en etkili risk faktörleridir.

Bu bağlamda, suçun Hükümlülerin Sosyo-Demografik / Ekolojik Özellikleri Ve Suçun Sosyo-Demografik Niteliği başlığı altında: hükümlülerin demografik özellikleri frekans tabloları aracılığıyla verildikten sonra, suç-yaş, suç meslek, suç-öğrenim durumu, suç-medeni hal, suç-ikamet yeri, suç-aile ilişkisi ele alınmıştır.

4.5.1. Yaş ve Suç İlişkisi

Suç olgusunun incelenmesinde önemli faktörlerden biri de yaş faktörüdür. Çünkü suçluluk oranları ile yaş değişkenleri arasında yakın bir ilişki vardır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan hükümlülerin suç işleme yaş durumları şu şekildedir.

Tablo 15: Hükümlülerin Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş Grupları	Sayı	%	Geçerli %
18-25	41	24.1	25.5
26-30	26	15.3	16.1
31-35	22	12.9	13.7
36-40	27	15.9	16.8
41-50	31	18.2	19.3
51 +	14	8.2	8.7
Toplam	161	94.7	100.0
Cevapsız	9	5.3	
Toplam	170	100.0	

Örnekleme oluşturan hükümlülerin yaş dilimlerine göre dağılımı tablosu incelendiğinde, 18-25 yaşları arasındaki hükümlülerin oranı, diğer yaş dilimlerini oluşturan hükümlülerin oranından bariz şekilde yüksek çıkmıştır.

18 ile 25 yaşları arasında olanlar bir tarafa bırakıldığında diğer yaş dilemlerine dahil olan hükümlülerin ortalaması % 13.7 ile % 19.3 arasında değişirken 18-25 yaş dilimine dahil olanların oranının % 25.5 olduğu görülmüştür.

Tablo 16: Hükümlülerin Suç İşleme Yaş Gruplarının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Yaş Grupları	0-17	5	2.9	3.4
	18-25	47	27.6	31.8
	26-30	27	15.9	18.2
	31-35	16	9.4	10.8
	36-41	15	8.8	10.1
	42-50	30	17.6	20.3
	51 +	8	4.7	5.4
	Toplam	148	87.1	100.0
Cevapsız		22	12.9	
Toplam		170	100.0	

Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarına göre, 18 yaşın altında suç işleyenler ıslahevlerine konurlar. Ancak, aldıkları ceza süresi içinde 18 yaşını dolduranlar ıslahevlerinden cezaevlerine nakledilirler. Yukarıda ki tabloda 0-17 yaş grubuna dahil olanlarında bir grup oluşturması bu sebepten dolayıdır. % 3.4 oranındaki suçlu, suçu 18 yaşından önce işlemiştir. Ancak ıslahevinde iken 18 yaşını doldurmuşlar ve cezalarının geri kalanını çekmek üzere cezaevlerine konulmuşlardır. Bu açıklamadan sonra Tablo 16' ya bakıldığında 18-25 yaş grubuna dahil olan suçluların oranının (% 31.8), diğer yaş gruplarına dahil olan suçluların oranından önemli ölçüde yüksek olduğu görülmektedir. Bu yaş grubunu 42-50 yaş grubu (% 20.3) izlemektedir. 3. sırada ise, 26-30 yaş grubuna dahil olan suçlular gelmektedir. 51 ve üzeri yaş grubuna dahil suçluların oranı diğer yaş gruplarına göre oldukça düşük çıkmıştır. Eldeki veriler ışığında suçun, geç yaşlarda daha çok işlendiğini, diğer taraftan ileri yaşlarda daha az işlendiğini söyleyebiliriz.

Tablo 17' de ki bulgular, yaşları 18-25 yaş diliminde bulunan kişilerin (% 31.5) diğer yaş dilimlerine dahil olan kişilerden daha fazla suç işlediklerini göstermiştir. Yine bu yaş grubuna dahil olanların işledikleri suçlar incelendiğinde, % 46.7' si hırsızlık ve gasp suçlarından hüküm giymiş, hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 72.4' ü de 18-25 yaşları arasındaki kişiler tarafından işlenmiştir. Diğer taraftan en az suç işleyen yaş grubu ise 51 ve üzeri yaş dilimidir. 51 ve üzeri yaş diliminde suç işleme oranı % 6 civarındadır.

Yine Tablo 17 incelendiğinde işlenen suçların % 50' ye yakını ekonomik suçlar (hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, sahtecilik, zimmete para geçirme, kaçakçılık vb.) olarak gözükrken, %50' ye yakını da şiddet suçları (adam öldürmek, adam dövmek, yaralamak, kız kaçırmak, ırza geçmek vb.) oluşturmaktadır. Adam öldürme

suçunun en fazla 26-30 yaş dilimine dahil olan kişiler tarafından işlendiği görülmektedir.

Tablo 17: Yaş Gruplarına Göre İşlenen Suç Türlerinin Dağılımı

Yaş Grupları		Hangi suçtan dolayı tutuklandınız							Toplam
		Adam öldürmek	Adam Dövmek Yaralamak	Kaçakçılık	Hırsızlık Gasp	Kız kaçırmak İrıza geçmek Sarkıntılık	Dolandırıcılık Sahtecilik Zimmetine para geçirme	Emniyeti suistimal	
0-17	Sayı	3			2				5
	Satır	60.0%			40.0%				100.0%
18-25	Sayı	7	8	3	21	2	3	1	45
	Satır	15.6%	17.8%	6.7%	46.7%	4.4%	6.7%	2.2%	100.0%
26-30	Sayı	8	11		1	1	5		26
	Satır	30.8%	42.3%		3.8%	3.8%	19.2%		100.0%
31-35	Sayı		2	3	2		8	1	16
	Satır		12.5%	18.8%	12.5%		50.0%	6.3%	100.0%
36-41	Sayı	2	5		2	1	5		15
	Satır	13.3%	33.3%		13.3%	6.7%	33.3%		100.0%
42-50	Sayı	5	4	3	1	2	12	1	28
	Satır	17.9%	14.3%	10.7%	3.6%	7.1%	42.9%	3.6%	100.0%
51 +	Sayı	4	2			1	1		8
	Satır	50.0%	25.0%			12.5%	12.5%		100.0%
Toplam	Sayı	29	32	9	29	7	34	3	143
	Satır	20.3%	22.4%	6.3%	20.3%	4.9%	23.8%	2.1%	100.0%

İşlenen suç türleri ile yaş durumu arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Yani bazı suç türleri belirli yaş gruplarında yoğunlaşmaktadır. Bu da, belirli suç türlerinin yaş değişkenine göre farklılık gösterdiği anlamına gelmektedir.

Suçun bazı yaş gruplarında yoğunlaşmasının nedenlerini çözümlmek için; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıklama modelleri geliştirilmiştir. Biyolojik izah; insanların genellikle kuvvetli, aktif yaş grubuna denk düşen dönemlerde daha fazla suç işleyeceği varsayımına dayanırken, psikolojik yaklaşımlar da bireydeki ruhsal ve zihinsel değişmelerin meydana geldiği bazı yaş dönemlerine -özellikle kızgınlık, nefret, saldırganlık vb. duyguların daha ateşleyici olduğu- paralel olarak suçluluğun belirli yaş döneminde daha fazla yoğunlaşacağını varsaymaktadır. Yaş-suç ilişkisini açıklamada şehirleşme, sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel değerlerin etkinliğini öne çıkaran bakış açıları da, sosyolojik bir açıklama biçimini kullanmış olmaktadır.

Tablo 18: Hükümlülerin Yaşları İle İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumlarının Dağılımı

Yaş		Bu suçu işlediğiniz için pişman mısınız		Toplam
		Evet	Hayır	
18-25	Sayı	34	5	39
	Satır	87.2%	12.8%	100.0%
26-30	Sayı	19	7	26
	Satır	73.1%	26.9%	100.0%
31-35	Sayı	18	4	22
	Satır	81.8%	18.2%	100.0%
36-40	Sayı	20	6	26
	Satır	76.9%	23.1%	100.0%
41-50	Sayı	25	5	30
	Satır	83.3%	16.7%	100.0%
51 +	Sayı	11	2	13
	Satır	84.6%	15.4%	100.0%
Toplam	Sayı	127	29	156
	Satır	81.4%	18.6%	100.0%

Hükümlülerin yaşları ile işledikleri suçtan dolayı pişmanlık durumları da incelenmiş, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi, en fazla suç işleyen yaş grubu olan 18-25 yaş diliminde ki hükümlüler, işledikleri suçtan dolayı en fazla pişman olan grup olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yaş grubundaki hükümlülerin % 87.2' si işledikleri suçtan pişman olduklarını belirtmişlerdir. Bu oranı % 84.6' lık bir oranla 51 yaş ve üzerinde olanlar grubu izlemekte, 41-50 yaşları arasındaki suçluların da % 83.3' ü işledikleri suçtan dolayı pişman olmuşlardır. Bununla birlikte 26-30 yaş grubundaki hükümlüler işledikleri suçtan dolayı diğer yaş dilimlerine göre en az pişmanlık duyan yaş grubu olarak gözükmektedirler. Bu yaş grubunu oluşturan suçluların % 73.1' i işledikleri suçtan dolayı pişman olduklarını ifade ederken, % 26.9' pişman olmadıklarını dile getirmişlerdir.

4.5.2. Öğrenim Düzeyi ve Suç İlişkisi

Suç fenomeninin açıklanmasında, eğitim düzeyi önemli değişkenlerden birini oluşturmaktadır. Bireylerin toplumsal beklentilere uygun davranış sergilemelerinde veya toplumsal düzen paralelinde istenilen davranış değişikliğini gerçekleştirmede eğitim gerçeği oldukça önemlidir. Eğitim güçlü bir sosyalleştirme aracı olmanın yanı sıra, çağcıl değerleri bireye aktarmada, hümanist ve rasyonalist bir bakış açısını kazandırmada önemli bir görevi yerine getirmektedir. Özellikle, şiddet unsurlarını içinde barındıran geleneksel yapılarda veya gruplarda, eğitim faktörünün

bir toplumsal çözümler gibi fonksiyon icra ettiği görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda hükümlülerin ve anne-babalarının öğrenim durumlarına ait veriler görülmektedir.

Tablo 19: Hükümlülerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

		Sayı	%
Eğitim Durumu	<i>Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil</i>	12	7.1
	<i>İlkokul mezunu</i>	65	38.2
	<i>Ortaokul mezunu</i>	44	25.9
	<i>Lise veya dengi meslek okulu</i>	38	22.4
	<i>Üniversite/yüksek okul mezunu</i>	11	6.5
Toplam		170	100.0

Araştırma grubumuzda "ilkokul mezunu" olanların, oransal suç büyüklüğü % 38.2 ile dikkat çekicidir. Suç oranının büyüklüğü açısından ikinci sırayı, % 25.9 ile ortaokul mezunu olanlar almaktadır. Lise veya dengi meslek okulu mezunu olanlar 3. sırayı % 22.4' lük oranla alırken, Okuma-yaz bilip de ilkokul mezunu olmayanların oranı %7.1, Üniversite veya bir yüksek okul bitirmiş olanların oranı % 6.5' tir. Tablodan da anlaşılacağı gibi suç işleyenlerin yaklaşık olarak % 71'i, lise düzeyinden daha düşük öğrenim düzeyine sahiptir. Üniversite veya yüksek okul mezunları ise %6.5' lik oranla en az suç işleyen kesimi oluşturmaktadır. Dikkati çeken bir diğer nokta ise, eğitim seviyesi yükseldikçe suç işleme oranındaki azalmadır.

Hükümlülerin anne ve babalarının öğrenim durumları incelendiğinde; özellikle annelerinin % 44.7 gibi bir oranla, okuma yazma bilmedikleri, babalarının ise % 49.7 gibi bir oranla ilk okul mezunu olduğu görülmüştür. Bununla birlikte hükümlü ailelerinde lise ve dengi okul mezunu, annelerde % 5.9 ve babalarda % 2.9 gibi çok düşük oranlarda olup, üniversite veya yüksek okul mezunu her iki tabloda da en düşük orandadır. (Tablo 20 % 3.0, Tablo 21 %1.8). Genel olarak bakıldığında, hükümlü annelerinin % 90.6'sı, babalarının % 74.5'i ortaokul seviyesinden daha aşağıda bir eğitim seviyesine sahiptir.

Tablo 20 : Hükümlülerin Babalarının Öğrenim Durumlarının Dağılımı

		Sayı	%
Baba Eğitim Düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	13	7.6
	<i>Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil</i>	28	16.5
	<i>İlkokul mezunu</i>	84	49.4
	<i>Ortaokul mezunu</i>	29	17.1
	<i>Lise veya dengi okul mezunu</i>	10	5.9
	<i>Üniversite/yüksekokul mezunu</i>	5	2.9
	<i>Toplam</i>	169	99.4
Cevapsız		1	.6
Total		170	100.0

Tablo 21 : Hükümlülerin Annelerinin Öğrenim Durumlarının Dağılımı

		Sayı	%
Anne Eğitim Düzeyi	<i>Okur-yazar değil</i>	76	44.7
	<i>Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil</i>	27	15.9
	<i>İlkokul mezunu</i>	51	30.0
	<i>Ortaokul mezunu</i>	8	4.7
	<i>Lise veya dengi okul mezunu</i>	5	2.9
	<i>Üniversite/yüksekokul mezunu</i>	3	1.8
Toplam		170	100.0

Aşağıdaki tablo, mala yönelik suçların tüm öğrenim düzeylerinde yüksek olduğunu göstermektedir. İlkokul mezunu olanlar oransal büyüklük açısından, Emniyeti Suistimal suçu hariç tüm diğer suç türlerini en çok işleyen kesim olmuşlardır. Bir anlamda, tüm suç türleri en çok "İlkokul mezunu" kategorisinde yoğunlaşmaktadır.

Üniversite/yüksekokul mezunlarının daha çok, zimmete para geçirmek suçu ile icra iflas kanuna, muhalefet gibi servet suçları ile adam öldürme suçlarını işledikleri görülmüştür. Bununla birlikte üniversite mezunu hükümlüler arasında hırsızlık, gasp, ırza geçme, kız kaçırma ve sarkıntılık suçlarını işleyen yoktur. Uyuşturucu suçları da en fazla, düşük öğrenim düzeyine sahip olanlar veya okuma yazma bilmeyenler tarafından işlenmektedir. Her hangi bir okul bitiremeyenler sırasıyla en çok adam öldürme, uyuşturucu, gasp ve hırsızlık suçlarını işlemektedirler.

Tablo 22: Hükümlülerin Öğrenim Durumları İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı

Öğrenim Durumu		Hangi Suçtan Dolayı Tutuklandınız							Toplam
		Adam öldürmek	Adam dövme Yaralamak	Kaçak çlık	Hırsızlık Gasp	Kız kaçırmak Irza geç. Sarkıntılık	Dolandırıcılık, sahtecilik, zimmetine para geçirme,	Emniyeti suistimal	
Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	Sayı	3	3	1	4		1		12
	Satır	25.0%	25.0%	8.3%	33.3%		8.3%		100.0%
İlkokul mezunu	Sayı	9	13	3	17	5	14	2	63
	Satır	14.3%	20.6%	4.8%	27.0%	7.9%	22.2%	3.2%	100.0%
Ortaokul mezunu	Sayı	8	11	2	7	3	10		41
	Satır	19.5%	26.8%	4.9%	17.1%	7.3%	24.4%		100.0%
Lise veya dengi okulu	Sayı	8	7	2	7	2	11		37
	Satır	21.6%	18.9%	5.4%	18.9%	5.4%	29.7%		100.0%
Üniversite/ yüksek okul mezunu	Sayı	3	1	1			3	2	10
	Satır	30.0%	10.0%	10.0%			30.0%	20.0%	100.0%
Toplam	Sayı	31	35	9	35	10	39	4	163
	Satır	19.0%	21.5%	5.5%	21.5%	6.1%	23.9%	2.5%	100.0%

Hükümlülerin öğrenim durumları ile işledikleri suçtan dolayı pişmanlık durumlarını gösteren Tablo 23 incelendiğinde okur yazar ama ilk okul mezunu olmayanların % 91' inin, ilkokul mezunu olanların % 83' ünün, orta okul mezunlarının % 82' sinin, lise veya dengi meslek okulu mezunlarının % 79.4' ü, üniversite veya yüksek okul mezunlarının % 63.6' sı işledikleri suçtan dolayı pişman olduklarını belirtmişlerdir. Elde edilen verilerde dikkati çeken nokta eğitim seviyesi ile pişmanlık arasında ters yönlü bir ilişkinin gözükmesidir. Yani eğitim seviyesi yükseldikçe işlenen suçtan dolayı pişmanlık oranı düşmektedir.

Tablo 23: Hükümlülerin Öğrenim Durumları İle İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumlarının Dağılımı

		Bu Suçu İşlediğiniz İçin Pişmanmısınız?		Total	
		<i>Evet</i>	<i>Hayır</i>		
Öğrenim Durumu	<i>Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil</i>	Sayı	11	1	12
		Satır	91.7%	8.3%	100.0%
		Sütun	8.2%	3.2%	7.3%
		Toplam	6.7%	.6%	7.3%
	<i>İlkokul mezunu</i>	Sayı	53	11	64
		Satır	82.8%	17.2%	100.0%
		Sütun	39.6%	35.5%	38.8%
		Toplam	32.1%	6.7%	38.8%
	<i>Ortaokul mezunu</i>	Sayı	36	8	44
		Satır	81.8%	18.2%	100.0%
		Sütun	26.9%	25.8%	26.7%
		Toplam	21.8%	4.8%	26.7%
	<i>Lise veya dengi meslek okulu</i>	Sayı	27	7	34
		Satır	79.4%	20.6%	100.0%
		Sütun	20.1%	22.6%	20.6%
		Toplam	16.4%	4.2%	20.6%
	<i>Üniversite/yüksekokul mezunu</i>	Sayı	7	4	11
		Satır	63.6%	36.4%	100.0%
		Sütun	5.2%	12.9%	6.7%
		Toplam	4.2%	2.4%	6.7%
	<i>Toplam</i>	Sayı	134	31	165
		Satır	81.2%	18.8%	100.0%
		Sütun	100.0%	100.0%	100.0%
		Toplam	81.2%	18.8%	100.0%

4.5.3. Meslek ve Suç İlişkisi

Meslek göstergesi; bireyin eğitim durumunu, yaşam stilini, gelir düzeyini ve ruhsal yapısını belirleyen önemli bir ölçüttür. Bu nedenle meslek, belirli ölçüde bireyin kimlik ve kişiliğini inşa eden veya bireyin kimlik/kişilik biçimi ile özdeşleşen önemli bir bileşen olmaktadır. Bireylerin sahip olduğu meslekten memnurluk durumları, mesleki tatmin düzeyleri, mesleğin saygınlık algılaması ve ücret veya kazançları ile ilgili değerlendirme biçiminin, bireylerin davranış tarzını etkileyen unsurlardır. Bu bağlamda söz konusu bu kıstasların, bireyin suçluluk sürecinde etkili olabileceği varsayımı temel alınarak, suçluluk ile meslek ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 24: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki İşlerinin/Mesleklerinin Dağılımı

Meslekler		Sayı	%
Meslekler	<i>İşçi</i>	19	11.2
	<i>Çiftçi</i>	14	8.2
	<i>Memur</i>	11	6.5
	<i>Esnaf</i>	37	21.8
	<i>Serbest Meslek</i>	64	37.6
	<i>İşsiz</i>	11	6.5
	<i>Emekli</i>	2	1.2
	<i>Öğrenci</i>	10	5.9
	<i>Asker</i>	2	1.2
Toplam		170	100.0

Hükümlülerin cezaevine girmeden önceki iş yada mesleklerini gösteren Tablo 24 incelendiğinde, hükümlülerin % 37.6' sının serbest meslek sahiplerinden oluştuğu görülmektedir. Bununla birlikte % 21.8 oranında esnaf vardır. Bu iki meslek grubunda sık iş değiştirmeler olmaktadır. Bu oranlara % 6.5 oranındaki işsizlerde eklendiğinde suç örneklem grubunu oluşturan hükümlülerden % 65.9' u sürekli ve sabit bir işe sahip değildir. Yine Tablo 6 incelendiğinde sabit ve sürekli bir işe sahip hükümlülerin oldukça az olduğu görülmektedir. (Memur % 6.5, Asker % 1.2).

Hükümlülerin meslekleri ile işledikleri suç türlerinin dağılımı tablosuna bakıldığında;(Tablo 25) suç oranının en fazla serbest meslek kategorisinde (% 38) yığıldığı görülmektedir. Bunu esnaf kategorisinde olanlar (% 21) izlemektedir. Öğrenci, memur, asker ve emekliler en az suç işleyen meslek grubunu oluşturmaktadır. Her suç türü kendi içerisinde değerlendirildiğinde esnaf ve serbest meslekle uğraşanların, en çok suç işleyen kesim oldukları görülmektedir.

Serbest meslekle uğraşanların suç oranlarının bu kadar yüksek çıkmasının nedeni, sürekli ve basit bir işi olmayan, kısa aralıklarla ne iş bulursa onu yapan bir çok kişi, hangi işle uğraştığı sorulduğunda serbest meslek cevabını vermektedir. Yani bu meslek kategorisine dahil olanların bir çoğunun belirli bir işi, dolayısıyla düzenli bir gelirleri de yoktur. Ayrıca bu kişilerin buldukları işlerin büyük bir bölümü, suçların en fazla işlendiği yerler olan, sokak ortamındadır.

Esnaf iş kollarında istihdam eden insanların suçluluk oranının yüksek çıkmasının nedeni, bir ölçüde bu meslek biçiminin çok sayıda insan ile iletişimi zorunlu kılması ile açıklanabilir. Daha çok şiddet içerikli olan bölgedeki egemen kültür kodları, kişiler arası ilişki biçimine yansımaktadır. Ayrıca, bu meslekler bir anlamda ticaret amaçlı iş kolları olduğu için, parasal sorunları bünyesinde

taşımaktadır. Bazen parasal meseleler, tartışma konusuna dönüşerek, şiddet davranışına neden olmaktadır. Özellikle tartışma esnasında ortaya çıkan hakaret tarzı davranışlar, suç eylemini teşvik etmektedir.

Tablo 25: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki Meslekleri İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı

		Hangi suçtan dolayı tutuklandınız							
Meslekler		Adam öldürmek	Adam Dövmek Yaralamak	Kaçak çıkık	Hırsızlık Gasp	Kız kaçırmak İrza geçmek Sarkıntılık	Dolandırıcılık Sahtecilik Zimmetine para geçirme	Emn. suist.	Toplam
İşçi	Sayı	4	4		7	1	3		19
	Satır	21.1%	21.1%		36.8%	5.3%	15.8%		100.0%
Çiftçi	Sayı	4	6	2	2				14
	Satır	28.6%	42.9%	14.3%	14.3%				100.0%
Memur	Sayı	2	2			1	5		10
	Satır	20.0%	20.0%			10.0%	50.0%		100.0%
Esnaf	Sayı	5	4		8	4	13		34
	Satır	14.7%	11.8%		23.5%	11.8%	38.2%		100.0%
Serbest Meslek	Sayı	11	15	5	11	3	13	4	62
	Satır	17.7%	24.2%	8.1%	17.7%	4.8%	21.0%	6.5%	100.0%
İşsiz	Sayı	1	1		4	1	4		11
	Satır	9.1%	9.1%		36.4%	9.1%	36.4%		100.0%
Emekli	Sayı	1	1						2
	Satır	50.0%	50.0%						100.0%
Öğrenci	Sayı	3	2	1	2		1		9
	Satır	33.3%	22.2%	11.1%	22.2%		11.1%		100.0%
Asker	Sayı			1	1				2
	Satır			50.0%	50.0%				100.0%
Toplam	Sayı	31	35	9	35	10	39	4	163
	Satır	19.0%	21.5%	5.5%	21.5%	6.1%	23.9%	2.5%	100.0%

Tablo 26: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önceki Meslekleri İle Suçu Neden İşlediklerinin Dağılımı

		Cezaevine Girmeden Önceki İşiniz/Mesleğiniz								Toplam	
		İşçi	Çiftçi	Memur	Esnaf	Serb. Meslek	İşsiz	Öğrenc	Asker		
Suç İşleme Nedenleri	İşsizlik	Sayı	1			2	10	3			16
		Satır	6.3%			12.5%	62.5%	18.8%			100.0%
		Sütun	5.9%			5.7%	17.9%	30.0%			10.9%
		Toplam	.7%			1.4%	6.8%	2.0%			10.9%
	Arazi anlaşmazlıkları	Sayı		3		1	1		1		6
		Satır		50.0%		16.7%	16.7%		16.7%		100.0%
		Sütun		30.0%		2.9%	1.8%		10.0%		4.1%
		Toplam		2.0%		.7%	.7%		.7%		4.1%
	Cinsel doyum suzluk	Sayı	1								1
		Satır	100%								100.0%
		Sütun	5.9%								.7%
		Toplam	.7%								.7%
	Bilgisizlik	Sayı	1	2	2	3	3		2	1	14
		Satır	7.1%	14.3%	14.3%	21.4%	21.4%		14.3%	7.1%	100.0%
		Sütun	5.9%	20.0%	25.0%	8.6%	5.4%		20.0%	100 %	9.5%
		Toplam	.7%	1.4%	1.4%	2.0%	2.0%		1.4%	.7%	9.5%
	Evlenmek için	Sayı				1	3	1			5
		Satır				20.0%	60.0%	20.0%			100.0%
		Sütun				2.9%	5.4%	10.0%			3.4%
		Toplam				.7%	2.0%	.7%			3.4%
	Düşmanlık kan davası	Sayı					3				3
		Satır					100.0%				100.0%
		Sütun					5.4%				2.0%
		Toplam					2.0%				2.0%
Para alacağı için	Sayı	4				6				10	
	Satır	40.0%				60.0%				100.0%	
	Sütun	23.5%				10.7%				6.8%	
	Toplam	2.7%				4.1%				6.8%	
Hakarete uğrama	Sayı	6	3	1	3	8	1	4		26	
	Satır	23.1%	11.5%	3.8%	11.5%	30.8%	3.8%	15.4%		100.0%	
	Sütun	35.3%	30.0%	12.5%	8.6%	14.3%	10.0%	40.0%		17.7%	
	Toplam	4.1%	2.0%	.7%	2.0%	5.4%	.7%	2.7%		17.7%	
İş Anlaşmazlığı	Sayı			1	1	2				4	
	Satır			25.0%	25.0%	50.0%				100.0%	
	Sütun			12.5%	2.9%	3.6%				2.7%	
	Toplam			.7%	.7%	1.4%				2.7%	
Namus	Sayı				1	3				4	
	Satır				25.0%	75.0%				100.0%	
	Sütun				2.9%	5.4%				2.7%	
	Toplam				.7%	2.0%				2.7%	
Maddi sıkıntılar	Sayı	4	2	1	17	11	3	2		40	
	Satır	10.0%	5.0%	2.5%	42.5%	27.5%	7.5%	5.0%		100.0%	
	Sütun	23.5%	20.0%	12.5%	48.6%	19.6%	30.0%	20.0%		27.2%	
	Toplam	2.7%	1.4%	.7%	11.6%	7.5%	2.0%	1.4%		27.2%	
Alkol alma	Sayı			1	4		2			7	
	Satır			14.3%	57.1%		28.6%			100.0%	
	Sütun			12.5%	11.4%		20.0%			4.8%	
	Toplam			.7%	2.7%		1.4%			4.8%	
Bunalıma girme	Sayı			2	2	6		1		11	
	Satır			18.2%	18.2%	54.5%		9.1%		100.0%	
	Sütun			25.0%	5.7%	10.7%		10.0%		7.5%	
	Toplam			1.4%	1.4%	4.1%		.7%		7.5%	
Toplam	Sayı	17	10	8	35	56	10	10	1	147	
	Satır	11.6%	6.8%	5.4%	23.8%	38.1%	6.8%	6.8%	.7%	100 %	
	Sütun	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	
	Toplam	11.6%	6.8%	5.4%	23.8%	38.1%	6.8%	6.8%	.7%	100 %	

Hükümlülerin suç işlemekten önceki meslekleri ile suç işleme nedenlerini gösteren Tablo 26 incelendiğinde, tüm meslek gruplarında en büyük suç işleme

nedeni maddi sıkıntılardır. Özellikle esnafın suç işleme nedenlerinin başında, % 50' ye yakın oranda, maddi sıkıntılar gelmektedir. Arazi anlaşmazlığından dolayı suç işleyenlerin % 50' si çiftçiler dikkati çekerken, alkollü olduğu için suç işlediğini belirtenlerin % 57' si esnaf grubundadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi suç işleme nedenini işsizlik olarak gösterenlerin % 62' si serbest meslekle uğraştığını belirtenlerdir.

4.5.4. Medeni Durum ve Suç İlişkisi

Genel olarak bakıldığında, literatürde ve araştırmaların birçoğunda evlilerin en az suçlu verdikleri, sonra dulların ve en fazla bekarların suç işlediği ileri sürülmektedir. Ancak aşağıdaki veriler incelendiğinde, tam tersi bir sonuç ortaya çıkmaktadır..

Tablo 27: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Dönemdeki Medeni Durumlarının Dağılımı

		Sayı	%
Medeni Durum	<i>Bekar</i>	65	38.2
	<i>Evli</i>	90	52.9
	<i>Eşi Ölmüş</i>	2	1.2
	<i>Boşanmış</i>	8	4.7
	<i>Çok Eşli</i>	2	1.2
	<i>Nişanlı-Sözlü</i>	3	1.8
Toplam		170	100.0

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerin % 52.9' u suçu işledikleri dönemde evlidir. Diğer taraftan % 45.9' u o dönemde evli değilken, evli olmayanların % 4.7' si boşanmış, % 1.8 nişanlı-sözlü ve % 1.2' sinin eşi ölmüştür.

Aşağıdaki tabloda, hükümlülerin suç işledikleri dönemde ki medeni halleri ile suç türlerin dağılımı bir arada verilmiştir. Buna göre, evli olanların % 33' ü dolandırıcılık, zimmetine para geçirme ve sahtecilik suçunu işlerken, bekar olanların sözlü veya nişanlı olanlar dahil) % 43' ü hırsızlık ve gasp suçundan hüküm giymişlerdir. Adam öldürmek, adam dövmek ve yaralamak suçunu işleyenlerin oranı ise her iki kesimde aşağı yukarı aynıdır.

Tablo 28: Hükümlülerin Suç İşledikleri Dönemdeki Medeni Durumlarının Suç Türlerine Göre Dağılımı

		Hangi suçtan dolayı tutuklandınız							Toplam	
		Adam öldürmek	Adam dövmek Yaralamak	Kaçakçılık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkıntılık	Dolandır. Sahtecilik Zim. para geçirme	Emni suist.		
Medeni Durum	Bekar	Sayı	13	14	2	21	3	7	2	62
		Satır	21.0%	22.6%	3.2%	33.9%	4.8%	11.3%	3.2%	100.0%
	Evli	Sayı	17	18	7	9	5	28	2	86
		Satır	19.8%	20.9%	8.1%	10.5%	5.8%	32.6%	2.3%	100.0%
	Eşi Ölmüş	Sayı				1	1			2
		Satır				50.0%	50.0%			100.0%
	Boşanmış	Sayı	1	1		1	1	4		8
		Satır	12.5%	12.5%		12.5%	12.5%	50.0%		100.0%
	Çok Eşli	Sayı		2						2
		Satır		100.0%						100.0%
	Nişanlı-Sözlü	Sayı				3				3
		Satır				100.0%				100.0%
	Toplam	Sayı	31	35	9	35	10	39	4	163
		Satır	19.0%	21.5%	5.5%	21.5%	6.1%	23.9%	2.5%	100.0%

4.5.5. Aile ve Suç

Suç ile ilgili çalışmalarda, suç ve aile faktörünün ilişkisine gönderme yapmayan çalışma neredeyse yok gibidir. Aile unsurunun, suç çözümlemesinde bu denli önemlilik arz eden rolü, çocukların sosyalleşmesinde/gözetilmesinde veya disiplinize edilmesinde taşıdığı temel kurumsal fonksiyonundan kaynaklanmaktadır. Bireyin, sosyalleşme sürecinde ilk sosyal çevresini aile kurumunun oluşturması, bireyin büyük ölçüde, ailenin taşıdığı değerler etrafında şekillenmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir anlatımla; birey; dürüst, namus, doğru, yanlış, kötü ve suç gibi yaşam ile ilgili değer ve normların öğrenilmesini ve kişilik oluşumunu büyük ölçüde aile içinde gerçekleştirmektedir. Anne ve babanın, çocuklarının hem problem ve hem de beklentileri ile yakından ilgilenmeleri, onların kişilik oluşumunun pozitif bir eksende gelişmesini sağlayacaktır. Kısacası, kişilik formasyonunda ailenin rolü oldukça önemlidir.

Tablo 29: Hükümlülerin Kardeş Sayısı Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Kardeş Sayısı	<i>1</i>	3	1.8	1.8
	<i>2</i>	9	5.3	5.5
	<i>3</i>	25	14.7	15.2
	<i>4</i>	32	18.8	19.5
	<i>5</i>	30	17.6	18.3
	<i>6</i>	17	10.0	10.4
	<i>7+</i>	48	28.2	29.3
	<i>Toplam</i>	164	96.5	100.0
Cevapsız		6	3.5	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin kardeş sayılarına bakıldığında çok kalabalık bir ailesel kökene sahip oldukları görülmektedir. 4 ve daha aşağı sayıda kardeşe sahip olanların toplam oranı % 42 iken, 5 ve beşten fazla kardeşe sahip olanların oranı toplamı % 58' dir. Genel itibariyle suç işleyenlerin büyük çoğunluğu kalabalık ailelerin üyeleridir.

Tablo 30: Hükümlülerin Aile Bireylerinde Suç İşleme Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
	<i>Hayır</i>	133	78.2	78.7
	<i>Evet</i>	36	21.2	21.3
	<i>Toplam</i>	169	99.4	100.0
Cevapsız		1	.6	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerin % 78.2' sinin ailesinde kendisinden başka suç işleyen aile bireyi yoktur. Bununla birlikte % 21.3' ünün aile bireyleri arasında kendisi dışında en az bir tane daha suç işleyip hüküm giyen aile bireyi mevcuttur.

Tablo 31: Hükümlülerin Yetiştikleri Aile Ortamının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Aile Ortamı	<i>Rahat, huzurlu ve kavgasız bir aile ortamında yetiştim</i>	70	41.2	41.4
	<i>Ailemde benimle pek ilgilenmezdi</i>	5	2.9	3.0
	<i>Babam veya annem katı bir otoriteye sahipti</i>	4	2.4	2.4
	<i>Çocukluk yıllarım çok sıkıntılı ve zorlu geçti</i>	72	42.4	42.6
	<i>Ailede herkes birbiriyle iyi geçinirdi</i>	18	10.6	10.7
	<i>Toplam</i>	169	99.4	100.0
Cevapsız		1	.6	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerin % 42.6' sını çocukluk yıllarının çok sıkıntılı ve zorlu geçtiğini ifade etmiştir. Rahat, huzurlu ve kavgasız bir aile ortamında yetiştiklerini ifade edenlerin oranı ise % 41.4' tür.

Bunların yanında %10.7' si ailede herkesin birbiriyle iyi geçindiğini, % 3' ü ailesinin kendisiyle pek ilgilenmediğini, % 2.4' ü ise baba ve annesinin katı bir otoriteye sahip olduğunu belirtmiştir.

Aile içi ilişkilerin niteliğini ortaya koyan aşağıdaki bulgular, suçlular açısından ailede çok ciddi bir uyumsuzluk probleminin yaşanmadığını göstermektedir. Anne yada baba ile veya her ikisiyle de iyi geçinemeyenlerin oranı % 16 civarındadır.

Tablo 32: Hükümlülerin Çocukluk/Gençlik Dönemlerinde Anne ve Babaları İle Olan İlişkilerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Anne ve Baba ile İlişkiler	<i>Annem ile iyi geçinirdim</i>	21	12.4	12.6
	<i>Annem ile iyi geçinmezdim</i>	3	1.8	1.8
	<i>Babam ile iyi geçinirdim</i>	5	2.9	3.0
	<i>Babam ile iyi geçinmezdim</i>	15	8.8	9.0
	<i>Her ikisi ile de iyi geçinirdim</i>	113	66.5	67.7
	<i>Her ikisi ile de iyi geçinmezdim</i>	10	5.9	6.0
	<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız		3	1.8	
Toplam		170	100.0	

Hükümlü ailelerinin hükümlülerin işledikleri suçla karşı tutumlarını gösteren Tablo 33 incelendiğinde, adam öldürme ve adam dövme/yaralama suçu işleyenler aileleri tarafından en çok destek gören kesim olurken, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, sahtecilik, kaçakçılık gibi mala yönelik suç işleyen kişiler aileleri tarafından en az desteklenen ve suçlu bulunun kesimler olmuşlardır. Bu suç türlerine bakıldığında, özellikle bu suç türlerinin toplumda yüz kızartıcı ve toplum tarafından haksız bir eylem olarak gerçekleştirilen suç türleri kategorisi içinde yer alan suçlar olduğu görülmektedir. Bu durum, cezaevlerine de yansımış, adam öldürme suçundan hüküm giyenler hiyerarşinin en üstüne konulurken ırza geçme, hırsızlık, dolandırıcılık gibi suçlardan tutuklanmış olanlar ise hiyerarşinin en alt kategorisine yerleştirilmişlerdir.

Tablo 33: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Ailelerinin İşledikleri Suça Karşı Tutumlarının Dağılımı

		Suçu İşledikten Sonra Ailenizin Size Bakışı Nasıl Oldu?			Toplam	
		Beni suçlu buldular	Beni desteklediler	Benimle ilişkilerini kestiler		
Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri	Adam öldürmek	Sayı	10	18	2	30
		Satır	33.3%	60.0%	6.7%	100.0%
		Sütun	15.4%	24.0%	12.5%	19.2%
		Toplam	6.4%	11.5%	1.3%	19.2%
	Adam dövme Yaralamak	Sayı	10	22	2	34
		Satır	29.4%	64.7%	5.9%	100.0%
		Sütun	15.4%	29.3%	12.5%	21.8%
		Toplam	6.4%	14.1%	1.3%	21.8%
	Kaçakçılık	Sayı	7	2		9
		Satır	77.8%	22.2%		100.0%
		Sütun	10.8%	2.7%		5.8%
		Toplam	4.5%	1.3%		5.8%
	Hırsızlık Gasp	Sayı	17	7	8	32
		Satır	53.1%	21.9%	25.0%	100.0%
		Sütun	26.2%	9.3%	50.0%	20.5%
		Toplam	10.9%	4.5%	5.1%	20.5%
	Kız kaçırmak Irza geçmek Sarkıntılık	Sayı	1	6	2	9
		Satır	11.1%	66.7%	22.2%	100.0%
		Sütun	1.5%	8.0%	12.5%	5.8%
		Toplam	.6%	3.8%	1.3%	5.8%
	Dolandırıcılık Sahtecilik Zim.para geç.	Sayı	19	17	2	38
		Satır	50.0%	44.7%	5.3%	100.0%
		Sütun	29.2%	22.7%	12.5%	24.4%
		Toplam	12.2%	10.9%	1.3%	24.4%
Emniyeti suistimal	Sayı	1	3		4	
	Satır	25.0%	75.0%		100.0%	
	Sütun	1.5%	4.0%		2.6%	
	Toplam	.6%	1.9%		2.6%	
Toplam	Sayı	65	75	16	156	
	Satır	41.7%	48.1%	10.3%	100.0%	
	Sütun	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	41.7%	48.1%	10.3%	100.0%	

4.5.6. Hükümlülerin İkamet Ettikleri Yerleri ve Suç İlişkisi

Bilindiği üzere ülkemizde de olduğu gibi, şehirlerin çekici özellikleri dolayısıyla, dünya nüfusunun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Bunun sonucunda, şehir yaşamı, insanlarda sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda birtakım ayrımlar meydana getirmiş, dolayısıyla değişik kültür ve inanç sistemlerine sahip ırk, etnik menşee, sosyal yapı ve fonksiyon bakımından toplum bireylerinin farklılaşmasına ve heterojen bir toplum oluşmasına neden olmuştur. Şüphesiz ki toplumdaki bu denli karmaşık ayrımlaşma pek çok problemi de beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden bir tanesi de suçların giderek artmasıdır.

Özellikle yukarıda bahsedilen ayrımlar, sonucunda şehirlerde, sosyal gruplar ortaya çıkmış, din, ahlak, sanat, düşünce, meslek grupları, farklı tutum ve davranış

özellikleri gelişmiş, nüfus yoğunluğu artmış, toplum bireyleri arasında gayri şahsi, soğuk ve çoğu zaman kısa süreli ilişkiler gelişmiş, ferdiyetçilik artmış, bağımsızlık anlayışları değişmiş; buna karşılık insanın yalnızlığı ve güvensizliği artmış, dayanışma kaybolmuş, bunların yerlerini organize yardım dernekleri almış bunun neticesi olarak da şehirlerde intiharlar, akıl ve ruh hastalıkları, kazalar, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, fuhuş, çocuk ve gençlik suçlulukları, terör ve şiddet olayları çoğalarak endişe ve korkular artmıştır. Ayrıca bu olumsuz durumlar şehirlerde yaşayan insanların sosyal, psikolojik dengelerini bozarak suçların artmasına ve sosyal kontrol mekanizmalarının yok olmasına yol açmıştır.

Tablo 34: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce İkamet Ettikleri Yerlerin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
İkamet Edilen Yer	<i>İl merkezi</i>	100	58.8	59.9
	<i>İlçe merkezi</i>	30	17.6	18.0
	<i>Köy merkezi</i>	23	13.5	13.8
	<i>Başka il</i>	14	8.2	8.4
	<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız		3	1.8	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerin % 59.9' u suçu işledikleri il merkezlerinde ikamet etmektedir. İlçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı % 18.0, köy merkezlerinde ikamet edenlerin oranı % 13.8 ve % 8.4' ü ise başka ilde ikamet etmektedir.

Tablo 35: Hükümlülerin İl ve İlçede Oturdukları Yerlerin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
İl ve İlçede Oturulan Yerler	<i>Merkezde</i>	86	50.6	54.8
	<i>Kenar Mahallelerde</i>	34	20.0	21.7
	<i>Gecekondu bölgelerinde</i>	37	21.8	23.6
	<i>Toplam</i>	157	92.4	100.0
Cevapsız		13	7.6	
Toplam		170	100.0	

İl ve ilçelerde ikamet eden hükümlülerin, % 54.8'i merkezde, % 21.7' si kenar mahallelerde ve % 23.6'sı ise gecekondu bölgelerinde oturmaktadırlar.

Hükümlülerin ikamet ettikleri yerler ile suç işleme nedenleri karşılaştırıldığı Tablo 36' incelendiğinde, il ve ilçede ikamet ettiklerini belirtenler en çok "ekonomik sıkıntılar" gerekçesiyle suç işlediklerini belirtmişlerdir. İl merkezinde oturanların %

27' si, ilçe merkezinde oturanların % 40' ı bu sebepten dolayı suç işlemiştir. İl merkezlerinde 2. sırdaki suç işleme nedeni hakarete uğrama ve 3. olarak işsizliktir. Aynı şekilde ilçe merkezlerinde de maddi sıkıntıdan sonraki suç işleme nedenleri sırasıyla hakarete uğrama ve işsizliktir.

Köy merkezlerinde ise sıralamanın başında arazi anlaşmazlıkları nedeniyle suç işleme gelmektedir. Bunu sırasıyla hakarete uğrama ve maddi sıkıntılar takip etmektedir.

Suç işleme nedenleri kendi içerisinde değerlendirildiği zaman, "maddi sıkıntılardan dolayı suç işleyenlerin % 60'ı şehirde ikamet ettiğini belirtirken % 10'u köyde yaşadığını belirtmiştir. Bu oranlar, şehir hayatının kırsal alana kıyasla bir birey için daha ciddi ekonomik sorun taşıdığı anlamına gelmektedir.

Tablo 36: İkamet Edilen Yerin Suç İşleme Nedenlerine Göre Dağılımı

			Cezaevine Girmeden Önce İkamet Ettiğiniz Yer				Toplam
			İl merkezi	İlçe merkezi	Köy Merkezi	Başka il	
Suçu niçin işlediniz?	İşsizlik	Sayı	10	3	1	1	15
		Satır	66.7%	20.0%	6.7%	6.7%	100.0%
		Sütun	11.4%	12.0%	5.6%	7.7%	10.4%
		Toplam	6.9%	2.1%	.7%	.7%	10.4%
	Arazi anlaşmazlıkları	Sayı	1		5		6
		Satır	16.7%		83.3%		100.0%
		Sütun	1.1%		27.8%		4.2%
		Toplam	.7%		3.5%		4.2%
	Cinsel doyumсуuzluk	Sayı			1		1
		Satır			100.0%		100.0%
		Sütun			5.6%		.7%
		Toplam			.7%		.7%
	Bilgisizlik	Sayı	9	2	1	2	14
		Satır	64.3%	14.3%	7.1%	14.3%	100.0%
		Sütun	10.2%	8.0%	5.6%	15.4%	9.7%
		Toplam	6.3%	1.4%	.7%	1.4%	9.7%
	Evlenmek için	Sayı	3		1	1	5
		Satır	60.0%		20.0%	20.0%	100.0%
		Sütun	3.4%		5.6%	7.7%	3.5%
		Toplam	2.1%		.7%	.7%	3.5%
	Düşmanlık Kan davası	Sayı	1	1		1	3
		Satır	33.3%	33.3%		33.3%	100.0%
		Sütun	1.1%	4.0%		7.7%	2.1%
		Toplam	.7%	.7%		.7%	2.1%
	Para alacağı için	Sayı	6	3	1		10
		Satır	60.0%	30.0%	10.0%		100.0%
		Sütun	6.8%	12.0%	5.6%		6.9%
		Toplam	4.2%	2.1%	.7%		6.9%
	Hakarete uğrama	Sayı	16	4	4	1	25
		Satır	64.0%	16.0%	16.0%	4.0%	100.0%
		Sütun	18.2%	16.0%	22.2%	7.7%	17.4%
		Toplam	11.1%	2.8%	2.8%	.7%	17.4%
	İş anlaşmazlığı	Sayı	2	2			4
		Satır	50.0%	50.0%			100.0%
		Sütun	2.3%	8.0%			2.8%
		Toplam	1.4%	1.4%			2.8%
	Namus	Sayı	2			2	4
		Satır	50.0%			50.0%	100.0%
		Sütun	2.3%			15.4%	2.8%
		Toplam	1.4%			1.4%	2.8%
	Maddi sıkıntılar	Sayı	23	10	4	2	39
		Satır	59.0%	25.6%	10.3%	5.1%	100.0%
		Sütun	26.1%	40.0%	22.2%	15.4%	27.1%
		Toplam	16.0%	6.9%	2.8%	1.4%	27.1%
Alkol alma	Sayı	7				7	
	Satır	100.0%				100.0%	
	Sütun	8.0%				4.9%	
	Toplam	4.9%				4.9%	
Bunalıma girme	Sayı	8			3	11	
	Satır	72.7%			27.3%	100.0%	
	Sütun	9.1%			23.1%	7.6%	
	Toplam	5.6%			2.1%	7.6%	
Toplam	Sayı	88	25	18	13	144	
	Satır	61.1%	17.4%	12.5%	9.0%	100.0%	
	Sütun	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	61.1%	17.4%	12.5%	9.0%	100.0%	

4.6. SUÇ VE ARKADAŞ ÇEVRESİ

Arkadaş ilişkileri, kişiler üzerinde oldukça etkili unsurlardan biridir. Özellikle gençlik dönemlerinde işlenen suçların bir çoğu arkadaş grubuyla birlikte işlenmektedir. Bununla birlikte sapkın bireylerin arkadaş çevrelerinde kendileri gibi sapkın insanları görmek mümkündür.

Tablo 37: Hükümlülerin Arkadaş Gruplarının İş veya Mesleklerine Göre Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
İş ve Meslekler	<i>Memurlardan</i>	31	18.2	19.6
	<i>İşçilerden</i>	40	23.5	25.3
	<i>İşsizlerden</i>	41	24.1	25.9
	<i>Çiftçilerden</i>	20	11.8	12.7
	<i>Esnaf</i>	21	12.4	13.3
	<i>Öğrenci</i>	5	2.9	3.2
	<i>Toplam</i>	158	92.9	100.0
Cevapsız		12	7.1	
Toplam		170	100.0	

Tablo 37'de hükümlülerin arkadaş gruplarının iş ve mesleklerine göre dağılımı görülmektedir. Hükümlülerin arkadaş gruplarında ilk sırayı % 25.9 ile işsizler grubu oluşturmakta, bu grubu % 25.3 ile işçiler izlerken, 3. sırayı % 19.6 ile memurlar almaktadır. Bu üç grubu sırasıyla, % 12.4 oranla esnaf, % 11.8 ile çiftçiler izlerken sayıları en az olan grup % 2.9 ile öğrencilerdir.

Tablo 38: Hükümlülerin Arkadaş Gruplarının Suçluluk Durumlarının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
	<i>Evet</i>	74	43.5	44.6
	<i>Hayır</i>	92	54.1	55.4
	<i>Toplam</i>	166	97.6	100.0
Cevapsız		4	2.4	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin arkadaş gruplarının suçluluk durumlarını gösteren Tablo 38' de görüldüğü üzere, % 44.6 oranında hükümlünün arkadaş grubunda suç işlemiş kişiler mevcuttur. Arkadaş grubunda hiç suç işleyen kişi bulunmayan hükümlülerin oranı ise % 55.4' tür.

Tablo 39: Hükümlülerin Çocukluk ve Gençlik Dönemlerinde, Arkadaşları İle İşledikleri Suçların Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suçlar	<i>O dönemlerde suç işlemedim</i>	73	42.9	47.7
	<i>Ufak tefek hırsızlıklar</i>	13	7.6	8.5
	<i>Sarkıntılık, tecavüz suçları</i>	1	.6	.7
	<i>Arkadaşlarla kavga, adam dövme</i>	40	23.5	26.1
	<i>Uyuşturucu madde kullanma/satma</i>	4	2.4	2.6
	<i>İçki içme</i>	14	8.2	9.2
	<i>Evden kaçma</i>	1	.6	.7
	<i>Silahlı gasp</i>	4	2.4	2.6
	<i>Kumar oynama</i>	3	1.8	2.0
	<i>Toplam</i>	153	90.0	100.0
Cevapsız		17	10.0	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubunu oluşturan hükümlülerin % 53.3'ü çocukluk ve gençlik dönemlerinde arkadaşları ile suç işlemişlerdir. Bunlardan % 26.1'i kavga ve adam dövme suçunu, % 9.2' si içki içme, % 8.5' i ufak tefek hırsızlık, % 2.6' sı silahlı gasp, % 1.8' i kumar oynama, % 0.7' si evden kaçma ve % 0.7' si sarkıntılık ve tecavüz suçları işlemiştir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde hiç suç işlemeyenlerin oranı ise % 47.7' dir. Genel itibariyle halen cezaevinde tutuklu bulunan hükümlülerin çoğunluğu çocukluk ve gençlik dönemlerinde suç işlemişlerdir.

Tablo 40: Hükümlülerin Arkadaş Çevresinin Hükümlülerin İşledikleri Suça İlişkin Tutumlarının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Tutumlar	<i>Beni suçlu buldular</i>	43	25.3	26.9
	<i>Beni desteklediler</i>	82	48.2	51.3
	<i>Benimle ilişkilerini kestiler</i>	35	20.6	21.9
	<i>Toplam</i>	160	94.1	100.0
Cevapsız		10	5.9	
Toplam		170	100.0	

Örnekleme oluşturan hükümlülerin % 51.3' ü söz konusu suçu işledikten sonra arkadaş çevrelerinin kendilerini desteklediğini ifade ederlerken, % 25.3'ü arkadaş çevresinin kendilerini suçlu bulduğunu ifade etmiş, % 20.6' sı ise işledikleri suçtan sonra arkadaş çevresinin kendileriyle olan ilişkilerini kestiklerini belirtmiştir.

4.7. İŞLENEN SUÇUN ÖZELLİKLERİ

Suçlar, işlenme şekline, suç aletlerine, mekana ve suçu işleyen kişinin içinde bulunduğu şartlara göre farklı özellikler taşıyabilmektedir. Aşağıda bu özelliklerin dağılımları verilmektedir.

Tablo 41: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı

Suç Türleri		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suç Türleri	<i>Adam öldürmek</i>	31	18.2	19.0
	<i>Adam dövme, yaralamak</i>	35	20.6	21.5
	<i>Kaçakçılık</i>	9	5.3	5.5
	<i>Hırsızlık, gasp</i>	35	20.6	21.5
	<i>Kız kaçırmak, ırza geçmek ve sarkıntılık</i>	10	5.9	6.1
	<i>Dolandırıcılık, sahtecilik, zimmetine para geçirme</i>	39	22.9	23.9
	<i>Emniyeti suistimal</i>	4	2.4	2.5
	<i>Toplam</i>	163	95.9	100.0
Cevapsız		7	4.1	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerin işledikleri suç türlerinin dağılımını yansıtan Tablo 41 incelendiğinde dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmete para geçirme suçları % 23.9' luk oranla ilk sırada yer almaktadır. Bu grubu % 21.5' lik oranla adam dövme, yaralama suçları ve yine % 21.5' lik oranla hırsızlık ve gasp suçları izlemektedir. Adam öldürme suçu işleyenlerin oranı % 19, kız kaçırmak, ırza geçmek ve sarkıntılık suçu işleyenlerin oranı % 6.1, kaçakçılık suçu işleyenlerin oranları % 5.5 ve emniyeti suiistimalden cezaevinde olanların oranı ise % 2.4' tür.

Tablo 42: Hükümlülerin Suçu İşleme Nedenlerinin Dağılımı

Suç İşleme Nedenleri		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suç İşleme Nedenleri	<i>İşsizlik</i>	16	9.4	10.9
	<i>Arazi anlaşmazlıkları</i>	6	3.5	4.1
	<i>Cinsel doyumsuzluk</i>	1	.6	.7
	<i>Bilgisizlik</i>	14	8.2	9.5
	<i>Evlenmek için</i>	5	2.9	3.4
	<i>Düşmanlık, kan davası</i>	3	1.8	2.0
	<i>Para alacağı için</i>	10	5.9	6.8
	<i>Hakarete uğrama</i>	26	15.3	17.7
	<i>İş anlaşmazlığı</i>	4	2.4	2.7
	<i>Namus</i>	4	2.4	2.7
	<i>Maddi sıkıntılar</i>	40	23.5	27.2
	<i>Alkol alma</i>	7	4.1	4.8
	<i>Bunalıma girme</i>	11	6.5	7.5
	<i>Toplam</i>	147	86.5	100.0
Cevapsız		23	13.5	
Toplam		170	100.0	

Suçun işleme nedenlerini gösteren Tablo 42 incelendiğinde, suçları suça yönelten en büyük nedenin maddi sıkıntılar (% 27.2) olduğu görülmektedir. Bu orana işsizlik oranı da (% 10.9) ve alacak verecek davası (% 6.8) eklendiğinde suç işlemenin en büyük nedeninin ekonomik sıkıntılar olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Suça yönelten önemli nedenlerden biri diğeri % 17.7 oranla hakarete uğramadır.

Bilgisizlik (% 9.5) ve bunalıma girme de (% 7.5) diğer önemli nedenler olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 43: Hükümlülerin Daha Önceki Suçluluk Durumlarının Dağılımı

		SAYI	%
Daha Önceki Suçluluk Durumu	<i>Sadece tutuklandım</i>	34	20.0
	<i>Hem tutuklanıp hemde hüküm giydim</i>	54	31.8
	<i>Ne tutuklandım nede hüküm giydim</i>	81	47.6
	<i>Toplam</i>	169	99.4
Cevapsız		1	.6
Toplam		170	100.0

Tablo 43' deki bulgular, hükümlülerin önemli bir oranın daha önceden de işlemiş oldukları suçtan dolayı ve bu nedenle kovuşturmayaya konu olduklarını göstermektedir. Kovuşturmayaya konu olanların oranı, % 52.1' dir. Bu oran oldukça dikkat çekicidir. Özellikle bu oran içindeki hem tutuklanıp hem de hüküm giyenlerin oranının % 32 gibi bir orana tekabül etmesi son derece önemlidir. Mükerrer suçluluğun bu derece yüksek olması üzerinde verilen cezaların caydırıcı olmadığı, cezaevlerinin ıslah edici fonksiyonlarını yerine getiremediği, suçluların cezaevinden çıktıktan sonra düzgün bir hayata adapte olmadığı yada bu fırsatı yakalayamadıkları, kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmeleri ve tekrar suça yönelmeleri gibi nedenleri akla getirmektedir. Daha önceden hiç suç işlemeyenlerin oranı ise % 47.6' da kalmaktadır.

Tablo 44: Hükümlülerin Daha Önce İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı

Suç Türleri		SAYI	%
	<i>Adam öldürmek</i>	8	4.7
	<i>Adam dövme, yaralamak</i>	28	16.5
	<i>Hırsızlık</i>	17	10.0
	<i>Dolandırıcılık</i>	5	2.9
	<i>Zina</i>	1	.6
	<i>Rüşvet, irtikap ve sahtecilik</i>	4	2.4
	<i>Uyuşturucu ile ilgili suçlar</i>	5	2.9
	<i>Kız, kadın ve erkek kaçırmak</i>	3	1.8
	<i>İcra iflas kanununa muhalefet</i>	4	2.4
	<i>Irza geçmek ve sarkıntılık</i>	1	.6
	<i>Silahlı gasp</i>	3	1.8
	<i>Toplam</i>	79	46.5
Cevapsız		91	53.5
Toplam		170	100.0

Örnekleme oluşturan hükümlülerden daha önce suç işleyenlerin işledikleri suçların dağılımı tablosu incelendiğinde, "adam dövme ve yaralama" suçunun % 35.4 ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu suçu sırasıyla, % 21.5 ile "hırsızlık" ve % 10.1 ile "adam öldürme" suçu izlemektedir. Diğer suç türlerinin oransal toplamı % 33' tür.

Aşağıda ki, kişilerin daha önce işledikleri suç türleri ile en son işledikleri suç türlerini gösteren tablo incelendiğinde, çok dikkat çekici bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Hükümlülerin büyük bir kısmının daha önce işledikleri suç türü ile en son işledikleri suç türü aynıdır. Yani bir çoğu aynı suçun tekerrüründen hüküm giymiştir. Daha önce adam öldürenlerin % 50' si yine adam öldürmekten, daha önce adam dövme-yaralamak suçunu işleyenlerin % 44' ü yine adam dövme-yaralamaktan, daha önce hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 70' i yine hırsızlık ve gasp suçundan, dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirme suçu işleyenlerin % 75' i yine dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirme suçlarından, kız kaçırma, ırza geçme ve sarkıntılık suçlarını işleyenlerin % 40' ı yine aynı suçlardan, hüküm giymişlerdir.

Tablo 45: Hükümlülerin Daha Önceden İşledikleri Suç Türleri İle En Son İşledikleri Suç Türleri Arasındaki İlişkinin Dağılımı

			Hangi Suçtan Dolayı Tutuklandınız						Toplam	
			Adam öld.	Adam döv. Yaralamak	Kaçak çılık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkınt.	Dolandır. Sahtecilik Zim. para geçirme		Emn. Suistm.
Hükümlülerin Daha Önce İşledikleri Suç Türleri	Adam öldürmek	Sayı	4	3		1			8	
		Satır	50.0%	37.5%		12.5%			100.0%	
	Adam dövme, yaralamak	Sayı	6	12	2	3		4	27	
		Satır	22.2%	44.4%	7.4%	11.1%		14.8%	100.0%	
	Hırsızlık Gasp	Sayı	1	2		14	1	2	20	
		Satır	5.0%	10.0%		70.0%	5.0%	10.0%	100.0%	
	Dolandırıcılık Sahtecilik Zim. Para Geç.	Sayı	1			1	1	9	12	
		Satır	8.3%			8.3%	8.3%	75.0%	100.0%	
	Uyuşturucu ile ilgili suçlar Kaçakçılık	Sayı			2	1		1	1	5
		Satır			40.0%	20.0%		20.0%	20.0%	100.0%
	Kız, kadın- erk. kaçırmak Irz. Geç. Sarkıntılık	Sayı		1		1	2	1	5	
		Satır		20.0%		20.0%	40.0%	20.0%	100.0%	
	Toplam	Sayı	12	18	4	21	4	17	1	77
		Satır	15.6%	23.4%	5.2%	27.3%	5.2%	22.1%	1.3%	100.0%

Tablo 46: Hükümlülerin Suçu Nasıl İşlediklerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suçların İşlenme Biçimi	<i>Planlamıştım</i>	13	7.6	9.5
	<i>Tahrik edildim</i>	62	36.5	45.3
	<i>Planlamamıştım</i>	29	17.1	21.2
	<i>Kazayla oldu</i>	28	16.5	20.4
	<i>Kandırıldım</i>	5	2.9	3.6
	<i>Toplam</i>	137	80.6	100.0
Cevapsız		33	19.4	
Toplam		170	100.0	

Araştırmamıza katılan hükümlülerin % 45.3 "Suçu nasıl işlediniz" sorumuza "tahrik edildim" cevabını vermiştir. Burada "tahrik edilme" mağdur tarafından gerçekleştirilen bir eylemi ifade etmemektedir. Arkadaş çevresinin ve ailenin teşviki yada yönlendirmesi, maddi sıkıntılar gibi etkenlerde tahrik unsuru olabilmektedir. Tablo 46' da da görüldüğü üzere suç işleyenlerin sadece % 9.5' i suçu işlemeden önce planladığını belirtmiştir. Planlamamıştım ve kazayla oldu diyenlerin toplam oranı ise % 41.67 dir.

Tablo 47: Hükümlülerin Cezaevine Girmeden Önce Alkol Kullanma Alışkanlıklarına İlişkin Dağılım

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Alkol Kullanma Alışkanlığı	<i>Hiç kullanmazdım</i>	61	35.9	36.3
	<i>Her akşam kullanırdım</i>	27	15.9	16.1
	<i>Hafta sonu içerdim</i>	9	5.3	5.4
	<i>Arada bir içerdim</i>	71	41.8	42.3
	<i>Toplam</i>	168	98.8	100.0
Cevapsız		2	1.2	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin cezaevine girmedin önce alkol alışkanlıklarına ilişkin veriler incelendiğinde % 64.1' nin az yada çok alkol kullandıkları görülmektedir. Hiç alkol kullanmamış olanların oranı ise % 35.9' dur.

Tablo 48: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Sırada Alkol veya Uyuşturucu Kullanıp Kullanmadıklarına İlişkin Dağılım

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Alkol veya Uyuşturucu Durumu	<i>Alkol almıştım</i>	45	26.5	26.9
	<i>Uyuşturucu almıştım</i>	10	5.9	6.0
	<i>Hiç birini almamıştım</i>	112	65.9	67.1
	<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız		3	1.8	
Toplam		170	100.0	

Alkol ve uyuşturucunun insan beynini direk olarak etkilediği ve kişinin hareketlerini kontrol etmesini zorlaştırdığı, bununla birlikte cesaret verici bir yanının da olduğu bilinmektedir. Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerden % 32.9' u suç işledikleri anda alkol ve/veya uyuşturucu aldıklarını ifade etmektedirler. Her ikisini de almadığını ifade edenlerin oranı ise % 67.1' dir.

Aşağıdaki tabloda, hükümlülerin işledikleri suç türleri ile bu suçu işledikleri sırada alkol veya uyuşturucu alıp almadıklarına ilişkin veriler sunulmuştur. Bu verilere göre özellikle hırsızlık ve gasp suçunu işleyenlerin % 64' ü bu suçu işledikleri sırada alkol veya uyuşturucu almışlardır. Yine uyuşturucu alanların % 60' ı ve alkol alanların % 35' i hırsızlık ve gasp suçunu işlemişlerdir.

Tablo 49: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Suç İşledikleri Sırada Alkol - Uyuşturucu Kullanmama Durumlarının Dağılımı

			Hangi suçtan dolayı tutuklandınız							Toplam
			Adam öld.	Adam döv. Yaralamak	Kaçakçılık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkınt.	Dolandır. Sahtecilik Zim. para geçirme	Emn. Suistm.	
Suç İşleme Anında Alkol veya Uyuşturucunun Kullanılıp Kullanılmadığı	Alkol almıştım	Sayı	7	8		16	4	10		45
		Satır	15.6%	17.8%		35.6%	8.9%	22.2%		100.0%
	Uyuşturucu almıştım	Sayı		3		6		1		10
		Satır		30.0%		60.0%		10.0%		100.0%
	Hiç birini almamıştım	Sayı	24	24	9	12	6	26	4	105
		Satır	22.9%	22.9%	8.6%	11.4%	5.7%	24.8%	3.8%	100.0%
	Toplam	Sayı	31	35	9	34	10	37	4	160
		Satır	19.4%	21.9%	5.6%	21.3%	6.3%	23.1%	2.5%	100.0%

Tablo 50: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerleşim Birimlerinin Dağılımı

Yerleşim Birimi	İL	SAYI	%	GEÇERLİ %
	İl	111	65.3	66.1
	İlçe	30	17.6	17.9
	Köy	19	11.2	11.3
	Başka il	8	4.7	4.8
	Toplam	168	98.8	100.0
Cevapsız		2	1.2	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin suçu işledikleri yerleşim birimlerinin oransal dağılımını gösteren Tablo 50 incelendiğinde, ilk bakışta dikkati çeken nokta, suçların % 70.9' gibi çok büyük bir oranının şehirlerde işlendiğidir. Bu oran, şehir yerleşim yerinin kırsal alana nazaran daha fazla suç olaylarının işlenmesine elverişli koşullar içerdiği

anlamına gelmektedir. Bu oranın % 66.1' i ikamet ettiği ilde, % 4.8' si ise bir başka ilde suç işlemiştir. İlçe merkezlerinde suç işleyenlerin oranı % 17.9, köylerde suç işleyenlerin oranı ise % 11.3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 51: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerlerin Oransal Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suç İşlenen Yer	<i>İş yerinde</i>	46	27.1	29.9
	<i>Sokakta</i>	71	41.8	46.1
	<i>Evde</i>	16	9.4	10.4
	<i>Tarla-bağ-bahçe</i>	12	7.1	7.8
	<i>Restoranda</i>	2	1.2	1.3
	<i>Bankada</i>	2	1.2	1.3
	<i>Üniversitede</i>	2	1.2	1.3
	<i>Adliyede</i>	1	.6	.6
	<i>Askerde</i>	2	1.2	1.3
	<i>Toplam</i>	154	90.6	100.0
Cevapsız		16	9.4	
Toplam		170	100.0	

İşlenen suçların yarısına yakını (% 46.1) sokakta işlenmiştir. Bu bağlamda sokakların suç işlemeye daha elverişli olduğu sonucu çıkmaktadır. Tablo 51' de sokaklardan sonra en çok suç işlenen yer olarak işyerleri gözükmektedir. Bu oranları sırasıyla % 10.4 ile ev ve %% 7.8 ile bağ-bahçe- tarla izlemektedir. Suç işlenen diğer yerlerin oransal toplamı % 5.8' dir.

Suç türleri ile suçun işlendiği yeri bir arada gösteren aşağıdaki tabloda, hırsızlık ve gasp suçlarının % 69' u, adam dövme ve yaralama suçlarının % 54' ü, adam öldürme suçunun da % 45' i sokakta gerçekleşmiştir. Bunun en büyük nedeni, sokakların bu suçların işlenmesi için en uygun ortamlar olmasıdır. Aynı şekilde, dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmete para geçirme suçlarının % 67' si işyerinde işlenmiş, bu suçlar içinde en elverişli mekanlar iş yerleridir.

Tablo 52: Hükümlülerin Suçu İşledikleri Yerlerin Suç Türlerine Göre Dağılımı

		Hangi suçtan dolayı tutuklandınız							Toplam	
		Adam öld.	Adam döv. Yaralamak	Kaçak çıkılık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkınt.	Dolandırıcılık Sahtecilik Zim. para geçirme	Emn. Suistm.		
Suçun İşlendiği Yer	İş yerinde	Sayı	5	8		5		24	1	43
		Satır	11.6%	18.6%		11.6%		55.8%	2.3%	100.0%
		Sütun	17.2%	22.9%		15.6%		66.7%	33.3%	29.1%
		Toplam	3.4%	5.4%		3.4%		16.2%	.7%	29.1%
	Sokakta	Sayı	13	19	3	22	1	10	2	70
		Satır	18.6%	27.1%	4.3%	31.4%	1.4%	14.3%	2.9%	100.0%
		Sütun	44.8%	54.3%	50.0%	68.8%	14.3%	27.8%	66.7%	47.3%
		Toplam	8.8%	12.8%	2.0%	14.9%	.7%	6.8%	1.4%	47.3%
	Evde	Sayı	5		2	4	4			15
		Satır	33.3%		13.3%	26.7%	26.7%			100.0%
		Sütun	17.2%		33.3%	12.5%	57.1%			10.1%
		Toplam	3.4%		1.4%	2.7%	2.7%			10.1%
	Tarla-bağ-bahçe	Sayı	4	5	1	1	1			12
		Satır	33.3%	41.7%	8.3%	8.3%	8.3%			100.0%
		Sütun	13.8%	14.3%	16.7%	3.1%	14.3%			8.1%
		Toplam	2.7%	3.4%	.7%	.7%	.7%			8.1%
	Restoran	Sayı		1			1			2
		Satır		50.0%			50.0%			100.0%
		Sütun		2.9%			14.3%			1.4%
		Toplam		.7%			.7%			1.4%
	Bankada	Sayı						2		2
		Satır						100.0%		100.0%
		Sütun						5.6%		1.4%
		Toplam						1.4%		1.4%
	Üniversite	Sayı	1	1						2
		Satır	50.0%	50.0%						100.0%
		Sütun	3.4%	2.9%						1.4%
		Toplam	.7%	.7%						1.4%
	Adliyede	Sayı	1							1
Satır		100 %							100.0%	
Sütun		3.4%							.7%	
Toplam		.7%							.7%	
Askerde	Sayı		1						1	
	Satır		100.0%						100.0%	
	Sütun		2.9%						.7%	
	Toplam		.7%						.7%	
Toplam	Sayı	29	35	6	32	7	36	3	148	
	Satır	19.6%	23.6%	4.1%	21.6%	4.7%	24.3%	2.0%	100.0%	
	Sütun	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100.0%	
	Toplam	19.6%	23.6%	4.1%	21.6%	4.7%	24.3%	2.0%	100.0%	

Tablo 53: Hükümlülerin Suç İşlemlerinde Ortam Faktörünün Etkisi İle İlgili Değerlendirmelerinin Dağılımı

	Sayı	%	Geçerli %
Evet	73	42.9	47.4
Hayır	81	47.6	52.6
Toplam	154	90.6	100.0
Cevapsız	16	9.4	
Toplam	170	100.0	

Suçun işlenmesi için uygun bir ortamın olması, önemli bir faktördür. Çünkü, uygun bir ortam hem suçlunun hedefini gerçekleştirmesi, hem de yakalanma riskinin daha düşük olması bakımından önem taşır. Ancak çeşitli nedenlerle ve suç türlerine

göre, bazı suçlular ortam faktörünü dikkate almazlar. Yine aynı şekilde, bazı suçlar ani işlendiği için ortam faktörünü gözetme fırsatı olmaz.. Konuyla ilgili Tablo 53' te görüldüğü üzere, hükümlülerden % 47.4'ü ortam faktörünü dikkate almış, geri kalan % 52.6'sı ise ortam faktörünün işledikleri suç ile ilgisi olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 54: Suç Mağdurlarının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Suç Mağdurları	<i>Erkek</i>	102	60.0	85.0
	<i>Kadın</i>	9	5.3	7.5
	<i>Çocuk</i>	1	.6	.8
	<i>Erkek ve kadın birlikte</i>	8	4.7	6.7
	<i>Toplam</i>	120	70.6	100.0
Cevapsız		50	29.4	
Toplam		170	100.0	

Araştırma sonuçları suç mağdurlarının erkekler arasında (% 85) en fazla olduğunu göstermektedir. Kadınların suç mağduru olma oranları, % 7.5 gibi küçük bir orana karşılık gelmektedir.

Tablo 55: Suçun Oluşumunda Mağdurun Etkisi

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Mağdurun Etkisi	<i>Evet etkisi olmuştur</i>	91	53.5	63.2
	<i>Hayır bir etkisi olmamıştır</i>	53	31.2	36.8
	<i>Toplam</i>	144	84.7	100.0
Cevapsız		26	15.3	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubumuzu oluşturan hükümlülerden, "söz konusu suçu işlemenizde mağdurun etkisinin olup olmadığı" yönünde ki soruyu cevaplayanlardan % 63.2' si "evet" yanıtını vermiştir. Hayır yanıtını verenlerin oranı ise % 36.8' dir.

Aşağıdaki tabloda, suç türleri ile bu suçların mağdurlarının dağılımı görülmektedir. Buna göre kız kaçırma, ırza geçme ve sarkıntılık suçuna maruz kalanların dışındaki tüm suç türlerinin mağdurları % 90 ile % 100 arasında erkeklerdir.

Tablo 56: Mağdurların Cinsiyetinin Suç Türlerine Göre Dağılımı

			Hangi Suçtan Dolayı Tutuklandınız?							Toplam
			Adam öld.	Adam döv. Yaralama	Kaçak Çılık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkint.	Dolandırıcılık Sahtecilik Zim. para geçirme	Emn. Suistm.	
Mağdurun Cinsiyeti	Erkek	Sayı	26	32	3	20	2	13	3	99
		Satır	26.3%	32.3%	3.0%	20.2%	2.0%	13.1%	3.0%	100.0%
	Kadın	Sayı	2				6	1		9
		Satır	22.2%				66.7%	11.1%		100.0%
	Çocuk	Sayı	1							1
		Satır	100.0%							100.0%
	Erkek ve kadın birlikte	Sayı	1	1		2		4		8
		Satır	12.5%	12.5%		25.0%		50.0%		100.0%
	Toplam	Sayı	30	33	3	22	8	18	3	117
		Satır	25.6%	28.2%	2.6%	18.8%	6.8%	15.4%	2.6%	100.0%

Tablo 57: Hükümlülerin Suçu İşlerken Desteğinin Aldığı Kişilerin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Destek Alınan Kişiler	<i>Kimsenin desteğini almadım</i>	116	68.2	75.8
	<i>Annem ve babamın desteğini aldım</i>	2	1.2	1.3
	<i>Kardeşlerimin desteğini aldım</i>	3	1.8	2.0
	<i>Eşimin desteğini aldım</i>	1	.6	.7
	<i>Akrabalarımın desteğini aldım</i>	3	1.8	2.0
	<i>Arkadaş çevremın desteğini aldım</i>	28	16.5	18.3
	<i>Toplam</i>	153	90.0	100.0
Cevapsız		17	10.0	
Toplam		170	100.0	

Araştırmaya katılan hükümlülerin % 75.8'i suç eylemini gerçekleştirirken kimsenin desteğini almadıklarını belirtirken, suç eylemini gerçekleştirenlerin % 18.3' ü arkadaş çevrelerinin desteğini aldıklarını söylemişlerdir.

Tablo 58: Hükümlülerin Suçu İşledikten Sonra Ki Davranışlarına Dair Dağılım

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Davranışlar	<i>Teslim oldum</i>	122	71.8	73.9
	<i>Saklanmaya çalıştım</i>	16	9.4	9.7
	<i>Kaçtım</i>	27	15.9	16.4
	<i>Toplam</i>	165	97.1	100.0
Cevapsız		5	2.9	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin % 73.9' u suçu işledikten sonra teslim olmayı tercih ederken, % 16.4' ü kaçmayı ve % 9.7' si saklanmayı tercih etmiştir.

4.8. SUÇ İŞLEMEDEN ÖNCE VE SUÇ İŞLENDİKTEN SONRA Kİ PSİKOLOJİK DURUM

Tablo 59: Hükümlülerin Suç İşlemeden Önceki Yaşamlarında En Çok Arzuladıkları Şeyin Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

		SAYI	%
Arzulanan Şey	<i>Huzur ve güven içinde yaşamak</i>	120	49.79
	<i>İyi bir meslek sahibi olmak</i>	52	21.58
	<i>İyi bir aileye kavuşmak</i>	44	18.26
	<i>Zengin olmak</i>	25	10.37
Toplam		241	100.0

Hükümlülerin suç işlemeden önceki yaşamlarında en çok arzu ettikleri şeylerin başında % 49.79' luk gibi yüksek bir oranla, "huzur ve güven içinde yaşamak" gelmektedir. Bunu % 21.58 oranla "iyi bir meslek sahibi olmak", % 18.26' lık oranla "iyi bir aileye kavuşmak" ve % 10.37' lik oran ile "zengin olmak arzusu" izlemektedir.

Tablo 60: Hükümlülerin İsteklerini Elde Edememelerinin Sorumlusu Olarak Gördükleri Kesimlerin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Sorumlu Görülen Kesim	<i>Toplum</i>	42	24.7	25.9
	<i>Ailem</i>	13	7.6	8.0
	<i>Devlet</i>	54	31.8	33.3
	<i>Kendim</i>	53	31.2	32.7
	<i>Toplam</i>	162	95.3	100.0
Cevapsız		8	4.7	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin % 33.3' ü isteklerini elde edememelerinin birinci sorumlusu olarak Devleti görmektedirler. İkinci sırada % 32.7' lik oranla kendilerini, üçüncü sırada ise % 25.9 ile toplumu sorumlu görmektedirler. Hükümlülerin isteklerini elde edememelerinden en az sorumlu gördükleri kesim % 8.0' lık oranla aileleridir.

Tablo 61: Hükümlülerin İsteklerini Elde Edememelerinin Sorumlusu Olarak Gördükleri Kesimler İle Suçu İşlemelerinden Sorumlu Gördükleri Kesimlerin Dağılımı

İsteklerinizi Elde Edememenizin Sorumlusu Sizce Kimdir												
Bu suçun işlenmesinden kimi sorumlu tutuyorsunuz	Kendimi	Sayı	Toplum	Ailem	Devlet	Kendim	Toplam					
		Satır	13	22,4%	5	8,6%	10	17,2%	30	51,7%	58	100,0%
	Arkadaş Grubu	Sayı	15	33,3%	3	6,7%	14	31,1%	13	28,9%	45	100,0%
		Satır	16	27,6%	1	1,7%	32	55,2%	9	15,5%	58	100,0%
	Devleti	Sayı	5	33,3%	6	40,0%	1	6,7%	3	20,0%	15	100,0%
		Satır	24	45,3%	7	13,2%	17	32,1%	5	9,4%	53	100,0%
	Ailemi	Sayı	24	45,3%	7	13,2%	17	32,1%	5	9,4%	53	100,0%
		Satır	24	45,3%	7	13,2%	17	32,1%	5	9,4%	53	100,0%
	Toplamı	Sayı	24	45,3%	7	13,2%	17	32,1%	5	9,4%	53	100,0%
		Satır	24	45,3%	7	13,2%	17	32,1%	5	9,4%	53	100,0%

Hükümlülerin yarısından fazlası isteklerini elde edememelerinin ve işledikleri suçun sorumlusu olarak devleti görmektedir. Devletten sonra sırasıyla kendilerini, toplumu ve en az sorumlu olarak ailelerini görmektedirler

Tablo 62: Hükümlülerin Suç İşlemelerinden Sorumlu Tuttukları Kişi Veya Kurumların, Öncelik Sırasına Göre Dağılımı

		SAYI	%
Sorumlu Tutulan Kişi veya Kurum	<i>Devleti</i>	59	23.6
	<i>Kendimi</i>	58	23.2
	<i>Toplumu</i>	53	21.2
	<i>Arkadaş Grubumu</i>	48	19.2
	<i>Mağduru</i>	17	6.8
	<i>Ailemi</i>	15	6.0
Toplam		250	100.0

Araştırmaya katılan hükümlülerin suç işlemelerinden sorumlu tuttıkları kişi veya kurumların başında % 23.6'lık oranla devlet gelmektedir. İkinci sırada % 23.2'lik oranla hükümlüler kendilerini sorumlu görürken, üçüncü sırada % 21.2'lik oranla toplumu sorumlu görmektedirler. Hükümlüler suç işlemelerinde en az sorumlu olarak ailelerini göstermişlerdir.

Tablo 63: Hükümlülerin Suçu İşlemeden Önce İşleyecekleri Suçun Cezasını Bilip Bilmeme Durumlarının Oransal Dağılımı

	SAYI	%	GEÇERLİ %
<i>Evet</i>	35	20.6	20.8
<i>Hayır</i>	133	78.2	79.2
<i>Toplam</i>	168	98.8	100.0
Cevapsız	2	1.2	
Toplam	170	100.0	

Tablo 64: Hükümlülerin İşledikleri Suçun Cezasını Bilmeleri Durumunda Bu Suçu İşleyip İşlemeyeceklerine Dair Değerlendirmelerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
	<i>Evet</i>	47	27.6	28.8
	<i>Hayır</i>	116	68.2	71.2
	<i>Toplam</i>	163	95.9	100.0
Cevapsız		7	4.1	
Toplam		170	100.0	

Tablo 63' de hükümlülerin işledikleri suçun cezasını bilip bilmediklerine ilişkin sorumuza verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir. Buna göre hükümlülerin % 79.2' si işledikleri suçun cezasını, suçu işlemeyen önce bilmediklerini belirtirken, % 20.8' i işledikleri suçun cezasını bilerek suç işlemişlerdir.

Diğer taraftan Tablo 64' de, işledikleri suçun cezasını bilmeleri durumunda söz konusu suçu işleyip işlemeyeceklerine ilişkin sorumuza verdikleri yanıtların dağılımı görülmektedir. Hükümlülerin % 71,2' si "işlediğim suçun cezasını bilseydim işlemezdim" şeklinde görüş bildirirken, % 28.8'i "işlediğim suçun cezasını biliyor olsaydım yine de bu suçu işlerdim" şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Hükümlülerden suçun cezasını bilme durumunda bile suç işleyeceklerini belirtmiş olanların suç işleme nedenlerine bakıldığında şöyle bir görünüm ortaya çıkmaktadır: Bu suçu yine işleyeceklerini en çok belirtenlerin başında; kan davası, hakarete uğrama ve namus gerekçesiyle suç işleyenler gelmektedir. Kan davası için suç işleyenlerin % 100' ü, namus için suç işleyenlerin % 67' si ve hakarete uğradığı için suç işleyenlerin % 65' i bu suçun cezasını bilmeleri durumun dahi söz konusu suçu işleyeceklerini belirtmişlerdir. Özellikle namus ve kan davası için işlenen suçlarda, toplumun dayatmaları da unutulmamalıdır.

Tablo 65 : Hükümlülerin Suçu İşlemeden Önce Cezasını Bilme Durumunda Bu Suçu İşleyip İşlemeyecekleri İle İlgili Değerlendirmelerinin Suç İşleme Nedenlerine Dağılımı

			Bu Suçun Cezasını İşlemeden Önce Biliyor Olsaydınız, Yinede İşlermiydiniz?		Toplam
			Evet	Hayır	
Suç İşleme Nedenleri	İşsizlik	Sayı	4	12	16
		Satır	25.0%	75.0%	100.0%
	Arazi anlaşmazlıkları	Sayı	3	3	6
		Satır	50.0%	50.0%	100.0%
	Cinsel doyumсуzluk	Sayı		1	1
		Satır		100.0%	100.0%
	Bilgisizlik	Sayı	2	12	14
		Satır	14.3%	85.7%	100.0%
	Evlenmek için	Sayı	2	2	4
		Satır	50.0%	50.0%	100.0%
	Düşmanlık Kan davası	Sayı	3		3
		Satır	100.0%		100.0%
	Para alacağı İçin	Sayı	3	7	10
		Satır	30.0%	70.0%	100.0%
	Hakarete uğrama	Sayı	15	8	23
		Satır	65.2%	34.8%	100.0%
	İş anlaşmazlığı	Sayı	2	2	4
		Satır	50.0%	50.0%	100.0%
	Namus	Sayı	2	1	3
		Satır	66.7%	33.3%	100.0%
	Maddi Sıkıntılar	Sayı	8	32	40
		Satır	20.0%	80.0%	100.0%
	Alkol Alma	Sayı		7	7
		Satır		100.0%	100.0%
	Bunalıma Girme	Sayı	2	9	11
		Satır	18.2%	81.8%	100.0%
	Toplam	Sayı	46	96	142
		Satır	32.4%	67.6%	100.0%

Tablo 66: Hükümlülerin, Cezanın Ağır Olmasının Suçun İşlenmesini Engelliyip Engelliyemeyeceğine Dair Değerlendirmelerinin Dağılımı

	SAYI	%	GEÇERLİ %
<i>Evet</i>	67	39.4	40.1
<i>Hayır</i>	100	58.8	59.9
<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız	3	1.8	
Toplam	170	100.0	

Hükümlülerin % 59.9' u, işlenen suçun cezasının ağır olmasının suçun işlenmesini engelleyeceği görüşünde birleşirlerken, % 40.1' i aksi yönde görüş bildirerek, cezanın ağır olmasının suçun işlenmesini engellemeyeceğini belirtmişlerdir.

Tablo 67: Hükümlülerin Pişmanlık Durumlarının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
	<i>Evet</i>	134	78.8	81.2
	<i>Hayır</i>	31	18.2	18.8
	<i>Toplam</i>	165	97.1	100.0
Cevapsız		5	2.9	
Toplam		170	100.0	

Örnekleme oluşturan hükümlülerin büyük bir oranı (% 81.2) işledikleri suçtan dolayı pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Pişmanlık duymadıklarını belirtenlerin oranı ise % 18.8' dir.

Tablo 68: Hükümlülerin Benzer Koşulların Oluşması Durumunda Aynı Suçu İşlemeye İlişkin Değerlendirmelerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
	<i>Evet</i>	41	24.1	24.6
	<i>Hayır</i>	126	74.1	75.4
	<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız		3	1.8	
Toplam		170	100.0	

Hükümlülerin % 22' si benzer koşulların oluşması durumunda aynı suçu işleyeceklerini belirtmişlerdir. Buna karşılık % 75.2' si benzer koşullar oluşsa dahi aynı suçu işlemeyeceklerini belirtmişlerdir.

Tablo 69: Hükümlülerin İşledikleri Suçtan Dolayı Pişmanlık Durumları İle Suç İşledikleri Sırada Alkol - Uyuşturucu Kullanmama Durumlarının Dağılımı

			Bu Suçu İşlediğiniz İçin Pişman Mısınız?		Toplam
			Evet	Hayır	
Suç İşleme Anında Alkol Veya	Alkol almıştım	Sayı	41	4	45
		Satır	91.1%	8.9%	100.0%
	Uyuşturucu almıştım	Sayı	9	1	10
		Satır	90.0%	10.0%	100.0%
	Hiç birini almamıştım	Sayı	83	26	109
		Satır	76.1%	23.9%	100.0%
Toplam	Sayı	133	31	164	
	Satır	81.1%	18.9%	100.0%	

Yukarıdaki tabloda hükümlülerin suç işledikleri sırada alkol veya uyuşturucu kullanıp kullanmadıkları ile işledikleri suçtan dolayı pişman olup olmadıklarının dağılımı verilmiştir. Buna göre alkol veya uyuşturucu kullanmıştım diyenlerin % 90' ı işledikleri suçtan dolayı pişman olmuşlardır.

Alkol kullanma esnasında, "ahlaki bir yetirsizlik" durumu ortaya çıkabilmekte, ayrıca "toplumsal kontrol" mekanizmasının zayıfladığı varsayılmaktadır. Bu durum beriyssel olarak suç işleme eğilimi içinde olan insanlar için, eylemlerini haklılaştırıcı ve bu nedenle de şiddet eylemine yönelmeyi kolaylaştırıcı bir etkide bulunacağı sonucunu çıkarmayı kolaylaştırmaktadır. Ancak suçlunun içinde bulunduğu ortam faktörleri göz önüne alınmadan sadece alkol ve uyuşturucu kullanmayı bir suç işleme nedeni olarak görmek yanlış olur.

Hükümlülerin cezaevinden çıktıktan sonrasına ilişkin korkularının başında çok yüksek bir oranla (% 50.9) işsiz kalmak gelmektedir. Bunda en büyük etken, sabıkalı kişilerin iş bulmakta karşılaştıkları güçlüktür. Hükümlülerin işsiz kalmaktan sonra en çok çekindikleri nokta düşmanları tarafından takip edilmektir (% 9).

Tablo 70: Hükümlülerin Cezaevinden Çıktıktan Sonrasına İlişkin Korkularının Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Korkular	<i>İşsiz kalmak</i>	85	50.0	50.9
	<i>Ailemin beni kabul etmemesi</i>	9	5.3	5.4
	<i>Yakın çevrem beni reddetmesi</i>	6	3.5	3.6
	<i>Düşmanlarım tarafından takip edilmem</i>	15	8.8	9.0
	<i>Hiçbiri</i>	52	30.6	31.1
	<i>Toplam</i>	167	98.2	100.0
Cevapsız		3	1.8	
Toplam		170	100.0	

Tablo 71: Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri İle Cezaevinden Çıktıktan Sonrasına Dair Korkularının Dağılımı

			Cezaevinden Çıktıktan Sonra Sizi En Çok Korkutan Şey Nedir?					Toplam
			İşsiz kalmak	Ailemin beni kabul etmemesi	Yakın çevremi beni reddetmesi	Düşmanlarım tarafından takip edilmem	Hiçbiri	
Hükümlülerin İşledikleri Suç Türleri	Adam öldürmek	Sayı	9	1	1	7	11	29
		Satır	31.0%	3.4%	3.4%	24.1%	37.9%	100.0%
		Sütun	10.8%	12.5%	16.7%	46.7%	22.9%	18.1%
		Toplam	5.6%	.6%	.6%	4.4%	6.9%	18.1%
	Adam dövme Yaralamak	Sayı	11	2	1	5	16	35
		Satır	31.4%	5.7%	2.9%	14.3%	45.7%	100.0%
		Sütun	13.3%	25.0%	16.7%	33.3%	33.3%	21.9%
		Toplam	6.9%	1.3%	.6%	3.1%	10.0%	21.9%
	Kaçakçılık	Sayı	8				1	9
		Satır	88.9%				11.1%	100.0%
		Sütun	9.6%				2.1%	5.6%
		Toplam	5.0%				.6%	5.6%
	Hırsızlık Gasp	Sayı	24	2	2	2	4	34
		Satır	70.6%	5.9%	5.9%	5.9%	11.8%	100.0%
		Sütun	28.9%	25.0%	33.3%	13.3%	8.3%	21.3%
		Toplam	15.0%	1.3%	1.3%	1.3%	2.5%	21.3%
	Kız kaçırmak Irza geçmek Sarkıntılık	Sayı	4		1	1	4	10
		Satır	40.0%		10.0%	10.0%	40.0%	100.0%
		Sütun	4.8%		16.7%	6.7%	8.3%	6.3%
		Toplam	2.5%		.6%	.6%	2.5%	6.3%
	Dolandırıc. Sahtecilik Zim. para geç.	Sayı	26	3	1		9	39
		Satır	66.7%	7.7%	2.6%		23.1%	100.0%
		Sütun	31.3%	37.5%	16.7%		18.8%	24.4%
		Toplam	16.3%	1.9%	.6%		5.6%	24.4%
Emniyeti suistimal	Sayı	1				3	4	
	Satır	25.0%				75.0%	100.0%	
	Sütun	1.2%				6.3%	2.5%	
	Toplam	.6%				1.9%	2.5%	
Toplam	Sayı	83	8	6	15	48	160	
	Satır	51.9%	5.0%	3.8%	9.4%	30.0%	100.0%	
	Sütun	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	
	Toplam	51.9%	5.0%	3.8%	9.4%	30.0%	100.0%	

Hükümlülerin cezaevinden çıktıktan sonrasına dair çekincelerinin başında gelen "işsiz kalmak" korkusunu en fazla yaşayan kesim mala yönelik suç işleyenlerdir. Kaçakçılık suçu işleyenlerin % 89' u, hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 71' i ve dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirme suçlarını işleyenlerin % 67' si bu korkuyu yaşamaktadır.

4.9. DİNİ İNANÇ VE SUÇ İLİŞKİSİ

Din olgusu, bir inançlar sistemi olmanın yanı sıra aynı şekilde bir ibadetler sistemidir. Din gerçekliğini; bir ilişki biçimi, bir kimlik unsuru ve davranış kodları öngören bir sosyal olgu olarak ele almak mümkündür. Dinin bir sosyal olgu olarak ele alınması, onun sosyal bir içerimi olduğu anlamına gelmektedir. Din her şeyden önce, bireylerde bir davranış düzenlemesi/sınırlaması

öngörmektedir. Dinin, birey üzerinde belirli ölçülerde bir denetim ve kontrol mekanizması olarak işlev gören yapısı, din olgusu ile suç arasındaki ilişki noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bireyin din ile kurduğu iletişim ve ilişki biçimine/yoğunluğuna göre, bireyin davranışsal ve değersel yapısı şekillenmekte, denetlenmekte ve yönlendirilmektedir.

Genel olarak bakıldığında; dini sistemler, suç eylemlerini olumsuzlamaktadır. Ancak, bireyin suç eylemi karşısındaki pozisyonu, bireyin din ile kurduğu bağlantı veya dindarlık durumlarına göre farklı olacaktır. Bu nedenle bireyin dindarlık durumunun, suç işleyip işlememesinde önemli bir değişken olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 72: Hükümlülerin Dini İnanç Seviyelerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
İnanç Seviyeleri	<i>Çok dindar</i>	19	11.2	11.4
	<i>Dindar</i>	101	59.4	60.8
	<i>Az dindar</i>	32	18.8	19.3
	<i>Dindar değilim</i>	14	8.2	8.4
	<i>Toplam</i>	166	97.6	100.0
Cevapsız		4	2.4	
Toplam		170	100.0	

Yukarıdaki tabloda, kendilerini "çok dindar" olarak görenlerin oranı sadece % 11.4' tür. Kendilerini "dindar" olarak tanımlayanlar, en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bununla birlikte "az dindar" ve "dindar olmayanlar" ın toplam oranı % 27.7' dir. "Çok dindar" ve "dindar" olanların oranının yüksek olması suç işlemede din ögesini baskılayan koşulların daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Tablo 73: Hükümlülerin Dine Olan Eğilimleri İle İşledikleri Suç Türlerinin Dağılımı

			Hangi Suçtan Dolayı Tutuklandınız?							Toplam
			Adam öld.	Adam döv. Yaralamak	Kaçak çalık	Hırsız. Gasp	Kız kaç. Irza geç. Sarkint.	Dolandırıcı. Sahtecilik Zim. para geçirme	Emn. Suistm.	
Hükümlülerin Dini İnançlarına Dair Değerlendirmeleri	Çok dindar	Sayı	3	8	3	3		1		18
		Satır	16.7%	44.4%	16.7%	16.7%		5.6%		100.0%
	Dindar	Sayı	19	22	5	19	7	21	4	97
		Satır	19.6%	22.7%	5.2%	19.6%	7.2%	21.6%	4.1%	100.0%
	Az dindar	Sayı	7	4	1	6	3	11		32
		Satır	21.9%	12.5%	3.1%	18.8%	9.4%	34.4%		100.0%
	Dindar değilim	Sayı	2	1		5		5		13
		Satır	15.4%	7.7%		38.5%		38.5%		100.0%
	Toplam	Sayı	31	35	9	33	10	38	4	160
		Satır	19.4%	21.9%	5.6%	20.6%	6.3%	23.8%	2.5%	100.0%

Hükümlülerin dine olan eğilimleri ile suç türleri karşılaştırıldığında elde edilen veriler çok anlamlı çıkmamıştır. Dindar olduklarını belirtenlerin suç türlerine dağılımına bakıldığında belirli bir suç türünde yoğunlaşma görülmemektedir. Adam öldürme, adam dövme ve yaralama, hırsızlık-gasp, dolandırıcılık-sahtecilik-zimmetine para geçirme suçları, dindar olanlar tarafından, aşağı yukarı aynı oranlarda işlenmiştir. Bununla birlikte "dindar değilim" diyenlerin % 80' ni mala yönelik suçlar olan "hırsızlık-gasp" ve "dolandırıcılık-sahtecilik-zimmetine para geçirme" suçlarını işlemişlerdir.

Tablo 74: Hükümlülerin Cezaevine Girdikten Sonra Dini İnanıcı Konusunda Kendilerinde Bir Değişimin Olup Olmadığına İlişkin Değerlendirmelerinin Dağılımı

		SAYI	%	GEÇERLİ %
Dini İnanç Değişimi	<i>Hayır, hiç bir değişme olmadı</i>	96	56.5	57.1
	<i>Dine olan eğilimim arttı</i>	63	37.1	37.5
	<i>Dine olan eğilimim azaldı</i>	9	5.3	5.4
	<i>Toplam</i>	168	98.8	100.0
Cevapsız		2	1.2	
Toplam		170	100.0	

Örneklem grubun % 57.1' cezaevine girdikten sonra dini yaşamınızda herhangi bir değişikliğin olmadığını belirtmiştir. Diğer tarafından % 37.5' lik bir kısım ise dine yönelişin olduğu görülmüştür. Cezaevine girdikten sonra dine karşı eğiliminin azaldığını belirtenlerin oranı ise % 5.4' tür.

SONUÇ

Sosyolojik bir çalışma niteliği taşıyan bu tezde sosyolojik açıdan suç olgusu kültürel, yapısal ve sosyo-demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, bireyin suç işleme kararının kültürel öğeler ile yapısal konumlar etrafında biçimlendiğini varsayımı çerçevesinde yürütülmüştür. Ayrıca suç gerçekliğinin, toplumdaki ekonomik, teknolojik ve değişme süreçleri/unsurları ile toplumdaki eşitsizlik yapısından etkilendiği de görülmektedir.

Bu tezin teorik bölümü, ülkemizde yapılmış sosyolojik araştırmalar ve yabancı literatür kullanılarak hazırlanmıştır. Diğer yandan araştırma ile ilgili bazı temel sosyal değişkenlerle ilgili veriler Kırıkkale ili cezaevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklularla yapılan anket çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Açılımsal ifadeyle; araştırma bölgesi ildeki cezaevlerinde tutuklu bulunan hükümlü suçluların cinsiyet, yaş, coğrafi kökenleri, ikamet yerleri v.b sosyo-demografik nitelikleri; gelir ve meslek durumları gibi ekonomik özellikleri; aile yapıları, öğrenim düzeyleri, akran veya arkadaş grup ilişkileri ve dindarlık durumları v.b sosyo-kültürel nitelikleri büyük ölçüde çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; aile yapısı, sınıf, din, işsizlik, ekonomik yapı, kültür, alkol kullanma gibi suç faktörleri ile suçu kolaylaştırıcı unsurlar gibi bazı faktörlerin, suç değişkeni ile olan ilişkisi saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca suçun işlenme biçimi, kime karşı işlendiği (mağdur) ve suçun nedenleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Araştırma kapsamında 170 erkek hükümlüye anket uygulaması yapılmış ve hükümlülerin % 52' si evli % 48' bekadır. Araştırmadan elde edilen verileri şu şekilde belirtmek mümkündür:

Suç çözümlenmelerinde önemli değişkenlerden biri, yaş faktörüdür. Çünkü suç işleme oranları, yaş gruplarına göre değişkenlik arz etmektedir. Suçun bazı yaş gruplarında yoğunlaşmasının nedenlerini çözümlenmek için; biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıklama modelleri geliştirilmiştir. Biyolojik izah; insanların genellikle kuvvetli, aktif yaş grubuna denk düşen dönemlerde daha fazla suç işleyeceği varsayımına dayanırken, psikolojik yaklaşımlar da bireydeki ruhsal ve zihinsel değişmelerin meydana geldiği bazı yaş dönemlerine -özellikle kızgınlık, nefret,

saldırganlık vb. duyguların daha ateşleyici olduğu- paralel olarak suçluluğun belirli yaş döneminde daha fazla yoğunlaşacağını varsaymaktadır. Araştırma bulguları, suç işleme sıklığının en çok 18-25 yaş grubunun, büyük bir farkla, en yüksek değeri aldığını, bunu 42-50 yaş grubunun izlediğini göstermektedir. Genel anlamıyla; 18-25 yaş grubu tüm suçların en fazla gerçekleştiği yaş dilimi olmaktadır. Yine bu yaş grubuna dahil olanların işledikleri suçlar incelendiğinde, % 46.7' si hırsızlık ve gasp suçlarından hüküm giymiş, hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 72.4' ü de 18-25 yaşları arasındaki kişiler tarafından işlenmiştir. Diğer taraftan en az suç işleyen yaş grubu ise 51 ve üzeri yaş dilimidir. 51 ve üzeri yaş diliminde suç işleme oranı % 6 civarındadır.

Bu araştırmada ele alınan diğer bir değişken de, eğitim unsurudur. Bu konu ile ilgili araştırma bulgularına bakıldığında, suçluların % 71'i lise düzeyinden daha düşük öğrenim kategorilerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar içerisinde, ilkokul mezunu olanlar, en fazla suç işleyen kategoriyi oluşturmuştur. İlkokul mezunu öğrenim kategorisinden sonra öğrenim düzeyinin artışına paralel olarak, suç oranları düşmektedir. Bu bağlamda, üniversite veya yüksek okul mezunu, en az suç işleyen kesimi oluşturmaktadır. Bu bulgular, suç olgusunun düşük öğrenimli bir nitelik arz ettiğini ortaya koymaktadır. Ancak öğrenim düzeyi ile işlenen suç türleri arasındaki ilişkiye bakıldığında; tüm öğrenim kategorilerinde en çok işlenen suç türünün, mala yönelik olduğu görülmektedir. Ancak, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak, genel olarak suç oranlarında gözlemlenen düşüş eğitim olgusunun doğrudan ve dolaylı olarak, suç oranlarını etkilediğini göstermektedir. Mala yönelik suçlar içerisinde en çok işlenen suç türü, hırsızlık ve gasp suçudur. Bu suç türü, tüm kategorilerde en yüksektir. Üniversite/yüksekokul mezunlarının daha çok, zimmete para geçirmek suçu ile icra iflas kanuna, muhalefet gibi servet suçları ile adam öldürme suçlarını işledikleri görülmüştür. Bununla birlikte üniversite mezunu hükümlüler arasında hırsızlık, gasp, ırza geçme, kız kaçırma ve sarkıntılık suçlarını işleyen yoktur. Uyuşturucu suçları da en fazla, düşük öğrenim düzeyine sahip olanlar veya okuma yazma bilmeyenler tarafından işlenmektedir. Her hangi bir okul bitiremeyenler sırasıyla en çok adam öldürme, uyuşturucu, gasp ve hırsızlık suçlarını işlemektedirler. Genel olarak; bireylerin

eğitim düzeylerinin artması, hukuka karşı saygılı olma bilinci ve duygusunu geliştirmede etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Suç olgusunun veya oranlarının açıklanmasında, ne çıkan diğer başka önemli bir faktör, demografik faktörlerdir. Genel olarak yapılan araştırmaların bulguları, şehirde suç işlenme oranının en yüksek düzeyde gerçekleştiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bir anlamda kırsal alanlar, düşük suçluluk oranına sahiptir. Suçların büyük bir oranın şehirlerde işlenmesinin nedenleri arasında; şehirlerin çekici özellikleri dolayısıyla, dünya nüfusunun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır. Bunun sonucunda, şehir yaşamı, insanlarda sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda birtakım ayrımlar meydana getirmiş, dolayısıyla değişik kültür ve inanç sistemlerine sahip ırk, etnik menşe, sosyal yapı ve fonksiyon bakımından toplum bireylerinin farklılaşmasına ve heterojen bir toplum oluşmasına neden olmuştur. şüphesiz ki toplumdaki bu denli karmaşık ayrımlaşma pek çok problemi de beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden bir tanesi de suçların giderek artmasıdır. Bu ayrımlar, sonucunda şehirlerde, sosyal gruplar ortaya çıkmış, din, ahlak, sanat, düşünce, meslek grupları, farklı tutum ve davranış özellikleri gelişmiş, nüfus yoğunluğu artmış, toplum bireyleri arasında gayri şahsi, soğuk ve çoğu zaman kısa süreli ilişkiler gelişmiş, ferdiyetçilik artmış, bağımsızlık anlayışları değişmiş; buna karşılık insanın yalnızlığu ve gvensizliğu artmış, dayanışma kaybolmuş, bunların yerlerini organize yardım dernekleri almış bunun neticesi olarak da şehirlerde intiharlar, akıl ve ruh hastalıkları, kazalar, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığu, fuhuş, ocuk ve gençlik suçlulukları, terör ve şiddet olayları çoğalarak endişe ve korkular artmıştır. Ayrıca bu olumsuz durumlar şehirlerde yaşayan insanların sosyal, psikolojik dengelerini bozarak suçların artmasına ve sosyal kontrol mekanizmalarının yok olmasına yol açmıştır. Demografik faktörlerle ilgili olarak araştırma alanından elde edilen bulgular zet olarak şu şekildedir: Araştırma alanı kapsamında bulunan hükümlülerin yarısından fazlasını, şehir kökenliler oluşturmaktadır. Ayrıca, hükümlülerin suç işlemeden önceki ikamet durumlarına bakıldığında da en yüksek oranının, ilde ikamet edenlerin teşkil ettiğu görülmektedir. Suuların suç işledikleri yerleşim yerlerine bakıldığında, suçların en çok şehirlerde işlendiğu görülmektedir. Hükümlülerin önemli bir oranı, suçları sokakta işlemiştir. Sokakta en çok işlenen suç türlerinin başında;

hırsızlık ve gasp suçları, adam öldürme, adam dövme/yaralamak, suçları gelmektedir. Bunun en büyük nedeni, sokakların bu suçların işlenmesi için en uygun ortamlar olmasıdır. Aynı şekilde, dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmete para geçirme suçlarının % 67' si işyerinde işlenmiş, bu suçlar içinde en elverişli mekanlar iş yerleridir.

Bu çalışmada meslek grupları ile suç işleme nedenleri arasındaki ilişkiye dair veriler incelendiğinde, en fazla suç işleyen meslek grubu serbest meslekle uğraşanlar olarak görülürken, tüm meslek gruplarında en büyük suç işleme nedenini maddi sıkıntıların oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle esnafın suç işleme nedenlerinin başında, % 50' ye yakın oranda, maddi sıkıntılar gelmektedir. Arazi anlaşmazlığından dolayı suç işleyenlerin % 50' si çiftçiler dikkati çekerken, alkollü olduğu için suç işlediğini belirtenlerin % 57' si esnaf grubundadır.

Serbest meslekle uğraşanların suç oranlarının bu kadar yüksek çıkmasının nedeni, sürekli ve basit bir işi olmayan, kısa aralıklarla ne iş bulursa onu yapan bir çok kişi, hangi işle uğraştığı sorulduğunda serbest meslek cevabını vermektedir. Yani bu meslek kategorisine dahil olanların bir çoğunun belirli bir işi, dolayısıyla düzenli bir gelirleri de yoktur. Ayrıca bu kişilerin buldukları işlerin büyük bir bölümü, suçların en fazla işlendiği yerler olan, sokak ortamındadır.

Esnaf iş kollarında istihdam edilen insanların suçluluk oranının yüksek çıkmasının nedeni, bir ölçüde bu meslek biçiminin çok sayıda insan ile iletişimi zorunlu kılması ile açıklanabilir. Daha çok şiddet içerikli olan bölgedeki egemen kültür kodları, kişiler arası ilişki biçimine yansımaktadır. Ayrıca, bu meslekler bir anlamda ticaret amaçlı iş kolları olduğu için, parasal sorunları bünyesinde taşımaktadır. Bazen parasal meseleler, tartışma konusuna dönüşerek, şiddet davranışına neden olmaktadır. Özellikle tartışma esnasında ortaya çıkan hakaret tarzı davranışlar, suç eylemini teşvik etmektedir.

Suç olgusu analizinde diğer önemli bir değişken de ailedir. Aile-suç ilişkisi bağlamında yapılan araştırmalar, aile yapısının bireyin suç işleme eğilimi ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada aile ile ilgili özelliklerden en belirgin olanları, hükümlü anne ve babalarının eğitim seviyelerinin çok düşük olması ve ailedeki kardeş sayısının çokluğudur. Hükümlülerin annelerinin

yarıya yakın okuma yazma dahi bilmezken, babalarının yarıya yakını da ilk okul mezunudur. Hükümlülerin kardeş sayılarına bakıldığında, 5 ve beşten fazla kardeşe sahip olanların oranı toplamı % 58' dir. Genel itibariyle suç işleyenlerin büyük çoğunluğu kalabalık ailelerin üyeleridir.

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç, hükümlülerin önemli bir oranın daha önceden de işlemiş oldukları suçtan dolayı kovuşturılmaya konu olduklarıdır. Kovuşturılmaya konu olanların oranı, % 52.1' dir. Bu oran oldukça dikkat çekicidir. Özellikle bu oran içindeki hem tutuklanıp hem de hüküm giyenlerin oranının % 32 gibi bir orana tekabül etmesi son derece önemlidir. Mükerrer suçluluğun bu derece yüksek olması üzerinde verilen cezaların caydırıcı olmadığı, cezaevlerinin ıslah edici fonksiyonlarını yerine getiremediği, suçluların cezaevinden çıktıktan sonra düzgün bir hayata adapte olmadığı yada bu fırsatı yakalayamadıkları, kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmeleri ve tekrar suça yönelmeleri gibi nedenleri akla getirmektedir. Araştırmada daha önceki suçluluklarla ilgili bir diğer önemli bulgu da, hükümlülerin büyük bir kısmının daha önce işledikleri suç türü ile en son işledikleri suç türü aynı olmasıdır. Yani bir çoğu aynı suçun tekrerründen hüküm giymiştir. Daha önce adam öldürenlerin % 50' si yine adam öldürmekten, daha önce adam dövmek-yaralamak suçunu işleyenlerin % 44' ü yine adam dövmek-yaralamaktan, daha önce hırsızlık ve gasp suçu işleyenlerin % 70' i yine hırsızlık ve gasp suçundan, dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirme suçu işleyenlerin % 75' i yine dolandırıcılık, sahtecilik ve zimmetine para geçirme suçlarından, kız kaçırma, ırza geçme ve sarkıntılık suçlarını işleyenlerin % 40' ı yine aynı suçlardan, hüküm giymişlerdir.

Suç araştırmalarında, "mağdur" olgusu da önemli faktörlerden biridir. Çünkü bazı suçlar için suçun oluşumunda - etkileme oranı farklı düzeyde gerçekleşmesine rağmen - mağdurun katkısı olduğu bir gerçektir. Mağdurun suçun oluşumundaki etkisi; mağdurun provake veya tahrik edici davranması , suçu hızlandırıcı rolü, mağdur olma eğilimini taşıması açısından ele alınmaktadır. Bu araştırmada, suçun oluşumunda mağdurun her hangi bir etkisinin olup olmadığı yönündeki soruya, hükümlülerin 2/3' ü "evet vardır" cevabını vermiştir. Suç türleri kendi içersinde değerlendirildiğinde, oransal olarak mağdurun servete yönelik suçlardan çok şiddet suçlarında daha çok etkili olduğu görülmektedir. Çünkü; şiddet suçlarının büyük bir oranı, suçlu ile mağdurun karşılıklı bir etkileşimi sonucunda meydana gelmektedir.

Bir anlamda; ekonomik veya toplumsallıkla ilgili analaşmazlık noktaları, karşılıklı tahrik etme nedeniyle suç eylemine yöneltmektedir. Bu bağlamda, bazı adam öldürme eylemlerinin mağdur ile suçlu arasında basit bir tartışma sonucunda meydana geldiği bilinmektedir. Araştırmada, cinsiyet açısından mağdurlaşma oranına bakıldığında, mağdurların çok büyük bir oranı erkektir.

Hükümlülerin işledikleri suçtan dolayı pişmanlık durumlarına bakıldığında ise; suçluların büyük bir yüzdesi, işledikleri suçtan dolayı pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Ancak özellikle, namus ve kan davası yüzünden suç işleyenlerin tamamı işledikleri suçtan dolayı pişman olmadıklarını dile getirmişlerdir. Benzer koşulların oluşması durumunda aynı suçu işleyip işlemeyecekleri ile ilgili sorulan bir soruda, bu suçu yine işleyeceklerini belirtenlerin oranı, işledikleri suçtan pişmanlık duyduklarını belirtenlerin oranından biraz daha yüksektir. Bir anlamda hükümlülerden yaklaşık olarak 1/4'ü, aynı koşulların oluşması durumunda bu suçu tekrar işleyeceklerini belirtmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç, hükümlülerin suç işlemeyen önce, isteklerini elde edememelerinin ve suç işlemelerinin sorumlusu olarak en çok devleti görmeleridir. Hükümlülerin yarısından fazlası, bu konulardan devleti sorumlu tutmaktadır.

Hükümlülerin cezaevi sonrasına dair korku ve çekincelerinin başında, tahliye sonrası işsiz kalmak gelmektedir. Çünkü, hükümlülerin yaklaşık olarak yarısı, cezaevinden sonra en çok korktukları sorunun " işsiz kalma" olduğunu belirtmişlerdir. Bunu, "düşmanlarım tarafından takip edilmem korkusu" izlemektedir.

Özetle bu çalışmanın verileri ışığında sosyolojik bağlamda, suç olgusunun sosyo-kültürel yapıdan bağımsız olarak ele alınamayacağı görülmüştür. Suçu önlemeye yönelik sağlıklı çözümler sosyo-kültürel yapıyı bilmekle doğrudan ilişkilidir.

KAYNAKÇA

ADLER, Freda, G.O.W. MUELLER and W.S. LAUFER; **Criminology**, Mc Graw-Hill İnc., New York, 1991.

AKAN, Vildan; "**Birey ve Toplum**", Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınları, (Editör; İhsan SEZAL) Ankara, 2003.

AKGÜN, Nejat; **Adli Psikiyatri**, Ankara, 1987.

AKSAL, Zühtü; V. ÖRSDEMİR; Y.ALtin: Yangın ve Patlama Dünden Bu Güne Kırıkkale, Kırıkkale Kal. Vak. Yay.No: 16 Kırıkkale, 1997.

ALEMDAR, Korkmaz, İrfan ERDOĞAN; **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara, 1994.

ALLPORT, G. W.; **Attitudes. in a Handbook of Social Psychology**, Worcester, MA:Clark University Press. (Aktaran: Mehmet Cüneyt BİRKÖK) , 1935.

ASLANTÜRK, Zeki; **Sosyoloji**, İstanbul, 1999.

BAŞARAN, İbrahim Ethem; **Eğitime Giriş**, Ankara, 1987.

BOSTANCI, Naci; "**Toplum ve Kültür**", Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınları, (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003.

CELKAN, Hikmet Yıldırım; **Ziya Gökalp' in Eğitim Sosyolojisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989.

Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions; 1952.

ÇELEBİ, Nilgün; **Sosyoloji Ve Kültür**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara www.akmb.gov.tr.

DEMİRBAŞ, T.; **Kriminoloji**, Ankara, 2001.

DİÇEKLİGİL, Beylü; **Sosyal Yapı Analizi**, İstanbul, 1997.

ŞENOL, Dolunay; 3 Temmuz 1997 Tarihli Patlama ve Kırıkkale. Yardımcı Ofset, Kırıkkale, 2000.

DÖNMEZER, Sulhi; **Kriminoloji**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1994.

DURUGÖNÜL, Esmâ; **"Küreselleşme ve Toplumlar"**, Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınevi, (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003.

ENGEL, F. James; Rager D. BLACKWELL: Paul W. MİNİARD; **Consumer Behavior**, The Dryden Press International Edition, (Çev: M.Tekin KOÇKAR), 1990.

ERDENTUĞ, S. Aygen; "Suç Kavramının Kültür Farklılığı Açısından Değerlendirilmesi", **Antropoloji Dergisi**, Sayı 11, Ankara, 1982 .

ERDEM, Selman; **Psikoloji**, İstanbul, 1993.

ERDOĞAN, İrfan; **Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu**, Doğu Batı, 2001, (15) 2.

ERGİL, Doğu; **Yabancılaşma ve Siyasal Katılma**, Ankara 1980.

ERKAL, E.Mustafa, Burhan BALOĞLU, Filiz BALOĞLU; **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Der Yayınları, İstanbul, 1997.

FİCHTER, Joseph; **Sosyoloji Nedir?**, (Çev: Nilgün ÇELEBİ) Atilla Kitabevi, Ankara, 1994.

GEZGİN, Mehmet Fikret; **Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji Köy Sosyolojisi İlişkileri**, İstanbul, 1997.

GÖKA, Erol; TÜRKÇAPAR, M.Hakan; **SSK Ankara Hastanesi spaces.msn.com**

GÜNDOĞAN, Kadir; KOÇ, Cihan; ÖZBUDAK, Coşkun; **Kolluk Görev ve Yetkileri Mevzuatı**, Ankara, 2003 .

GÜZEL, Serkan; "**Sosyo-Kültürel Yapı ve Değerler**", Yüksek Lisans Tezi, YÖK Dökümantasyon Merkezi, Konya, 2001.

HUNTINGTON, P.Samuel; **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, İstanbul, 2004.

İÇLİ, Tülin Günşen; **Kriminoloji**, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001.

İÇLİ, Tülin Günşen; "**Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet**", Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınları (Editör: İhsan SEZAL), Ankara, 2003.

İNAN, Özer; "**Toplumsal Değişme ve Gelişme**", Sosyolojiye Giriş, (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003.

KALAYCIOĞLU, Sibel; "**Toplumsal Tabakalaşma**", Sosyolojiye Giriş, Martı Yayınları (Editör: İhsan SEZAL) Ankara, 2003.

KAPLAN, Mehmet; **Kültür ve Dil**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1986.

KELEŞ, Ruşen; **100 Soruda Türkiye: Şehirleşme, Konut ve Gecekondu**, İstanbul, 1978.

KEMERLİOĞLU, Eyüp; **Toplumsal Tabakalaşma ve Hareketlilik**, Erzurum, 1990.

KIRAY, M. Belik; "**Toplum Bilim Yazıları**", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Sayı 7, Ankara, 1982.

KIZILTAN, G. Savaş; **Çağımızda Yabancılaşma Sorunu**, Ankara, 1986.

KIZMAZ, Zahir; "**Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk**" Doktora Tezi, Elazığ, 2002.

KONGAR, Emre; **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul, 1981.

KORKMAZ, Abdullah; "**Şehirleşme ve Suç**", Malatya Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul, 1988.

KRECH, D., R.S. CRUTCHFIELD; **Cemiyet İçin Fert** (Çev: Mümtaz Turhan) Cilt II, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1983.

KURTKAN-BİLGİSEVEN, Amiran; **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

MARSHALL, Gordon **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev: Osman AKINHAY ve Derya KÖMÜRCÜ), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

MILLS, C. Wright; **Toplumbilimsel Düşün**, (Çev: Ünsal Oskay) DER Yayınları, İstanbul, 2000.

MUTLU, E.; **İletişim Sözlüğü**, Ankara, 1995.

NİRUN, Nihat; **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, A.K.M. Yayınları. Ankara, 1991.

ÖZKALP, Enver; **Davranış Bilimlerine Giriş**, A.Ü. Açık Öğretim Fak.Yay. No: 75, Ankara, 1988.

POLAT, Oğuz; "**Şiddet**" www.kriminoloji.com 2002.

REİD, Titus S.; **Crime and Criminology**, Holt Rinehart and Winston, New York, 1982.

RUBINGTEN, Earl, WEINBERG, Martin; **Deviance**, New York, Mc.Millian Comp. 1981.

SEYYAR, Ali; **Sosyal Sözlük**, Sosyal Siyaset Kürsüsü. www.sosyalsiyaset .com.

SEZAL, İhsan; **Sosyolojiye Giriş**, Martı Yayımevi, Ankara, 2003.

SİEGEL, Larry J.; **Criminology**, West Pub. Comp., St. Paul, 1989.

SOKULLU-AKINCI R.Fusun; **Kriminoloji**, İstanbul, 1994.

STROK, Rod; **Social Problems**, Washington, 1975.

SUTHERLAND, E and D. CRESSEY; **Principles Of Criminology**, New York: J.B. Lippincot Comp., 1966.

ŞAHİN, B., T. POYRAZ, P. ÖKTEM, A. ŞİMŞEK; "**Bir Popüler Kültür Ürünü Olarak Asmalı Konak Dizisinin Yöre Turizmine Etkisi**", H.Ü. Sosyoloji Bölümü. www.sdergi.hacettepe.edu.tr.

TANRIÖVER,H.,A.,EYÜPOĞLU; **Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Ögeler**, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000.

TURAN, Mümtaz; **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1969.

TÜRKDOĞAN, Orhan, "Aşağı Sınıf Kültürü", **Töre Dergisi**, Sayı 55, 1975.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları**, İstanbul, 1977.

TÜRKDOĞAN, Orhan; **Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme**, İstanbul, 1988.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar; **Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm**, Birey Yayınları, İstanbul, 2000.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar: "Ekonomik Kriz, Toplumsal Hayat ve Toplumdaki Suç Eğilimleri", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 4, Aralık, 2004.

TÜTENGİL, Cahit Orhan; **Az gelişmişliğin Sosyolojisi**, İstanbul, 1970.

URHAL, Ömer; "**Şehirleşme ve Asayiş İlişkisi**" Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1992.

VOLD, George; **Theoretical Criminology**, New York, 1958.

WEBER, Marx; **Sosyoloji Yazıları**, (Çev: Taha PARLA), İstanbul, 1986.
(www.sosyalhizmetuzmani.org)

YAMAKOĞLU, C.; **İnsan İlişkileri**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

YAVUZER, Haluk; **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

YÜCEL, T. Mustafa; **Kriminoloji: Suç ve Ceza**, Adalet Teşkilatı Güçlendirme Vakfı Yayını, 1986.

YÜCEL, T. Mustafa; **Kriminoloji**, Ankara, 2003.

YÜCEL, T. Mustafa; **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, Ankara, 1997.

YÜKSEL, Ümit; "**Suç Olgusunun Sosyo-Kültürel Boyutları ve Suç-Ekonomi İlişkisi**", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

26.9.2004 tarih, 5237 sayılı **Yeni Türk Ceza Kanunu**.

Kırıkkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi.

www.kirikkale.meb.gov.tr

Kırıkkale Valiliği Resmi İnternet Sitesi. www.kirikkale.gov.tr.

EK-1

ANKET FORMU

Bu anket formu, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda mastır tezine veri oluşturmak üzere hazırlanmıştır. Sosyo-kültürel yapının suç üzerindeki etkisini tespit etmeye yönelik olan bu çalışma, bilimsel bir nitelik taşımayı arzuladığı için, lütfen, bu anketin doldurulmasında sizin için en doğru olan seçeneği işaretleyiniz. Çünkü, sorulara eksiksiz, doğru ve içtenlikle cevap vermeniz, bu araştırmanın amacına ulaşmasında en büyük katkıyı sağlayacaktır.

Bu anketteki soruların tümünü cevaplayınız. Ancak, sizin durumunuza uygun düşmeyen soruları boş bırakınız. Seçeneklerde size uygun olmayan durumlarda, diğer (belirtiniz) biçimindeki boşluklara uygun olan yanıtı yazınız. Cevap için boş bırakılan yerler yetmediği taktirde, anket formunun boş bırakılan kısımlarını kullanabilirsiniz.

Soruları, parantez içindeki boşluklara **X** işareti koyarak cevaplandırınız.

Anket formuna yazacağınız bilgiler, mahkumiyetiniz ile ilgili herhangi bir işlemde kesinlikle kullanılmayacaktır. Bu nedenle vereceğiniz cevapların samimi, doğru olması çalışmamıza büyük katkıda bulunacaktır.

Anketin herhangi bir yerine isim yazılmayacaktır.

Bu anketin doldurulmasında yapacağınız değerli yardım ve katkılarınız için şimdiden TEŞEKKÜR ederiz.

Araştırmayı Hazırlayan
Ratıp ÜRESİNLER

SORULAR

Anketin Uygulandığı Cezaevi:

1. Cinsiyetiniz?

1.() Erkek

2.() Kadın

2. Yaşınız?

3. Doğum yeriniz?

1.() Köy

2.() İl merkezi

3.() İlçe merkezi

4. İkamet ettiğiniz il?

5. Öğrenim durumunuz?

1.() Okur-yazar değil

2.() Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil

3.() İlkokul mezunu

4.() Ortaokul mezunu

5.() Lise veya dengi meslek okulu

6.() Üniversite/yüksek okul mezunu

6. Babanızın öğrenim durumuna uygun düşen seçeneği işaretleyiniz.

- 1.() Okur-yazar değil
2.() Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil
3.() İlkokul mezunu
4.() Ortaokul mezunu
5.() Lise veya dengi okul mezun
6.() Üniversite/yüksekokul mezunu

7. Annenizin öğrenim durumunu belirtiniz

- 1.() Okur-yazar değil
2.() Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil
3.() İlkokul mezunu
4.() Ortaokul mezunu
5.() Lise veya dengi okul mezunu
6.() Üniversite/yüksekokul mezunu

8. Suçu işlediğiniz dönemdeki medeni durumunuz?

- 1.() Bekar 3.() Eşi ölmüş 5.() Çok eşli
2.() Evli 4.() Boşanmış 6.() Nişanlı- Sözlü

9. (Evlisenez) çocuk sayınız?

- 1.() çocuksuz 5.() 4 çocuk
2.() 1 çocuk 6.() 5 çocuk
3.() 2 çocuk 7.() Diğer
4.() 3 çocuk

10. Cezaevine girmeden önceki işinizi/mesleğinizi yazınız.

- 1.() İşçi 6.() İşsiz
2.() Çiftçi 7.() Ev Kadını
3.() Memur 8.() Emekli
4.() Esnaf 9.() Öğrenci
5.() Serbest Meslek 10.() Diğer (Belirtiniz).....

11. Arkadaş grubunuz daha çok hangi kesimden oluşmaktaydı?

- 1.() Memurlardan 3.() İşsizlerden 5. Diğer (Belirtiniz).....
2.() İşçilerden 4.() Çiftçilerden

12. Arkadaş grubunuzda suç işleyenler var mı?

- 1.()Evet 2.() Hayır

13. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, arkadaş grubunuzla birlikte aşağıdaki davranışlardan işlediğiniz olur muydu? Cevabınız "EVET" ise genellikle hangi tür suçları işlediniz?

- 1.() O dönemlerde suç işlemedim 6.() İçki içme
2.() Ufak tefek hırsızlık 7.() Evden kaçma
3.() Sarkıntılık, tecavüz suçları 8.() Silahlı Gasp
4.() Arkadaşlarla kavga,adam dövme 9.() Kumar oynama
5.() Uyuşturucu madde kullanma/satma 10.() Diğer
(Belirtiniz).....

14. İsteklerinizi elde edememenizin sorumlusu sizce kimdir?
1.() Toplum 4.() Kendim
2.() Ailem 5.() Diğer (Belirtiniz).....
3.() Devlet
15. Cezaevine girmeden önce ikamet ettiğiniz yeri seçeneğe uygun olan yere yazınız
1.() İl Merkezi 2.() İlçe Merkezi 3.() Köy Merkezi 4.() Başka İl
16. İl ve ilçede oturuyorduysanız, nerede oturduğunuzu yazar mısınız?
1.() Merkezde 2.() Kenar mahallelerde 3.() Gecekondu bölgelerinde
17. Suç işlemeyen önce oturduğunuz yer ile ilgili size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.
1.() Uzun süreden beri orada ikamet etmekteydim.
2.() Başka yerden buraya göç ettim
18. Siz dahil kaç kardeşsiniz?
19. Ailenin üvey mi yoksa öz çocuğu musunuz?
1.() Üvey çocuğu 2.() Öz çocuğu
20. Yetiştirdiğiniz aile ortamını nasıl tanımlarsınız? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
1.() Rahat, huzurlu ve kavgasız bir aile ortamında yetiştim.
2.() Geçim sıkıntısı çekiyorduk
3.() Annem, babam veya kardeşlerim arasında sıklıkla tartışma/kavga olurdu
4.() Ailemde benimle pek ilgilenilmezdi
5.() Babam veya annem katı bir otoriteye sahipti
6.() Çocukluk yıllarım çok sıkıntılı ve zorlu geçti
7.() Ailede herkes birbiriyle iyi geçinirdi
8.() Diğer (Belirtiniz).....
21. Ailede sizden başka suç işleyen kimse var mı ?
1.() Hayır.
2.() Evet.....
(Eğer cevabınız "EVET" ise hangi suç türü olduğunu ve kimin işlediğini belirtiniz.)
22. Çocukluk ve gençliğinizde anne ve babanızla ilişkileriniz nasıldı?
1.() Annem ile iyi geçinirdim 4.() Babamla iyi geçinemedim
2.() Annem ile iyi geçinemedim 5.() Her ikisi ile de iyi geçinirdim
3.() Babamla iyi geçinirdim 6.() Her ikisiyle de iyi geçinemedim
23. Suç işlemeyen önceki yaşamınızda, en çok arzuladığınız şey nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
1.() Zengin olmak 4.() Huzur ve güven içinde yaşamak
2.() İyi bir meslek sahibi olmak 5.() Diğer (Belirtiniz).....
3.() İyi bir aileye kavuşmak

24. Hangi suçtan dolayı tutuklandınız?
1.() Adam öldürmek
2.() Adam dövme, yaralamak ek
3.() Uyuşturucu ile ilgili suçlar
4.() Hırsızlık
5.() İrza geçmek ve sarkıntılık
6.() Zina
7.() Kız kaçırmak
8.() Silah kaçakçılığı
9.() Zimmete para geçirme
10.() Dolandırıcılık
11.() Sövme, hakaret
12.() İcra iflas kanununa muhalefet
13.() Silahlı Gasp
14.() Diğer (Belirtiniz).....
25. İşlediğiniz suçtan dolayı kaç yıl hüküm giydiniz?.....
26. Suçu işlediğinizde kaç yaşındaydınız?.....
27. Suçu işlediğiniz yerleşim birimini seçeneğe uygun işaretleyiniz..
1. () İl
2. () İlçe
3. () Köy
4. () Başka İl
28. Suçu nerede işlediniz?
1.() İş yerinde
2.() Sokakta
3.() Evde
4.() Tarla-Bağ-Bahçede
5.() Diğer (Belirtiniz)
29. Suçu niçin işlediniz?
1.() İşsizlik
2.() Arazi anlaşmazlıkları
3.() Cinsel doyumsuzluk
4.() Bilgisizlik
5.() Evlenmek için
6.() Düşmanlık, kan davası
7.() Para alacağı için
8.() Hakarete uğrama
9.() İş anlaşmazlığı
10.() Namus
11.() Maddi sıkıntılar
12.() Alkol alma
13.() Bunalıma girme
14.() Başka (Belirtiniz)
30. Suçun işlenmesinde uygun bir ortamın olması sizce etkili olmuş mudur?
1.() Evet
2.() Hayır
31. Suç eyleminin yöneldiği kişinin, söz konusu suç eylemini gerçekleştirmenizde, bir etkisi olup olmadığını belirtiniz.
1.() Evet. Etkisi olmuştur.
2.() Hayır bir etkisi olmamıştır.
(Eğer cevabınız "EVET" ise Neden?.....)
32. Suçu nasıl işlediniz?
1.() Planlamıştım
2.() Tahrik edildim
3.() Planlamamıştım
4.() Kazayla oldu
5.() Diğer (Belirtiniz).....
33. Suçu hangi aletle işlediniz?
1.() Ateşli silah
2.() Taş, sopa vb
3.() Kesici alet (bıçak vb)
4.() İple
5.() Başka (Belirtiniz).....
34. Gerçekleştirdiğiniz eylemde kimlerin desteğini aldınız ?

- 1.() Kimsenin desteğini almadım. 5.() Akrabalarımın desteğim aldım
2.() Annem ve babamın desteğini aldım 6.() Arkadaş çevremın desteğini aldım
3.() Kardeşlerimın desteğini aldım 7.() Başka (Belirtiniz).....
4.() Eşimın desteğini aldım

35. İşlediğiniz suçun cezasını, bu suçu işlemeyden önce biliyor muydunuz?

- 1.() Evet 2.() Hayır

36. Bu suçun cezasını, suçu işlemeyden önce bilmiş olsaydınız, bu suçu yine de işler miydiniz?

- 1.() Evet 2.() Hayır

37. Cezanın ağır olması sizce, insanları suç işlemekten alıkoymabilir mi?

- 1.() Evet 2.() Hayır

38. Suçu işledikten sonra yaptığınız şeyin kötü bir şey olduğunu düşündünüz mü?

- 1.() Evet 2.() Hayır

39. Bu suçu işlediğiniz için pişman mısınız?

- 1.() Evet 2.() Hayır

40. Aynı şartlar oluşursa, bu suçu yine işler misiniz?

- 1.() Evet 2.() Hayır

41. Bu suçun işlenmesinde kimi sorumlu tutuyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir.)

- 1.() Kendimi 3.() Toplumunu 5.() Arkadaş grubumu
2.() Ailemi 4.() Devleti 6.() Diğer (Belirtiniz).....

42. Suçu işledikten sonra ne yaptınız?

- 1.() Teslim oldum 2.() Saklanmaya çalıştım 3.() Kaçtım

43. Tutuklandıktan sonra aileniz sizi ne kadar sıklıkla ziyaret ediyorlar?

- 1.() Her görüşmeye gelirler 2.() Ara sıra gelirler 3.() Hiç gelmezler

44. Suçu işledikten sonra ailenizin size bakışı nasıl oldu?

- 1.() Beni suçlu buldular
2.() Beni desteklediler
3.() Benimle ilişkilerini kestiler.

45. Suçu işledikten sonra arkadaş çevrenizin size bakışı nasıl oldu?

- 1.() Beni suçlu buldular
2.() Beni desteklediler
3.() Benimle ilişkilerini kestiler

46. Cezaevini girmeden önce alkol kullanma alışkanlığınızla ilgili size uygun düşen seçeneği işaretleyiniz.

- 1.() Hiç kullanmazdım
2.() Her akşam kullanırdım

- 3.() Hafta sonu içerdim
4.() Arada bir içerdim
5.() Diğer (Belirtiniz).....
47. Suçu işlediğiniz anda alkol veya uyuşturucu türü bir şey kullandınız mı?
1.() Alkol almıştım
2.() Uyuşturucu almıştım
3.() Hem alkol ve hem de uyuşturucu almıştım
4.() Hiç birini almamıştım
48. Bu tutuklanmadan ayrı olarak, daha önceden tutuklanıp hüküm giydiniz mi?
1.() Sadece tutuklandım
2.() Hem tutuklanıp hem de hüküm giydim
3.() Ne tutuklandım ne de hüküm giydim
49. Daha önceden tutuklanıp veya hüküm giydiyseniz, hangi suçtan dolayı olduğunu belirtiniz?
1.() Adam öldürmek
2.() Adam dövme,yaralamak
3.() Hırsızlık
4.() Dolandırıcılık
5.() Zimmete para geçirmek
6.() Kaçakçılık
7.() Zina
8.() Rüşvet, irtikap ve sahtecilik
9.() Uyuşturucu ile ilgili suçlar
10.() Orman suçları
11.() Kız, kadın ve erkek kaçırmak
12.() İcra iflas kanuna muhalefet
13.() Irza geçmek ve sarkıntılık
14.() Silahlı Gasp
15.() Diğer (Belirtiniz).....
50. Cezaevinden çıktıktan sonra, sizi en çok korkutan şey nedir?
1.() İşsiz kalmak
2.() Ailemin beni kabul etmemesi
3.() Yakın çevrem beni reddetmesi
4.() Düşmanlarım tarafından takip edilmem
5.() Hiçbiri
6.() Diğer (Belirtiniz).....
51. Suç eyleminizin yöneldiği kişinin cinsiyeti nedir?
1.() Erkek
2.() Kadın
3.() Çocuk
4.() Erkek ve kadın birlikte
5.() Diğer (Belirtiniz).....
52. Dini inancınızı nasıl değerlendirirsiniz?
1.() Çok dindar
2.() Dindar
3.() Az dindar
4.() Dindar değilim.
53. Cezaevine girdikten sonra dini yaşamınız konusunda ki düşüncelerinizde bir değişiklik oldu mu?
1.() Hayır, hiçbir değişme olmadı
2.() Dine olan eğilimim arttı
3.() Dine olan eğilimim azaldı
54. Şimdiye kadar ki sorulara verdiğiniz cevaplar dışında, söylemek istediğiniz herhangi bir şey var mı? Varsa, lütfen kısaca yazınız.